

Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego 2021

Report on the socio-economic situation
of Kujawsko-Pomorskie Voivodship 2021

Raport o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego 2021

Report on the socio-economic situation
of Kujawsko-Pomorskie Voivodship 2021

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy Statistical Office in Bydgoszcz

Bydgoszcz 2021

Opracowanie merytoryczne

Content-related works

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy. Kujawsko-Pomorski Ośrodek Badań Regionalnych, Ośrodek Badań i Analiz Rynku Pracy,
Wydział Organizacji i Rejestrów

Statistical Office in Bydgoszcz. Kujawsko-Pomorskie Centre for Regional Surveys, Surveys and Analysis of Labour Market
Centre, Organization and Register Division

pod kierunkiem

supervised by

Małgorzata Górka

Zespół autorski

Author team

Marcin Bzdzion, Michał Cabański, Małgorzata Cieślak-Florczyk, Ewa Liminowicz, Marta Kordylewicz, Jagoda Książkiewicz,
Dorota Malicka, Adam Mańkowski, Magdalena Miśko, Patrycja Podemska, Małgorzata Rybak, Agnieszka Wasila,
Joanna Wojciechowska-Majorek, Magdalena Żmuda-Trzebiatowska, Radosław Żmuda-Trzebiatowski

Prace redakcyjne

Editorial work

Magdalena Miśko

Tłumaczenie

Translation

Pracownicy Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy

Employees of the Statistical Office in Bydgoszcz

Skład i opracowanie graficzne

Typesetting and graphics

Michał Cabański, Patryk Filipek, Jacek Pruski

ISSN 2084-6703

Publikacja dostępna na stronie

Publication available on website:

<http://bydgoszcz.stat.gov.pl/>

Przy publikowaniu danych Urzędu Statystycznego prosimy o podanie źródła

When publishing Statistical Office data please indicate the source.

Przedmowa

Urząd Statystyczny w Bydgoszczy przekazuje Państwu kolejne wydanie **„Raportu o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego”**. Publikacja wydawana jest w identycznym układzie i zakresie tematycznym przez wszystkie urzędy statystyczne w Polsce.

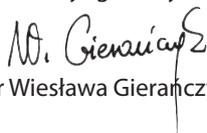
W opracowaniu przedstawiliśmy istotne dla rozwoju społeczno-gospodarczego województwa kujawsko-pomorskiego informacje o zmianach zachodzących w środowisku, obserwowanych procesach demograficznych, zagadnienia związane z edukacją oraz z wykorzystaniem kapitału ludzkiego. Zarysowaliśmy zmiany zachodzące na rynku pracy, a także tematy związane z warunkami i jakością życia mieszkańców województwa, m. in. z ochroną zdrowia, transportem, czy z bezpieczeństwem publicznym. Opisaliśmy aktualne czynniki wpływające na koniunkturę gospodarczą województwa kujawsko-pomorskiego, tendencje obserwowane w podstawowych obszarach gospodarki, aktywność podmiotów gospodarki narodowej, a także na elementy z obszaru działalności badawczo-rozwojowej oraz innowacyjnej. Poruszyliśmy zagadnienia związane z finansowaniem działań z budżetów samorządowych, czy też z projektami dofinansowanymi z Unii Europejskiej z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Wybrane dane statystyczne przedstawione zostały na tle kraju, w odniesieniu do innych województw, a także w ujęciu retrospektywnym.

Zakres tematyczny zawarty w opracowaniu stanowi nawiązanie do wyzwań zawartych w dokumencie strategicznym z punktu widzenia prowadzenia polityki regionalnej, tj. w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030.

Publikacja, poza opisem analitycznym i tablicami statystycznymi, zawiera także graficzne formy prezentacji danych w postaci kartogramów, kartodiagramów i wykresów, które obrazują zmienność przestrzenną i czasową zjawisk.

Publikacja jest zbiorem rocznych informacji o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, a jej uzupełnienie stanowią wydawane kwartalnie biuletyny statystyczne oraz miesięcznie komunikaty o sytuacji społeczno-gospodarczej województwa kujawsko-pomorskiego.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego
w Bydgoszczy

dr Wiesława Gierańczyk

Bydgoszcz, maj 2021 r.

Preface

The Statistical Office in Bydgoszcz presents to you the ninth edition of **Report on the socio-economic situation of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship**. Equivalent versions of the study, with a similar structure and thematic range, are published by all regional statistical offices in Poland.

In the study, we presented information on changes in the environment, observed demographic processes, issues related to education and the use of human capital relevant for the socio-economic development of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship. We outlined the changes taking place on the labour market, as well as topics related to the conditions and quality of life of the voivodship's residents, regarding e.g. health care, transport or public safety. We described current factors affecting the economic situation of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, trends observed in key areas of the economy, the activity of national economy entities, as well as issues in the fields of research and development and innovation. We raised issues related to financing activities from local government budgets, or projects co-financed by the European Union from the Structural Funds and the Cohesion Fund. Selected statistics are presented against the background of the country, in relation to other voivodships, as well as in a retrospective way.

The subject matter refers to the challenges contained in the strategic document from the point of view of conducting regional policy, that is the National Strategy of Regional Development 2030.

The publication, apart from statistical tables and analytical description, also includes graphical forms of presenting data: cartograms, cartodiagrams and charts, which illustrate the spatial and temporal variability of phenomena.

The publication contains annual information on the socio-economic situation of the voivodship. It is complemented by statistical quarterly bulletins and monthly announcements about socio-economic situation in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship.

Director
of the Statistical Office
in Bydgoszcz

Wiesława Gierańczyk, Ph. D.

Bydgoszcz, May 2021

Spis treści

Contents

	Str. Page
Przedmowa	3
Preface	4
Objaśnienia znaków umownych. Ważniejsze skróty.	19
Symbols. Major abbreviations.	19
Synteza	21
Executive Summary	26
Rozdział 1. Województwo na tle kraju.	31
Chapter 1. Voivodship against the background of the country.	31
Rozdział 2. Województwo na tle pozostałych województw	34
Chapter 2. Voivodship against the background of other voivodships.	34
Rozdział 3. Powierzchnia i podział terytorialny województwa	42
Chapter 3. Area and territorial division of voivodship.	42
Rozdział 4. Środowisko	43
Chapter 4. Environment	43
4.1. Warunki meteorologiczne.	43
4.1. Meteorological conditions.	43
4.2. Powierzchnia ziemi	44
4.2. Ground surface.	44
4.3. Zużycie wody. Ścieki komunalne i przemysłowe.	47
4.3. Water consumption. Municipal and industrial wastewater	47
4.4. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza	51
4.4. Pollution and protection of air	51
4.5. Ochrona przyrody. Lasy	53
4.5. Nature protection. Forests.	53
4.6. Odpady przemysłowe i komunalne	57
4.6. Industrial and municipal waste.	57
4.7. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska	61
4.7. Economic aspects of environmental protection	61
Rozdział 5. Społeczeństwo	64
Chapter 5. Society	64
5.1. Kapitał ludzki	64
5.1. Human capital	64
Demografia	64
Demography	64

Edukacja	76
Education	76
Zasoby pracy	87
Labour resources.	87
5.2. Jakość życia	95
5.2. Quality of life	95
Zamożność mieszkańców	95
Inhabitant's wealth	95
Pomoc społeczna i wspieranie rodziny.	99
Social welfare and family support	99
Warunki mieszkaniowe.	104
Housing conditions	104
Ochrona zdrowia.	111
Health care	111
Kultura	122
Culture	122
Bezpieczeństwo publiczne	126
Public safety.	126
Spółeczeństwo informacyjne.	129
Information society	129
Aktywność społeczna.	131
Social activity	131
Rozdział 6. Gospodarka	133
Chapter 6. Economy	133
6.1. Produkt krajowy brutto	133
6.1. Gross domestic product	133
6.2. Koniunktura gospodarcza	138
6.2. Business tendency.	138
6.3. Przedsiębiorczość	141
6.3. Entrepreneurship	141
Podmioty gospodarki narodowej	141
Entities of the national economy.	141
Działalność badawcza i rozwojowa oraz innowacyjna	146
Research and development and innovation activity	146
Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach	150
Using of information and communication technologies in enterprises	150
Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych.	152
Financial results of non-financial enterprises	152

Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw	156
Investment outlays of enterprises	156
6.4. Produkcja i usługi	158
6.4. Production and services	158
Rolnictwo	158
Agriculture.	158
Przemysł	164
Industry	164
Budownictwo.	167
Construction	167
Rynek wewnętrzny	174
Internal market	174
Transport.	175
Transport.	175
Energia	181
Energy	181
Rozdział 7. Finanse jednostek samorządu terytorialnego	185
Chapter 7. Finances of local government units	185
7.1. Dochody jednostek samorządu terytorialnego	185
7.1. Revenue of local government units	185
7.2. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego	189
7.2. Expenditure of local government units.	189
7.3. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego	191
7.3. Result of budgets of local government units	191
7.4. Projekty dofinansowane z UE z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności	194
7.4. Projects co-financed by the EU from structural funds and the Cohesion Fund	194
Rozdział 8. Wybrane dane o województwie kujawsko-pomorskim	196
Chapter 8. Selected data on Kujawsko-Pomorskie Voivodship	196
Rozdział 9. Wybrane dane o Bydgoszczy i Toruniu	200
Chapter 9. Selected data on Bydgoszcz and Toruń	200

Spis wykresów

List of charts

	Str. Page
Wykres 1. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w 2019 r.	34
Chart 1. Municipal waste collected separately in relation to total municipal waste collected in 2019	
Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2020 r.	35
Chart 2. Natural increase per 1000 population in 2020	
Wykres 3. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w 2020 r.	35
Chart 3. Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population in 2020	
Wykres 4. Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych w 2020 r.	40
Chart 4. Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises in 2020	
Wykres 5. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca w 2019 r.	40
Chart 5. Intramural expenditures on research and development per capita in 2019	
Wykres 6. Średnie miesięczne temperatury powietrza (Stacja meteorologiczna Toruń).	43
Chart 6. Monthly averages air temperatures (Meteorological station Toruń)	
Wykres 7. Miesięczne sumy opadów atmosferycznych (Stacja meteorologiczna Toruń)	44
Chart 7. Atmospheric precipitation (Meteorological station Toruń)	
Wykres 8. Udział gruntów zrekultywowanych i zagospodarowanych w gruntach zdegradowanych i zdewastowanych	46
Chart 8. The share of reclaimed and managed lands in degraded and devastated lands	
Wykres 9. Struktura ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi	49
Chart 9. Structure of wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground	
Wykres 10. Struktura powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2019 r.	55
Chart 10. Structure of area of special nature value under legal protection in 2019	
Wykres 11. Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku na 1 mieszkańca	57
Chart 11. Industrial waste generated during the year per capita	
Wykres 12. Odpady komunalne zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca	58
Chart 12. Municipal waste collected during the year per capita	
Wykres 13. Struktura nakładów na środki trwałe według źródeł finansowania w latach 2010-2019	62
Chart 13. Structure of outlays on fixed assets by source of financing in 2010-2019	
Wykres 14. Liczba ludności w latach 2000-2020 oraz prognoza do 2040 r.	65
Chart 14. Population in 2000-2020 and projection until 2040	
Wykres 15. Ludność według płci i wieku w latach 2010, 2020 i 2030	67
Chart 15. Population by sex and age in 2010, 2020 and 2030	
Wykres 16. Indeks starości oraz udział osób w wieku 0-14 i 65 lat i więcej	69
Chart 16. Ageing index as well as share of people aged 0-14 and 65 years and more	

Wykres 17. Mediana wieku ludności	69
Chart 17. Median age of population	
Wykres 18. Małżeństwa zawarte i rozwody	70
Chart 18. Marriages contracted and divorces	
Wykres 19. Ruch naturalny ludności	72
Chart 19. Vital statistics of populaton	
Wykres 20. Saldo migracji ludności na pobyt stały	75
Chart 20. Net migration of population for permanent residence	
Wykres 21. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego według typów placówek	78
Chart 21. Children in pre-primary establishments by type of establishments	
Wykres 22. Ludność według poziomu wykształcenia według BAEL	80
Chart 22. Population by level of educational attainment by LFS	
Wykres 23. Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych	81
Chart 23. Pupils and graduates of primary schools	
Wykres 24. Struktura uczniów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych według typów szkół w roku szkolnym 2019/2020	83
Chart 24. Structure of students of upper secondary and post-primary schools by types of schools in the 2019/2020 school year	
Wykres 25. Struktura absolwentów szkół zawodowych dla młodzieży według podgrup kierunków kształcenia w roku szkolnym 2018/2019	84
Chart 25. Structure of graduates of vocational school for youth by narrow fields of education in the 2018/2019 school year	
Wykres 26. Struktura absolwentów według grup kierunków kształcenia w roku akademickim 2018/2019	86
Chart 26. Structure of graduates by broad fields of education in the 2018/2019 academic year	
Wykres 27. Współczynnik aktywności zawodowej według kwartałów	89
Chart 27. Activity rate by quarters	
Wykres 28. Stopa bezrobocia rejestrowanego	94
Chart 28. Registered unemployment rate	
Wykres 29. Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw	97
Chart 29. Indices of average monthly gross wages and salaries in the enterprise sector	
Wykres 30. Struktura subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2019 r.	99
Chart 30. Structure of subjective evaluation of the material situation of households in 2019	
Wykres 31. Struktura decyzji wg powodów przyznanej pomocy społecznej rodzinie w 2019 r.	100
Chart 31. Structure of decision of reasons for provoding help to a family in 2019	
Wykres 32. Dzieci w wieku do lat 3 na 100 miejsc w żłobkach i klubach dziecięcych	103
Chart 32. Children up to the age of 3 per 100 places in nurseries and children's clubs	
Wykres 33. Lekarze i pielęgniarki na 10 tys. ludności	113
Chart 33. Doctors and nurses per 10 thousand population	

Wykres 34. Struktura lekarzy specjalistów według specjalizacji	114
Chart 34. Structure of specialist doctors by specialization	
Wykres 35. Struktura wyjazdów jednostek systemu ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia w 2019 r.	119
Chart 35. Structure of responses of emergency medical services by place of accident in 2019	
Wykres 36. Struktura imprez oraz uczestników imprez organizowanych przez placówki kultury w 2019 r.	123
Chart 36. Structure of events and participants of events organized by culture institutions in 2019	
Wykres 37. Osoby korzystające z usług administracji publicznej za pomocą Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy	130
Chart 37. Individuals using e-government services during the last 12 months	
Wykres 38. Osoby zamawiające przez Internet towary lub usługi do użytku prywatnego w ciągu ostatnich 12 miesięcy	131
Chart 38. Individuals ordering goods or services via the Internet for private use during the last 12 months	
Wykres 39. Dynamika produktu krajowego brutto (ceny bieżące)	134
Chart 39. Indices of gross domestic product (current prices)	
Wykres 40. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące) odchylenia względne od przeciętnej wartości w kraju	135
Chart 40. Gross domestic product per capita (current prices) relative deviations from the national average value	
Wykres 41. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)	136
Chart 41. Structure of gross value added by kind of activity (current prices)	
Wykres 42. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności i podregionów (ceny bieżące)	137
Chart 42. Structure of gross value added by kind of activity and subregions (current prices)	
Wykres 43. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności	139
Chart 43. General business climate indicator by kind of activity	
Wykres 44. Podmioty gospodarki narodowej	142
Chart 44. Entities of the national economy	
Wykres 45. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD w 2019 r.	144
Chart 45. Structure of entities of the national economy by PKD sections in 2019	
Wykres 46. Struktura spółek handlowych o kapitale jednorodnym według rodzaju kapitału	145
Chart 46. Structure of commercial companies by type of capital	
Wykres 47. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca	147
Chart 47. Intramural expenditures on research and development per 1 capita	
Wykres 48. Udział nakładów wewnętrznych na działalność B+R finansowanych przez sektor przedsiębiorstw w nakładach wewnętrznych na działalność B+R.	147
Chart 48. Share of intramural expenditure on R&D financed from business enterprise sector in intramural expenditure on R&D	
Wykres 49. Personel wewnętrzny B+R na 1000 osób aktywnych zawodowo	148
Chart 49. Internal R&D personnel per 1000 economically active persons	

Wykres 50.	Udział przychodów przedsiębiorstw przemysłowych ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach ze sprzedaży ogółem	149
Chart 50.	Share of revenues of industrial enterprises from sale of new or improved products in total revenues from sales	
Wykres 51.	Przedsiębiorstwa posiadające dostęp do Internetu	150
Chart 51.	Enterprises with Internet access	
Wykres 52.	Przedsiębiorstwa otrzymujące zamówienia przez sieci komputerowe	151
Chart 52.	Enterprises receiving orders via computer networks	
Wykres 53.	Przedsiębiorstwa zatrudniające specjalistów ICT	152
Chart 53.	Enterprises employing ICT specialists	
Wykres 54.	Udział przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem	153
Chart 54.	Share of revenues from sale of products, goods and materials for export in total revenues from sale of products, goods and materials	
Wykres 55.	Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw niefinansowych	154
Chart 55.	Share of the number of enterprises showing net profit in the total number of non-financial enterprises	
Wykres 56.	Dynamika nakładów inwestycyjnych (ceny bieżące)	157
Chart 56.	Indices of investment outlays (current prices)	
Wykres 57.	Udział województwa w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów rolnych i ogrodnich w 2019 r.	160
Chart 57.	Share of voivodship in the country production of selected agricultural and horticultural crops in 2019	
Wykres 58.	Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych	160
Chart 58.	Cattle density per 100 ha of agricultural land	
Wykres 59.	Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych	161
Chart 59.	Pigs density per 100 ha of agricultural land	
Wykres 60.	Dynamika skupu żywca rzeźnego ogółem (w wadze żywej)	162
Chart 60.	Indices of procurement of total animals for slaughter (in live weight)	
Wykres 61.	Dynamika skupu mleka	163
Chart 61.	Indices of procurement of cows' milk	
Wykres 62.	Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe)	165
Chart 62.	Indices of sold production of industry (constant prices)	
Wykres 63.	Struktura produkcji sprzedanej przemysłu według sekcji PKD (ceny bieżące)	166
Chart 63.	Structure of sold production of industry by PKD sections (current prices)	
Wykres 64.	Dynamika przeciętnego zatrudnienia w przemyśle	166
Chart 64.	Indices of average employment in industry	
Wykres 65.	Struktura przeciętnego zatrudnienia w przemyśle według sekcji PKD	167
Chart 65.	Structure of average paid employment in industry by PKD sections	
Wykres 66.	Dynamika produkcji sprzedanej budownictwa (ceny bieżące)	168
Chart 66.	Indices of sold production of construction (current prices)	

Wykres 67. Dynamika produkcji budowlano-montażowej (ceny bieżące)	169
Chart 67. Indices of construction and assembly production (current prices)	
Wykres 68. Struktura produkcji budowlano-montażowej według działów PKD (ceny bieżące)	170
Chart 68. Structure of construction and assembly production by divisions of PKD (current prices)	
Wykres 69. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w budownictwie	170
Chart 69. Indices of average employment in construction	
Wykres 70. Dynamika liczby mieszkań oddanych do użytkowania.	171
Chart 70. Indices of the number of dwellings completed	
Wykres 71. Struktura mieszkań oddanych do użytkowania według form budownictwa	172
Chart 71. Structure of dwellings completed by construction form	
Wykres 72. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów (ceny bieżące)	175
Chart 72. Indices of retail sales of goods (current prices)	
Wykres 73. Drogi publiczne o twardej nawierzchni	176
Chart 73. Hard surface public roads	
Wykres 74. Krajowe linie regularnej komunikacji autobusowej w 2019 r.	178
Chart 74. National lines of scheduled bus transport in 2019	
Wykres 75. Międzynarodowy ruch pasażerów w Porcie Lotniczym Bydgoszcz (przyjazdy i wyjazdy)	180
Chart 75. International passenger traffic at Bydgoszcz Airport (arrivals and departures)	
Wykres 76. Przewozy pasażerów żeglugą śródlądową	181
Chart 76. Inland waterways transport of passengers	
Wykres 77. Struktura zużycia energii elektrycznej według sektorów gospodarki	182
Chart 77. Structure of electricity consumption by economy sectors	
Wykres 78. Struktura wydatków budżetowych według działów w 2019 r.	191
Chart 78. Structure of budget expenditure by divisions in 2019	
Wykres 79. Liczba jednostek samorządu terytorialnego według relacji wyniku budżetowego do dochodów ogółem w 2019 r.	192
Chart 79. Number of local government units by relation of the budget result to total revenue in 2019	

Spis map

List of maps

	Str. Page
Mapa 1. Map 1.	Stężenie pyłów zawieszonych PM _{2,5} , PM ₁₀ i NO ₂ w 2019 r. . . . . 34 Concentration of suspended particulates matter PM _{2,5} , PM ₁₀ and NO ₂ in 2019
Mapa 2. Map 2.	Wskaźnik zatrudnienia według BAEL w 2020 r. . . . . 36 Employment rate by LFS in 2020
Mapa 3. Map 3.	Stopa bezrobocia według BAEL w 2020 r. (przeciętne w roku) . . . . . 36 Unemployment rate by LFS in 2020 (annual average)
Mapa 4. Map 4.	Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2019 r. . . . . 37 Average monthly available income per capita in households in 2019
Mapa 5. Map 5.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2019 r. . . 37 Social assistance beneficiaries in the total population in 2019
Mapa 6. Map 6.	Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności w 2019 r. . . . . 38 Dwellings stocks per 1000 population in 2019
Mapa 7. Map 7.	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2019 r. . . . . 38 Out-patient health care units in 2019
Mapa 8. Map 8.	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2019 r. (ceny bieżące) . . . . . 39 Gross domestic product per capita in 2019 (current prices)
Mapa 9. Map 9.	Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w 2020 r. . . . . 39 Entities of the national economy per 10 thousand population in 2020
Mapa 10. Map 10.	Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km ² powierzchni ogólnej w 2019 r. . . . . 41 Gmina and powiat roads with hard surface per 100 km ² of total area in 2019
Mapa 11. Map 11.	Energia ze źródeł odnawialnych w 2019 r. . . . . 41 Energy from renewable sources in 2019
Mapa 12. Map 12.	Podział województwa kujawsko-pomorskiego według Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) w 2020 r. . . . . 42 Division of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship according to the Classification of Territorial Units for Statistics (NUTS) in 2020
Mapa 13. Map 13.	Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2019 r.. . . . . 47 Water consumption for needs of the national economy and population in 2019
Mapa 14. Map 14	Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2019 r. . . . . 50 Population connected to wastewater treatment plants in 2019
Mapa 15. Map 15.	Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2019 r. . . . 54 Area of special nature value under legal protection in 2019
Mapa 16. Map 16.	Lesistość w 2019 r. . . . . 56 Forest cover in 2019

Mapa 17. Map 17.	Odpady komunalne zebrane w 2019 r. . . . . Municipal waste collected in 2019	59
Mapa 18. Map 18.	Zmiana liczby ludności w latach 2010-2020 . . . . . Population changes in 2010-2020	66
Mapa 19. Map. 19.	Przyrost naturalny ludności w 2020 r. . . . . Natural increase in 2020	71
Mapa 20. Map. 20.	Saldo migracji ludności na pobyt stały w 2020 r. . . . . Net migration of population for permanent residence in 2020	76
Mapa 21. Map. 21.	Wychowanie przedszkolne w roku szkolnym 2019/2020 . . . . . Pre-primary education in the 2019/2020 school year	79
Mapa 22. Map. 22.	Uczniowie w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2019/2020 . . . . . Pupils in primary schools in the 2019/2020 school year	82
Mapa 23. Map. 23.	Pracujący w 2019 r. . . . . Employed persons in 2019	91
Mapa 24. Map. 24.	Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2020 r. . . . . Registered unemployment rate in 2020	94
Mapa 25. Map 25.	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2019 r. . . . . Average monthly gross wages and salaries in 2019	96
Mapa 26. Map 26.	Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w 2019 r. . . . . Scope of use of social assistance at domicile in 2019	101
Mapa 27. Map 27.	Żłobki i kluby dziecięce w 2020 r. . . . . Nurseries and children's clubs in 2020	103
Mapa 28. Map 28.	Warunki mieszkaniowe ludności w 2019 r. . . . . Housing conditions of population in 2019	106
Mapa 29. Map 29.	Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2019 r. . . . . Population connected water supply system in 2019	107
Mapa 30. Map 30.	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2019 r. . . . . Population connected sewage system in 2019	109
Mapa 31. Map 31.	Ludność korzystająca z gazu z sieci w 2019 r. . . . . Population connected gas supply system in 2019	110
Mapa 32. Map 32.	Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2019 r. . . . . Out-patient health care in 2019	116
Mapa 33. Map 33.	Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Ochrona zdrowia” w 2019 r. . . . . Expenditures of gminas and cities with powiat status in “Health care” division in 2019	121
Mapa 34. Map 34.	Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” w 2019 r. . . . . Expenditure of gminas and cities with powiat status in division “Culture and national heritage” in 2019	125

Mapa 35.	Zagrożenie przestępczością w 2020 r.	127
Map 35.	Crime risk in 2020	
Mapa 36.	Bezpieczeństwo na drogach w 2020 r.	129
Map 36.	Road safety in 2020	
Mapa 37.	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON w 2020 r.	132
Map 37.	Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register in 2020	
Mapa 38.	Podmioty gospodarki narodowej w 2019 r.	143
Map 38.	Entities of the national economy in 2019	
Mapa 39.	Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2019 r.	156
Map 39.	Investment outlays per capita in 2019	
Mapa 40.	Mieszkania oddane do użytkowania w 2020 r.	173
Map 40.	Dwellings completed in 2020	
Mapa 41.	Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej ulepszonej w 2019 r.	177
Map 41.	Improved hard surface communal and district roads in 2019	
Mapa 42.	Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2019 r.	184
Map 42.	Consumption of electricity in households in 2019	
Mapa 43.	Dochody własne budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2019 r.	187
Map 43.	Own revenue of gmina budgets per capita in 2019	
Mapa 44.	Dotacje dla gmin na 1 mieszkańca w 2019 r.	188
Map 44.	Grants for gminas per capita in 2019	
Mapa 45.	Wydatki inwestycyjne budżetów gmin na 1 mieszkańca w 2019 r.	190
Map 45.	Investment expenditures of gmina budgets per capita in 2019	
Mapa 46.	Zadłużenie gmin w % dochodów ogółem w 2019 r.	193
Map 46.	Debt of gminas in % of revenue in 2019	

Spis tablic

List of tables

	Str. Page
Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie w 2020 r.	31
Table 1. Selected data for the Poland and the Voivodship in 2020	
Tablica 2. Warunki meteorologiczne (Stacja meteorologiczna Toruń)	44
Table 2. Meteorological conditions (Meteorological station Toruń)	
Tablica 3. Powierzchnia geodezyjna województwa kujawsko-pomorskiego według kierunków wykorzystania	45
Table 3. Geodetic area Kujawsko-Pomorskie Voivodship by the land use	
Tablica 4. Zużycie wody według potrzeb w ciągu roku	48
Table 4. Consumption of water by needs during the year	
Tablica 5. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczania odprowadzone do wód lub do ziemi	49
Table 5. Industrial and municipal wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground	
Tablica 6. Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza	52
Table 6. Emission of air pollutants from plants especially noxious to air quality	
Tablica 7. Odpady przemysłowe	58
Table 7. Industrial waste	
Tablica 8. Odpady komunalne zebrane selektywnie w ciągu roku	60
Table 8. Municipal waste collected separately during the year	
Tablica 9. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej	62
Table 9. Outlays on fixed assets for environmental protection and water management	
Tablica 10. Ludność	65
Table 10. Population	
Tablica 11. Wychowanie przedszkolne	77
Table 11. Pre-primary education	
Tablica 12. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale według BAEL	88
Table 12. Economic activity of the population aged 15 and more in the 4th quarter by LFS	
Tablica 13. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw	97
Table 13. Average monthly gross wages and salaries in the enterprise sector	
Tablica 14. Świadczenia społeczne	98
Table 14. Social benefits	
Tablica 15. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny	98
Table 15. Average monthly available income	
Tablica 16. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (zasięg ubóstwa)	98
Table 16. At-risk of poverty rates	

Tablica 17.	Świadczenie wychowawcze	100
Table 17.	Childrising benefit	
Tablica 18.	Świadczenia pomocy społecznej	100
Table 18.	Social assistance benefits	
Tablica 19.	Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej	100
Table 19.	Beneficiaries of social assistance at domicile	
Tablica 20.	Żłobki i kluby dziecięce	102
Table 20.	Nurseries and children's clubs	
Tablica 21.	Zasoby mieszkaniowe	105
Table 21.	Dwelling stocks	
Tablica 22.	Wodociągi	107
Table 22.	Water supply system	
Tablica 23.	Kanalizacja	108
Table 23.	Sewage system	
Tablica 24.	Sieć gazowa oraz odbiorcy i zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych	111
Table 24.	Gas supply system as well as consumers and consumption of gas from gas supply system in households	
Tablica 25.	Placówki opieki zdrowotnej	113
Table 25.	Health care facilities	
Tablica 26.	Instytucje kultury	123
Table 26.	Culture institutions	
Tablica 27.	Wypadki drogowe oraz ich skutki	128
Table 27.	Road accidents and their results	
Tablica 28.	Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu w domu oraz osoby korzystające z Internetu	130
Table 28.	Households with access to the Internet at home and Internet users	
Tablica 29.	Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON	132
Table 29.	Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register	
Tablica 30.	Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności	138
Table 30.	General business climate indicator by kind of activity	
Tablica 31.	Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON.	141
Table 31.	Entities of national economy in the REGON register	
Tablica 32.	Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową według źródeł finansowania (ceny bieżące).	146
Table 32.	Intramural expenditures on research and development by source of funds (current prices)	
Tablica 33.	Przedsiębiorstwa innowacyjne według rodzajów wprowadzonych innowacji	149
Table 33.	Innovative enterprises by types of introduced innovations	
Tablica 34.	Wybrane wskaźniki ekonomiczno-finansowe w badanych przedsiębiorstwach niefinansowych	155
Table 34.	Selected economic and financial indicators in the surveyed non-financial enterprises	

Tablica 35. Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące)	157
Table 35. Investment outlays (current prices)	
Tablica 36. Plony wybranych ziemiopłodów rolnych	159
Table 36. Yields of selected agricultural crops	
Tablica 37. Przemysł	164
Table 37. Industry	
Tablica 38. Budownictwo	168
Table 38. Construction	
Tablica 39. Budownictwo mieszkaniowe	171
Table 39. Residential construction	
Tablica 40. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów (ceny bieżące)	174
Table 40. Indices of retail sales of goods (current prices)	
Tablica 41. Drogi publiczne według rodzajów nawierzchni	177
Table 41. Public roads by types of surface	
Tablica 42. Drogi publiczne o twardej nawierzchni	178
Table 42. Hard surface public roads	
Tablica 43. Komunikacja miejska	179
Table 43. Urban transport	
Tablica 44. Ruch pasażerów w Porcie Lotniczym Bydgoszcz.	180
Table 44. Passenger traffic at Bydgoszcz Airport	
Tablica 45. Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych	183
Table 45. Consumers and consumption of electricity in households	
Tablica 46. Dochody jednostek samorządu terytorialnego	186
Table 46. Revenue of local government units	
Tablica 47. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego	189
Table 47. Expenditure of local government units	
Tablica 48. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego	191
Table 48. Result of budgets of local government units	
Tablica 49. Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego w 2019 r.	192
Table 49. Debt of local government units in 2019	
Tablica 50. Wartość całkowita projektów oraz wartość dofinansowania ze środków UE projektów zrealizowanych w ramach Umowy Partnerstwa 2014-2020 na terenie województwa do końca 2020 r.	195
Table 50. The total project value and the additional EU financing value projects which are implemented based on the Partnership Agreement 2014-2020 in voivodship to end the 2020	

Objaśnienia znaków umownych

Symbols

Symbol Symbol	Opis Description	Symbol Symbol	Opis Description
Kreska (–)	oznacza, że zjawisko nie wystąpiło. magnitude zero.	Znak Δ	oznacza, że nazwy zostały skrócone w stosunku do obowiązującej klasyfikacji. categories of applied classification are presented in abbreviated form.
Zero: (0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5. magnitude not zero, but less than 0.5 of a unit.	„W tym” „Of which”	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy. indicates that not all elements of the sum are given.
(0,0)	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05. magnitude not zero, but less than 0.05 of a unit.	Comma (,)	used in figures represents the decimal point.
Kropka (.)	oznacza: brak informacji, konieczność zachowania tajemnicy statystycznej lub że wypełnienie pozycji jest niemożliwe albo niecelowe. data not available, classified data (statistical confidentiality) or providing data impossible or purposeless.		

Ważniejsze skróty

Major abbreviations

Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning	Skrót Abbreviation	Znaczenie Meaning
zł PLN	złoty PLN	kWh	kilowatogodzina kilowatt-hour
tys.	tysiąc thousand	GWh	gigawatogodzina gigawatt-hour
mln	milion million	cd. cont.	ciąg dalszy continued
g	gram gram	dok. cont.	dokończenia continued
kg	kilogram kilogramme	szt. pcs	sztuka piece
t	tona tonne	pkt	punkt
dt	decytona decitonne	p. proc. pp	punkt procentowy percentage point
l	litr litre	°C	stopień Celsjusza centigrade
ha	hektar hectare	BAEL LFS	Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności Labour Force Survey
m ²	metr kwadratowy square metre	MON	Ministerstwo Obrony Narodowej Ministry of National Defence
m ³	metr sześcienny cubic metre	MSWiA	Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Ministry of the Interior and Administration
dam ³	dekametr sześcienny cubic decametre	NFZ	Narodowy Fundusz Zdrowia National Health Fund
hm ³	hektometr sześcienny cubic hectometre	PKD	Polska Klasyfikacja Działalności NACE classification
km ²	kilometr kwadratowy square kilometre	UE EU	Unia Europejska European Union

W publikacji zastosowano skróty niektórych nazw poziomów klasyfikacyjnych PKD 2007; skrócone nazwy zostały oznaczone w tablicach i wykresach znakiem „Δ”. Zestawienie zastosowanych skrótów i pełnych nazw podaje się poniżej:

The names of some classification levels of NACE Rev. 2 used in publication have been abbreviated, abbreviations are marked in the tables and graphs with the sign „Δ”. The list of abbreviations used and their full names are given below:

Skrót Abbreviation	Pełna nazwa Full name
sekcje sections	
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę	Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja	Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją
Handel; naprawa pojazdów samochodowych Trade; repair of motor vehicles	Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle Wholesale and retail trade; repair of motor vehicles and motorcycles
Zakwaterowanie i gastronomia Accommodation and catering	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi Accommodation and food service activities
Obsługa rynku nieruchomości	Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości
Administrowanie i działalność wspierająca	Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca
działy divisions	
Produkcja wyrobów z metali Manufacture of metal products	Produkcja metalowych wyrobów gotowych, z wyłączeniem maszyn i urządzeń Manufacture of fabricated metal products, except machinery and equipment
Produkcja maszyn i urządzeń	Produkcja maszyn i urządzeń, gdzie indziej niesklasyfikowana
Gospodarka odpadami; odzysk surowców	Działalność związana ze zbieraniem, przetwarzaniem i unieszkodliwianiem odpadów; odzysk surowców
Budowa budynków	Roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków
Budowa obiektów inżynierii lądowej i wodnej	Roboty związane z budową obiektów inżynierii lądowej i wodnej

Synteza

ŚRODOWISKO

Województwo kujawsko-pomorskie zajmuje powierzchnię blisko 18,0 tys. km² (stan w dniu 1 stycznia 2020 r.), tj. 5,7% powierzchni kraju. Województwo podzielone jest na 5 podregionów, 19 powiatów, 4 miasta na prawach powiatu oraz 144 gminy.

W 2019 r. strukturze powierzchni geodezyjnej dominowały użytki rolne (64,9%), co świadczy o rolniczym charakterze województwa. Pod tym względem województwo kujawsko-pomorskie zajmowało 4. lokatę w kraju. Od 2010 r. ubyło 12,5 tys. ha użytków rolnych. W tym czasie zwiększyła się znacząco powierzchnia gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (o 18,0%). W województwie łączna powierzchnia gruntów leśnych wzrosła od 2010 r. o 2,5 tys. ha. W 2019 r. udział gruntów leśnych w powierzchni województwa wyniósł 24,0%, natomiast lasów (tzw. wskaźnik lesistości) 23,5%.

Wynikiem zmian klimatycznych w województwie kujawsko-pomorskim, na tle wielolecia 1971–2000, był zanotowany przez stację meteorologiczną w Toruniu wzrost średniej miesięcznej temperatury powietrza z 8,1°C do 10,2°C w 2020 r. W tym czasie nastąpił również wzrost rocznej sumy opadów atmosferycznych, tj. z 528 mm do 634 mm.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w ogólnej powierzchni wyniósł 32,2%, co dało 7. lokatę wśród województw. Liczba obiektów o szczególnych walorach przyrodniczych objętych ochroną prawną była największa w kraju (2317 obiektów).

Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2019 r. w porównaniu z 2010 r. wzrosło o 5,7%, przy czym na 1 mieszkańca wyniosło 110,5 m³ (w Polsce 229,7 m³). W strukturze zużycia wody przeważało zużycie na cele eksploatacji sieci wodociągowej; znaczną część stanowiło również zużycie w przemyśle (łącznie 80,9%). W Polsce najczęściej wody używano na cele przemysłowe. W 2019 r. zużycie wody w gospodarstwach domowych było wyższe niż w 2010 r. o 7,5%, a na 1 mieszkańca używano średniorocznie 35,4 m³ wody z wodociągów.

W 2019 r. do wód powierzchniowych lub do ziemi odprowadzono 140,1 hm³ ścieków komunalnych i przemysłowych. Oczyszczenia wymagało 131,0 hm³ ścieków, a 98,7% ścieków oczyszczono. W porównaniu z 2010 r. ilość ścieków przemysłowych odprowadzonych w ciągu roku wzrosła (o 17,8%), zmniejszyła się natomiast ilość odprowadzonych ścieków komunalnych (o 4,1%).

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu 2019 r. pracowało 48 oczyszczalni ścieków przemysłowych o łącznej przepustowości projektowej 437,2 dam³ na dobę (wzrost przepustowości w stosunku do 2010 r. o 8,2%). Ponadto działało 136 oczyszczalni ścieków komunalnych o łącznej przepustowości projektowej 440,9 dam³ na dobę (przepustowość była mniejsza niż w 2010 r. o 2,3%). W porównaniu z 2010 r. wzrósł odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków (do 73,1% w 2019 r.), przy czym wzrost notowany w województwie był mniejszy od wzrostu notowanego w kraju (odpowiednio o 3,3 p. proc. i o 9,8 p. proc.).

Emisja zanieczyszczeń pyłowych w 2019 r. zmniejszyła się w porównaniu z 2010 r. o 51,9%, zaś gazowych wzrosła o 39,1%. W ciągu roku wytworzono również mniej o 27,9% niż w 2010 r. odpadów przemysłowych. Zwiększyła się natomiast w tym czasie ilość odpadów komunalnych (o 33,9%). Pozytywnym zjawiskiem jest wzrost udziału ilości odpadów selektywnie zebranych w odpadach zebranych ogółem z 9,6% w 2010 r. do 30,2% w 2019 r.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim, tak jak i w kraju, najwięcej nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska przeznaczono na gospodarkę ściekową i ochronę wód (59,8% nakładów na ochronę środowiska). Nakłady na finansowanie gospodarki wodnej w 2019 r. przeznaczone zostały głównie na ujęcia i doprowadzenia wody (52,2%). W latach 2010–2019 przeciętnie na 1 mieszkańca województwa wydatkowano 229,12 zł z przeznaczeniem na ochronę środowiska oraz 58,78 zł – na inwestycje w środki trwałe w gospodarce wodnej.

SPOŁECZEŃSTWO

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim mieszkało 2061,9 tys. osób, co stanowiło 5,4% populacji kraju. Utrzymująca się przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń skutkowałą ujemnym przyrostem naturalnym. Współczynnik urodzeń zmalał od 2010 r. z 10,77 do 8,71 w 2020 r., natomiast współczynnik zgonów wzrósł w tym czasie z 9,75 do 12,31. Biorąc pod uwagę lata 2010–2020, przyrost naturalny w analizowanym roku osiągnął najwyższą ujemną wartość (minus 3,60). W 2020 r. utrzymało się zjawisko odpływu migracyjnego z województwa kujawsko-pomorskiego. Współczynnik salda migracji ogólnej na pobyt stały wyniósł minus 0,98 (przy czym migracji zagranicznej 0,05). Wspomniane zjawiska wpłynęły na rzeczywiste zmniejszenie liczby mieszkańców województwa (stopa przyrostu rzeczywistego w stosunku do 2010 r. wyniosła minus 1,75).

Społeczeństwo województwa kujawsko-pomorskiego starzeje się. Obrazuje to m.in. coraz wyższa mediana wieku mieszkańców województwa, która w 2020 r. dla mężczyzn wyniosła 40,0 lat, a dla kobiet 43,4 lata (w 2010 r. odpowiednio 36,0 lat i 39,5 lat). Wzrosła również mediana wieku kobiet rodzących pierwsze dziecko – w 2020 r. wyniosła 29,9 lat i w stosunku do 2010 r. wzrosła o 1,9 lat.

Biorąc pod uwagę lata 2010–2020 można zaobserwować zmianę struktury wieku ludności, tzn. ubywa ludności w młodszych rocznikach wieku (współczynnik młodości demograficznej zmniejszył się w porównaniu z 2010 r. o 0,5 p. proc., tj. do 15,1%), a przybywa w rocznikach starszych (współczynnik starości demograficznej w analogicznym okresie wzrósł o 5,8 p. proc., tj. do 18,3%).

W 2019 r. nadal najczęstszą przyczyną zgonów, tak jak w 2010 r., były choroby układu krążenia oraz nowotwory – łącznie były one przyczyną 64,2% zgonów. W porównaniu z 2010 r. liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia zmalała o 15,4%, natomiast zgonów spowodowanych nowotworami było więcej o 9,7%.

W województwie kujawsko-pomorskim umocniły się pozytywne tendencje na rynku pracy. W IV kwartale 2020 r. osoby aktywne zawodowo stanowiły 55,2% ogółu ludności. Zauważalny jest wzrost wartości wskaźnika zatrudnienia (według wyników BAEL odnotowano wzrost w 2020 r. do 53,9%, tj. o 5,8 p. proc. w porównaniu z analogicznym okresem 2010 r.). W analizowanym czasie zmniejszyła się stopa bezrobocia, tj. z 10,5% w 2010 r. do 2,2% w 2020 r. Nieznacznie zmniejszyła się w tym czasie liczba biernych zawodowo (o 0,4%), jednakże wyraźnie widoczny jest wzrost udziału osób, których bierność wynika z pozostawania na emeryturze (54,6% osób biernych zawodowo nieposzukujących pracy, wobec 41,1% w 2010 r.).

Obserwowana w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010–2019 poprawa sytuacji na rynku pracy pod względem bezrobocia rejestrowanego wpisywała się w obserwowaną tendencję na krajowym rynku pracy. Jednak w 2020 r., za sprawą epidemii SARS-CoV-2, w całym kraju wzrosła liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy. W końcu 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ona 73,5 tys. osób i była wyższa (o 14,7%) od zanotowanej przed rokiem, ale niższa niż w 2010 r. (o 47,3%). Osoby długotrwale bezrobotne stanowiły 55,4% ogółu zarejestrowanych bezrobotnych (więcej o 5,4 p. proc. w porównaniu z 2010 r.). Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2020 r. ukształtowała się na poziomie 8,9% (w Polsce 6,2%) i była wyższa o 1,0 p. proc. od zanotowanej w grudniu 2019 r., ale niższa o 8,1 p. proc. niż w 2010 r.

Według stanu na koniec 2019 r. liczba pracujących w gospodarce narodowej w województwie wyniosła 752,0 tys. osób, co oznacza w stosunku do 2010 r. wzrost o 10,6%. Najwięcej osób pracowało w przemyśle i budownictwie (29,5%). Największy wzrost liczby pracowników zaobserwowano w grupie sekcji: Handel, naprawa pojazdów samochodowych; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia oraz Informacja i komunikacja (o 15,5% więcej niż w 2010 r.).

W województwie kujawsko-pomorskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2019 r. osiągnęło wartość 4494,37 zł i było niższe o 13,3% od przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w Polsce. Względem 2018 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie wzrosło o 8,6%.

W 2020 r. przeciętna miesięczna emerytura i renta wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w skali roku wzrosła o 5,3%, a rolników indywidualnych o 6,1%. Emeryci i renciści z województwa kujawsko-pomorskiego (485,1 tys. osób) miesięcznie otrzymywali świadczenie w średniej kwocie 2219,07 zł.

Gospodarstwa domowe w 2019 r. miały do dyspozycji dochód o 10,1% wyższy niż w 2018 r. Zaowocowało to poprawą wszystkich wskaźników zagrożenia ubóstwem (granicy ubóstwa relatywnego, „ustawowego” oraz skrajnego) zarówno w skali roku, jak i dziesięciu lat. Zasięg ubóstwa obserwowany w województwie kujawsko-pomorskim był mniejszy niż w kraju.

O poprawie sytuacji materialnej świadczy również mniejsza niż przed rokiem liczba osób objętych świadczeniem środowiskowej pomocy społecznej. W 2019 r. 6,6% mieszkańców w województwie skorzystało ze środowiskowej pomocy społecznej (w liczbie ludności ogółem), co oznacza w stosunku do 2018 r. spadek o 0,6 p. proc. (w stosunku do 2010 r. spadek o 5,0 p. proc.).

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu 2020 r. działały 192 placówki sprawujące opiekę nad dziećmi do 3 lat. W porównaniu z 2011 r. w omawianych placówkach zwiększyła się ponad 4,5-krotnie liczba dostępnych miejsc (do 7,9 tys. w 2020 r.), a także o ponad 3,5-krotnie liczba przebywających w ciągu roku dzieci (10,0 tys. dzieci w 2020 r.). Poprawiła się również dostępność do placówek wychowania przedszkolnego. W końcu września 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 1084 placówki wychowania przedszkolnego, tj. więcej o 15,7% niż w końcu września 2010 r. Na początku roku szkolnego 2019/2020 wychowaniem przedszkolnym objętych było 69,2 tys. dzieci, tj. więcej o 33,5% niż na początku roku szkolnego 2010/2011.

Mieszkańcy województwa mają dostęp do szeregu usług świadczonych w zakresie systemu ochrony zdrowia. Miarą dostępu ludności do kadry medycznej jest współczynnik wyrażający liczbę pracowników medycznych przypadających na 10 tys. ludności. W końcu 2019 r. w województwie przypadało średnio 25 lekarzy na 10 tys. ludności i było to więcej o 4 lekarzy na 10 tys. ludności niż w 2012 r. Poprawił się też dostęp mieszkańców do lekarzy specjalistów (19 lekarzy na 10 tys. ludności w 2019 r., wobec 16 lekarzy na 10 tys. ludności w 2012 r.). Tyle samo co w 2012 r. przypadało natomiast pielęgniarek (52 pielęgniarki na 10 tys. ludności).

Dzięki działalności placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej pacjenci mają zapewniony dostęp do świadczeń zdrowotnych podstawowej i specjalistycznej opieki zdrowotnej. W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przypadało średnio 1739 mieszkańców na 1 taką placówkę, tj. mniej o 108 osób na 1 placówkę niż w 2012 r. Stacjonarna opieka zdrowotna jest natomiast realizowana m.in. przez szpitale ogólne, które w omawianym roku miały do dyspozycji średnio 42,8 łóżek w przeliczeniu na 10 tys. ludności (w 2012 r. średnio na 10 tys. ludności przypadały 45,4 łóżka). W końcu 2019 r. w województwie funkcjonowało ponadto 23 sanatoriów i 8 szpitali uzdrowiskowych, w których znajdowało się łącznie 8,0 tys. łóżek (17,6% wszystkich łóżek w kraju), tj. więcej o 23,9% niż w 2012 r. W 2019 r. w porównaniu z 2012 r. odnotowano wzrost o 38,0% liczby pacjentów i kuracjuszy przebywających w ciągu roku w tych obiektach (do 152,7 tys. osób, co stanowiło 19,5% korzystających w kraju).

GOSPODARKA

Rozwój ekonomiczny regionu można określić poprzez zmianę wartości produktu krajowego brutto (PKB). Na podstawie wstępnego szacunku PKB w 2019 r. wyniósł w województwie kujawsko-pomorskim 98451 mln zł, co oznacza w stosunku do 2018 r. wzrost w cenach bieżących o 5,5% (w kraju wzrost o 7,8%). Jednym z podstawowych mierników jest PKB przeliczony na 1 mieszkańca, który w 2019 r. wyniósł 47457 zł (stanowił 79,6% PKB przypadającego na 1 mieszkańca Polski). W 2018 r. największą część wojewódzkiej wartości dodanej brutto (28,7%) wygenerowały jednostki z grupy sekcji: Handel; naprawa

pojazdów samochodowych; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia; Informacja i komunikacja. W tworzeniu WDB niemal tak samo duże znaczenie miały jednostki przemysłowe (ich udział wyniósł 28,6%).

W okresie dziesięciu lat zwiększyła się przedsiębiorczość mieszkańców województwa. W końcu grudnia 2020 r. odnotowano od 2010 r. wzrost o 12,8% liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON (do 209,8 tys. podmiotów). Liczba podmiotów w województwie przypadająca na 10 tys. mieszkańców była jednak znacznie niższa niż w Polsce (1017 podmiotów na 10 tys. mieszkańców; wobec 1218 w kraju). Utrzymała się przewaga podmiotów nowo zarejestrowanych nad zlikwidowanymi; w 2020 r. na 100 podmiotów wykreślonych przypadały 173 podmioty nowo zarejestrowane (w 2010 r. 126 podmiotów).

W kwietniu 2021 r. przedsiębiorcy z województwa kujawsko-pomorskiego ocenili koniunkturę gospodarczą zdecydowanie lepiej niż w kwietniu 2020 r. w większości badanych obszarów gospodarki, z wyjątkiem Zakwaterowania i gastronomii. Najbardziej pesymistyczne oceny formułowane były przez podmioty prowadzące działalność w zakresie Zakwaterowania i gastronomii (wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury wyniósł minus 30,7), a także Transportu i gospodarki magazynowej (minus 13,2). Jedyne w Handlu hurtowym wskaźnik był dodatni i wyniósł 9,4.

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim podstawowe wyniki finansowe uzyskane przez badane przedsiębiorstwa niefinansowe (w których liczba pracujących przekracza 49 osób, prowadzących księgi rachunkowe) były lepsze niż przed rokiem. Wynik finansowy netto był wyższy o 27,5% niż w 2019 r. (w kraju niższy o 4,1%). W omawianym okresie zysk netto wykazało 83,1% badanych przedsiębiorstw a udział przychodów tych przedsiębiorstw w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności wyniósł 89,6%. Polepszyły się podstawowe wskaźniki ekonomiczno-finansowe. W 2020 r. poprawił się każdy ze wskaźników rentowności: sprzedaży brutto (wyniósł 5,8%), obrotu brutto (6,0%) i obrotu netto (5,0%) i we wszystkich przypadkach wskaźniki były wyższe niż w kraju.

Wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych w 2020 r. przez przedsiębiorstwa niefinansowe (powyżej 49 pracujących) wzrosła o 9,8% w stosunku do roku poprzedniego (w kraju zmniejszyła się o 6,1%).

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zachowana została tendencja wzrostowa (utrzymująca się od 2016 r.) nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową (B+R). W porównaniu z 2018 r. nakłady te zwiększyły się o 19,0%. Nakłady na działalność B+R w województwie wyniosły 348 zł na 1 mieszkańca (w Polsce wyniosły 789 zł i były wyższe blisko 2,3-krotnie od wartości w województwie).

W porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się w 2019 r. produkcja zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi oraz rzepaku i rzepiku (odpowiednio o 16,1% i o 19,8%). Niższe niż przed rokiem były plony buraków cukrowych (o 5,0%), a także zbiory ziemniaków (niższe o 7,0%). Według danych z czerwca 2019 r. zwiększyło się w skali roku pogłowie trzody chlewnej i owiec (odpowiednio o 5,8% i o 22,2%), natomiast zmniejszyło się pogłowie bydła i drobiu (porównywalnie o 2,7% i o 5,4%). Pogłowie bydła i trzody chlewnej w województwie nadal stanowiło znaczną część krajowego pogłowia, tj. odpowiednio 8,0% i 9,8% udziału.

Od 2017 r. notuje się roczne wzrosty produkcji sprzedanej przemysłu, a w 2020 r. dynamika (w cenach stałych) była wyższa (wzrost o 4,0%; w kraju spadek o 1,0%) od notowanej w roku poprzednim. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu nie uległa znaczącym zmianom, a największa zmiana dotyczyła sekcji Przetwórstwo przemysłowe (udział w przemyśle zmniejszył się o 0,4 p. proc., tj. do 95,2%). Podobnie jak w latach poprzednich odnotowano wzrost wydajności pracy w odniesieniu do roku poprzedniego, jednak w 2020 r. był on najwyższy (wzrost o 6,5%; w kraju wzrost o 0,9%), przy jednoczesnym zwiększeniu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, ale spadku przeciętnego zatrudnienia w przemyśle.

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim produkcja sprzedana budownictwa była wyższa niż w roku poprzednim o 12,9% (w kraju wyższa o 0,4%). W analizowanym roku, po raz pierwszy po trzech latach wzrostów, odnotowano roczny spadek produkcji budowlano-montażowej (o 11,4%, w kraju wzrost o 0,4%). Produkcja sprzedana przypadająca na 1 zatrudnionego w 2020 r. wzrosła w skali roku (w cenach bieżących) o 12,4%.

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim oddano do użytkowania 9690 mieszkań. Wzrost notowany w skali roku w województwie (o 19,8%) był zdecydowanie większy od wzrostu obserwowanego w kraju (wzrost o 6,5%). Największy udział w strukturze nowo przekazanych do użytku mieszkań miały lokale przeznaczone na sprzedaż lub wynajem (52,4%, wobec 64,6% w Polsce). Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w województwie wyniosła 92,0 m² (w kraju 88,7 m²) i zmniejszyła się o 2,2 m² w porównaniu z 2019 r. (w kraju wzrosła o 0,1 m²).

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r., kolejny rok z rzędu, odnotowano spadek sprzedaży detalicznej w odniesieniu do roku poprzedniego (o 13,3%; w kraju spadek o 2,6%). Na roczny spadek sprzedaży wpływ miała największa z grup, tj. żywność, napoje i wyroby tytoniowe, w której odnotowano spadek o 34,4%. W województwie po raz kolejny odnotowano wzrost sprzedaży hurtowej towarów (o 1,8%; w kraju spadek o 0,9%).

W 2019 r. odnotowano w porównaniu z 2010 r. wzrost mocy zainstalowanej w elektrowniach (o 94,2%) i mocy osiągalnej (o 118,9%). Wzrosła również w tym okresie produkcja energii elektrycznej (o 117,7%), a także produkcja energii z odnawialnych nośników energii (o 67,8%). W województwie kujawsko-pomorskim udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (45,5%) był znacznie wyższy niż w kraju (15,5%). Udział wyprodukowanej w województwie energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w produkcji krajowej wyniósł 13,9%.

FINANSE JEDNOSTEK SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. wzrosły w porównaniu z 2018 r. zarówno łączne dochody, jak i wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego (odpowiednio o 11,3% i o 8,9%). W 2019 r. dochody na 1 mieszkańca wyniosły 6974,56 zł, zaś wydatkowano 7035,16 zł.

Wynik finansowy ogółem jednostek samorządu terytorialnego w 2019 r. zamknięty został deficytem budżetowym, który wyniósł minus 125,7 mln zł (w 2018 r. minus 400,0 mln zł). Największy deficyt odnotowano w miastach na prawach powiatu (minus 173,6 mln zł). Większość jednostek samorządu terytorialnego zanotowała jednak nadwyżkę budżetową (53,7% jednostek). W porównaniu z 2018 r. zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego wzrosło o 6,2%, a na 1 mieszkańca wyniosło 2254,91 zł. Najbardziej zadłużone były miasta na prawach powiatu (3359,88 zł na 1 mieszkańca).

W 2020 r. wartość umów/decyzji o dofinansowanie w ramach Umowy Partnerstwa 2014–2020 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wyniosła 4699,11 zł na 1 mieszkańca. Największe środki w województwie kujawsko-pomorskim pochodziły z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego, z których na 1 mieszkańca przypadło 2128,35 zł.

Executive Summary

ENVIRONMENT

The Kujawsko-Pomorskie Voivodship covers an area of nearly 18.0 thousand km² (as of 1 January 2020), i.e. 5.7% of the country's area. The voivodship contains 5 subregions, 19 powiats, 4 cities with powiat status and 144 gminas.

The structure of the geodesic area was dominated by agricultural land (64.9%), which reflects the agricultural character of the voivodship. In this respect, the Kujawsko-Pomorskie Voivodship was ranked 4th in the country. Since 2010, 12.5 thousand ha of agricultural land were withdrawn. During this time, built-up and urbanised areas increased significantly (by 18.0%). The total area of forest land in the voivodship increased by 2.5 thousand hectares since 2010. In 2019, the share of forest land in the voivodship's area was 24.0%, while the share of forests (forest cover) was 23.5%.

The result of climate changes in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, against the background of the 1971–2000 multi-year period, was an increase in the average monthly air temperature from 8.1°C to 10.2°C in 2020 recorded in 2020 by the meteorological station in Toruń. There was also an increase in the total annual precipitation from 528 mm to 634 mm.

In 2019, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, the share of area of special nature value under legal protection in the total area was 32.2%, which gave the voivodship the 7th place among all voivodships. The number of objects with special nature value under legal protection was the highest in the country (2 317 objects).

In 2019, water consumption for the needs of the national economy and population increased by 5.7% compared to 2010, and amounted to 110.5 m³ per capita (229.7 m³ in Poland). The structure of water consumption was dominated by consumption for the purposes of operating the water supply system; consumption in industry also constituted a significant part (in total 80.9%). In Poland, most water was used for industrial purposes. In 2019, water consumption in households was higher than in 2010 by 7.5%, and an average of 35.4 m³ of water from the water supply system were used per capita.

In 2019, 140.1 hm³ of municipal and industrial wastewater were discharged into surface waters or into the ground. 131.0 hm³ of wastewater required treatment, and 98.7% of wastewater was treated. Compared to 2010, the amount of industrial wastewater discharged during the year increased (by 17.8%), while the amount of discharged municipal wastewater decreased (by 4.1%).

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, at the end of 2019, 48 industrial wastewater treatment plants were in operation with a total design capacity of 437.2 dam³ per day (the capacity increased compared to 2010 by 8.2%). Moreover, 136 municipal wastewater treatment plants were in operation with a total design capacity of 440.9 dam³ per day (the capacity was lower than in 2010 by 2.3%). Compared to 2010, the percentage of population connected to wastewater treatment plants increased (to 73.1% in 2019), with the increase recorded in the voivodship being lower than the increase recorded in the country (respectively by 3.3 pp. and by 9.9 pp.).

In 2019, emission of particulate pollutants decreased by 51.9% compared to 2010, and emission of gaseous pollutants increased by 39.1%. During the year, 27.9% less industrial waste was also generated than in 2010. At the same time, the amount of municipal waste increased (by 33.9%). A positive development is an increase in the share of the amount of waste collected separately in total waste collected, from 9.6% in 2010 to 30.2% in 2019.

In 2019, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, as well as in the country, the largest outlays on fixed assets for environmental protection and water management were allocated to wastewater management and protection of waters (59.8% of outlays on environmental protection). In 2019, outlays on financing

water management were intended mainly for water intakes and systems (52.2%). In the years 2010–2019, on average, PLN 229.12 was spent per capita for environmental protection and PLN 58.78 – for investments on fixed assets in water management.

SOCIETY

As at 31 December 2020, 2 061.9 thousand people lived in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, accounting for 5.4% of the country's population. The continuing excess of the number of deaths over the number of births resulted in a negative natural increase. The birth rate decreased from 10.77 in the year 2010 to 8.71 in 2020, while the death rate increased from 9.75 to 12.31 during this period. Taking into consideration the years 2010–2020, natural increase in the analysed year reached the highest negative value (minus 3.60). In 2020, the phenomenon of migration outflow from the Kujawsko-Pomorskie Voivodship continued. The rate of net migration for permanent residence was minus 0.98 (in the case of international migration it was 0.05). The aforementioned developments contributed to the actual decrease in the number of inhabitants of the voivodship (the actual increase rate compared to 2010 was minus 1.75).

The society of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship is ageing. This is illustrated, i.a., by an increasingly higher median age of the voivodship's inhabitants, which in 2020 was 40.0 years for men and 43.4 years for women (36.0 and 39.5 years respectively in 2010). The median age of women giving birth to a first child also increased – in 2020 it was 29.9 years and increased by 1.9 years compared to 2010.

Taking into consideration the years 2010–2020, a change in the age structure of the population can be observed, which means that the population in younger age groups is decreasing (the young age rate decreased compared to 2010 by 0.5 pp., i.e. to 15.1%), and is increasing in older age groups (the old age rate in the same period increased by 5.8 pp., i.e. to 18.3%).

In 2019, cardiovascular diseases and neoplasms were still the most common causes of deaths, as in 2010 – together they accounted for 64.2% of deaths. Compared to 2010, the number of deaths due to cardiovascular diseases decreased by 15.4%, while deaths due to neoplasms were higher by 9.7%.

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, positive trends on the labour market strengthened. In the fourth quarter of 2020, economically active people accounted for 55.2% of the total population. There is a noticeable increase in the value of the employment rate (according to the LFS results, in 2020 there was recorded an increase to 53.9%, i.e. by 5.8 pp. compared to the corresponding period of 2010). During the analysed period, the unemployment rate decreased from 10.5% in 2010 to 2.2% in 2020. The number of economically inactive people decreased slightly during this period (by 0.4%), however, an increase is clearly visible in the share of people whose inactivity results from retirement (54.6% of economically inactive people not looking for a job, as compared to 41.1% in 2010).

The improvement in the situation on the labour market in terms of registered unemployment, observed in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship in the years 2010–2019, was in line with the observed tendency on the country's labour market. However, in 2020, due to the SARS-CoV-2 epidemic, the number of unemployed persons registered in powiat labour offices increased throughout the country. At the end of 2020, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, it amounted to 73.5 thousand and was higher (by 14.7%) than that recorded in the previous year, but lower than in 2010 (by 47.3%). Long-term unemployed persons accounted for 55.4% of the total number of registered unemployed persons (5.4 pp. more compared to 2010). The registered unemployment rate at the end of December 2020 was at the level of 8.9% (6.2% in Poland) and was higher by 1.0 pp. from that recorded in December 2019, but lower by 8.1 pp. than in 2010.

As at the end of 2019, the number of employed persons in the national economy in the voivodship amounted to 752.0 thousand, which means an increase of 10.6% compared to 2010. Most people worked in Industry and Construction (29.5%). The highest increase in the number of employees was observed in the group of sections: Trade; repair of motor vehicles, Transportation and storage, Accommodation and catering as well as Information and communication (15.5% more than in 2010).

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, the average monthly gross wage and salary in 2019 amounted to PLN 4 494.37 and were 13.3% lower than the average monthly wage and salary in Poland. Compared to 2018, the average monthly wage and salary increased by 8.6%.

In 2020, the average monthly gross retirement and other pension paid from the non-agricultural social security system increased over the year by 5.3%, and in the case of individual farmers – by 6.1%. Retirees and disability pensioners from the Kujawsko-Pomorskie Voivodship (485.1 thousand people) were receiving a monthly benefit in the average amount of PLN 2 219.07.

In 2019, households had disposable income 10.1% higher than in 2018. This resulted in an improvement in all at-risk-of-poverty rates (relative poverty, "statutory" poverty and extreme poverty lines) both on an annual and ten-year scale. The extent of poverty observed in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship was lower than in the country.

The improvement of the financial situation is also evidenced by the smaller number of people covered by social assistance than a year ago. In 2019, 6.6% of the inhabitants of the voivodship benefited from social assistance at domicile (in the total population), which means a decrease of 0.6 pp. compared to 2018 (a decrease of 5.0 pp. compared to 2010).

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, at the end of 2020, there were 192 establishments providing care for children up to the age of 3. Compared to 2011, the number of available places in the establishments in question increased more than 4.5 times (to 7.9 thousand in 2020), and the number of children staying there during the year increased by more than 3.5 times (10.0 thousand children in 2020). Accessibility to pre-primary education establishments also improved. At the end of September 2019, 1 084 pre-primary education establishments operated in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, i.e. 15.7% more than at the end of September 2010. At the beginning of the 2019/2020 school year, 69.2 thousand children, i.e. 33.5% more than at the beginning of the 2010/2011 school year were in pre-primary education.

The inhabitants of the voivodship have access to a range of services provided in the field of the health care system. The measure of population access to medical personnel is a rate expressing the number of medical personnel per 10 thousand population. At the end of 2019, there were an average of 25 doctors per 10 000 population in the voivodship, which was 4 doctors per 10 thousand population more than in 2012. The access of inhabitants to specialist doctors also improved (19 doctors per 10 000 population in 2019, compared to 16 doctors per 10 000 population in 2012). The relative number of nurses was the same as in 2012 (52 nurses per 10 000 population).

Thanks to the functioning of outpatient health care units, patients have access to primary and specialist health care services. At the end of 2019, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, there were on average 1 739 inhabitants per 1 unit, i.e. 108 people fewer per 1 facility than in 2012. Inpatient health care is provided i.a. by general hospitals, which in the year under review had an average of 42.8 beds per 10 thousand population (in 2012, on average, there were 45.4 beds per 10 thousand population). At the end of 2019, there were also 23 sanatoriums and 8 health resort hospitals in the voivodship, with a total of 8.0 thousand beds (17.6% of all beds in the country), i.e. 23.9% more than in 2012. In 2019, compared to 2012, there was a 38.0% increase in the number of patients and health resort patients staying during the year in these facilities (up to 152.7 thousand people, which constituted 19.5% of such patients in the country).

ECONOMY

The economic development of a region can be determined by a change in the value of gross domestic product (GDP). On the basis of the preliminary estimate, in 2019, GDP in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship amounted to PLN 98 451 million, which means an increase in current prices by 5.5% compared to 2018 (an increase of 7.8% in Poland). One of the basic measures is GDP per capita, which in 2019 amounted to PLN 47 457 (it constituted 79.6% of GDP per capita of Poland). In 2018, the largest part of the voivodship's gross value added (28.7%) was generated by units from the Trade; repair of motor vehicles;

Transportation and storage; Accommodation and catering; Information and communication sections. Industrial units were of almost the same importance in creating the GAV (their share amounted to 28.6%).

The entrepreneurship of the voivodship's inhabitants increased over the ten years. At the end of December 2020, a 12.8% increase in the number of entities entered in the REGON register was recorded compared to 2010 (to 209.8 thousand entities). The number of entities in the voivodship per 10 thousand inhabitants, however, was much lower than in Poland (1 017 entities per 10 thousand inhabitants; compared to 1 218 in the country). The numerical advantage of newly registered entities over liquidated ones was maintained; in 2020, there were 173 newly registered entities per 100 entities deleted (126 entities in 2010).

In April 2021, entrepreneurs from the Kujawsko-Pomorskie Voivodship assessed the economic situation much better than in April 2020 in most of the analysed areas of the economy, with the exception of the Accommodation and catering section. The most pessimistic assessments were made by entities operating in the field of Accommodation and catering (the general business climate indicator was minus 30.7), as well as Transportation and storage (minus 13.2). Only in the Wholesale trade the indicator was positive and amounted to 9.4.

In 2020, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, the basic financial results obtained by the surveyed non-financial enterprises (with more than 49 employed persons, keeping the accounts) were better than in the previous year. The net financial result was 27.5% higher than in 2019 (in the country it was 4.1% lower). In the analysed period, the net profit was shown by 83.1% of the surveyed enterprises, and the share of these enterprises' revenues in the total amount of revenues from the whole activity amounted to 89.6%. Basic economic and financial indicators improved. In 2020, each of the profitability indicators improved: the gross sales profitability indicator (amounted to 5.8%), the gross turnover profitability indicator (6.0%) and the net turnover profitability indicator (5.0%), and in all cases the indicators had higher values than in the country.

The value of investment outlays incurred in 2020 by non-financial enterprises (with more than 49 employed persons) increased by 9.8% compared to the previous year (it decreased by 6.1% in Poland).

In 2019, the Kujawsko-Pomorskie Voivodship maintained an upward trend (maintained since 2016) of intramural expenditures on research and development (R&D). Compared to 2018, these expenditures increased by 19.0%. R&D expenditures in the voivodship amounted to PLN 348 per capita (in Poland they amounted to PLN 789 and were nearly 2.3 times higher than the value in the voivodship).

Compared to the previous year, the production of basic cereals with cereal mixtures, as well as rape and turnips increased in 2019 (by 16.1% and 19.8%, respectively). The yields of sugar beets and potatoes were lower than in the previous year (by 5.0% and 7.0%, respectively). According to data for June 2019, the number of pigs and sheep increased annually (by 5.8% and 22.2%, respectively), while the number of cattle and poultry decreased (by 2.7% and 5.4%, respectively). The cattle and pig population in the voivodship still constituted a significant part of the domestic cattle and pig population, i.e. 8.0% and 9.8%, respectively.

Since 2017, annual increases in sold production of industry have been recorded, and in 2020 the index (in constant prices) was higher (increase of 4.0%; decrease of 1.0% in Poland) than in the previous year. The structure of sold production of industry did not change significantly, and the biggest change concerned the manufacturing section (the share in industry decreased by 0.4 pp., i.e. to 95.2%). As in previous years, there was an increase in labour productivity compared to the previous year, but in 2020 it was the highest (an increase of 6.5%; an increase of 0.9% in Poland), with a simultaneous increase in the average monthly gross wage and salary, but with a decrease in the average paid employment in industry.

In 2020, in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, sold production of construction was higher by 12.9% than in the previous year (in the country higher by 0.4%). In the analysed year, for the first time, after three years of increases, there was an annual decrease in construction and assembly production (by 11.4%, in Poland an increase of 0.4%). Sold production per 1 employee in 2020 increased annually (in current prices) by 12.4%.

In 2020, 9 690 dwellings were completed in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship. The annual growth in the voivodship (by 19.8%) was much greater than the growth observed in the country (an increase of 6.5%). The largest share in the structure of dwellings completed had dwellings intended for sale or rent (52.4%, compared to 64.6% in Poland). The average useful floor area of 1 dwelling completed in the voivodship was 92.0 m² (88.7 m² in the country) and decreased by 2.2 m² compared to 2019 (an increase of 0.1 m² in the country).

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, in 2020, another year in a row, a decrease in retail sales was recorded compared to the previous year (by 13.3%; in Poland, a decrease of 2.6%). The annual decrease in sales was influenced by the largest group, i.e. food, beverages and tobacco products, in which a decrease of 34.4% was recorded. In the voivodship, an increase in the wholesale trade of goods was once again recorded (by 1.8%; in the country it was lower by 0.9%).

In 2019, compared to 2010, increases in the installed capacity in power plants (by 94.2%) and the achievable capacity (by 118.9%) were recorded. The production of electricity also increased in this period (by 117.7%), as well as the production of electricity from renewable energy sources (by 67.8%). In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, the share of renewable energy in the total electricity production (45.5%) was much higher than in the country (15.5%). The share of electricity produced in the voivodship from renewable energy sources in the national production was 13.9%.

FINANCES OF LOCAL GOVERNMENT UNITS

In the Kujawsko-Pomorskie Voivodship, in 2019, both the total revenue and expenditure of the budgets of local government units increased in 2019 (by 11.3% and 8.9%, respectively). In 2019, the revenue per capita amounted to PLN 6 974.56, while the expenditure per capita was PLN 7 035.16.

The total financial result of local government units in 2019 was closed with a budget deficit of minus PLN 125.7 million (minus PLN 400.0 million in 2018). The largest deficit was recorded in cities with powiat status (minus PLN 173.6 million). However, most local government units recorded a budget surplus (53.7% of units). Compared to 2018, the debt of local government units increased by 6.2%, and amounted to PLN 2 254.91 per capita. Cities with powiat status were the most indebted (PLN 3 359.88 per capita).

In 2020, the value of agreements / decisions on co-financing under the Partnership Agreement 2014–2020 in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship amounted to PLN 4 699.11 per capita. The largest funds in the Kujawsko-Pomorskie Voivodship were allocated from the Regional Operational Programme of Kujawsko-Pomorskie Voivodship, at the level of PLN 2 128.35 per capita.

Rozdział 1. Województwo na tle kraju

Chapter 1. Voivodship against the background of the country

Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie w 2020 r.

Table 1. Selected data for the Poland and the Voivodship in 2020

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Kujawsko- -Pomorskie
Udział gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wymagających rekultywacji i zagospodarowania w powierzchni ogółem w 2019 r. (w %) Share of devastated and degraded land requiring reclamation and management in total area in 2019 (in %)	0,2	0,2
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w ciągu roku w 2019 r. (w hm ³) Consumption of water for needs of the national economy and population during the year in 2019 (in hm ³)	8816,0	229,3
Ścieki przemysłowe i komunalne odprowadzane do wód lub do ziemi w 2019 r. (w hm ³) Industrial and municipal wastewater discharged into waters or into the ground in 2019 (w hm ³)	7689,1	140,1
Ścieki komunalne oczyszczane w ciągu roku ogółem w 2019 r. (w dam ³) Municipal treated wastewater during the year in 2019 (in dam ³)	1336621	68705
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza w 2019 r. (tony/rok): Emissions of air pollutants from plants of significant nuisance to air purity in 2019 (tonnes/year):		
gazowych gases	198440735	9733021
pyłowych particulates	27091	2080
Obszary prawnie chronione ogółem w powierzchni ogółem w 2019 r. (w %) Total area under legal protection in total area in 2019 (in %)	32,3	32,2
Lesistość w 2019 r. (w %) Forest cover in 2019 (in %)	29,6	23,5
Ludność na 1 km ² powierzchni ogólnej (stan w dniu 31 grudnia) Population per 1 km ² of total area (as of 31 December)	122	115
Przyrost naturalny na 1000 ludności Natural increase per 1000 population	-3,2	-3,6
Saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności Net migration for permanent residence per 1000 population	0,1	-1,0
Przeciętne trwanie życia w 2019 r. (w latach) Life expectancy in 2019 (in years)		
mężczyźni males	74,1	73,7
kobiety females	81,8	81,0
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego ^a na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat w roku szkolnym 2019/2020 Children attending pre-primary education establishments ^a per 1000 children aged 3–6 in the 2019/2020 school year	904	853
Wskaźnik zatrudnienia ^b według BAEL (w %) Employment rate ^b by LFS (in %)	54,3	52,9
Współczynnik aktywności zawodowej ^b według BAEL (w %) Activity rate ^b by LFS (in %)	56,1	54,6
Stopa bezrobocia ^b według BAEL (w %) Unemployment rate ^b by LFS (in %)	3,2	3,1
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy Registered unemployed persons per 1 job offer	24	25
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw ^c (w zł) Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector ^c (in PLN)	5411,45	4765,04

a W przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych, zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych; łącznie z dziećmi przebywającymi przez cały rok szkolny w placówkach wykonujących działalność leczniczą. b Przeciętne w roku. c Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

a In nursery schools, pre-primary sections of primary schools, pre-primary education groups and pre-primary points; including children in units performing health care activities throughout the school year. b Annual average. c Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons.

Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie w 2020 r. (cd.)
Table 1. Selected data for the Poland and the Voivodship in 2020 (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Kujawsko- -Pomorskie
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (w zł) Average monthly gross retirement and other pension paid from non-agricultural social security system (in PLN)	2390,64	2219,07
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2019 r. (w zł) Average monthly per capita available income in households in 2019 (in PLN)	1819,14	1770,82
Wskaźniki zasięgu ubóstwa w gospodarstwach domowych w 2019 r. w % osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej: Poverty rates in households in 2019 in % of persons in households with expenditures below:		
relatywnej granicy ubóstwa relative poverty line	13,0	11,0
granicy ubóstwa skrajnego extreme poverty line	4,2	3,4
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2019 r. (w %) Beneficiaries benefiting from social assistance in number of total population in 2019 (in %)	4,6	6,6
Udzielone świadczenia pomocy społecznej w 2019 r. (w tys. zł) Social assistance benefits granted in 2019 (in thousand PLN)	3529011	267831
Dzieci przebywające w żłobkach i klubach dziecięcych ^a na 1000 dzieci w wieku do lat 3 w 2019 r. Children staying in nurseries and children's clubs ^a per 1000 children up to the age of 3 in 2019	123,9	100,0
Liczba ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2019 r. Population per out-patient health care unit in 2019	1461	1739
Pracownicy medyczni na 10 tys. ludności w 2019 r.: Medical personnel per 10 thousand population in 2019:		
lekarze doctors	23,7	25,4
pielęgniarki nurses	50,3	52,2
Łóżka w szpitalach na 10 tys. ludności w 2019 r. Beds in hospitals per 10 thousand population in 2019	43,5	42,8
Produkt krajowy brutto ^b (ceny bieżące) na 1 mieszkańca w 2019 r. (w zł) Gross domestic product ^b (current prices) per capita in 2019 (in PLN)	59598	47457
Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności (stan w dniu 31 grudnia) Entities of the national economy per 10 thousand population (as of 31 December)	1219	1017 ^e
Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego na 10 tys. ludności (stan w dniu 31 grudnia) Commercial companies with foreign capital participation per 10 thousand population (as of 31 December)	21	7 ^e
Pracujący (personel wewnętrzny) w działalności badawczej i rozwojowej na 1000 osób aktywnych zawodowo ^d in 2019 r. Internal R&D personnel per 1000 economically active persons ^d in 2019	8,0	4,6
Udział przedsiębiorstw rentownych w ogólnej liczbie badanych przedsiębiorstw niefinansowych ^e (w %) Share of profitable enterprises in the total number of non-financial enterprises surveyed ^e (in %)	80,5	83,3
Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwach niefinansowych ^e (w %) Cost level indicator in non-financial enterprises ^e (in %)	95,6	94,0
Dynamika nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw ^e (rok poprzedni=100; ceny bieżące) Indices of investment outlays of enterprises ^e (previous year=100; current prices)	93,9	109,8
Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych ^f (w szt.) Cattle density per 100 ha of agricultural land ^f (in heads)	43,2	49,4
Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych ^f (w szt.) Pigs density per 100 ha of agricultural land ^f (in heads)	77,8	108,9
Produkcja sprzedana przemysłu ^g (ceny bieżące) na 1 przeciętnie zatrudnionego w przemyśle (w zł) Sold production of industry ^g (current prices) per 1 average employed person in industry (in PLN)	555212	490845
Produkcja sprzedana budownictwa ^g (ceny bieżące) na 1 przeciętnie zatrudnionego w budownictwie (w zł) Sold production of industry ^g (current prices) per 1 average employed person in construction (in PLN)	626535	489991

a łącznie z oddziałami żłobkowymi i z żłobkami przykładowymi. b Wstępny szacunek. c Bez podmiotów, dla których informacja o adresie siedziby/miejscu zamieszkania nie występuje w rejestrze REGON. d Aktywni zawodowo (wszystkie osoby pracujące oraz uznane za bezrobotne) – na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności – dane średnioroczne. e Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób. f Stan w dniu 1 czerwca. Jako podstawę przeliczeń dla pogłowia zwierząt gospodarskich w dniu 1 czerwca 2020 r. przyjęto dane na temat użytków rolnych wg stanu w dniu 1 czerwca 2019 r. g Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

a Including nursery wards and workplace nurseries. b Preliminary estimate. c Without the entities for which the information on the address of the seat/ place of residence is not present in the REGON register. d Active population (all persons employed and considered as unemployed) – based on the Labour Force Survey – average annual data. e Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49 persons. f The data on agricultural land as of June 1, 2019 was used as the basis for the calculations for farm animal stocks on June 1, 2020. g Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons.

Tablica 1. Wybrane dane ogólnopolskie i wojewódzkie w 2020 r. (dok.)

Table 1. Selected data for the Poland and the Voivodship in 2020 (cont.)

Wyszczególnienie Specification	Polska Poland	Kujawsko- -Pomorskie
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności Dwellings completed per 1000 population	5,8	4,7
Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km ² powierzchni ogólnej w 2019 r. (w km) Gmina and powiat roads with hard surface 100 km ² of total area in 2019 (in km)	82,6	90,3
Długość linii kolejowych eksploatowanych na 100 km ² w 2019 r. (w km) Length of railway lines operated per 100 km ² in 2019 (in km)	6,2	7,4
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w 2019 r. (w %) Share of renewable energy sources in production of electricity in 2019 (in %)	15,5	45,5

Rozdział 2 Chapter 2

Województwo na tle pozostałych województw Voivodship against the background of other voivodships

Mapa 1. Stężenie pyłów zawieszonych $PM_{2,5}$, PM_{10} i NO_2 w 2019 r.

Map 1. Concentration of suspended particulates matter $PM_{2,5}$, PM_{10} and NO_2 in 2019

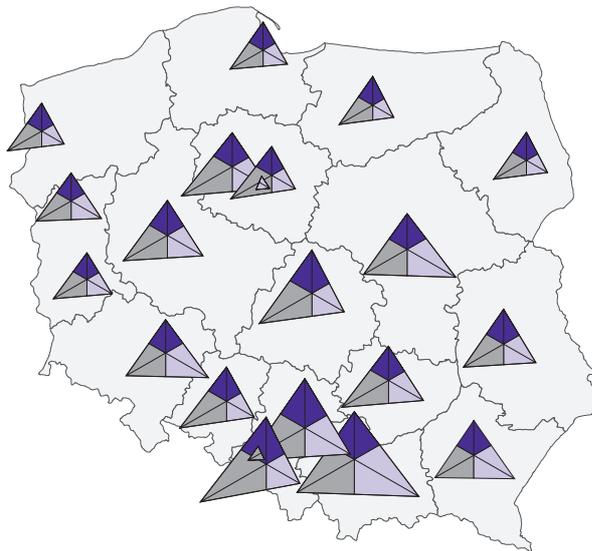
Wybrane obszary:
Chosen areas:

aglomeracje:
agglomerations:

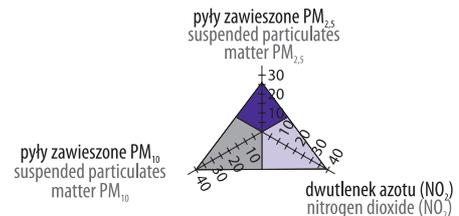
białostocka
bydgoska
górnoląska
krakowska
lubelska
łódzka
poznańska
rybnicko-jastrzębska
szczecińska
trójmiejska
warszawska
wrocławska

miasta:
cities:

Gorzów Wlkp.
Kielce
Olsztyn
Opole
Rzeszów
Toruń
Zielona Góra

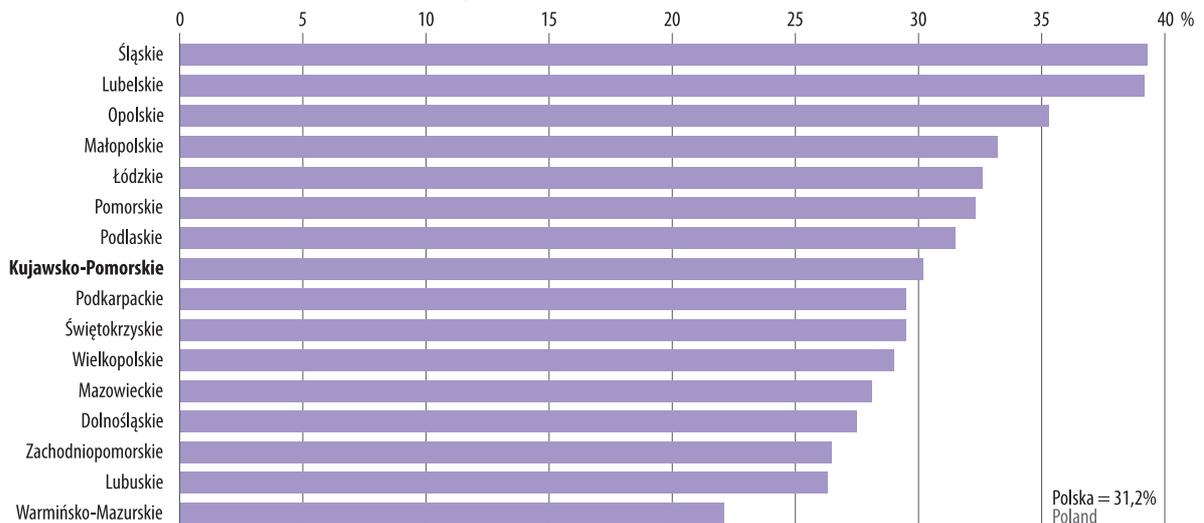

Średnia wartość normowanego stężenia
średniego rocznego w $\mu\text{g}/\text{m}^3$:
Average value of standardized average
annual concentration in $\mu\text{g}/\text{m}^3$:

Wykres 1. Odpady komunalne zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów komunalnych zebranych w 2019 r.

Chart 1. Municipal waste collected separately in relation to total municipal waste collected in 2019

Wykres 2. Przyrost naturalny na 1000 ludności w 2020 r.

Chart 2. Natural increase per 1000 population in 2020

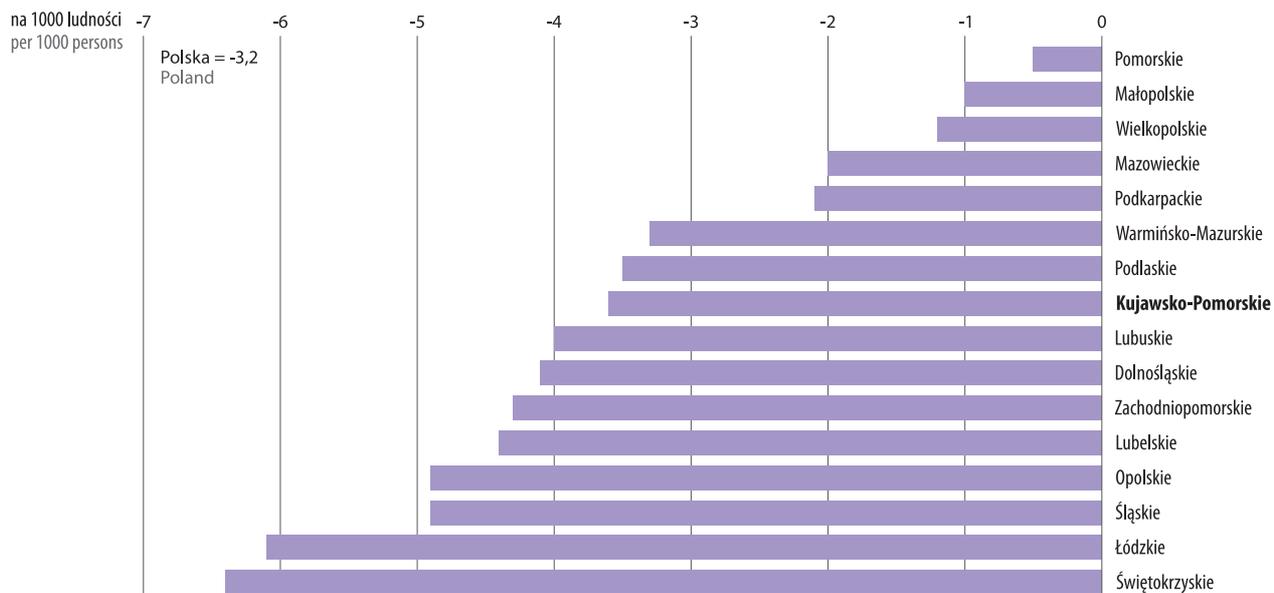
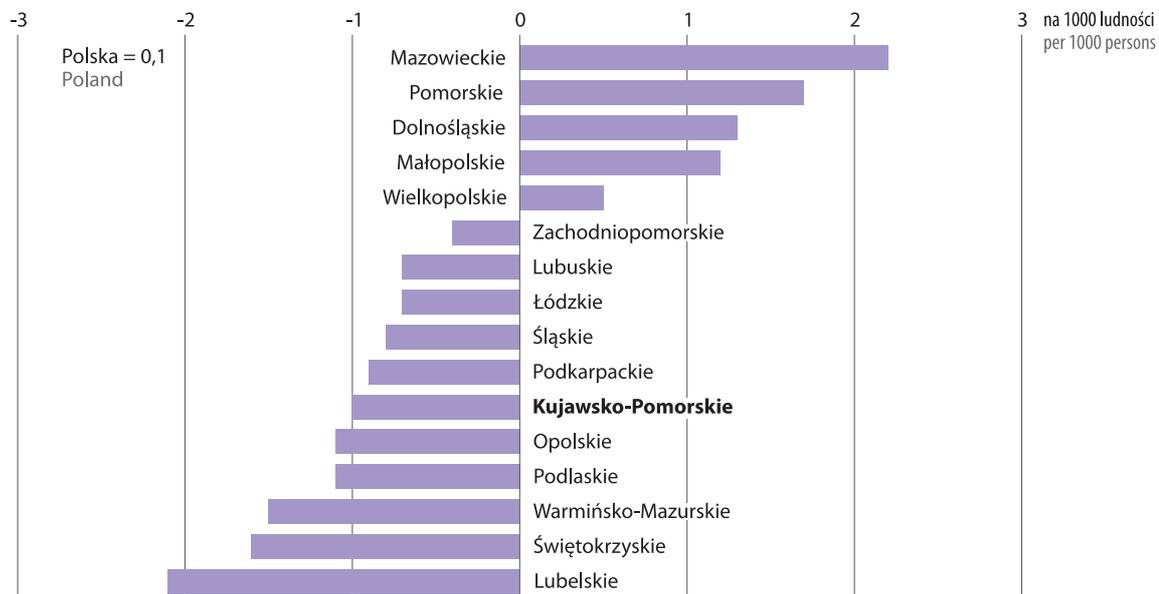
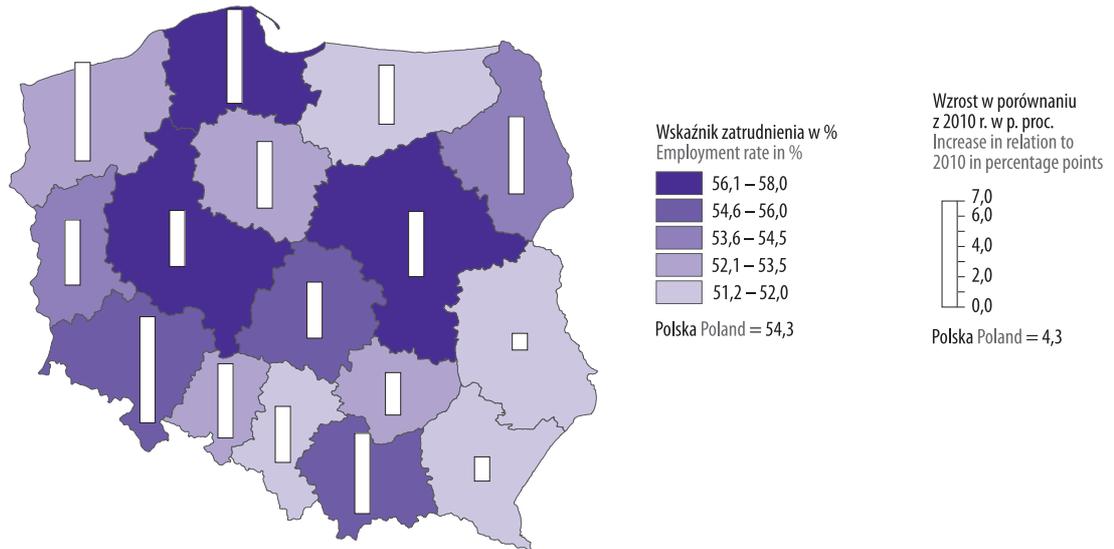

Wykres 3. Saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych na pobyt stały na 1000 ludności w 2020 r.

Chart 3. Internal and international net migration for permanent residence per 1000 population in 2020

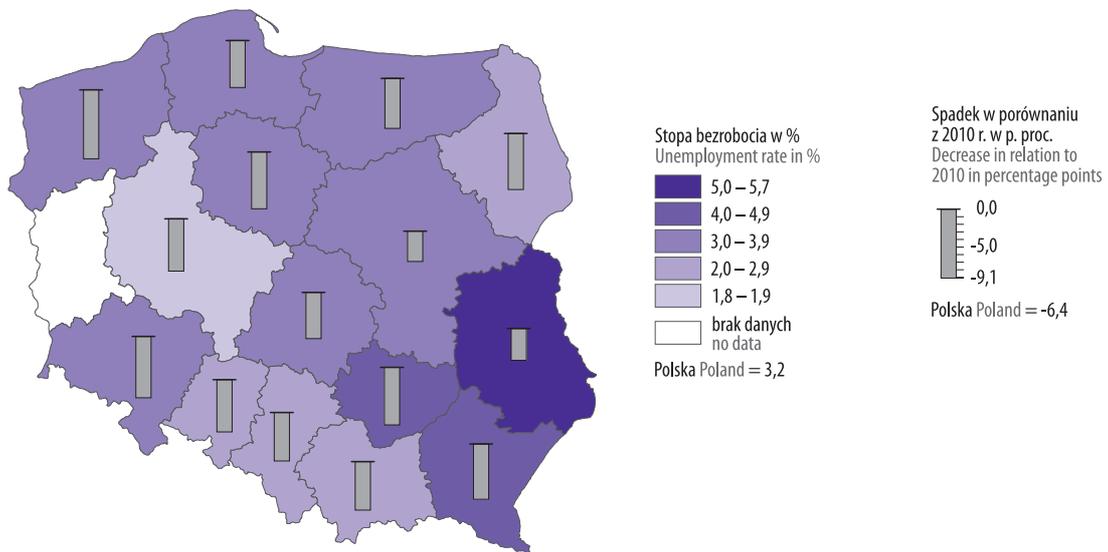

Mapa 2. Wskaźnik zatrudnienia według BAEL^a w 2020 r.
 Map 2. Employment rate by LFS^a in 2020

a Przeciętne w roku.
 a Annual average.

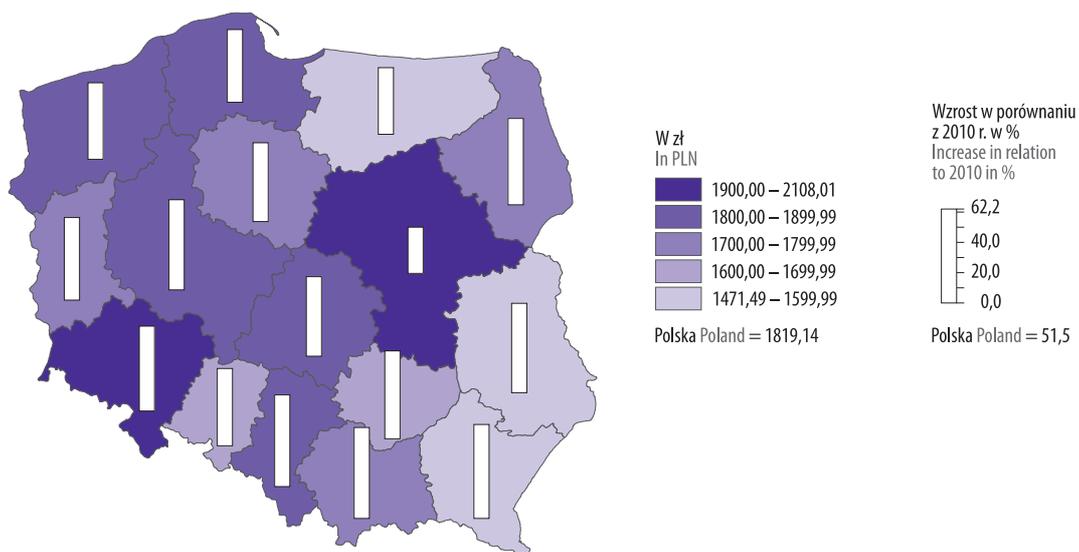
Mapa 3. Stopa bezrobocia według BAEL^a w 2020 r.
 Map 3. Unemployment rate by LFS^a in 2020

a Przeciętne w roku.
 a Annual average.

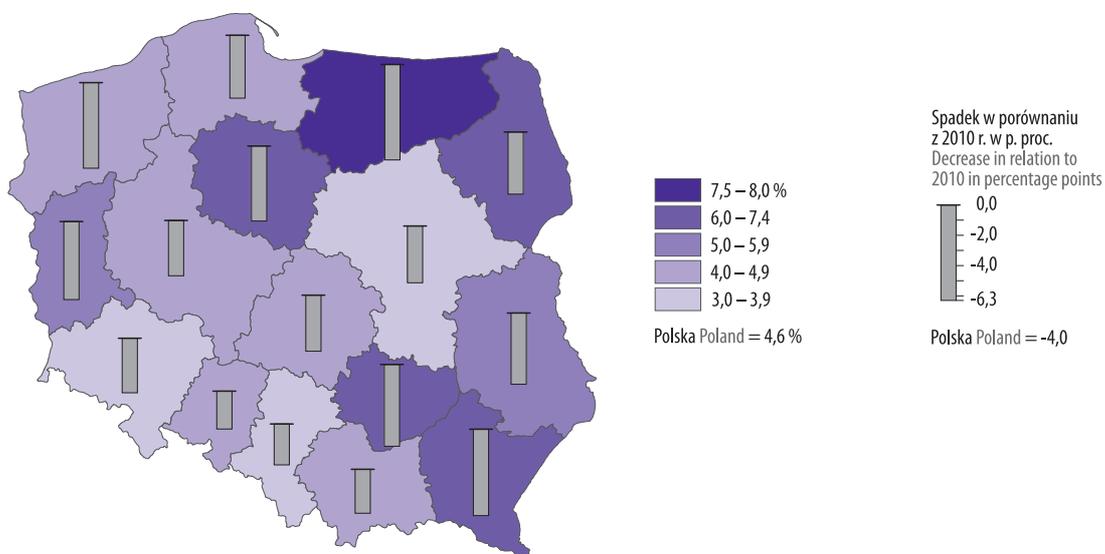
Mapa 4. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwach domowych w 2019 r.

Map 4. Average monthly available income per capita in households in 2019

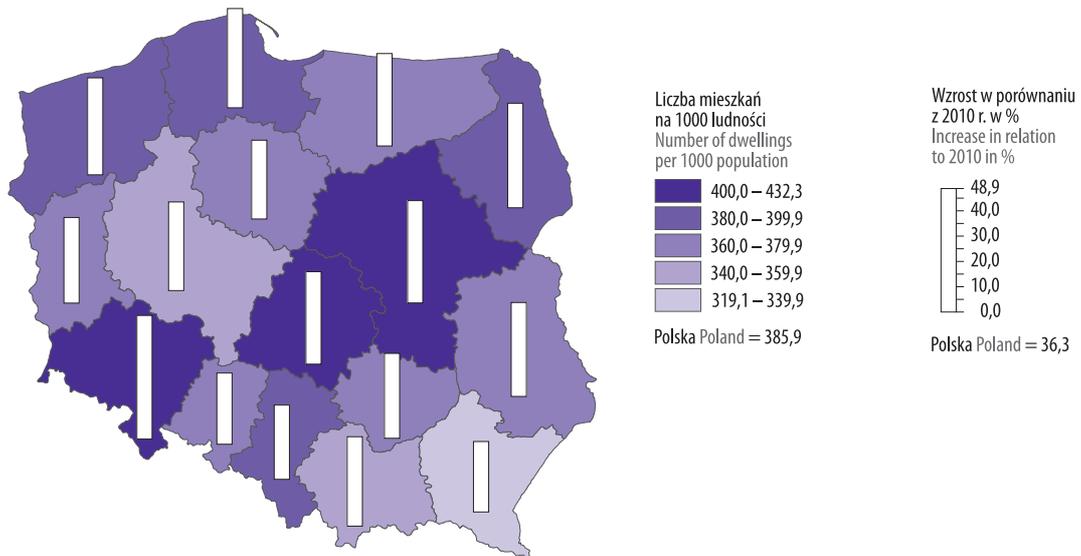
Mapa 5. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w 2019 r.

Map 5. Social assistance beneficiaries in the total population in 2019

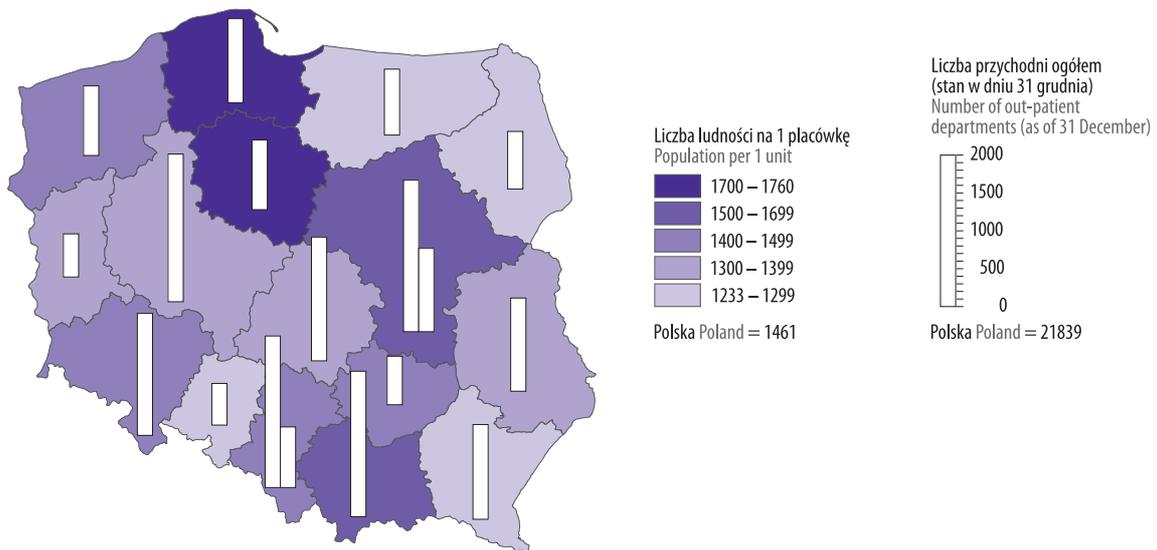
**Mapa 6. Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 6. Dwellings stocks per 1000 population in 2019
As of 31 December

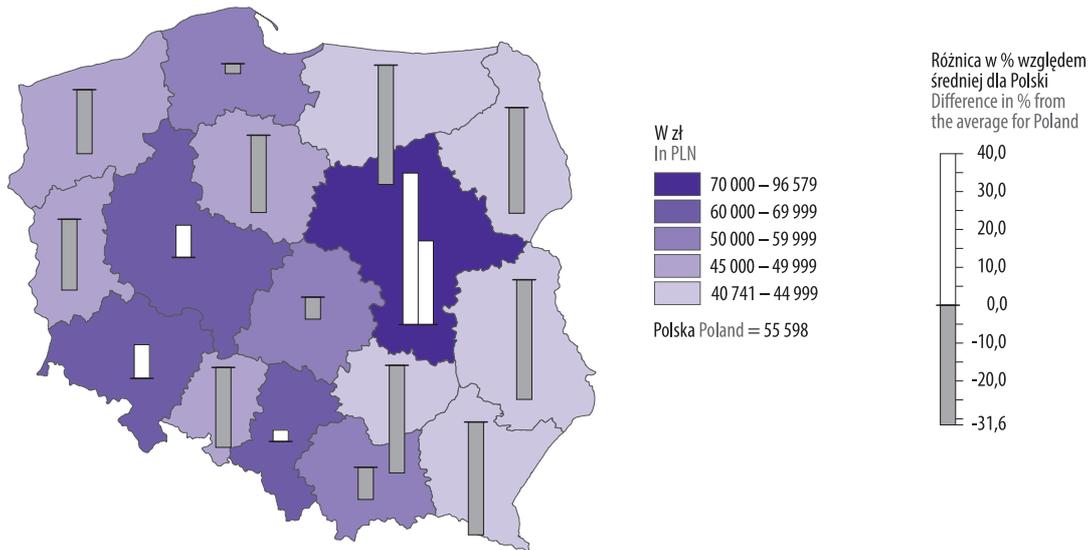
**Mapa 7. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 7. Out-patient health care units in 2019
As of 31 December

Mapa 8. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca w 2019 r.^a (ceny bieżące)

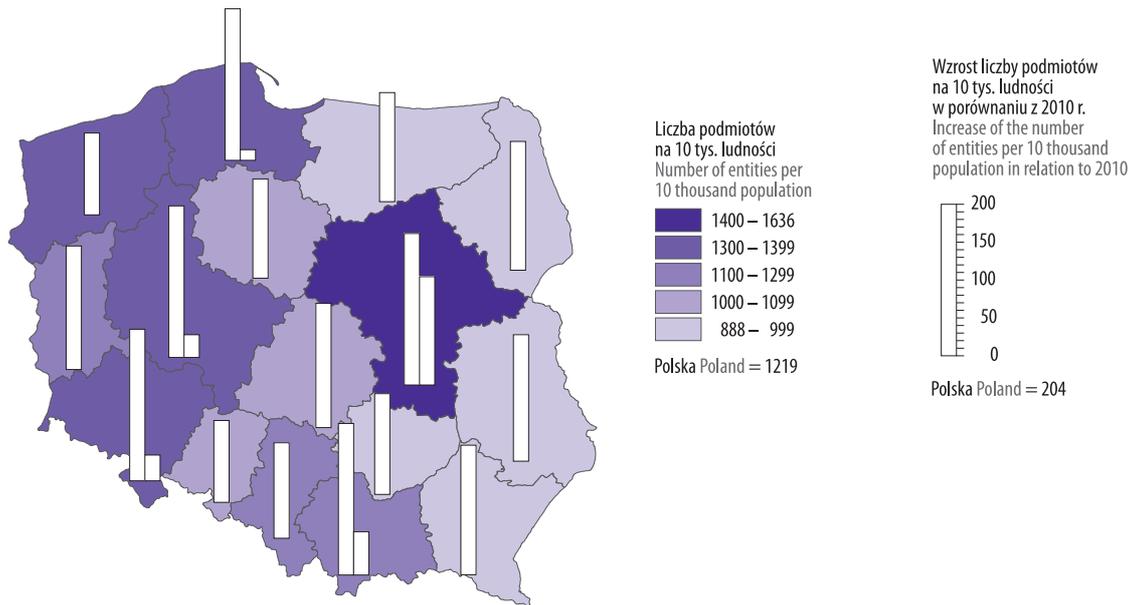
Map 8. Gross domestic product per capita in 2019^a (current prices)

^a Grupowanie metodą jednostek lokalnych rodzaju działalności; wstępne szacunki.
a Grouping by local kind-of-activity unit method; provisional estimates.

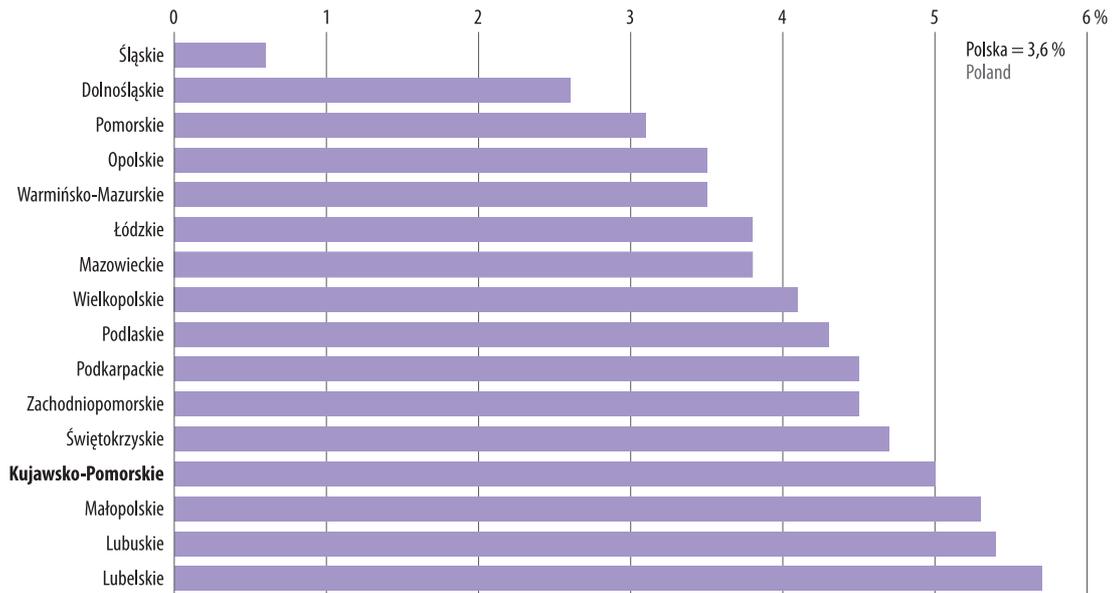
**Mapa 9. Podmioty gospodarki narodowej na 10 tys. ludności w 2020 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 9. Entities of the national economy per 10 thousand population in 2020
As of 31 December

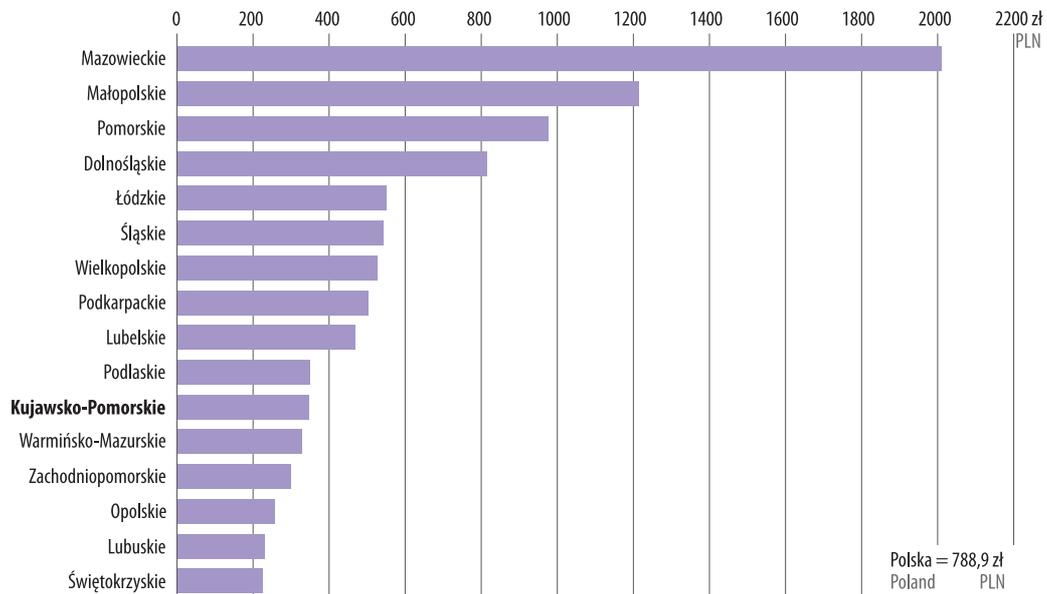
Wykres 4. Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych w 2020 r.

Chart 4. Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises in 2020

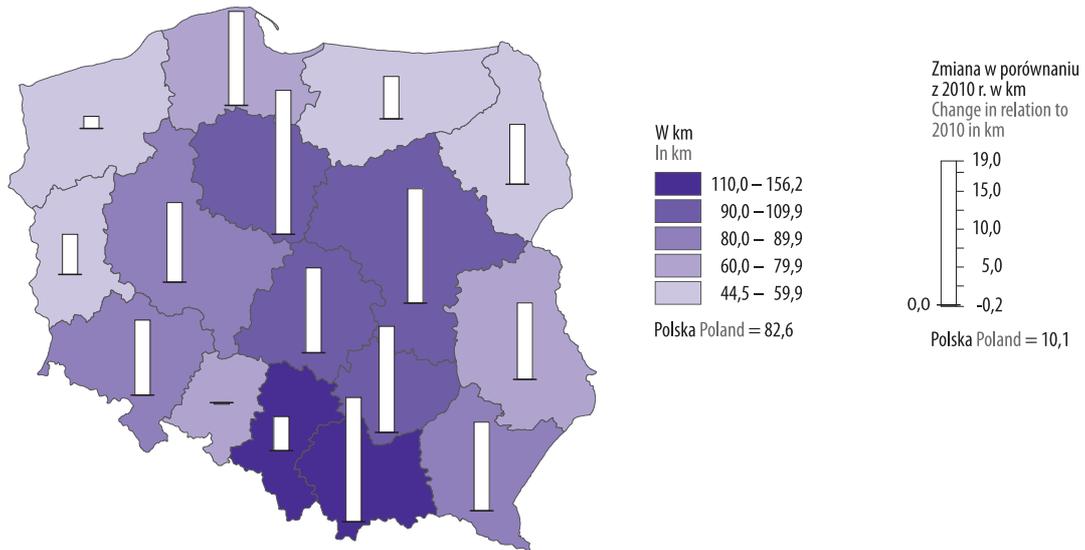
Wykres 5. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca w 2019 r. (ceny bieżące)

Chart 5. Intramural expenditures on research and development per capita in 2019 (current prices)

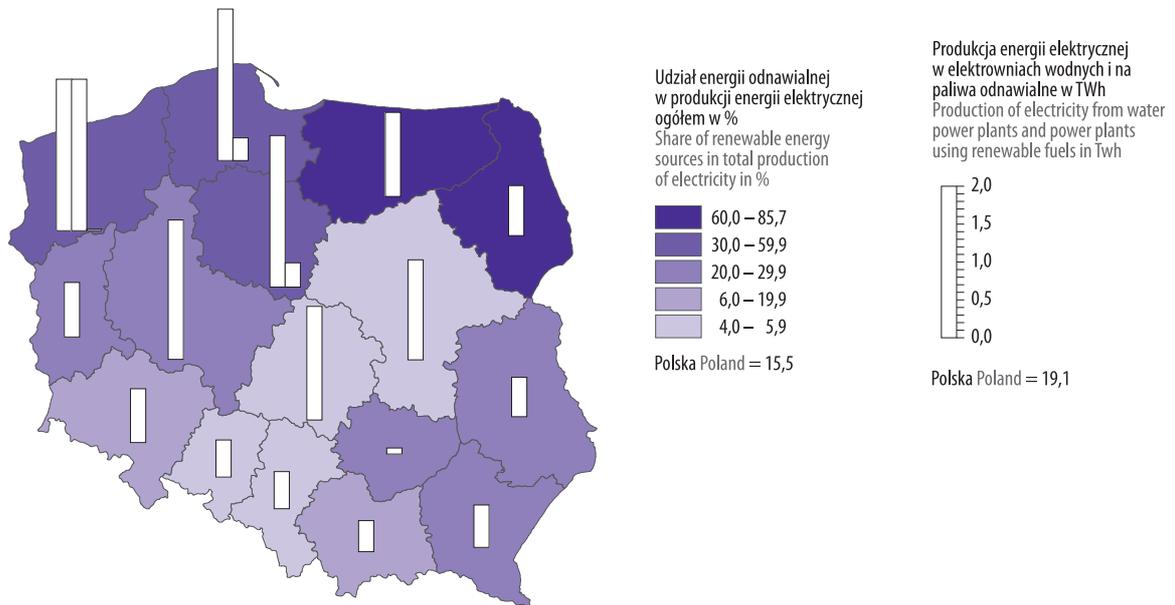
Mapa 10. Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km² powierzchni ogólnej w 2019 r.

Map 10. Gmina and powiat roads with hard surface per 100 km² of total area in 2019

Mapa 11. Energia ze źródeł odnawialnych w 2019 r.

Map 11. Energy from renewable sources in 2019

Rozdział 3

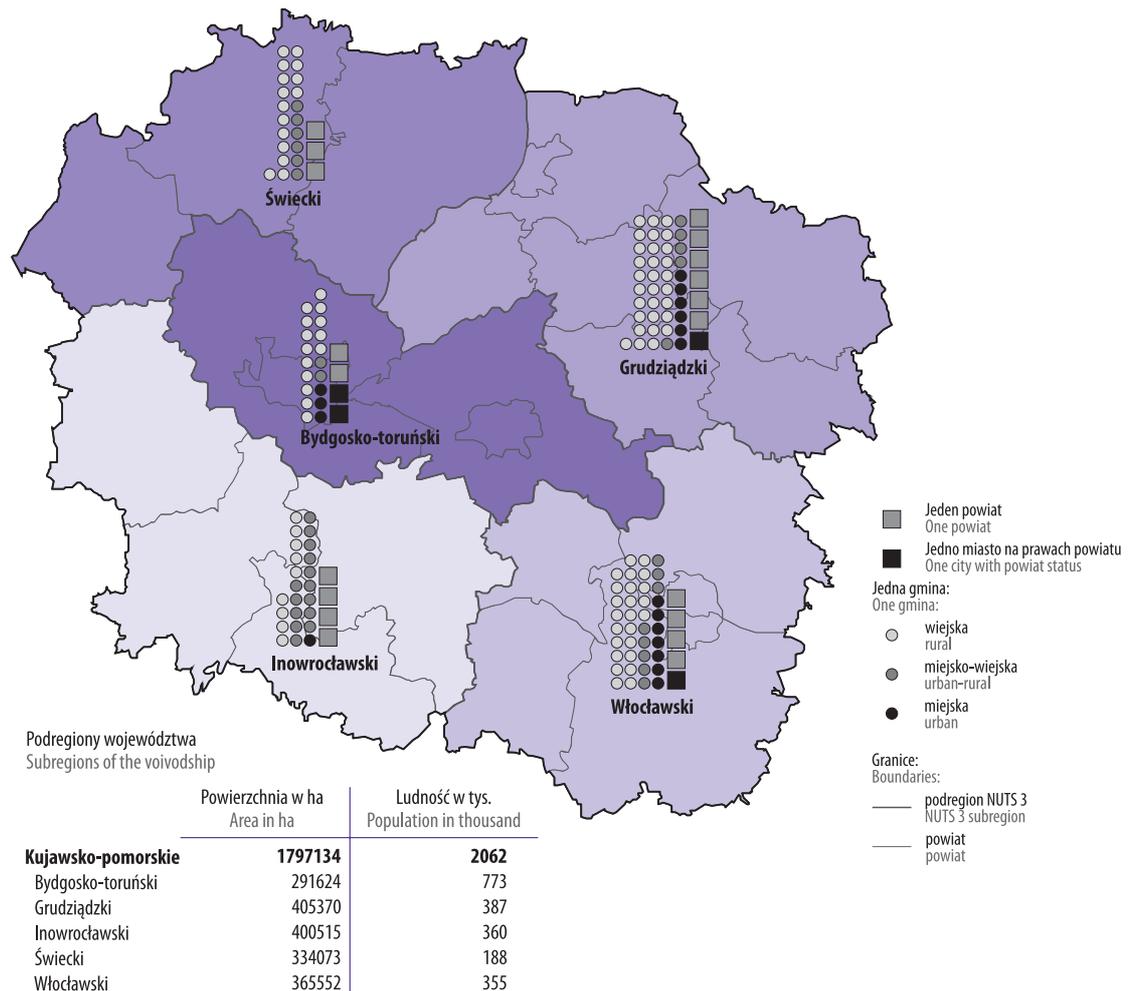
Chapter 3

Powierzchnia i podział terytorialny województwa

Area and territorial division of voivodship

Mapa 12. Podział województwa kujawsko-pomorskiego według Klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS) w 2020 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 12. Division of the Kujawsko-Pomorskie Voivodship according to the Classification of Territorial Units for Statistics (NUTS) in 2020
As of 31 December

Według stanu w dniu 1 stycznia 2020 r. województwo kujawsko-pomorskie zajmowało powierzchnię 17971 km² (1797134 ha), co stanowi 5,7% powierzchni kraju. Na jego obszarze (według stanu w dniu 31 grudnia 2020 r.) mieszkało 2062 tys. ludności, tj. 5,4% ogółu ludności Polski. Gęstość zaludnienia na 1 km² wynosiła 115 osób (9. lokata w kraju). W miastach mieszkało 58,6% ludności województwa.

Rozdział 4

Chapter 4

Środowisko

Environment

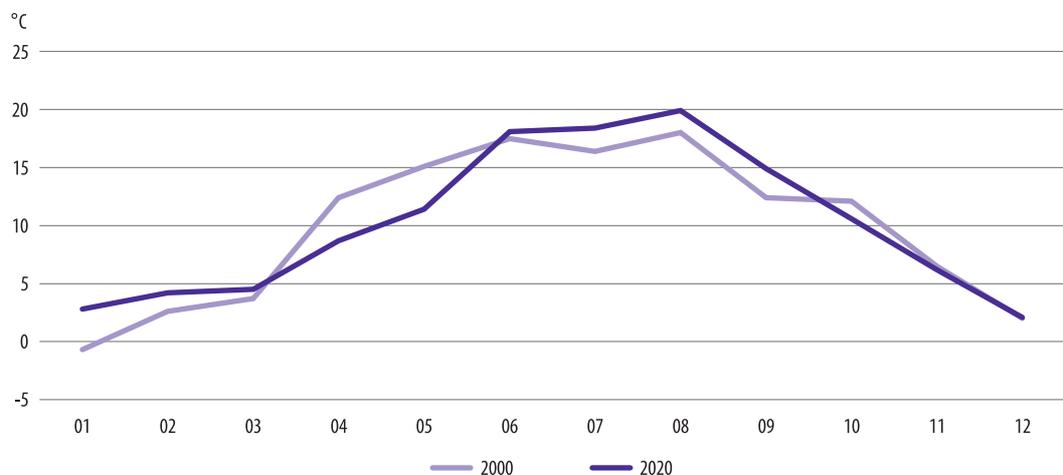
4.1. Warunki meteorologiczne

4.1. Meteorological conditions

W 2020 r. na tle wielolecia 1971–2000 zaobserwowano wzrost średniej temperatury powietrza, natomiast spadek w porównaniu do 2019 r. Nastąpił także wzrost rocznej sumy opadów atmosferycznych w porównaniu z 2019 r. Roczna amplituda temperatur skrajnych zmniejszyła się w porównaniu z rokiem poprzednim.

W 2020 r. średnia roczna temperatura powietrza odczytana w stacji pomiarowej w Toruniu wynosiła 10,2°C i była wyższa niż wartość średnia wyznaczona dla wielolecia 1971–2000.

Wykres 6. Średnie miesięczne temperatury powietrza (Stacja meteorologiczna Toruń)
Chart 6. Monthly averages air temperatures (Meteorological station Toruń)

Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej - Państwowego Instytutu Badawczego
Source: data of the Institute of Meteorology and Water Management - National Research Institute

Średnie miesięczne temperatury powietrza od stycznia do kwietnia oraz od czerwca do grudnia były wyższe niż średnie wartości w analogicznych miesiącach w wieloleciu 1971–2000. Najwyższą średnią temperaturę powietrza notowano w sierpniu (19,9°C), która była o 3,6°C wyższa niż notowana w tym miesiącu w wieloleciu 1971–2000. Maksymalna temperatura w tym miesiącu to 31,9°C, z kolei minimalna to 9,2°C. Z kolei najniższą średnią temperaturę notowano w grudniu (2,1°C), która była o 2,1°C wyższa niż notowana w tym miesiącu w wieloleciu 1971–2000. Minimalna temperatura w grudniu to – 5°C, natomiast maksymalna wynosiła 10,3°C.

Tablica 2. Warunki meteorologiczne (Stacja meteorologiczna Toruń)

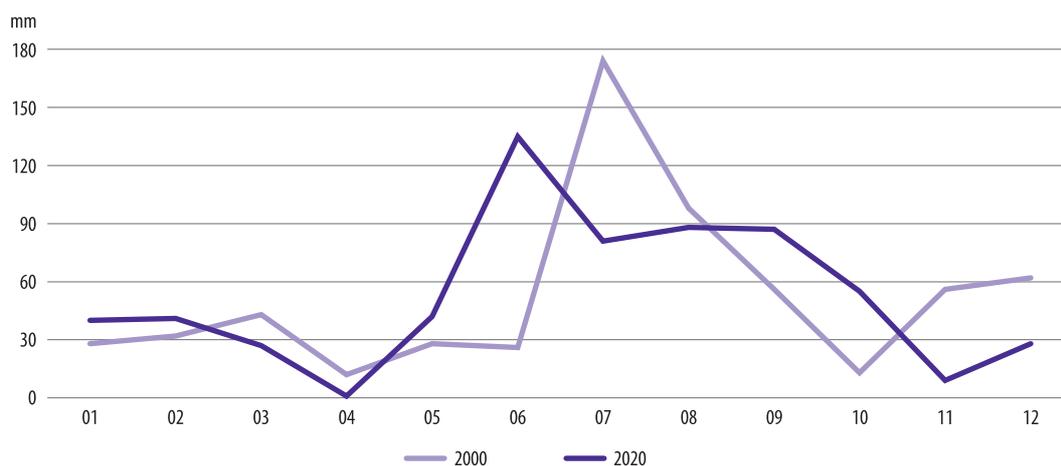
Table 2. Meteorological conditions (Meteorological station Toruń)

Stacja meteorologiczna Meteorological station	1971-2000	1991-2000	2001-2005	2001-2010	2020
	Średnie ^a average ^a				
Temperatury w °C Temperatures in °C					
Toruń	8,1	8,5	8,7	8,7	10,2
Roczne sumy opadów w mm Total annual precipitation in mm					
Toruń	528	526	558	583	634

^a Dane za okresy wieloletnie dotyczą średnich rocznych z tych okresów.
^a Data for multi-year periods include annual averages from these periods.

Wykres 7. Miesięczne sumy opadów atmosferycznych (Stacja meteorologiczna Toruń)

Chart 7. Atmospheric precipitation (Meteorological station Toruń)

Źródło: dane Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej - Państwowego Instytutu Badawczego.
 Source: data of the Institute of Meteorology and Water Management - National Research Institute.

Roczna suma opadów w 2020 r. wynosiła 634 mm, co stanowiło 120,1% normy z wielolecia 1971–2000. Miesięczne sumy opadów w: styczniu, lutym, czerwcu, lipcu, sierpniu, wrześniu i październiku były wyższe niż notowane w analogicznych miesiącach w wieloleciu 1971–2000. Miesiącem o najwyższej sumie opadów był czerwiec z 16 dniami opadów, w którym odnotowano 135 mm opadów. Miesiącem z najniższą sumą opadów był kwiecień, kiedy to zanotowano 1 mm opadów. Stanowiło to 3,4% normy z wielolecia 1971–2000.

4.2. Powierzchnia ziemi

4.2. Ground surface

Istotne znaczenie w wykorzystaniu gruntów województwa kujawsko-pomorskiego mają użytki rolne, w tym grunty orne. Większe zmiany, jakie zaszły od 2010 r. dotyczą pozostałych elementów struktury użytków rolnych.

Zmiany w wykorzystaniu gruntów podążają w kierunku zwiększenia powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych.

W 2020 r. w **strukturze powierzchni geodezyjnej** dominowały użytki rolne (64,9%). Pod tym względem województwo kujawsko-pomorskie zajmowało 4. lokatę w kraju (po lubelskim, łódzkim i mazowieckim).

Od 2010 r. według stanu na 1 stycznia ubyło 12,5 tys. ha użytków rolnych (1,0% tych gruntów, w kraju 1,0%). Nie było większych zmian areалу gruntów ornych (spadek o 0,9%). Wyraźniejsze zmiany dotyczyły pozostałych elementów struktury użytków rolnych. W porównaniu z 2010 r. ubyło sadów (spadek o 46,5%), a także gruntów pod rowami (o 5,3%), pastwisk trwałych (o 3,4%) i łąk trwałych (o 2,1%). Przybyło gruntów pod stawami (wzrost o 16,2%), a także gruntów rolnych zabudowanych (o 5,2%).

W 2020 r. w porównaniu z rokiem poprzednim notowano o 627 ha mniej gruntów ornych, o 121 ha mniej łąk trwałych, o 71 ha mniej sadów, a także o 70 ha mniej pastwisk trwałych. Przybyło 84 ha gruntów rolnych pod zabudowaniami oraz 50 ha gruntów pod stawami.

W wykorzystaniu gruntów znaczący był również wzrost powierzchni gruntów zabudowanych i zurbanizowanych (o 18,0% od 2010 r.). Dla dominujących w ich strukturze: innych terenów zabudowanych, terenów mieszkaniowych, terenów przemysłowych oraz dróg odnotowano wzrost odpowiednio o 48,0%, o 38,1%, o 16,7% oraz o 6,7%.

W porównaniu z rokiem poprzednim, w 2020 r. przybyło 729 ha gruntów zabudowanych i zurbanizowanych, w tym 371 ha terenów mieszkaniowych, 72 ha dróg, 64 ha innych terenów zabudowanych i 25 ha terenów przemysłowych.

Tablica 3. Powierzchnia geodezyjna województwa kujawsko-pomorskiego według kierunków wykorzystania Stan w dniu 1 stycznia

Table 3. Geodetic area Kujawsko-Pomorskie Voivodship by the land use As of 1 January

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020	
	w ha in ha				w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Powierzchnia ogólna Total area	1797134	1797134	1797134	1797134	5,7
Użytki rolne ^a Agricultural land ^a	1178568	1169177	1166778	1166031	6,2
Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione Forest land as well as woody and bushy land	436356	438891	434545	434620	4,6
Grunty pod wodami powierzchniowymi Lands under surface waters	47739	48174	48241	48239	7,3
Grunty zabudowane i zurbanizowane Built-up and urbanized areas	81969	89218	96001	96730	5,5
Użytki ekologiczne Ecological areas	4972	5017	5047	5059	12,5
Nieużytki Wasteland	42284	42028	41853	41806	9,1
Tereny różne Miscellaneous land	5246	4629	4669	4649	5,7

^a łącznie z gruntami zadrzewionymi i zakrzewionymi na użytkach rolnych, ujmowanymi do 2016 r. w pozycji „grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione”.
a Including woody and bushy land on agricultural land, classified until 2016 in the item “forest land as well as woody and bushy land”.

Źródło: dane Głównego Urzędu Geodezji i Kartografii.

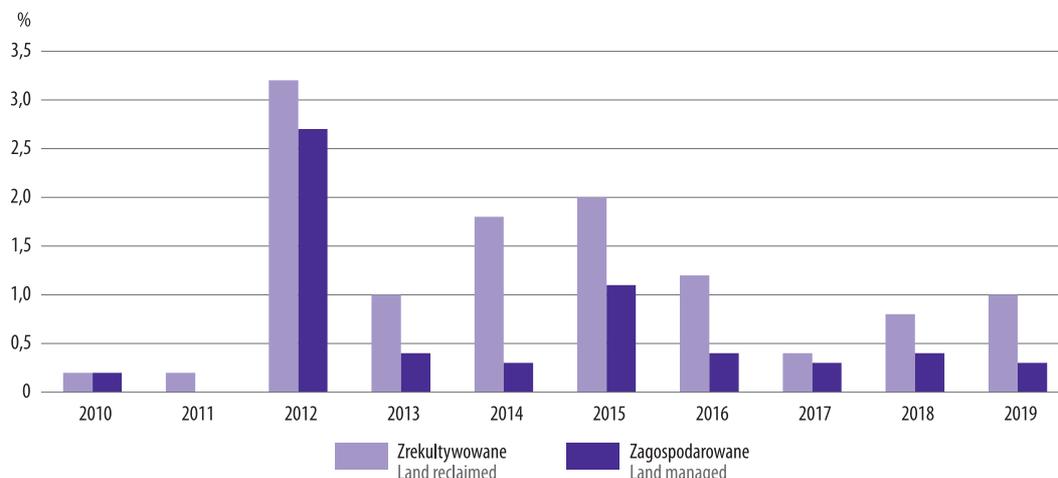
Source: data of the Head Office of Geodesy and Cartography.

W 2019 r. **zrehabilitowano** 38 ha gruntów, w tym 14 ha na cele rolnicze, a 0 ha na cele leśne. **Zagospodarowano** 10 ha, z tego 8 ha na cele rolnicze. W poprzednim roku zrehabilitowano i zagospodarowano łącznie 49,0 ha z 4,0 tys. ha gruntów zdewastowanych i zdegradowanych. W 2019 r. stopień rekultywacji i zagospodarowania gruntów zdewastowanych i zdegradowanych wynosił odpowiednio 1,0% i 0,3% ich ogólnej powierzchni wynoszącej 4,0 tys. ha.

Udział gruntów zdegradowanych i zdewastowanych w ogólnej powierzchni województwa, w 2019 r., tak jak w 2010 r. pozostawał na poziomie 0,2% (analogicznie w kraju).

Wykres 8. Udział gruntów zrehabilitowanych i zagospodarowanych w gruntach zdegradowanych i zdewastowanych

Chart 8. The share of reclaimed and managed lands in degraded and devastated lands

Źródło: dane Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.
Source: data of the Ministry of Agriculture and Rural Development.

W 2019 r. zlokalizowane na terenie województwa kujawsko-pomorskiego grunty zdewastowane i zdegradowane stanowiły 6,4% takich gruntów w kraju, czyli o 0,8 p. proc. mniej niż w 2010 r.

Niewielka poprawa na tle kraju wystąpiła również w przypadku gruntów zrehabilitowanych i zagospodarowanych, które stanowiły 2,3%, czyli o 1,4 p. proc. więcej w porównaniu z 2010 r.

Grunty zdegradowane – grunty, których wartość użytkowa zmalała w wyniku pogorszenia się warunków przyrodniczych lub wskutek zmian środowiska oraz działalności przemysłowej, a także nieodpowiedniej działalności rolniczej.

Grunty zdewastowane – grunty, które w wyniku działalności człowieka lub innych czynników utraciły całkowicie wartości użytkowe.

Rekultywacja gruntów – nadanie lub przywrócenie gruntom zdegradowanym lub zdewastowanym wartości użytkowych lub przyrodniczych przez właściwe ukształtowanie rzeźby terenu, poprawienie właściwości fizycznych i chemicznych, uregulowanie stosunków wodnych, odtworzenie gleb, umocnienie skarp oraz odbudowanie lub zbudowanie niezbędnych dróg. Grunty zrehabilitowane podlegają zagospodarowaniu, czyli rolniczemu, leśnemu lub innemu rodzajowi użytkowania.

4.3. Zużycie wody. Ścieki komunalne i przemysłowe

4.3. Water consumption. Municipal and industrial wastewater

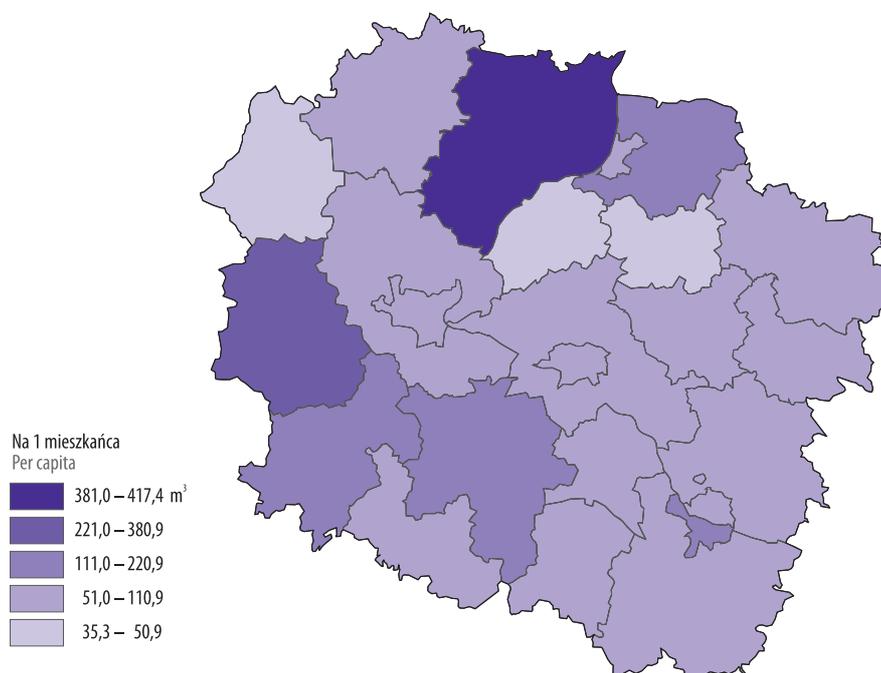
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności wzrosło w 2019 r. w stosunku do 2010 r. Najbardziej dotyczyło to zużycia w przemyśle, w mniejszym stopniu na cele eksploatacji sieci wodociągowej. W tym okresie zmniejszyło się natomiast zużycie w rolnictwie i leśnictwie. W porównaniu z rokiem poprzednim spadło zużycie wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca, które było o ponad połowę niższe niż zużycie w kraju. W strukturze zużycia wody przeważało zużycie na cele eksploatacji sieci wodociągowej, natomiast zużycie w przemyśle było znacznie niższe niż w kraju.

W 2019 r. odsetek oczyszczonych ścieków przemysłowych i komunalnych wynosił 98,7% (wahał się od 97,5% w 2010 r. do 99,1% w 2018 r.).

W 2019 r. zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w województwie kujawsko-pomorskim wyniosło 229,3 hm³ i było o 5,7% wyższe w porównaniu z 2010 r., natomiast o 5,1% niższe niż w roku poprzednim. Zużycie wody na 1 mieszkańca wzrosło o 7,0% w 2019 r. w stosunku do 2010 r., przy czym wskaźnik ten w województwie wynosił 110,5 m³, natomiast w Polsce 229,7 m³.

Woda zużywana była przede wszystkim na cele eksploatacji sieci wodociągowej (41,7%), jak również na potrzeby przemysłu (39,2%), a pozostałą część do nawadniania w rolnictwie i leśnictwie oraz do napełniania i uzupełniania stawów rybnych. Podobnie w 2010 r. w strukturze gospodarowania wodą przeważało zużycie na cele eksploatacji sieci wodociągowej.

Mapa 13 Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w 2019 r.
Map 13. Water consumption for needs of the national economy and population in 2019

Największe zużycie wody na 1 mieszkańca notowano w powiecie świeckim (417,4 m³ na 1 mieszkańca), w którym to najwięcej wody zużyto na potrzeby przemysłu (89,3%), a pozostałą część na eksploatację sieci wodociągowej. Najmniej wody w przeliczeniu na 1 mieszkańca zużyto w powiecie sępoleńskim (35,3 m³ na mieszkańca), gdzie przeważało zużycie na cele eksploatacji sieci wodociągowej (97,5%), a pozostałe 2,5% zostało zużyte przez zakłady produkcyjne. Wśród miast wojewódzkich większe zużycie wody na 1 mieszkańca notowano w Bydgoszczy (60,9 m³) niż w Toruniu (52,2 m³).

Zmiany w gospodarowaniu wodą od 2010 r. ulegały niewielkim wahaniom. Istotna różnica wystąpiła na tle kraju, w którym przeważało zużycie wody w przemyśle (w 2019 r. było to o 32,2 p. proc. więcej niż w województwie kujawsko-pomorskim). Natomiast udział zużycia wody na cele eksploatacji sieci wodociągowej był w województwie kujawsko-pomorskim większy niż w kraju o 22,7 p. proc.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim w 123 zakładach produkcyjnych zużyto 89,8 hm³ wody. Z tego na cele produkcyjne zużyto 86,1 hm³ wody.

W 2019 r. udział przemysłu w zużyciu wody był wyższy niż w poprzednim roku i wyższy niż w 2010 r., natomiast w kraju obserwuje się tendencję spadkową od 2014 r. W województwie kujawsko-pomorskim zużycie wody w przemyśle wyniosło 1,4% krajowego zużycia, natomiast w rolnictwie i leśnictwie 5,2%, a w eksploatacji sieci wodociągowej 5,7%.

W zużyciu wody na cele eksploatacji sieci wodociągowej głównie uczestniczyły gospodarstwa domowe (77,0% zużycia ogółem w 2019 r.). Zużycie wody w gospodarstwach domowych było wyższe niż w roku poprzednim (o 0,1%, w kraju wzrost o 0,9%), a także wyższe niż w 2010 r. (o 7,5 %, w kraju wzrost o 7,9%).

W przeliczeniu na 1 mieszkańca w gospodarstwach domowych zużyto 35,4 m³ wody z wodociągów (35,3 m³ w 2018 r. i 32,6 m³ w 2010 r.). W tych latach zużycie było większe niż w kraju (gdzie notowano odpowiednio 33,7 m³, 33,3 m³ oraz 31,1 m³).

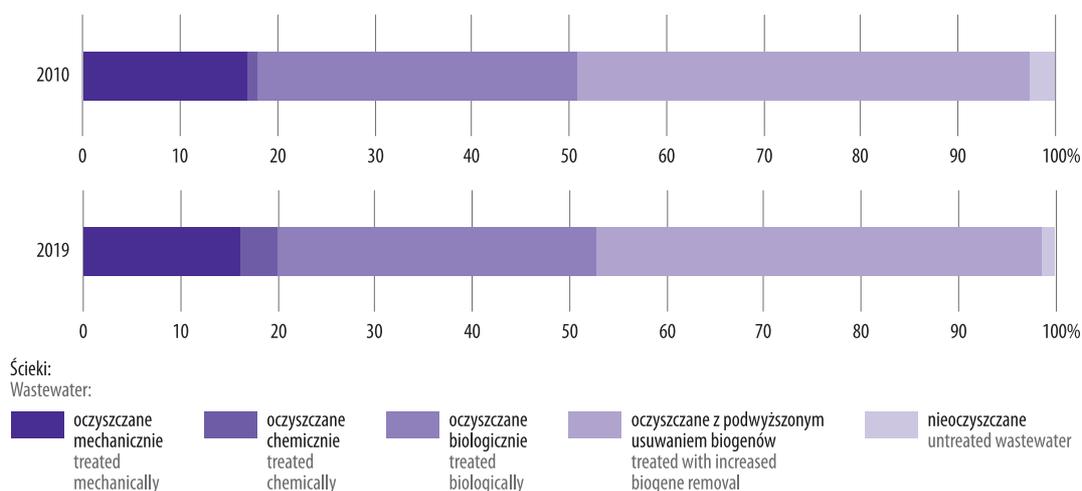
Tablica 4. Zużycie wody według potrzeb w ciągu roku
Table 4. Consumption of water by needs during the year

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	
	w hm ³ in hm ³				w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Ogółem Total	216,9	223,4	241,6	229,3	2,6
w tym of which					
przemysł industry	76,1	81,6	90,8	89,8	1,4
rolnictwo i leśnictwo agriculture and forestry	52,1	49,7	55,6	44,0	5,2
gospodarstwa domowe households	68,4	70,9	73,4	73,5	5,7

W 2019 r. **do wód powierzchniowych lub do ziemi odprowadzono 140,1 hm³ ścieków komunalnych i przemysłowych**. Z tego 71,4 hm³ odprowadzono¹ bezpośrednio z zakładów, natomiast siecią kanalizacyjną 68,7 hm³. Oczyszczenia wymagało 131,0 hm³, z czego oczyszczono 98,7% ścieków (w 2010 r. 97,5%). Ścieki oczyszczano następującymi metodami: z podwójnym usuwaniem biogenów (46,5%), biologicznie (33,3%), mechanicznie (16,4%), a także chemicznie (3,8%), którą to metodą oczyszczane są tylko ścieki przemysłowe.

¹ Łącznie z wodami chłodniczymi, wodami z odwadniania zakładów górniczych oraz obiektów budowlanych, a także z zanieczyszczonymi wodami opadowymi.

Wykres 9. Struktura ścieków wymagających oczyszczenia odprowadzona do wód lub do ziemi
Chart 9. Structure of wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground

Zakłady odprowadziły 76,6 hm³ ścieków przemysłowych, z tego odprowadzono do wód lub do ziemi 71,4 hm³, a pozostałe 5,2 hm³ odprowadzono siecią kanalizacyjną. Spośród ścieków odprowadzanych bezpośrednio do wód lub do ziemi 87,3% wymagało oczyszczenia. Oczyszczono 60,6 hm³, natomiast 4,9 hm³ ponownie wykorzystano w zamkniętym obiegu wody.

W porównaniu z 2010 r. ilość ścieków przemysłowych odprowadzonych w ciągu roku wzrosła o 17,8%. Należy jednocześnie zauważyć, że o 41,9% mniej ścieków odprowadzono siecią kanalizacyjną, a o 27,3% więcej bezpośrednio do wód lub do ziemi.

W 2019 r. odprowadzono 68,7 hm³ ścieków komunalnych. Główną metodą oczyszczania było oczyszczanie z podwyższonym usuwaniem biogenów (80,1% ścieków); stosowano również oczyszczanie biologiczne (19,5%) oraz mechaniczne (0,4%).

W porównaniu z 2010 r. spadła o 4,1% ilość odprowadzonych ścieków komunalnych, a oczyszczono niemal 100% z nich.

Tablica 5. Ścieki komunalne i przemysłowe wymagające oczyszczenia odprowadzone do wód lub do ziemi
Table 5. Industrial and municipal wastewater requiring treatment discharged into waters or into the ground

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Oczyszczalnie ścieków Wastewater treatment plants	191	185	186	184
Ścieki komunalne odprowadzone w ciągu roku w dam ³ Treated municipal wastewater during the year in dam ³	71617	63775	69193	68707
Ścieki przemysłowe odprowadzone w ciągu roku w dam ³ Industrial wastewater discharged during the year in dam ³	45636	55133	62900	62298
Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w % ludności ogółem ^a Population connected to wastewater treatment plants in % of total population ^a	69,8	72,1	73,0	73,1

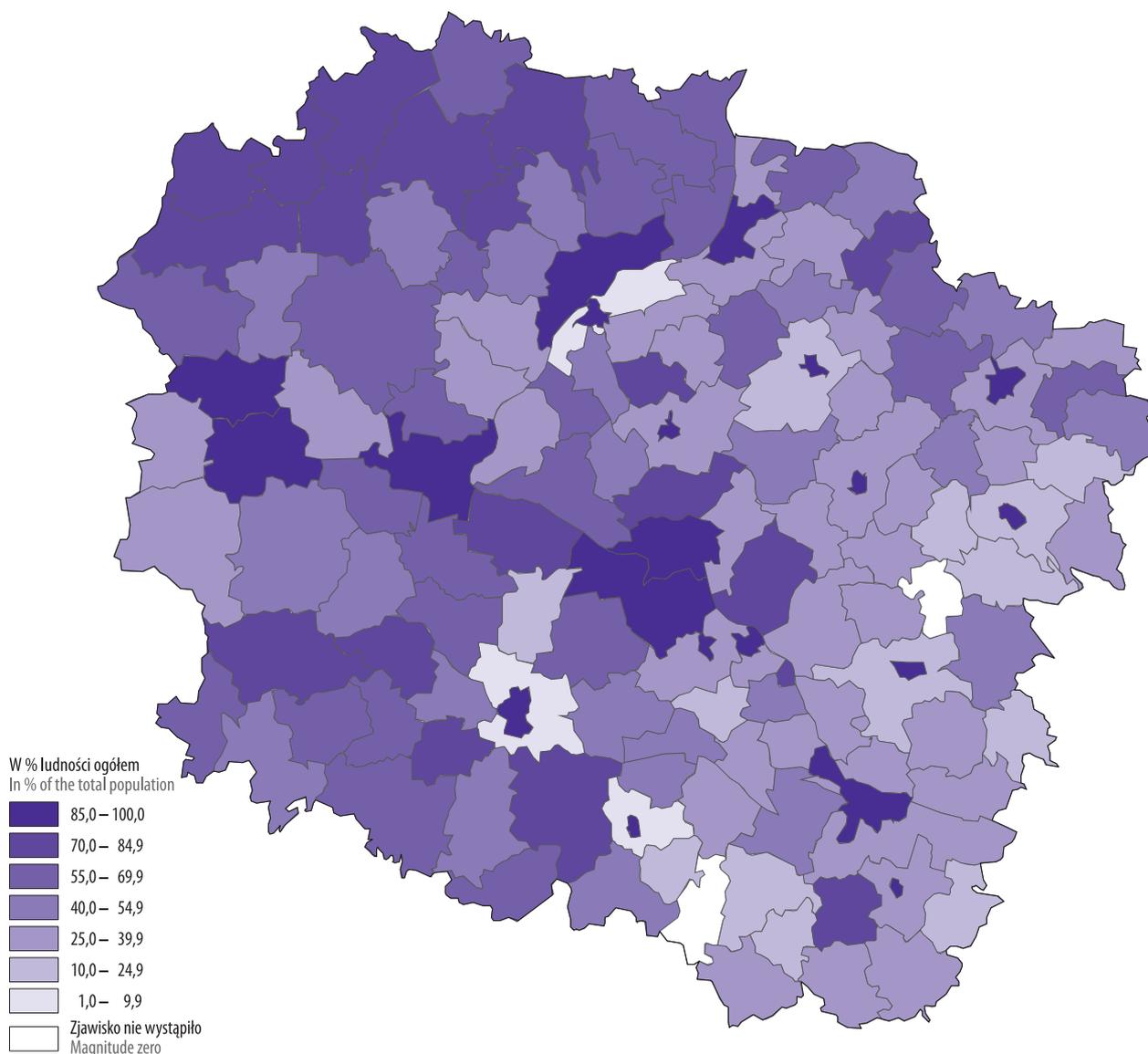
a Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków – na podstawie szacunków, ludność ogółem – na podstawie bilansów.
a Population connected to wastewater treatment plants – estimated data, total population – based on balances.

Oczyszczalnia ścieków – zespół podstawowych obiektów technologicznych, służących bezpośrednio do oczyszczania ścieków oraz znajdujących się na wspólnym terenie obiektów pomocniczych niezbędnych dla dostawy energii elektrycznej, wody, stworzenia odpowiednich warunków do pracy i obsługi oczyszczalni. Wyróżnia się oczyszczalnie mechaniczne, chemiczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim pracowało 48 oczyszczalni ścieków przemysłowych o **łącznej przepustowości projektowej** 437,2 dam³ na dobę. Były to oczyszczalnie biologiczne (30), mechaniczne (15), chemiczne (2) oraz z podwyższonym usuwaniem biogenów (1). W porównaniu z 2010 r. funkcjonowało o 2 oczyszczalnie mniej, natomiast przepustowość wzrosła o 8,2%. W kraju ubyło 296 oczyszczalni, co wiązało się ze spadkiem łącznej przepustowości o 24,5%. W porównaniu z 2018 r. w województwie ubyła 1 oczyszczalnia, a w kraju 23, natomiast łączna przepustowość w województwie spadła o 0,4%, a w kraju spadła o 0,7%.

Mapa 14. Ludność korzystająca z oczyszczalni ścieków w 2019 r.

Map 14 Population connected to wastewater treatment plants in 2019

W 2019 r. notowano 136 **miejskich i wiejskich oczyszczalni ścieków komunalnych**, w tym 104 biologiczne i 32 z podwyższonym usuwaniem biogenów o łącznej przepustowości projektowej 440,9 dam³ na dobę.

W porównaniu z 2010 r. liczba oczyszczalni zmalała o 5, natomiast łączna przepustowość była mniejsza o 2,3%. W kraju funkcjonowało o 142 oczyszczalnie więcej niż w 2010 r., jednak łączna przepustowość była o 1,8% mniejsza. W porównaniu z 2018 r. w województwie liczba oczyszczalni zmniejszyła się o 1, a w kraju zwiększyła się o 21.

Z oczyszczalni ścieków komunalnych (łącznie z ludnością korzystającą z oczyszczalni przemysłowych oczyszczających ścieki komunalne) korzystało 73,1% ludności (wzrost o 0,1 p. proc. w skali roku i o 3,3 p. proc. w porównaniu z 2010 r.). W 2019 r. z oczyszczalni w miastach korzystało 95,7% ludności, a na wsiach 40,7% ludności.

Rozpiętość udziału ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków wynosiła od 1,3% w gminie wiejskiej Chełmno po 100,0% w Bydgoszczy i Radziejowie (w Toruniu 91,3% ludności). W dwóch gminach wiejskich, tj. w Chrostkowie i Topólce, nie korzystano z oczyszczalni ścieków.

Zarówno w województwie, jak i w kraju, w porównaniu z 2010 r., a także z 2018 r. wzrósł odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków. W Polsce wzrost wyniósł 9,8 p. proc., natomiast w województwie 3,3 p. proc.

Dane o **ludności korzystającej z oczyszczalni** ścieków podano w oparciu o szacunek liczby ludności korzystającej z oczyszczalni pracujących na sieci kanalizacyjnej i oczyszczających ścieki z miast i wsi (łącznie z ludnością korzystającą z oczyszczalni przemysłowych oczyszczających ścieki komunalne).

4.4. Zanieczyszczenie i ochrona powietrza

4.4. Pollution and protection of air

W 2019 r. w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się emisja dwutlenku węgla, metanu i tlenku węgla. Zmniejszyła się natomiast emisja dwutlenku siarki i tlenków azotu. Zmalało znaczenie spalania paliw w zakładach szczególnie uciążliwych jako źródła zanieczyszczeń pyłowych.

W 2019 r. **zakłady uznane za szczególnie uciążliwe** emitowały 9733,0 tys. ton zanieczyszczeń gazowych, w tym 99,5% stanowił dwutlenku węgla. W porównaniu z poprzednim rokiem emisja gazów spadła o 1,8% (w kraju spadła o 6,9%). Zmierzone większą emisję metanu (o 70,9%) oraz tlenku węgla (o 3,8%), jak również mniejszą emisję dwutlenku siarki (o 21,5%), tlenków azotu (o 10,9%) oraz dwutlenku węgla (o 1,8%).

Udział dwutlenku węgla był na tyle znaczny, że bez jego uwzględnienia, notowano spadek emisji zanieczyszczeń gazowych, który w skali roku w województwie kujawsko-pomorskim wynosił 1,9%, natomiast w kraju 10,8%.

W porównaniu z 2010 r. emisja zanieczyszczeń gazowych wzrosła o 39,1% (w kraju spadła o 8,2%). Wzrost dotyczył głównie emisji dwutlenku węgla (o 39,6%, w kraju spadek o 8,0%) oraz tlenku węgla (o 6,8%, w kraju spadek o 14,7%). Spadła emisja dwutlenku siarki (o 63,4%), również emisja tlenków azotu (o 33,2%). Spośród gazów o mniejszym udziale w strukturze emisji wystąpił 4,5-krotny wzrost emisji metanu.

W porównaniu z 2010 r. zwiększył się natomiast udział emisji zanieczyszczeń gazowych w emisji krajowej (z 3,2% na 4,9%), w tym dwutlenku węgla (z 3,2% do 4,9%).

Drugim rodzajem zanieczyszczeń z zakładów kwalifikowanych jako szczególnie uciążliwe są **zanieczyszczenia pyłowe**, których emisja w 2019 r. wyniosła 2,1 tys. ton. Udział w kraju wynosił 7,7%. W porównaniu z 2018 r. emisja była o 0,3% mniejsza, natomiast od 2010 r. zmniejszyła się o 51,9%.

Głównym źródłem zanieczyszczeń było spalanie paliw (47,7%). Jego udział w strukturze emisji zmniejszył się w porównaniu z poprzednim rokiem o 7,3 p. proc., natomiast o 22,3 p. proc. od 2010 r. Malejące znaczenie spalania paliw w emisji pyłów utrzymuje się również w kraju (w 2019 r. wynosiło 54,7% emisji pyłów). W porównaniu z poprzednim rokiem wystąpił wzrost o 0,1 p. proc., natomiast w porównaniu z 2010 r. spadek wynosił 17,5 p. proc.

Wielkość emisji zanieczyszczeń pyłowych – ilość zanieczyszczeń pyłowych odprowadzonych do atmosfery w ciągu roku obejmująca poszczególne rodzaje tych zanieczyszczeń, tj.: pyły ze spalania paliw, cementowo-wapiennicze i materiałów ogniotrwałych, krzemowe, nawozów sztucznych, węglowo-grafitowe, sadzę i inne emitowane w danym zakładzie zanieczyszczenia pyłowe.

Wielkość emisji zanieczyszczeń gazowych – ilość zanieczyszczeń gazowych odprowadzonych przez jednostkę sprawozdawczą do atmosfery w ciągu roku obejmująca następujące rodzaje zanieczyszczeń: dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla, węglowodory i inne emitowane przez dany zakład zanieczyszczenia gazowe.

Tablica 6. Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza
Table 6. Emission of air pollutants from plants especially noxious to air quality

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	
	tys. ton/rok thousand of tonnes/year				w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Emisja zanieczyszczeń gazowych Emission of gases pollutants					
Ogółem Total	6999,0	8380,3	9911,2	9733,0	4,9
w tym: of which:					
dwutlenek siarki sulphur dioxide	23,1	17,9	10,8	8,5	4,7
metan methane	1,0	3,7	2,7	4,6	1,0
tlenki azotu nitrogen oxides	13,7	12,3	10,3	9,1	4,9
tlenek węgla carbon monoxide	15,7	13,4	16,1	16,7	5,7
dwutlenek węgla carbon dioxide	6941,8	8328,7	9866,4	9689,0	4,9
Emisja zanieczyszczeń pyłowych Emission of particulates pollutants					
Ogółem Total	4,3	2,6	2,0	2,1	7,7
w tym: of which:					
ze spalania paliw fuel combustion	3,0	1,6	1,1	1,0	6,7
niezorganizowana non-organised	0,1	0,0	0,0	0,0	2,5

Zakłady produkcyjne wyposażone były w urządzenia do redukcji zanieczyszczeń, w których zatrzymano łącznie 32,4 tys. ton gazów oraz 368,0 tys. ton pyłów. **Stopień redukcji zanieczyszczeń gazowych** (bez dwutlenku węgla) wynosił 42,4%, natomiast zanieczyszczeń pyłowych 99,4% (w kraju – odpowiednio 70,3% oraz 99,8%).

W 2019 r. według PKD 2007 z zakładów, których działalność klasyfikowano jako Przetwórstwo przemysłowe (sekcja C) oraz Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (sekcja D) pochodziła największa emisja zanieczyszczeń gazowych i pyłowych.

4.5. Ochrona przyrody. Lasy

4.5. Nature protection. Forests

Od 2010 r. obserwuje się rokrocznie niewielkie wahania powierzchni obszarów prawnie chronionych. W 2019 r. w porównaniu do roku poprzedniego nastąpił spadek obszarów prawnie chronionych o 0,6%. Udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w ogólnej powierzchni wynosił 32,2%.

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. wynosiła ponad 579,2 tys. ha, co stanowiło 32,2% powierzchni województwa. Liczba obiektów o szczególnych walorach przyrodniczych objętych ochroną prawną była największa w kraju (2317 obiekty). Należały do nich: 2169 użytków ekologicznych, 92 rezerwaty przyrody, 14 zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, 31 obszarów chronionego krajobrazu, a także 10 parków krajobrazowych i 1 stanowisko dokumentacyjne. Ponadto licznie reprezentowaną formą ochrony przyrody były pomniki przyrody (2467), głównie pojedyncze drzewa (71,0%). Największą powierzchnię zajmowały obszary chronionego krajobrazu (337,8 tys.), następnie parki krajobrazowe (226,6 tys. ha), plasujące się pod względem powierzchni na 3. lokacie w kraju (po województwach podkarpackim i lubelskim). Rezerwaty przyrody zajmowały powierzchnię 9,6 tys. ha.

Park narodowy – obszar wyróżniający się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, społecznymi, kulturowymi i edukacyjnymi, o powierzchni nie mniejszej niż 1000 ha, na którym ochronie podlega cała przyroda oraz walory krajobrazowe.

Rezerwaty przyrody – obszary zachowane w stanie naturalnym lub mało zmienionym, ekosystemy, ostoje i siedliska przyrodnicze, a także siedliska roślin, siedliska zwierząt i siedliska grzybów oraz twory i składniki przyrody nieożywionej, wyróżniające się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, naukowymi, kulturowymi lub walorami krajobrazowymi.

Park krajobrazowy – obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania i popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju.

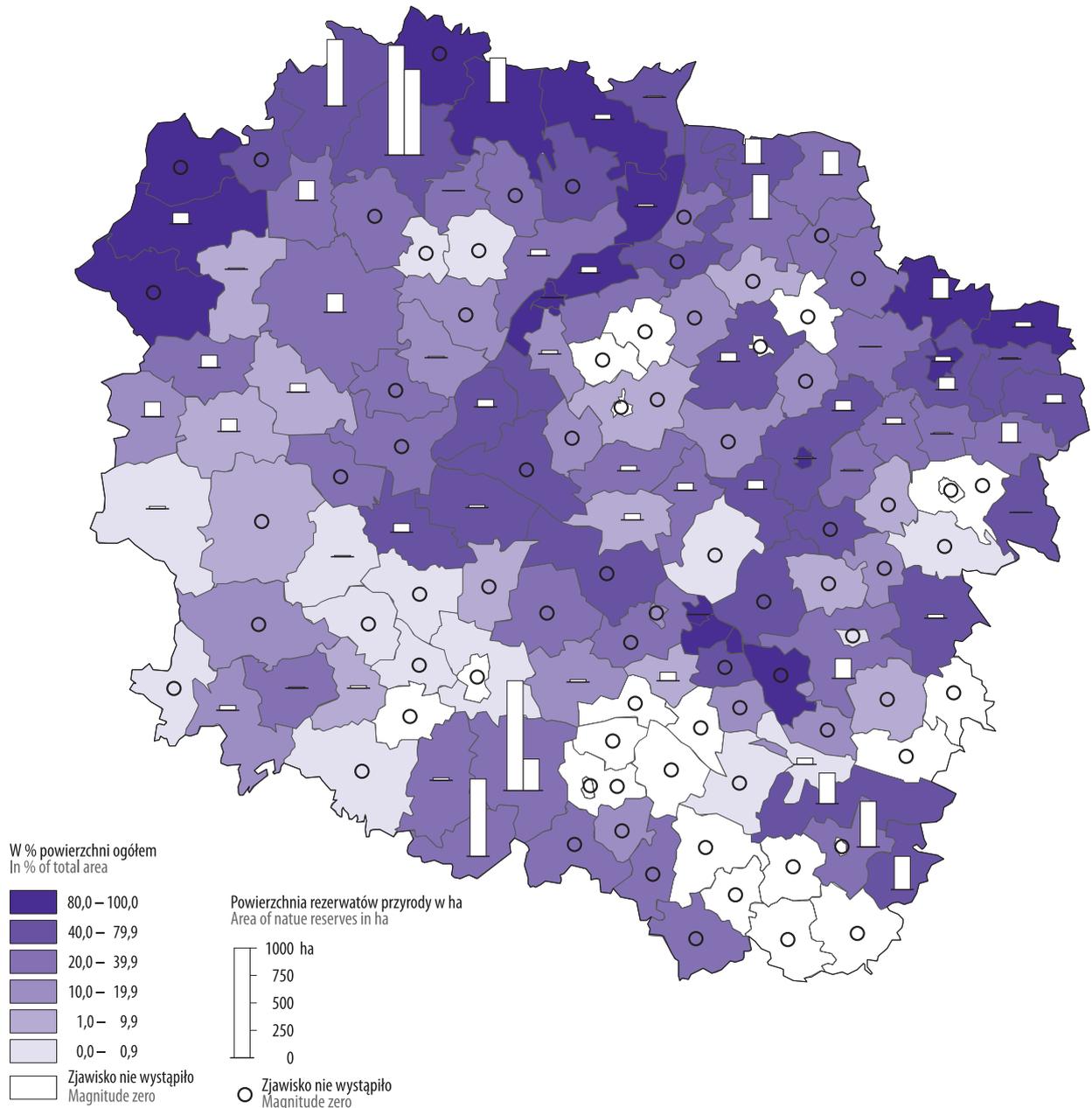
Obszar chronionego krajobrazu – tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowe ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem lub pełnią funkcję korytarzy ekologicznych.

Obszary Natura 2000 – obszar utworzony w celu ochrony populacji dziko występujących ptaków lub siedlisk przyrodniczych lub gatunków będących przedmiotem zainteresowania Wspólnoty Europejskiej.

Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe – fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na walory widokowe lub estetyczne.

**Mapa 15. Powierzchnia o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 15. Area of special nature value under legal protection in 2019
As of 31 December

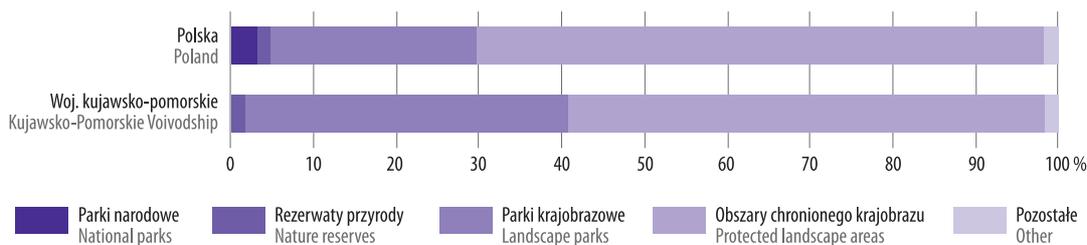
Powierzchnia obszarów chronionych zmniejszyła się w porównaniu z poprzednim rokiem (o 0,6%), w tym powierzchnia parków krajobrazowych (o 0,9%) i obszarów chronionego krajobrazu (0,2%), natomiast powierzchnia rezerwatów pozostała bez zmian.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego występowało 17 gmin, w których udział powierzchni prawnie chronionej przekroczył 80,0% ogólnej powierzchni gminy. Ochroną prawną objęta była cała powierzchnia gmin miejskich Chełmno i Dragacz. W ogólnej powierzchni miast wojewódzkich udział powierzchni prawnie chronionej wyniósł 24,6% w Bydgoszczy oraz 5,5% w Toruniu.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim udział obszarów o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chronionych w ogólnej powierzchni wynosił 32,2%, co podobnie jak w roku poprzednim dało 7. lokatę wśród województw (w Polsce stanowiły 32,3% ogólnej powierzchni).

Wykres 10. Struktura powierzchni o szczególnych walorach przyrodniczych prawnie chroniona w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia

Chart 10. Structure of area of special nature value under legal protection in 2019 As of 31 December

Według danych szacunkowych, w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim najczęściej występującym przedstawicielem **zwierząt chronionych** był bóbr europejski (*Castor fiber*), którego populacja liczyła 5000 osobników. Mniej licznym (128 osobników) gatunkiem był wilk (*Canis lupus*), a także żubr (*Bison bonasus*), którego 5 przedstawicieli przebywało w ogrodach zoologicznych.

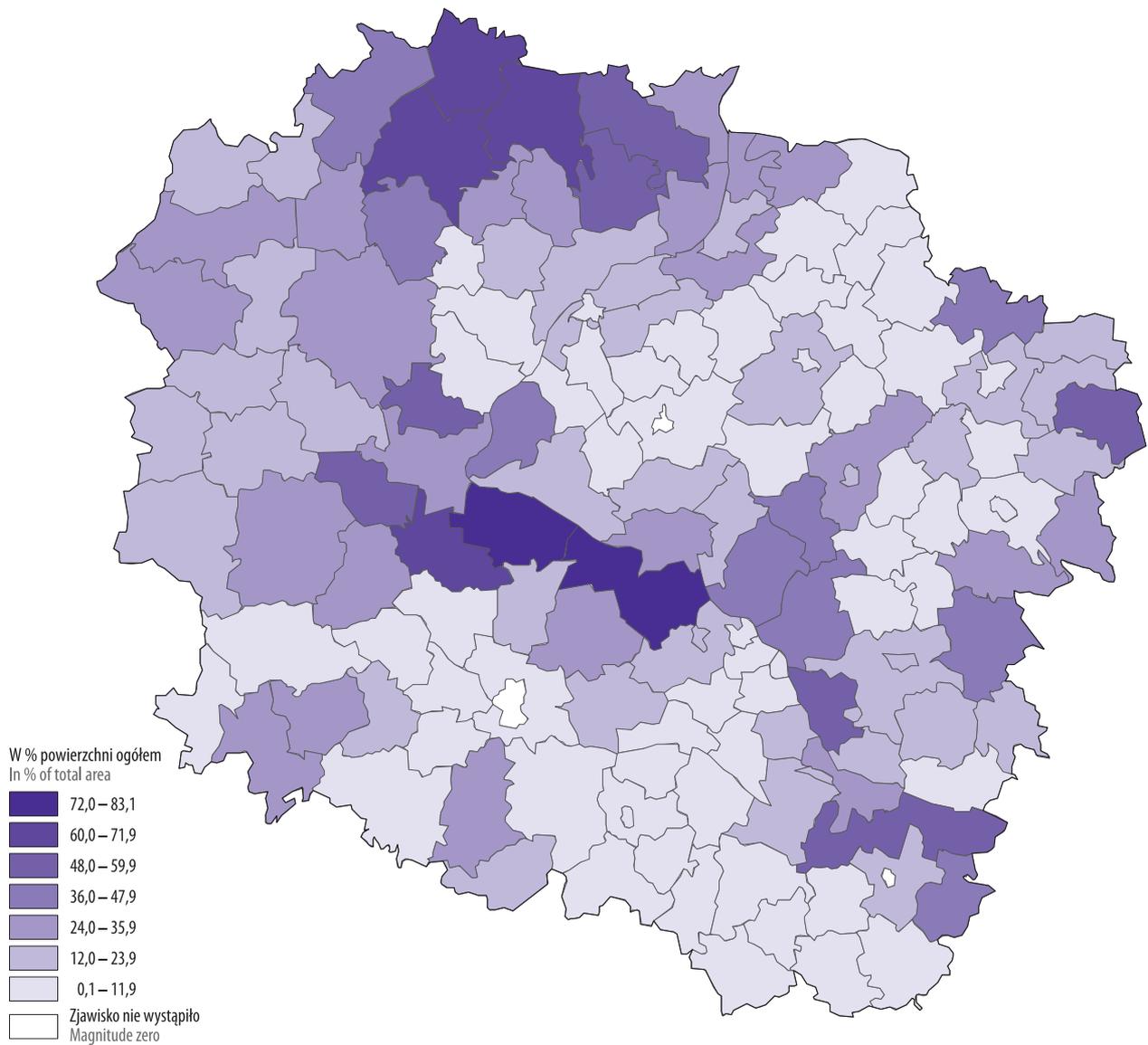
Ponadto na terenie województwa kujawsko-pomorskiego znajdowało się 157,8 tys. ha **obszarów specjalnej ochrony ptaków** (8,8% powierzchni województwa) oraz 88,2 tys. ha **specjalnych obszarów ochrony siedlisk** (4,9%) tworzących razem **obszary Natura 2000**², będących formą ochrony przyrody ustanowioną w celu zachowania różnorodności siedlisk, a także gatunków. Obszary Natura 2000 mogą obejmować część lub całość obszarów lub obiektów objętych innymi formami przyrody.

Nie wszystkie ekosystemy objęto ochroną prawną, natomiast pełnią one szereg funkcji ekologicznych, czego przykładem są ekosystemy leśne. W województwie kujawsko-pomorskim łączna powierzchnia **gruntów leśnych wynosiła** 432,1 tys. ha (z tego 422,1 tys. ha lasów). W porównaniu z rokiem poprzednim wzrosła o 211,7 ha, a od 2010 r. o 2,5 tys. ha. Udział gruntów leśnych w powierzchni województwa wynosił 24,0%, natomiast lasów (**tzw. wskaźnik lesistości**) 23,5%.

Lesistość – stosunek procentowy powierzchni lasów do ogólnej powierzchni geodezyjnej kraju (danej jednostki terytorialnej: województwa, powiatu, gminy).

2 Dane Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska.

**Mapa 16. Lesistość w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**
Map 16. Forest cover in 2019
As of 31 December

Największy udział lasów w ogólnej powierzchni notowano w gminie wiejskiej Wielka Nieszawka (83,1%). Znaczny udział odnotowano również w gminie miejsko-wiejskiej Solec Kujawski (74,0%). Lasami pokryta była również częściowo powierzchnia miast wojewódzkich, tj. Bydgoszczy (27,7%), a także Torunia (24,6%).

4.6. Odpady przemysłowe i komunalne

4.6. Industrial and municipal waste

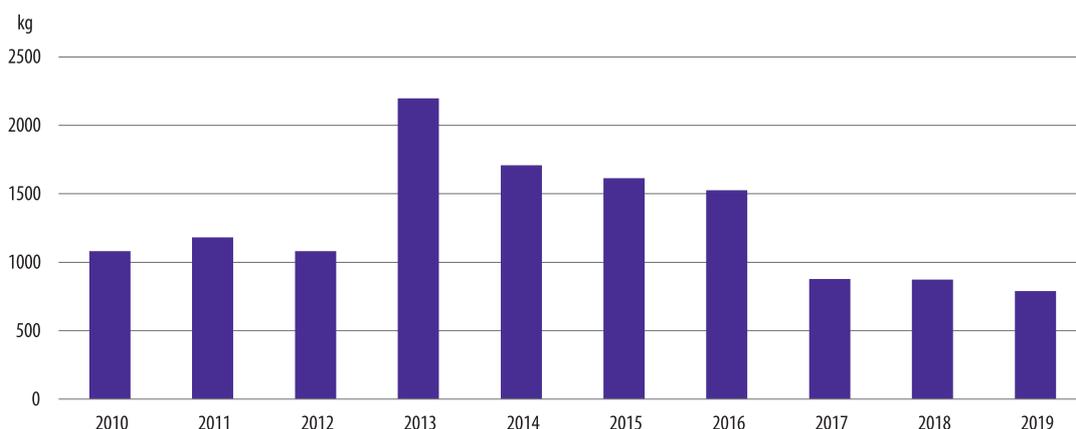
Ilość wytworzonych odpadów przemysłowych zmalała od 2010 r., jednak głównym sposobem ich zagospodarowania w 2019 r. wciąż było przekazywanie innym odbiorcom.

W zagospodarowaniu odpadów komunalnych w 2019 r. największe znaczenie, przy rosnącym udziale odpadów zebranych selektywnie (30,2%), miało składowanie (46,8%).

Pomimo zmniejszającej się od 2010 r. liczby składowisk odpadów komunalnych, ich łączna powierzchnia pozostaje względnie stała. W porównaniu z 2010 r. wyraźnie zmalała liczba dzikich wysypisk.

W ciągu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wytworzonych zostało 1635,7 tys. ton odpadów przemysłowych. Było to o 9,9% mniej niż w poprzednim roku i o 27,9% mniej niż w 2010 r. (w kraju notowano spadek o 1,0% i wzrost o 0,6%).

Wykres 11. Odpady przemysłowe wytworzone w ciągu roku na 1 mieszkańca
Chart 11. Industrial waste generated during the year per capita

Odzyskowi we własnym zakresie poddano 22,3% wytworzonych odpadów (o 2,8 p. proc. więcej niż w 2018 r.). Zakłady unieszkodliwiły we własnym zakresie 0,6% odpadów, czyli o 0,1 p. proc. mniej odpadów niż w 2018 r. Innym odbiorcom przekazano 74,1% wytworzonych odpadów (o 0,8 p. proc. mniej niż w 2018 r.), natomiast magazynowano czasowo 3,0% wytworzonych odpadów (o 1,9 p. proc. mniej niż w roku poprzednim).

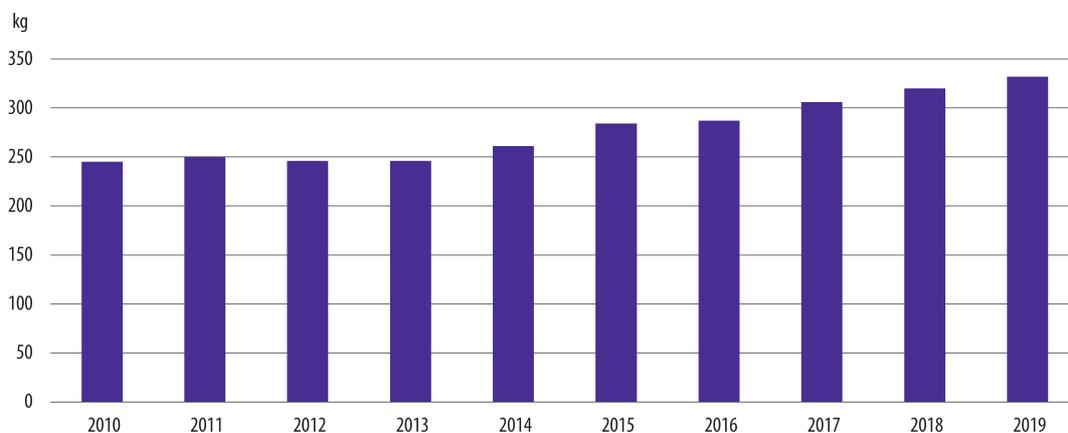
Tym, co w 2019 r. różniło województwo kujawsko-pomorskie od kraju w **strukturze zagospodarowania odpadów przemysłowych** był niższy udział unieszkodliwiania odpadów we własnym zakresie (o 20,2%) oraz większa ilość odpadów przekazywanych innym odbiorcom (o 16,6 p. proc.). W większym stopniu niż w kraju odpady poddawano odzyskowi (o 1,9%) i magazynowano czasowo wytworzone odpady (o 1,7%).

Tablica 7. Odpady przemysłowe
Table 7. Industrial waste

Wyszczególnienie Specification	2010	2019	
		w tys. ton in thousand tonnes	w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Odpady wytworzone (w ciągu roku) – ogółem Waste generated (during the year) – total	2267,7	1635,7	1,4
w tym: of which:			
unieszkodliwione we własnym zakresie disposed by producers on its own	.	10,6	0,0
przekazane innym odbiorcom transferred to other recipients	.	1211,6	1,8
magazynowane czasowo temporarily stored	391,9	48,6	3,5
Odpady dotychczas składowane (stan w końcu roku) – ogółem Waste landfilled (at the end of the year) – total	17301,4	21287,9	1,2

W 2019 r. zebrano 689,4 tys. ton odpadów komunalnych, z tego 560,8 tys. ton odebrano od gospodarstw domowych (wzrost o 4,0% w porównaniu z rokiem poprzednim). Na tle kraju w województwie zebrano 5,4% odpadów. W porównaniu z poprzednimi latami zwiększyła się ich ilość (o 3,5% więcej niż w 2018 r. i o 33,9% niż w 2010 r.).

Wykres 12. Odpady komunalne zebrane w ciągu roku na 1 mieszkańca
Chart 12. Municipal waste collected during the year per capita

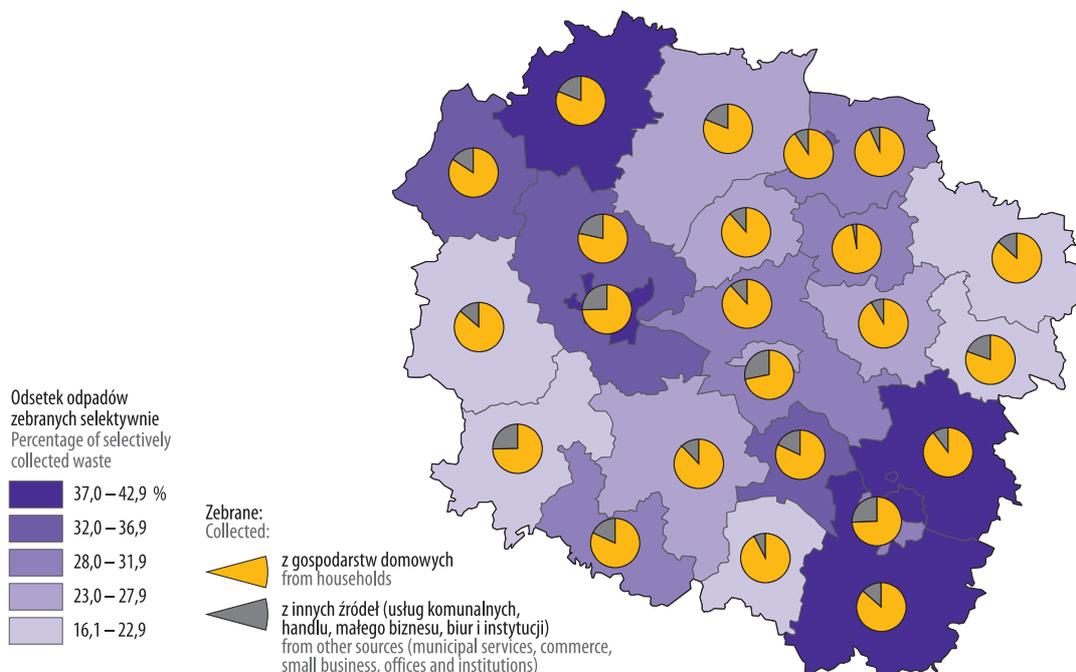

Do przekształcenia termicznego z odzyskiem energii przeznaczono 21,7% odpadów komunalnych, do recyklingu 20,5% odpadów, do przetwarzania biologicznego (kompostowania lub fermentacji) 11,3% odpadów. Składowaniu poddano 46,8% odpadów komunalnych.

Udział składowania w strukturze zagospodarowania był o 2,3 p. proc. wyższy niż w poprzednim roku. Jednocześnie zmniejszył się poziom recyklingu o 4,5 p. proc.

W 2019 r. **selektywnie zebrano** 208,1 tys. ton (30,2% ogółu odpadów), z tego z gospodarstw domowych – 188,4 tys. ton odpadów (33,6%). Udziały te niewiele odbiegały od udziału odpadów zebranych selektywnie, jaki monitorowany był w kraju. Równoległe wzrost odsetka odpadów zebranych selektywnie odnotowano w porównaniu z poprzednim rokiem, a także z 2010 r. w województwie (o 1,6 p. proc. i o 20,6 p. proc.), jak również w kraju (o 2,3 p. proc. i o 22,6 p. proc.).

Mapa 17. Odpady komunalne zebrane w 2019 r.
Map 17. Municipal waste collected in 2019

Udział odpadów zebranych selektywnie w ogólnej ilości odpadów wahał się od 16,1% w powiecie radziejowskim po 42,9% w powiecie lipnowskim. Wśród miast wojewódzkich w ten sposób zebrano więcej odpadów w Bydgoszczy (37,4%) niż w Toruniu (23,4%).

Również w strukturze odpadów zebranych z gospodarstw domowych relatywnie więcej odpadów zebrano selektywnie (o 1,9 p. proc. więcej niż w 2018 r. i o 23,5 p. proc. więcej niż w 2010 r.).

Wśród odpadów komunalnych zebranych w województwie kujawsko-pomorskim najczęściej było odpadów biodegradowalnych (38,9%), szkła (15,2%), zmieszanych odpadów opakowaniowych (13,2%), tworzyw sztucznych (12,4%), a także odpadów wielkogabarytowych (11,0%).

Odpady komunalne – odpady powstające w gospodarstwach domowych, z wyłączeniem pojazdów wycofanych z eksploatacji, a także odpady niezawierające odpadów niebezpiecznych pochodzące od innych wytwórców odpadów, które ze względu na swój charakter lub skład są podobne do odpadów powstających w gospodarstwach domowych.

Tablica 8. Odpady komunalne zebrane selektywnie w ciągu roku
 Table 8. Municipal waste collected separately during the year

Wyszczególnienie Specification	2010		2019			
	ogółem total	w tym z gospodarstw domowych of which from households	ogółem total		w tym z gospodarstw domowych of which from households	
	w tonach in tonnes		w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	w tonach in tonnes	w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	
Ogółem Total	49579,1	38168,8	208120,6	5,2	188399,7	5,2
w tym: of which:						
papier i tektura paper and cardboard	8180,7	4972,0	10915,2	3,1	9637,8	3,3
szkło glass	11386,5	9407,5	31710,8	5,5	28794,6	5,4
tworzywa sztuczne plastics	7140,8	5875,0	25742,0	6,5	23208,6	6,4
metale metals	443,4	314,8	670,5	4,7	562,3	4,3
tekstylia textiles	1270,4	1253,0	110,5	3,6	100,2	3,5
zużyte urządzenia elektryczne i elektroniczne waste electrical and electronic equipment	405,4	355,8	1476,6	3,6	1377,2	3,6

W 2019 r. wśród odpadów wytworzonych dominowały zmieszane odpady komunalne (69,8%), chociaż było ich o 1,6 p. proc. mniej niż w poprzednim roku. Zwiększył się natomiast udział odpadów zdeponowanych na składowiskach w ilości odpadów zebranych zmieszanych (z 55,3% do 57,5% w 2019 r.).

Według stanu w dniu 31 grudnia 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 23 składowiska odpadów komunalnych (przed rokiem 24, w 2010 r. – 54), o łącznej powierzchni 131,3 ha. Zmniejszyła się liczba składowisk, natomiast łączna powierzchnia czynnych składowisk, na których unieszkodliwiane są odpady były komunalne zmalała jedynie o 4,3 ha od 2018 r. i o 43,6 ha od 2010 r.

Prawie 92,0% powierzchni, na której składowane były odpady komunalne, to **czynne kontrolowane składowiska odpadów**. Pozostała część to dzikie wysypiska, których łączna powierzchnia w 2019 r. wyniosła ok. 11,5 ha. W ciągu roku zlikwidowano 663 takie miejsca, a podczas ich likwidacji zebrano 2,5 tys. ton odpadów komunalnych. Pod tym względem zauważalne jest pogorszenie sytuacji, tj. odnotowano więcej dzikich wysypisk zlikwidowanych w ciągu roku w porównaniu do poprzedniego roku (o 6,3%), a także zebrano z nich większą ilość odpadów (o 63,4%). W porównaniu do 2010 r., w 2019 r. łączna powierzchnia dzikich wysypisk śmieci była o 11,7% większa, ale ilość zebranych podczas ich likwidacji odpadów komunalnych mniejsza o 2,7%.

4.7. Ekonomiczne aspekty ochrony środowiska

4.7. Economic aspects of environmental protection

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w kraju najwięcej nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska przeznaczono na gospodarkę ściekową i ochronę wód. Był to kluczowy kierunek finansowania w latach 2010–2019.

Zmienne w latach pozostawały proporcje nakładów na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu oraz na gospodarkę odpadami. W gospodarce wodnej przeważały (z wyjątkiem 2010 r.) nakłady na ujęcia i doprowadzenia wody. Nakłady na ochronę środowiska, a także na gospodarkę wodną w całym analizowanym okresie finansowane były przede wszystkim ze środków własnych przedsiębiorstw.

W 2019 r. wysokość **nakładów na środki trwałe przeznaczonych na ochronę środowiska** w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 418,4 mln zł. Było to o 0,1% mniej niż w poprzednim roku, natomiast o 15,5% mniej niż w 2010 r. Nakłady na ochronę środowiska ponoszone były przede wszystkim ze środków własnych (58,5%), z zagranicy (16,3%) oraz z funduszy ekologicznych (16,2%).

W strukturze nakładów na środki trwałe służących ochronie środowiska w 2019 r. dominowały nakłady na gospodarkę ściekową i ochronę wód (59,8%, w kraju 48,7%). Kierunek ten miał duże znaczenie w całym okresie poczynając od 2010 r., w którym stanowił 64,0% nakładów. W 2018 r. na gospodarkę ściekową i ochronę wód przeznaczono 55,8% nakładów.

W 2019 r. w ramach ponoszonych nakładów na gospodarkę ściekową i ochronę wód, inwestowano głównie w sieć kanalizacyjną odprowadzającą ścieki i wody opadowe, na którą przeznaczono 76,2% nakładów z tej puli, następnie 17,3% przeznaczono na oczyszczanie ścieków komunalnych. W kraju priorytetowe były nakłady na sieć kanalizacyjną odprowadzającą ścieki, następnie na oczyszczanie ścieków komunalnych, na które przeznaczono odpowiednio 58,3% i 21,2%.

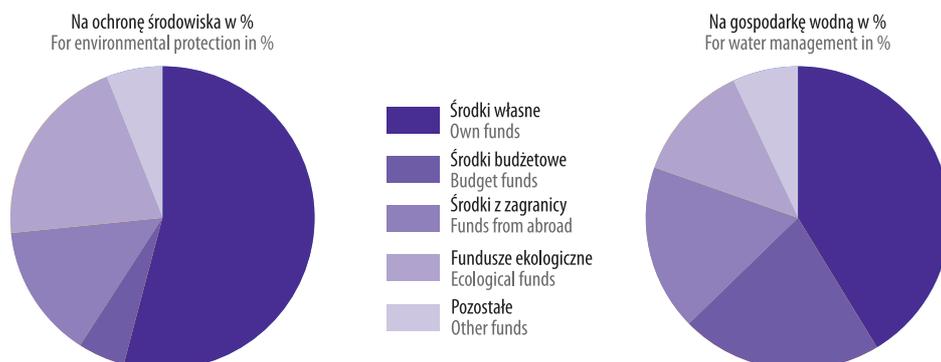
Poza gospodarkę ściekową i ochronę wód, która w 59,8% uczestniczyła w nakładach na ochronę środowiska w 2019 r., do znaczących w strukturze nakładów kierunków inwestowania należały ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu (w województwie stanowiła 12,3%, w kraju 32,9%) oraz gospodarka odpadami (odpowiednio 11,5% i 6,7%).

W latach 2010–2019 na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu oraz na gospodarkę odpadami wydano odpowiednio 19,3% oraz 19,7% nakładów na ochronę środowiska, natomiast corocznie występowały nieregularne wahania. W 2019 r. na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu przeznaczono 12,3% nakładów, a na gospodarkę odpadami 11,5%. W 2010 r. było to odpowiednio 20,8% oraz 11,2% nakładów.

Efekty rzeczowe uzyskane w 2019 r. **w zakresie gospodarki ściekowej i ochrony wód** to m. in. 192,9 km sieci kanalizacyjnej odprowadzającej ścieki i 22,1 km sieci odprowadzającej wody opadowe oraz 1 oczyszczalnia ścieków komunalnych.

W zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu przekazano do eksploatacji urządzenia o zdolności do redukcji 8,4 tys. ton zanieczyszczeń gazowych rocznie, ale nie przekazano żadnych urządzeń o zdolności do redukcji zanieczyszczeń pyłowych.

Wykres 13. Struktura nakładów na środki trwałe według źródeł finansowania w latach 2010–2019
 Chart 13. Structure of outlays on fixed assets by source of financing in 2010–2019

W 2019 r. na środki trwałe służące gospodarce wodnej przeznaczono 97,0 mln zł, w tym 48,5% pochodziło ze środków własnych przedsiębiorstw, 26,4% z funduszy ekologicznych oraz 11,3% ze środków zagranicznych.

Nakłady na finansowanie gospodarki wodnej w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w kraju przeznaczone zostały głównie na ujęcia i doprowadzenia wody (odpowiednio 52,2% i 44,5%).

Tablica 9. Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska i gospodarce wodnej
 Table 9. Outlays on fixed assets for environmental protection and water management

Wyszczególnienie Specification	2010–2019		
	w tys. zł in thousands PLN	na 1 mieszkańca w zł per capita in PLN	w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)
Ochrona środowiska – ogółem Environmental protection – total	4783966,0	229,12	4,4
w tym: of which:			
ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu climate and air protection	921405,1	44,13	3,0
gospodarka ściekowa i ochrona wód sewage management and waters protection	2328049,4	111,50	4,3
gospodarka odpadami waste management	943426,9	45,18	7,7
ochrona różnorodności biologicznej i krajobrazu ogółem protection of biodiversity and landscape	68250,4	3,27	4,6
pozostała działalność związana z ochroną środowiska other activity connected with environment protection	387060,0	18,54	6,0
Gospodarka wodna – ogółem Water management – total	1227316,9	58,78	4,2
w tym: of which:			
ujęcia i doprowadzenia wody water intakes and systems	548744,1	26,28	4,5
budowa i modernizacja stacji uzdatniania wody construction and modernisation of water treatment plants	320080,3	15,33	7,3

W latach 2010–2019 na gospodarkę wodną wydatkowano 25,7% ogólnych nakładów przypadających na ochronę środowiska, przy czym w 2010 r. było to 53,6%, a w 2019 r. 23,2%.

W 2019 r. na budowę i modernizację stacji uzdatniania wody przeznaczono 24,8% nakładów przeznaczonych na gospodarkę wodną ogółem (w okresie 2010–2019 r. stanowiły 26,1% nakładów; w 2010 r. wynosiły 50,2% nakładów, a w 2018 r. 26,8%).

Do efektów rzeczowych gospodarki wodnej uzyskanych w 2019 r. należały m. in.: urządzenia do uzdatniania wody o wydajności 3,6 tys. m³, ujęcia wody o wydajności 0,9 tys. m³, a także 113,7 km sieci wodociągowej. Wszystkie wskazane efekty osiągnęły wartości nieznacznie niższe niż w 2018 r.

Rozdział 5

Chapter 5

Społeczeństwo

Society

5.1. Kapitał ludzki

5.1. Human capital

Demografia

Demography

Zaobserwowane w 2020 r. procesy demograficzne, podobne jak w latach poprzednich, wpływają na niekorzystne przemiany powodujące m.in. ubytek rzeczywisty ludności (będący wynikiem ubytku naturalnego oraz ujemnego salda migracji stałej), czy starzenie się mieszkańców.

Liczba ludności województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 r. zmniejszyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,5%, tj. do 2061,9 tys. Większa część ludności zamieszkiwała miasta (58,6%).

Struktura płci ludności w województwie kujawsko-pomorskim na przestrzeni ostatnich lat nie zmieniła się znacząco. Podobnie jak w kraju, liczbowo przeważają kobiety – w końcu grudnia 2020 r. stanowiły 51,5% ogólnej liczby mieszkańców województwa.

Częścią obserwowanych przemian demograficznych są zmiany w strukturze wieku ludności, wyrażane np. poprzez obserwowany spadek liczby dzieci oraz systematyczny wzrost liczby osób w starszym wieku, co skutkuje starzeniem się ludności. Udział ludności w wieku 65 lat i więcej (osoby starsze) w ogólnej liczbie ludności w 2020 r. wyniósł 18,3% i zwiększył się w skali roku o 0,6 p. proc.

W 2020 r. osoby z najmłodszej grupy wiekowej, tj. dzieci w wieku poniżej 15 lat stanowiły 15,1% ogółu ludności. W województwie w 2020 r. zanotowano ujemny przyrost naturalny. Różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów wyniosła minus 7452 osoby, podczas gdy rok wcześniej minus 2754 osoby, a w 2010 r. wyniosła plus 2143 osoby. Współczynnik ubytku naturalnego w 2020 r. osiągnął wartość minus 3,60.

Na spadek liczby ludności w 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim, obok ujemnego przyrostu naturalnego, wpływ miało także ujemne saldo migracji stałych. W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r., podobnie jak we wcześniej analizowanych latach, ogólne saldo migracji ludności na pobyt stały było ujemne. Różnica między liczbą osób zameldowanych, a wymeldowanych na pobyt stały wyniosła minus 2018 osób (rok wcześniej minus 2666 osób).

Stan i struktura ludności

Według stanu w dniu 31 grudnia 2020 r. liczba ludności województwa kujawsko-pomorskiego zmniejszyła się w skali roku o 10,4 tys. osób, tj. do 2061,9 tys. Spadek liczby ludności odnotowano także w odniesieniu do stanu z 2010 r. (spadek o 1,8%). Populacja województwa, niezmiennie od wielu lat, stanowi 5,4% ogółu ludności Polski. W 2020 r. większa część ludności województwa (58,6%) zamieszkiwała miasta.

W ogólnej liczbie mieszkańców nieznacznie przeważały kobiety, których odsetek w końcu grudnia 2020 r., podobnie jak przed rokiem i w 2010 r., wyniósł 51,5%. W Polsce struktura ludności według płci była podobna – kobiety w końcu grudnia 2020 r. stanowiły 51,6%.

Analizując zmianę liczby ludności w latach 2010–2020 w powiatach i w miastach na prawach powiatu zauważyć można, że tylko w pięciu powiatach województwa kujawsko-pomorskiego odnotowano wzrost liczby ludności. Największy przyrost wystąpił w powiatach położonych wokół miast wojewódzkich, tj. w powiecie bydgoskim (zmiana o 13,7%) i toruńskim (zmiana o 12,6%). Największy ubytek ludności wystąpił w jednym z miast na prawach powiatu, tj. we Włocławku (o minus 7,2%).

W 2020 r. w porównaniu z 2010 r. liczba ludności wzrosła w 46 gminach województwa kujawsko-pomorskiego. Najwyższy wzrost – o 44,7% odnotowano w gminie wiejskiej Obrowo. W 98 gminach zaobserwowano ubytek liczby ludności, największy w gminie miejskiej Nieszawa – o 9,4%.

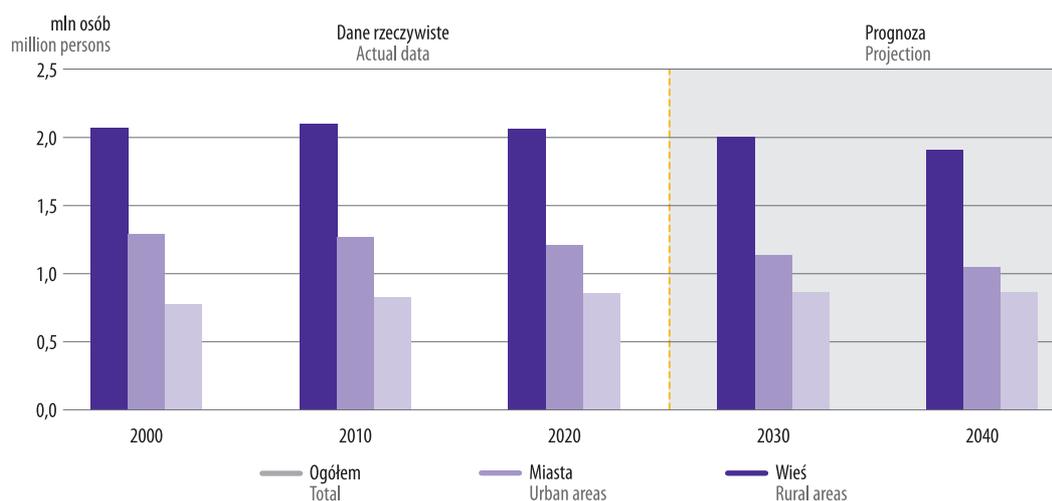
W miastach wojewódzkich w porównaniu z 2010 r. odnotowano spadek liczby ludności. W Bydgoszczy ubytek ludności wyniósł 5,6%, a w Toruniu 3,2%.

Tablica 10. Ludność
Table 10. Population

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Ogółem (stan w dniu 31 grudnia) Total (as of 31 December)				
w tys. osób in thousands persons	2099	2086	2072	2062
w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	5,4	5,4	5,4	5,4
Kobiety na 100 mężczyzn Females per 100 males	106	106	106	106
Miasta – w % ogółu ludności Urban areas – in % of total population	60,6	59,6	58,9	58,6
Wieś – w % ogółu ludności Rural areas – in % of total population	39,4	40,4	41,1	41,4
Ludność na 1 km ² powierzchni ogólnej Population per 1 km ² of total area	117	116	115	115

Wykres 14. Liczba ludności w latach 2000–2020 oraz prognoza do 2040 r.
Stan w dniu 31 grudnia

Chart 14. Population in 2000–2020 and projection until 2040
As of 31 December

Gęstość zaludnienia w województwie w roku 2020, podobnie jak w roku ubiegłym, wyniosła 115 osób na 1 km². W latach 2010–2018 wahała się od 116 do 117 osób na 1 km². W 2020 r. w miastach zamieszkiwało średnio 1456 osób na 1 km², natomiast na terenach wiejskich – 50 osób na 1 km². W Polsce liczba osób przypadająca na 1 km² w 2020 r. wyniosła 122.

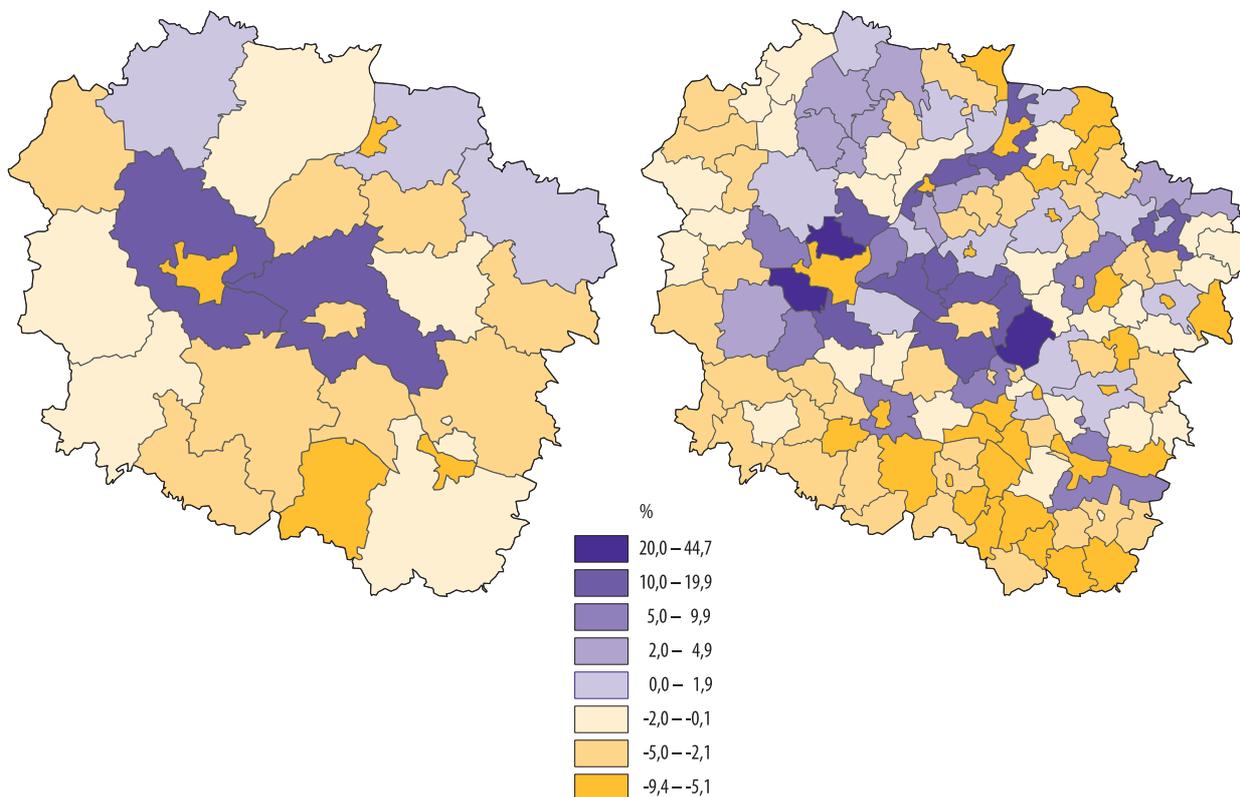
W ujęciu powiatów i miast na prawach powiatu najgęściej zaludnione były miasta na prawach powiatu będące miastami wojewódzkimi, tj. Bydgoszcz (1955 osób/1 km²) i Toruń (1716 osób/1 km²). Najmniej gęstość zaludnienia zanotowano w powiecie tucholskim (45 osób/1 km²). W przypadku gmin najgęściej zaludnioną jednostką terytorialną w województwie w 2020 r. była gmina miejska Inowrocław (2356 osób/1 km²). Wysoką wartość odnotowano również w gminie miejskiej Chełmża (1832 osoby/1 km²). Najmniej zaludnioną gminą była gmina wiejska Wielka Nieszawka – tylko 24 osoby/1 km².

W 2020 r. większa część ludności województwa zamieszkiwała w miastach (58,6%). W ciągu roku ubyło tam 13,0 tys. osób, podczas gdy na wsi przybyło 2,6 tys. mieszkańców. Kierunek zmian liczby mieszkańców miast i wsi jest od wielu lat niezmienny, tj. liczba ludności maleje w miastach i rośnie na wsi, szczególnie w gminach podmiejskich, położonych wokół większych miast. W 2020 r., w porównaniu z rokiem 2010, na terenach wiejskich województwa przybyło 3,3% ludności, a w miastach ubyło 5,0%.

Współczynnik feminizacji, tj. liczba kobiet na 100 mężczyzn, w końcu 2020 r. wyniósł 106 (w Polsce w 2020 r. wyniósł 107). Obserwuje się znaczne zróżnicowanie wskaźnika w zależności od miejsca zamieszkania – w miastach ukształtował się na poziomie 111, a na wsi wyniósł 100 (w Polsce odpowiednio 111 i 101).

**Mapa 18. Zmiana liczby ludności w latach 2010–2020
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 18. Population changes in 2010–2020
As of 31 December

W ujęciu powiatów i miast na prawach powiatu pod względem wielkości współczynnika feminizacji dominował Toruń (115 kobiet na 100 mężczyzn). Wysoki współczynnik odnotowano również w pozostałych miastach na prawach powiatu, tj. we Włocławku i w Bydgoszczy (po 113 kobiet na 100 mężczyzn) oraz w Grudziądzu (110). Najmniej sfeminizowane były powiaty: grudziądzki, sępoleński i tucholski (po 100 kobiet na 100 mężczyzn). W ujęciu gminnym najbardziej sfeminizowana była gmina miejska Ciechocinek – tam na 100 mężczyzn przypadało 120 kobiet. Najmniejszą wartość odnotowano w gminie wiejskiej Kowal (92 kobiety na 100 mężczyzn).

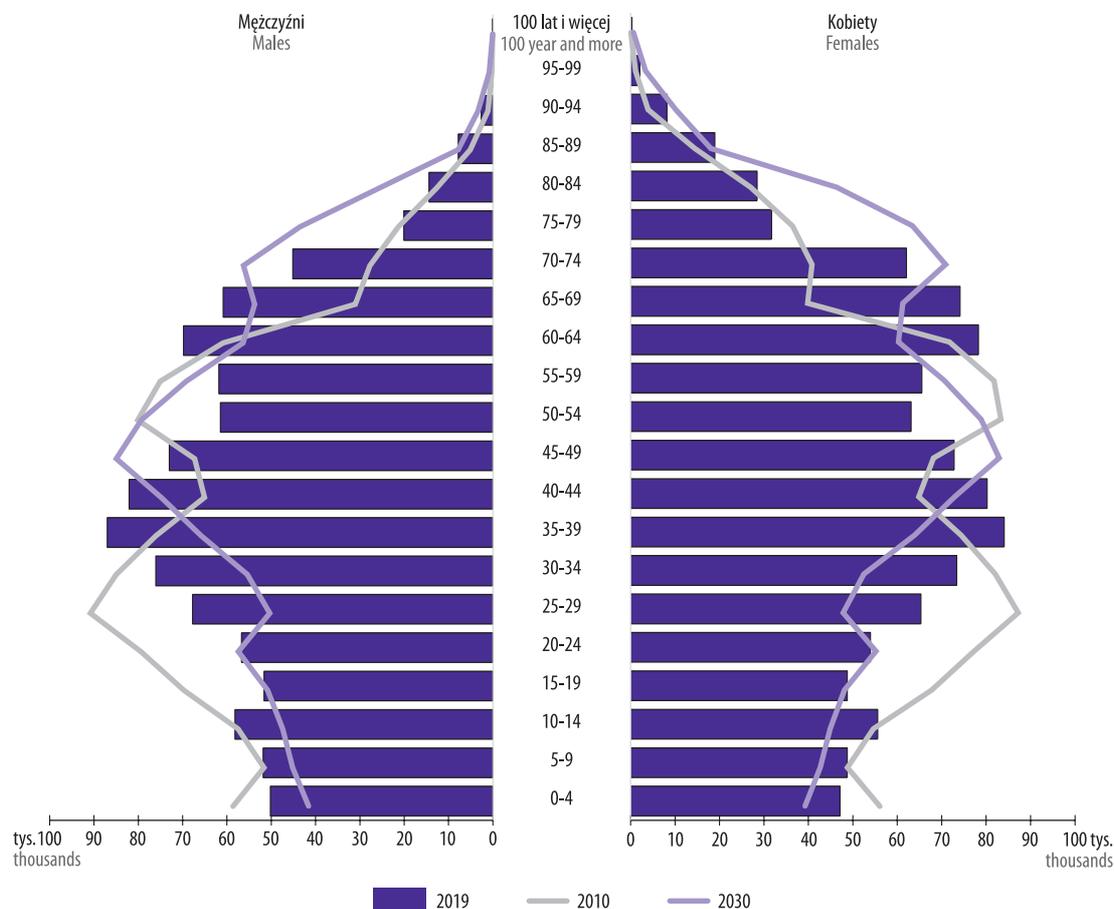
Struktura ludności według płci i wieku

W 2020 r. statystyczny mieszkaniec województwa miał przeciętnie 41,7 lat. Dla mężczyzn parametr ten wyniósł 40,0 lat, kobiety miały 43,4 lata. Mieszkańcy wsi byli młodszy od osób w miastach, ich średni wiek to 39,4 lat. Żyjący w miastach mieli niespełna o 4 lata więcej, tj. 43,3 lata. Prognozuje się, że w 2030 r. mieszkańcy miast będą mieli przeciętnie 48,0 lat, a mieszkańcy terenów wiejskich 44,0 lata.

Struktura płci ludności w województwie kujawsko-pomorskim na przestrzeni ostatnich lat nie zmieniła się znacząco. Bardziej sfeminizowana była populacja miast niż wsi. W 2020 r. w miastach kobiety stanowiły 52,7% ogółu ludności miast, a na wsi 49,9% ogółu mieszkańców wsi.

Wykres 15. Ludność według płci i wieku w latach 2010, 2020 i 2030 Stan w dniu 31 grudnia

Chart 15. Population by sex and age in 2010, 2020 and 2030
As of 31 December

Relacje pomiędzy płciami różnią się w poszczególnych grupach wiekowych. W 2020 r. w młodszych grupach odnotowano przewagę mężczyzn, natomiast w starszych grupach – przewagę kobiet. Przewagę kobiet nad mężczyznami odnotowano od 49. roku życia (z wyjątkiem 50. roku życia). W grupie osób w wieku 65 lat i więcej kobiety stanowiły 59,9%. W 2020 r. średnio na 100 mężczyzn w wieku 65 lat i więcej przypadało 149 kobiet. Współczynnik feminizacji wzrastał w coraz starszych grupach wieku – wśród osób w wieku 85 lat i więcej na 100 mężczyzn przypadało średnio 267 kobiet.

Biorąc pod uwagę lata 2010–2020 można zaobserwować zmianę struktury wieku ludności. Ubywa ludności w młodszych rocznikach wieku, a przybywa w rocznikach starszych, co wskazuje na występujące zjawisko starzenia się ludności.

Wśród osób starszych największą grupę wiekową stanowią osoby w wieku 65–69 lat. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim udział tej grupy wśród osób starszych wyniósł 35,8% i w skali roku zmniejszył się o 0,4 p. proc. Natomiast zwiększył się w porównaniu z 2019 r. udział osób w wieku 70–74 lata, tj. z 26,3% do 28,4%. Populacja osób w tej grupie wiekowej zwiększyła się o 10,8% w porównaniu z rokiem 2019.

Częścią przemian demograficznych są zmiany w strukturze wieku ludności, wyrażane np. poprzez obserwowany spadek liczby dzieci oraz systematyczny wzrost liczby osób w starszym wieku, co skutkuje starzeniem się ludności.

Na koniec 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim liczba osób w **wieku przedprodukcyjnym**, tj. poniżej 18. roku życia wyniosła 371,6 tys. osób i zmniejszyła się w stosunku do 2019 r. o 0,5% (w stosunku do roku 2010 spadek o 8,6%). W województwie kujawsko-pomorskim odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem wyniósł 18,0% i zmniejszył się o 1,4 p. proc. w porównaniu z 2010 r. W 2020 r. w Polsce odsetek ten kształtował się na podobnym poziomie i wyniósł 18,2%.

W 2020 r. zmniejszyła się w porównaniu z 2019 r. liczba ludności w **wieku produkcyjnym** (18–59 lat w przypadku kobiet, 18–64 lata w przypadku mężczyzn) – w województwie kujawsko-pomorskim spadła o 1,3% i wyniosła 1234,6 tys. osób. W stosunku do roku 2010 spadek wyniósł 9,0%. W województwie nastąpił spadek udziału tej zbiorowości w ogólnej liczbie ludności województwa z 64,7% w 2010 r. do 59,9% w 2020 r. W Polsce w 2020 r. odsetek osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności wyniósł 59,5%.

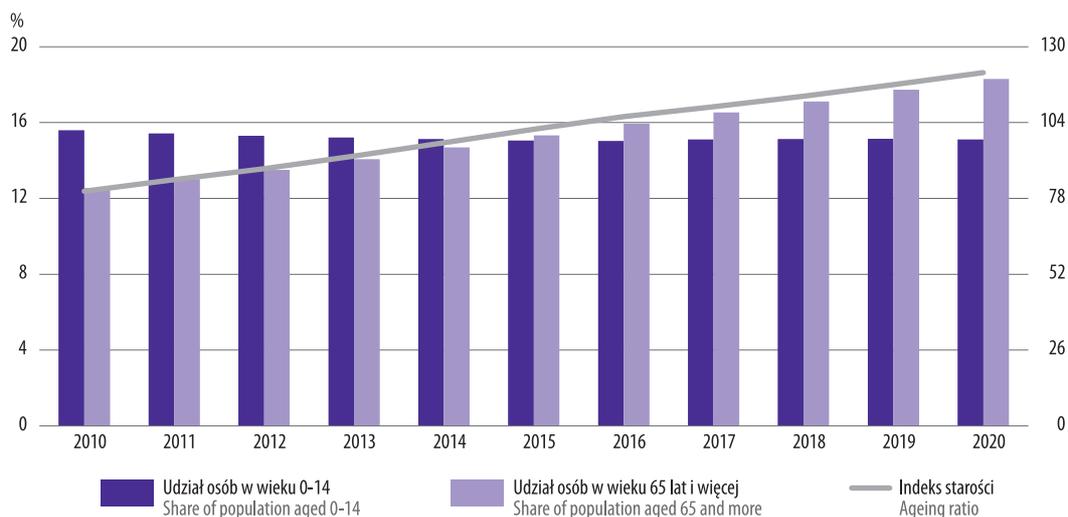
W województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak miało to miejsce w Polsce, zaobserwowano wzrost grupy osób w **wieku poprodukcyjnym** (60 lat i więcej w przypadku kobiet, 65 lat i więcej w przypadku mężczyzn). W 2020 r. liczba ludności w wieku poprodukcyjnym wzrosła o 1,8% w porównaniu z 2019 r. i aż o 36,0% w porównaniu z 2010 r. Udział tej grupy ludności w populacji województwa kujawsko-pomorskiego wyniósł 22,1% i był o 6,1 p. proc. większy niż w 2010 r. W Polsce w 2020 r. udział tej zbiorowości w liczbie ludności ogółem wyniósł 22,3%.

Najczęściej stosowaną miarą w ocenie procesu starzenia się społeczeństwa jest **współczynnik starości demograficznej**, określający udział osób w wieku 65 lat i więcej w ogólnej liczbie ludności. W 2020 r. wyniósł on w województwie kujawsko-pomorskim 18,3% i wzrósł w stosunku do roku poprzedniego o 0,6 p. proc., a w relacji do 2010 r. o 5,8 p. proc. W Polsce współczynnik starości demograficznej w 2020 r. wyniósł 18,6%.

Współczynnikiem pozwalającym na ocenę zmian populacji osób młodych jest **współczynnik młodości demograficznej**, obrazujący relację osób poniżej 15. roku życia w ogólnej liczbie ludności. W 2020 r. udział osób w wieku 0–14 lat w ogólnej liczbie ludności wyniósł 15,1% (w Polsce 15,4%) i zmalał w stosunku do roku 2019 o 0,1 p. proc., a w porównaniu z rokiem 2010 zmalał o 0,5 p. proc.

Kolejnym wskaźnikiem obrazującym proces starzenia się społeczeństwa jest **indeks starości**. Wskaźnik ten przedstawia relację pokoleniową dziadków i wnuczków, tzn. liczbę osób w wieku 65 lat i więcej przypadającą na 100 osób w wieku 0–14 lat. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim na 100 osób w wieku 0–14 lat przypadało 121 osób w wieku 65 lat i więcej (tak samo jak w Polsce). W 2019 r. wskaźnik wyniósł 117, a w 2010 r. na 100 osób w wieku 0–14 lat przypadało 80 osób w wieku 65 lat i więcej.

Wykres 16. Indeks starości oraz udział osób w wieku 0–14 i 65 lat i więcej
Chart 16. Ageing index as well as share of people aged 0–14 and 65 years and more

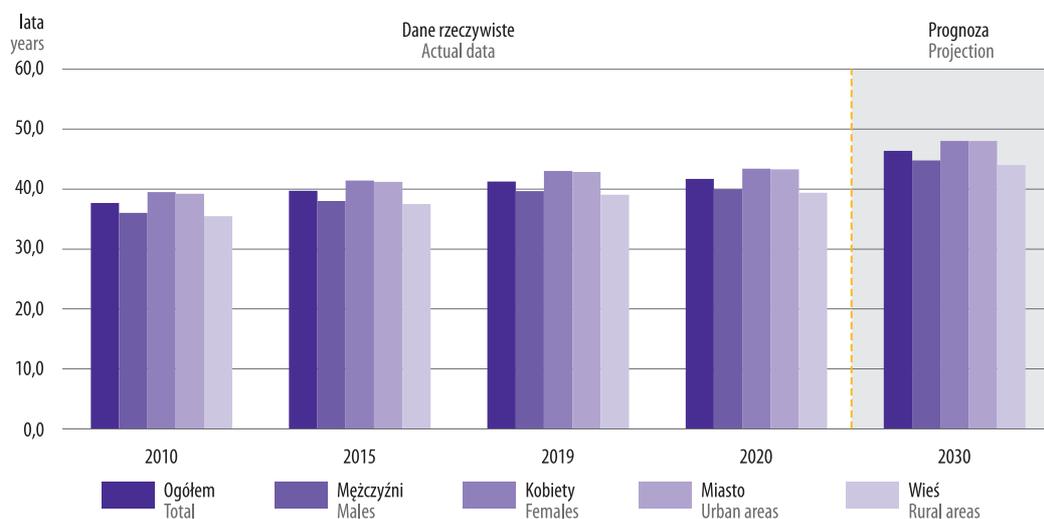

Istotne w ocenie pogłębiania się procesu starzenia się społeczeństwa jest zwiększanie liczebności grupy osób w wieku sędziwym (85 lat i więcej lat). W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim grupa ta liczyła 40,6 tys. (2,0% ogółu ludności), podczas gdy w 2010 r. tylko 26,2 tys. osób, co stanowiło zaledwie 1,2% całej populacji województwa. Taka sytuacja wynika m.in. z wydłużania się dalszego trwania życia ludności.

Jedną z miar analizy zaawansowania starzenia się ludności jest relacja osób sędziwych do populacji osób starszych. W 2020 r. udział ten wyniósł 10,7% (w 2019 r. było to 11,0%, w 2010 r. – 9,9%). W 2020 r. Polsce odsetek osób w wieku 85 lat i więcej w populacji osób starszych wyniósł 11,5%.

Kolejną miarą, tzw. **współczynnik wsparcia międzypokoleniowego** (nazywany również współczynnikiem wsparcia rodziców), wskazuje ile osób w wieku 85 lat i więcej przypada na 100 osób w wieku 50–64 lata. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w 2019 r., było to 10 osób w wieku 85 lat i więcej na 100 osób w wieku 50–64 lata (w Polsce w 2020 r. 11 osób). Wraz ze wzrostem tego współczynnika maleją szanse na zapewnienie nieformalnej opieki najstarszym osobom. W 2010 r. wartość współczynnika w województwie wyniosła 6.

Wykres 17. Mediana wieku ludności
Chart 17. Median age of population

Istotne znaczenie w analizie sytuacji osób starszych mają współczynniki określające **potencjał opiekuńczy**, czyli potencjalne możliwości udzielenia wsparcia osobie starszej przez rodzinę. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim przypadały 364 osoby w wieku 15–64 lata na 100 osób starszych (w Polsce – 355 osób). Dla porównania wartość współczynnika potencjalnego wsparcia w 2019 r. wyniosła 378 osób, a w 2010 r. 573 osoby. Oznacza to, że zmniejszają się zasoby opieki nad osobami starszymi przez członków rodzin.

Małżeństwa, rozwody i separacje

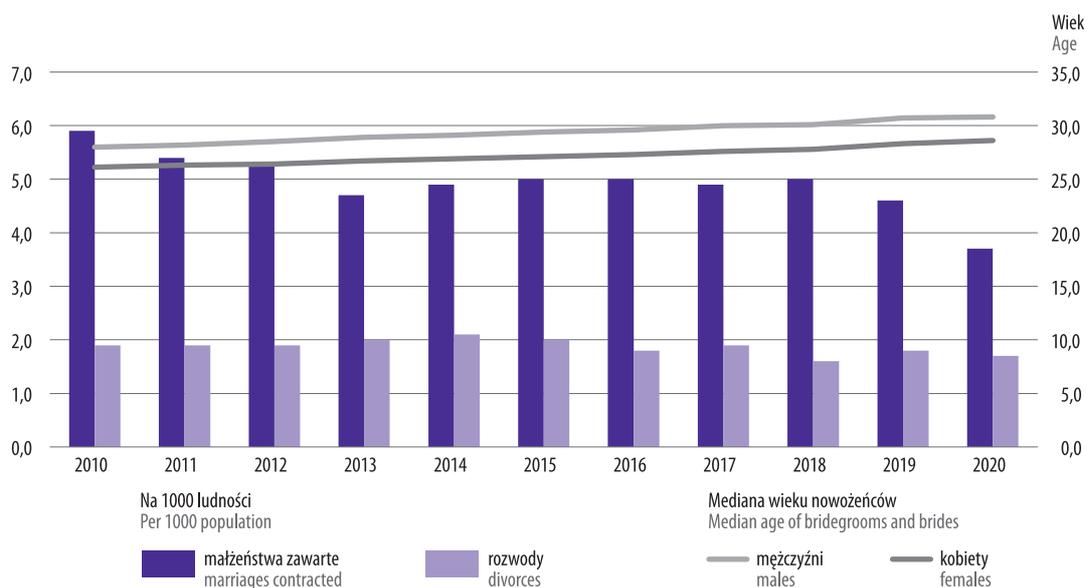
W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. zawarto 7681 małżeństw (59,5% to małżeństwa zawarte w miastach), czyli o 1935 mniej niż przed rokiem. Stanowiły one 5,3% małżeństw zawartych w kraju. Małżeństw w województwie zawierano mniej zarówno w miastach jak i na wsi, w porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano spadek odpowiednio o 19,8% i o 20,5%. Współczynnik małżeństw wyniósł 3,71 małżeństw na 1000 ludności.

W 2020 r. najwyższy współczynnik małżeństw na 1000 ludności odnotowano w gminie wiejskiej Raciążek (6,38 małżeństw na 1000 ludności). Najniższy natomiast w gminie wiejskiej Rojewo, gdzie wyniósł 1,70 małżeństw na 1000 ludności. W miastach wojewódzkich współczynnik małżeństw wyniósł odpowiednio 4,08 w Toruniu oraz 3,95 w Bydgoszczy.

Na przestrzeni ostatnich lat podwyższał się wiek nowożeńców. Mediana wieku nowożeńców w 2020 r. wśród mężczyzn wyniosła 30,8 lat, a wśród kobiet 28,6 lat (w 2010 r. było to odpowiednio 28,0 lat i 26,1 lat). W 2020 r. średni wiek mężczyzn zawierających związek małżeński po raz pierwszy wynosił 29,4 lat, a kobiet 27,3 lata (w 2010 r. odpowiednio 27,4 lata i 25,6 lat).

W 2020 r. orzeczono prawomocnie 3416 rozwodów (było to o 9,1% mniej niż w 2019 r. i o 14,6% mniej niż w 2010 r.). Współczynnik rozwodów wyniósł 1,65 zdarzeń na 1000 ludności. Biorąc pod uwagę grupy wieku w momencie wniesienia powództwa najczęściej, zarówno w przypadku kobiet jak i mężczyzn, rozwodzili się 35–39 latkowie (odpowiednio 21,6% i 21,3% rozwodów). Spadła liczba prawomocnie orzeczonych separacji. W 2020 r. odnotowano 38 separacji, tj. mniej o 20,8% niż w 2019 r. i mniej o 76,7% niż w 2010 r.

Wykres 18. Małżeństwa zawarte i rozwody
Chart 18. Marriages contracted and divorces

Ruch naturalny ludności

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. zarejestrowano 18013 urodzeń żywych, tj. mniej o 1329 niż przed rokiem i mniej o 4583 niż w 2010 r. Współczynnik urodzeń żywych wyniósł 8,71 i był niższy w stosunku do notowanego rok wcześniej (9,32) i niższy od odnotowanego w 2010 r. (10,77). W 2020 r. w kraju współczynnik ten wyniósł 9,26.

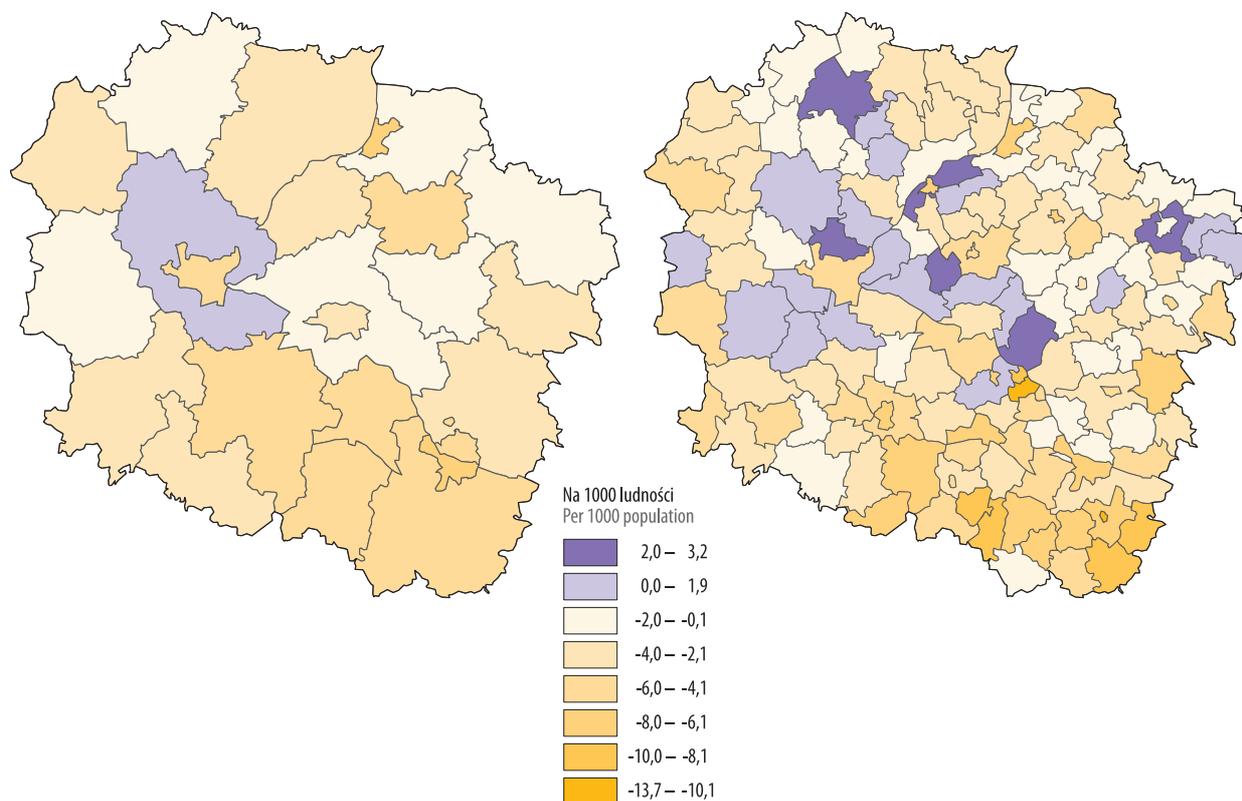
Chłopcy stanowili 51,3% wszystkich urodzeń żywych. Więcej dzieci urodziło się w miastach, gdzie zarejestrowano 10097 urodzeń żywych. Natomiast w przypadku współczynnika urodzeń żywych większą wartość odnotowano na wsiach – 9,28, wobec 8,30 w miastach. W 2020 r. urodzenia pierwszego dziecka stanowiły 43,0% urodzeń żywych (w 2010 r. ponad połowę wszystkich urodzeń).

Od 2013 r. liczba urodzeń w województwie kujawsko-pomorskim była niższa od liczby zgonów (z wyjątkiem 2014 r., gdy odnotowano nieznaczny dodatni przyrost naturalny). W 2020 r. zarejestrowano 25465 zgonów, tj. więcej o 3369 zgonów niż przed rokiem i o 5012 zgonów więcej niż w 2010 r. (wówczas wystąpiła nadwyżka urodzeń nad zgonami). Ogólny współczynnik zgonów wyniósł 12,31, podczas gdy rok wcześniej – 10,65, a w 2010 r. wyniósł 9,75. W 2020 r. w kraju współczynnik ten ukształtował się na poziomie 12,45.

W 2020 r. wśród osób zmarłych przeważali mężczyźni, którzy stanowili 52,4% wszystkich zmarłych (52,8% w 2010 r.) Analizując zgony pod kątem średniego wieku osoby zmarłej można zauważyć zróżnicowanie ze względu na płeć. Połowa zmarłych nie ukończyła 76,1 lat, przy czym wiek średni zmarłych mężczyzn wyniósł 71,6 lat, a kobiet 81,7 lat.

Mapa 19. Przyrost naturalny ludności w 2020 r.

Map. 19. Natural increase in 2020

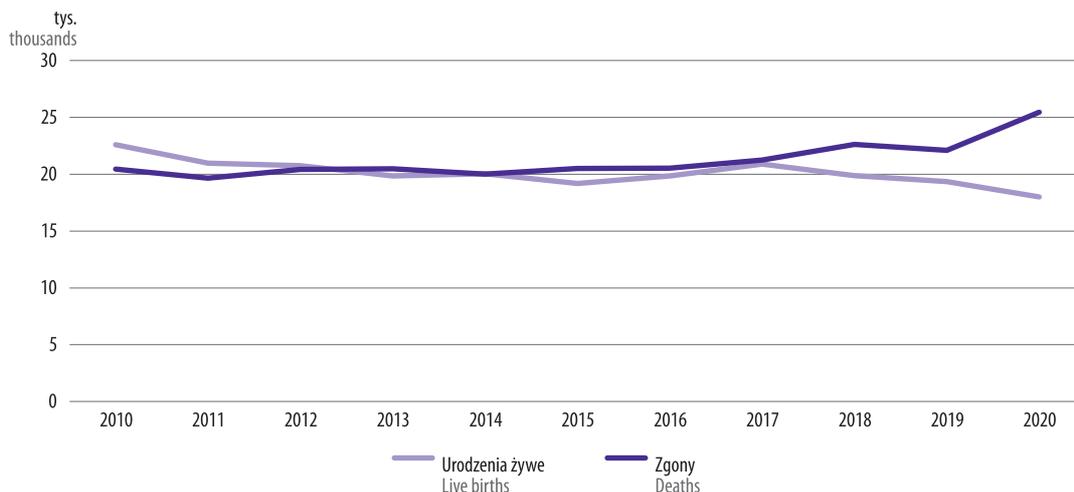

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. zanotowano ujemny przyrost naturalny. Różnica między liczbą urodzeń żywych i zgonów wyniosła minus 7452, podczas gdy rok wcześniej minus 2754, a w 2010 r. wyniosła 2143. Współczynnik przyrostu naturalnego w 2020 r. osiągnął wartość minus 3,60 na 1000 ludności i był niższy niż w roku poprzednim (minus 1,33) i w 2010 r. (1,02). Przyrost naturalny na 1000 ludności w Polsce w 2020 r. ukształtował się na poziomie minus 3,18 osób.

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim najwyższy współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano w powiecie bydgoskim (0,47 osób na 1000 ludności). Najniższą wartość współczynnika zanotowano w mieście na prawach powiatu Włocławek (minus 7,37 osób na 1000 ludności).

W województwie, w ujęciu gminnym, zaobserwowano przestrzenne zróżnicowanie współczynnika przyrostu naturalnego. W 120 gminach współczynnik był ujemny – najniższą wartość odnotowano w gminie miejskiej Kowal (minus 13,73 osoby na 1000 ludności). W gminach wiejskich Dobrcz oraz Radomin współczynnik przyrostu naturalnego wyniósł 0,00 osoby na ludności. W 22 gminach województwa przyrost naturalny był dodatni. Najwyższy współczynnik przyrostu naturalnego odnotowano w gminie wiejskiej Osielsko – 3,20 osób na 1000 ludności. W miastach wojewódzkich wartość współczynnika przyrostu naturalnego wyniosła: minus 2,74 osoby na 1000 ludności w Toruniu oraz minus 5,35 osób na 1000 ludności w Bydgoszczy.

Wykres 19. Ruch naturalny ludności
Chart 19. Vital statistics of population

Urodzenia i dzietność kobiet

Liczba urodzeń uzależniona jest od liczby potencjalnych matek, tzn. **liczby kobiet w wieku rozrodczym** (15–49 lat) oraz ich płodności. Według stanu w końcu grudnia 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim kobiet w wieku rozrodczym było 478,5 tys., co stanowiło 45,0% ogółu kobiet (w 2010 r. stanowiły 48,2% ogółu kobiet).

W 2020 r., podobnie jak w roku ubiegłym, największy udział (33,1%) w ogólnej liczbie urodzeń żywych stanowiły urodzenia z matek mających 25–29 lat (w 2010 r. 36,8%). Kobiety w tej grupie wieku stanowiły 13,7% ogółu kobiet w wieku rozrodczym (w 2019 r. 14,1%, w 2010 r. 16,7%). W 2020 r. zwiększył się w porównaniu z rokiem 2019 o 0,6 p. proc. (do 30,5%) odsetek urodzeń wśród matek w wieku 30–34 lata. Urodzenia młodocianych matek, tj. do 19. roku życia stanowiły 2,8% ogółu urodzeń żywych i było to o 2,6 p. proc. mniej niż w 2010 r. Zwiększył się natomiast odsetek matek rodzących w starszym wieku, tj. 40–49 lat (z 1,5% w 2010 r. do 3,1% w 2020 r.).

W 2020 r. w porównaniu z 2010 r. w województwie kujawsko-pomorskim **współczynnik płodności kobiet** oznaczający liczbę urodzeń żywych przypadającą na 1000 kobiet w wieku 15–49 lat, zmniejszył się z 43,15 urodzeń w 2010 r. do 37,64 urodzeń w 2020 r. W miastach województwa wartość wskaźnika w 2020 r. wyniosła 36,88, a na wsiach 38,66.

Innym ważnym czynnikiem obrazującym sytuację demograficzną jest **współczynnik dzietności ogólnej**. Oznacza on liczbę dzieci, które urodziłaby przeciętnie kobieta w ciągu całego okresu rozrodczego (15–49 lat) przy założeniu, że w poszczególnych fazach tego okresu rodziłaby z intensywnością obserwowaną w badanym roku, tzn. przy przyjęciu cząstkowych współczynników płodności z tego okresu za niezmiennicze. Liczba dzieci urodzonych w województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010–2020 nie zapewniała prostej zastępowalności pokoleń i wahała się pomiędzy 1,25–1,41 urodzeń na 1 kobietę w wieku rozrodczym. Najbardziej korzystna sytuacja demograficzna, tj. gwarantująca prostą zastępowalność pokoleń, występuje gdy współczynnik dzietności kształtuje się w granicach 2,10–2,15. Oznacza to, że w danym roku na 1 kobietę w wieku 15–49 lat powinno przypadać średnio 2 urodzonych dzieci. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim dzietność kobiet wyniosła 1,31 dzieci, natomiast w Polsce w ciągu całego okresu rozrodczego kobieta urodziłaby 1,38 dzieci.

W województwie **mediana wieku kobiet rodzących dziecko** w 2020 r. wyniosła 29,9 lat i wzrosła w stosunku do 2010 r. o 1,9 roku. Zwiększył się też średni wiek kobiet rodzących pierwsze dziecko z 26,1 lat w 2010 r. do 27,8 lat w 2020 r. Mediana wieku mieszkanek miast rodzących dziecko w 2020 r. wyniosła 30,2 lat (w przypadku urodzenia pierwszego dziecka było to 28,5 lat). Średni wiek mieszkanek wsi rodzących dziecko wyniósł 29,4 lata (pierwsze dziecko w wieku 26,8 lat).

Dane o zgonach według przyczyn ze względu na 2 etapową metodę opracowania danych, prezentowane są z rocznym opóźnieniem. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w kraju, najczęstszą przyczyną zgonów, tak jak w 2010 r., były choroby układu krążenia oraz nowotwory – łącznie były one przyczyną 64,2% spośród 22096 zgonów. Choroby układu krążenia stanowiły przyczynę 35,2% (7767 zgonów) ogólnej liczby zgonów w województwie kujawsko-pomorskim; w porównaniu z 2010 r. liczba zgonów z tego powodu zmalała o 15,4%. W 2019 r. przeciętnie na 100 tys. mieszkańców województwa przypadały 374,4 zgony z powodu chorób układu krążenia (w 2010 r. 437,6 zgonów).

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim odnotowano 6420 zgonów z powodu nowotworów i było to w porównaniu z 2010 r. więcej o 9,7%. Nowotwory w analizowanym roku były przyczyną 29,1% ogółu zgonów w województwie. W przeliczeniu na 100 tys. osób odnotowano 309,5 zgonów z powodu nowotworów (w 2010 r. 278,8 zgonów).

Przyczyną 1517 zgonów w 2019 r. były choroby układu oddechowego, co stanowiło 6,9% ogółu zgonów w województwie. Liczba zgonów spowodowanych tymi schorzeniami zwiększyła się w porównaniu z 2010 r. o 18,0%.

W 2019 r. istotną przyczynę zgonów stanowiły również zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu (m.in. wypadki komunikacyjne, urazy, zatrucia, samobójstwa czy zabójstwa) oraz choroby układu trawiennego. Były one przyczyną odpowiednio 5,0% i 4,5% wszystkich zgonów.

W 2020 r. odnotowano 72 **zgony niemowląt**. W stosunku do 2019 r. nastąpił spadek o 24,2%. Wartość współczynnika zgonów niemowląt wyniosła 4,00 zgonów na 1000 urodzeń żywych (w 2019 r. 4,91, a w 2010 r. 5,80 zgonów na 1000 urodzeń żywych). W Polsce w 2020 r. wartość współczynnika wyniosła 3,57 zgonów na 1000 urodzeń żywych.

W województwie w 2020 r. odnotowano większą liczbę zgonów niemowląt wśród chłopców – było to 63,9% zgonów niemowląt ogółem. Zgony niemowląt odnotowane w miastach stanowiły 65,3% zgonów niemowląt ogółem. Z ogólnej liczby zgonów niemowląt 63,9% to zgony niemowląt w pierwszym miesiącu życia, w tym wczesne zgony noworodków (w pierwszym tygodniu życia) stanowiły 48,6% zgonów niemowląt.

Migracje ludności

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r., podobnie jak we wcześniej analizowanych latach, ogólne **saldo migracji ludności na pobyt stały** było ujemne. Oznacza to, że liczba osób wymeldowanych z pobytu stałego przekroczyła liczbę osób zameldowanych na pobyt stały w tym czasie. Różnica ta wynosiła: w 2020 r. minus 2018 osób, w 2019 r. minus 2666 osób, a w 2010 r. minus 1683 osoby. W 2020 r. w Polsce odnotowano dodatnie saldo migracji stałej wynoszące 4483 osoby. Współczynnik salda migracji stałej w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wyniósł minus 0,98 osób na 1000 ludności (w Polsce 0,12).

Analizując saldo migracji ludności na pobyt stały w województwie kujawsko-pomorskim według powiatów w 2020 r. należy stwierdzić, iż przyjęło ono wartości dodatnie jedynie w trzech powiatach: bydgoskim, toruńskim i aleksandrowskim. Wartości salda migracji na pobyt stały we wspomnianych powiatach wyniosły odpowiednio 13,00; 10,14 i 0,82 osób w przeliczeniu na 1000 ludności.

W 51 gminach województwa kujawsko-pomorskiego saldo migracji było dodatnie. Najwyższy współczynnik salda migracji wystąpił w gminie wiejskiej Osielsko, gdzie na 1000 ludności do gminy przybyło 33,68 osób. Nieco niższy współczynnik odnotowano w gminach wiejskich Białe Błota i Obrowo (odpowiednio 29,69 osób na 1000 ludności i 26,50 osób na 1000 ludności). W gminach wiejskich Tłuchowo i Rogowo współczynnik wyniósł 0,00. W pozostałych 91 gminach saldo migracji było ujemne. Najniższą wartość współczynnika zarejestrowano w gminie wiejskiej Świecie nad Osą (minus 13,08 osoby na 1000 ludności).

W miastach wojewódzkich saldo migracji stałej na 1000 ludności wyniosło: minus 1,67 osób w Toruniu, a w Bydgoszczy minus 4,91 osób (w ujęciu powiatowym i miast na prawach powiatu była to najniższa wartość współczynnika).

W 2020 r. **saldo migracji wewnętrznych** wyniosło minus 2112 osób, przy wymeldowaniach 22316 osób oraz zameldowaniach 20204 osób. Oznacza to spadek w stosunku do 2019 r. odpowiednio o 17,4% i o 16,2% (w stosunku do 2010 r. spadek o 8,4% i o 11,9%). Współczynnik salda migracji wewnętrznych wyniósł w 2020 r. minus 1,02 osoby na 1000 mieszkańców (w 2019 r. wyniósł minus 1,41 osoby, a w 2010 r. minus 0,69 osoby).

Większość wymeldowań, jak i zameldowań odnotowano w granicach województwa kujawsko-pomorskiego – migracje w ruchu wewnątrzwojewódzkim (16294 osoby) stanowiły 73,0% wymeldowań i 80,6% zameldowań w ramach migracji wewnętrznych.

Na zmniejszenie liczby ludności w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wpłynął odpływ znacznej liczby mieszkańców do innych województw (6022 osoby), przy saldzie migracji międzywojewódzkich minus 2112 osób.

W 2020 r. większość spośród ogółu wymeldowań z województwa kujawsko-pomorskiego do innych województw była skierowana do: pomorskiego (25,4%), wielkopolskiego (24,4%) oraz mazowieckiego (19,6%). Łącznie do tych trzech województw wyprowadziło się niespełna 4,2 tys. osób.

Do województwa kujawsko-pomorskiego najwięcej w 2020 r. przeprowadziło się Wielkopolan (0,7 tys. osób). Dużo osób przeprowadziło się również z województw pomorskiego i mazowieckiego. Mieszkańcy z tych trzech województw stanowili 52,0% ogółu migrantów z innych województw.

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w 2010 r., kobiety stanowiły większość wśród osób migrujących wewnątrz województwa (52,8%).

Analizując wiek migrantów najbardziej skłonne do migracji wewnętrznej były osoby w wieku 25–29 lat. W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim osoby w tej grupie wieku stanowiły 14,4% napływu i 15,7% odpływu migracyjnego na pobyt stały. Znaczną grupą migrantów były również osoby w wieku 30–34 lata (odpowiednio 13,9% i 15,1% udziału). Dzieci w wieku 0–14 lat stanowiły odpowiednio 22,3% i 21,3% danej grupy migrantów.

W województwie kujawsko-pomorskim, tak jak w większości województw, wystąpiło zjawisko odpływu ludności z miast na tereny wiejskie. W 2020 r. w wewnętrznym ruchu migracyjnym, wieś jako nowe miejsce zamieszkania wybrano w 55,2% przypadkach wymeldowań ogółem (o 3,0 p. proc. mniej niż w 2010 r.). W województwie kujawsko-pomorskim wewnętrzny napływ migracyjny z miast stanowił 56,9% zameldowań (o 1,1 p. proc. mniej niż 2010 r.). W 2020 r. saldo migracji wewnętrznych dla miast województwa kujawsko-pomorskiego wyniosło minus 4412 osób, a na wsiach plus 2300 osób.

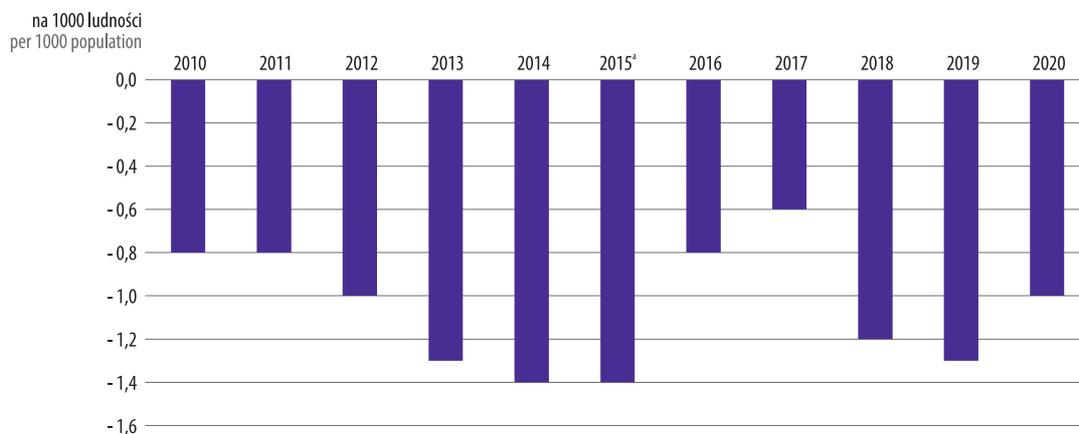
W województwie kujawsko-pomorskim od 2016 r. utrzymuje się **dodatnie saldo migracji zagranicznej** – w 2020 r. wyniosło 94 osoby. Z zagranicy do województwa kujawsko-pomorskiego przybyły 464 osoby, zaś z województwa za granicę wyjechało 370 osób. W porównaniu z 2019 r. liczba imigrantów zmniejszyła się o 29,4% (w porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się o 11,8%). Odnotowano również spadek liczby emigrantów – o 8,0% (w porównaniu z 2010 r. spadek o 51,7%). Współczynnik salda migracji zagranicznych w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wyniósł 0,05 osób na 1000 ludności.

Do województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 r. najwięcej z zagranicy przeprowadziło się mieszkańców Wielkiej Brytanii (176 osób); był to również najczęstszy kierunek emigracji (146 osób). Popularnym kierunkiem migracji były również Niemcy (przybyło 81 osób, a wyemigrowały 84 osoby).

Wśród emigrantów, jak i imigrantów przeważali mężczyźni, którzy stanowili odpowiednio 55,9% i 53,4% danej grupy migrantów.

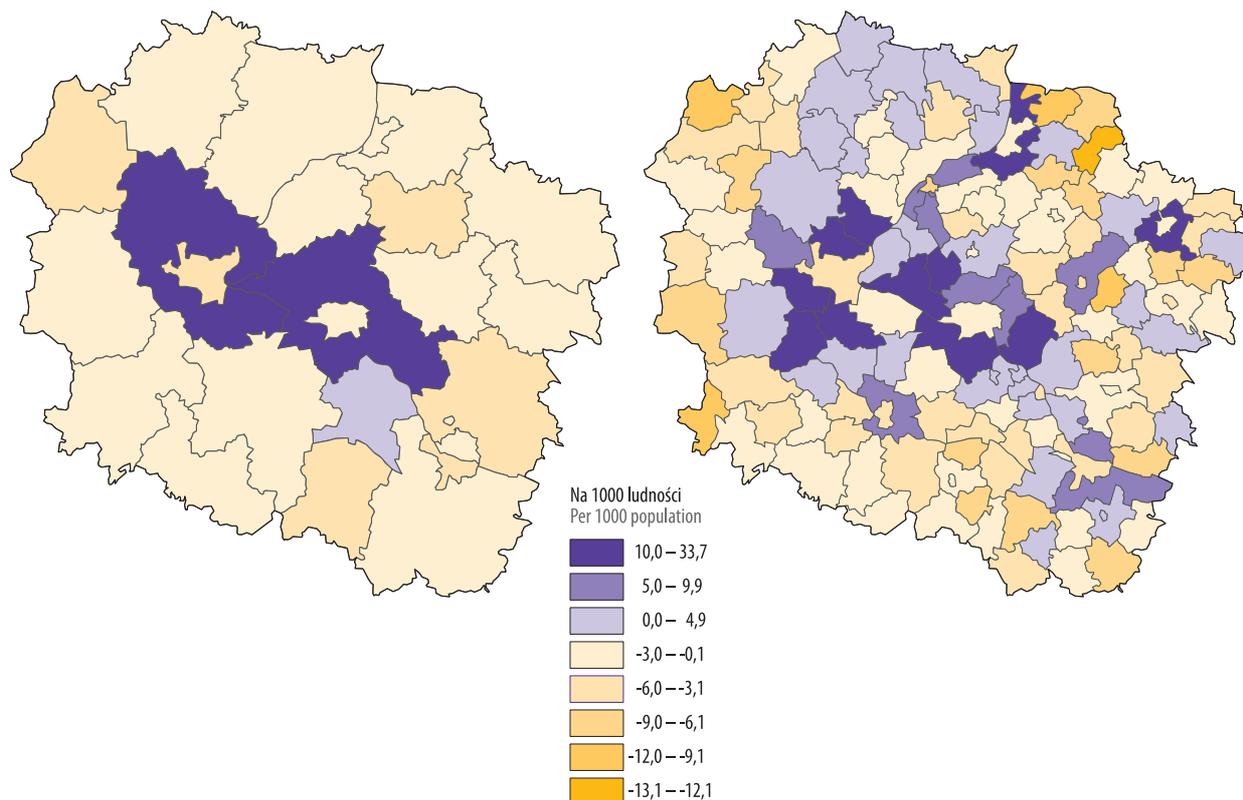
Imigrujące dzieci (0–14 lat) stanowiły 55,8% imigrantów, w tym odsetek dzieci w wieku 0–4 lata wyniósł 33,4% imigrantów ogółem. Wśród dorosłych najwięcej imigrantów było w wieku 30–34 lata oraz 35–39 lat (po 35 osób). Wśród emigrantów przewagę również stanowiły osoby w wieku 30–34 lata oraz 35–39 lat (po 65 osób). Osoby w wieku 25–44 lata stanowiły 59,7% emigracji ogółem (wśród imigrantów stanowili 27,4% imigracji ogółem). Mniej osób w wieku 0–14 lat wyemigrowało (36 osób) niż przybyło z zagranicy (259 osób).

Wykres 20. Saldo migracji ludności na pobyt stały
Chart 20. Net migration of population for permanent residence

a Do obliczenia salda wykorzystano dane o migracjach wewnętrznych za 2015 r. i migracjach zagranicznych za 2014 r.
a For calculating net migration, data on internal migration for 2015 and data on international migration for 2014 were used.

Mapa 20. Saldo migracji ludności na pobyt stały w 2020 r.
 Map. 20. Net migration of population for permanent residence in 2020

Edukacja Education

Rok szkolny 2019/2020 był trzecim z kolei rokiem, w którym funkcjonowały wprowadzone zmiany w systemie oświaty. W ich efekcie nastąpił powrót do 8-letniej szkoły podstawowej, a także pojawiły się branżowe szkoły I stopnia w miejsce zasadniczych zawodowych. Stopniowo wydłuża się nauka w liceach ogólnokształcących i technicach.

Uczniowie mają możliwość zdobywania wykształcenia w zakresie szerokiej gamy kierunków kształcenia, którą zapewniają szkoły średnie ogólnozawodowe, branżowe, czy też szkoły policealne. Uzupelnienie wykształcenia możliwe jest w działających szkołach dla dorosłych.

W końcu września 2019 r. w porównaniu z tym samym okresem 2010 r. więcej dzieci uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego.

Niemal 1/5 mieszkańców województwa w 2019 r. posiadała wykształcenie wyższe. Udział tych osób zwiększył się w porównaniu z 2010 r. o 5,8 p. proc. W latach 2010–2019 odnotowano wzrost zainteresowania zdobyciem wykształcenia wyższego na uczelniach w województwie przez cudzoziemców.

Wychowanie przedszkolne

Wychowanie przedszkolne stanowi pierwszy etap kształcenia w polskim systemie oświaty. Jego celem jest zapewnienie dzieciom opieki, wspomaganie indywidualnego rozwoju, realizacja podstawy programowej oraz przygotowanie ich do nauki w szkole. Dzieci 6-letnie są objęte obowiązkiem odbycia rocznego przygotowania przedszkolnego w placówkach wychowania przedszkolnego, a dzieci 7-letnie obowiązkiem szkolnym.

W końcu września 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 1084 placówki wychowania przedszkolnego (4,9% tego rodzaju placówek w kraju), tj. o 9 więcej niż w roku poprzednim i o 147 więcej niż w końcu września 2010 r. Ze wszystkich tych placówek nieco ponad połowę (51,1% ogółu) stanowiły przedszkola. W skali roku ich liczba wzrosła o 4,3%, a w odniesieniu do stanu z końca września 2010 r. wzrosła o 62,5%. Drugą grupą pod względem udziału w strukturze były oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (42,0% ogółu), których liczba zmalała w porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym o 1,5%, a w odniesieniu do roku szkolnego 2010/2011 zmalała o 9,2%. Pozostałe, działające w końcu września 2019 r. placówki, to punkty przedszkolne (6,8% ogółu), których liczba zmniejszyła się zarówno względem roku poprzedniego (o 9,8%) i w porównaniu z początkiem roku szkolnego 2010/2011 (o 17,8%). W roku szkolnym 2019/2020 w województwie działał 1 zespół wychowania przedszkolnego.

Placówki wychowania przedszkolnego w końcu września 2019 r. w województwie dysponowały 3570 oddziałami. Było to o 158 oddziałów więcej niż w roku poprzednim i o 1110 więcej niż w końcu września 2010 r. W każdym ze wspomnianych lat przewagę stanowiły oddziały w przedszkolach. W 2019 r. skupiały one 73,8% wszystkich oddziałów.

Ponad połowa placówek wychowania przedszkolnego w województwie (51,2%) w roku szkolnym 2019/2020 zlokalizowana była na terenach wiejskich (555 placówek). Wśród nich dominowały oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych (343, tj. 75,4% wszystkich w województwie). Do dyspozycji dzieci były też przedszkola (164, tj. 29,6% wszystkich w województwie). Pozostałe placówki na terenach wiejskich – to 47 punktów przedszkolnych (63,5% wszystkich tego rodzaju placówek w województwie). Spośród placówek w miastach przewagę stanowiły przedszkola (390, tj. 70,4% wszystkich tego rodzaju placówek w województwie), które uzupełniały 112 oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych i 27 punktów przedszkolnych.

Placówki wychowania przedszkolnego są to placówki przeznaczone dla dzieci w wieku od lat 3 do rozpoczęcia przez nie nauki w szkole podstawowej, zapewniające dzieciom opiekę oraz mające na celu przygotowanie ich do nauki w szkole. Do placówek wychowania przedszkolnego zaliczane są przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych oraz zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne.

Tablica 11. Wychowanie przedszkolne^a
Table 11. Pre-primary education^a

Wyszczególnienie Specification	2010/2011	2015/2016	2018/2019	2019/2020
Placówki: Establishments:	937	1040	1075	1084
miasta urban areas	382	476	514	529
wieś rural areas	555	564	561	555
w tym of which				
Przedszkola Nursery schools	341	474	531	554
w tym specjalne of which special	7	6	12	14
Dzieci: Children:	51796	55813	68269	69169
miasta urban areas	36260	37525	45214	45999
wieś rural areas	15536	18288	23055	23170
w tym w wieku: of which at the age of:				
6 lat 6	16693	4248	19608	18744
5 lat 5	14381	21494	17565	18040

a W latach 2015/2016-2019/2020 łącznie z dziećmi przebywającymi w placówkach wykonujących działalność leczniczą.

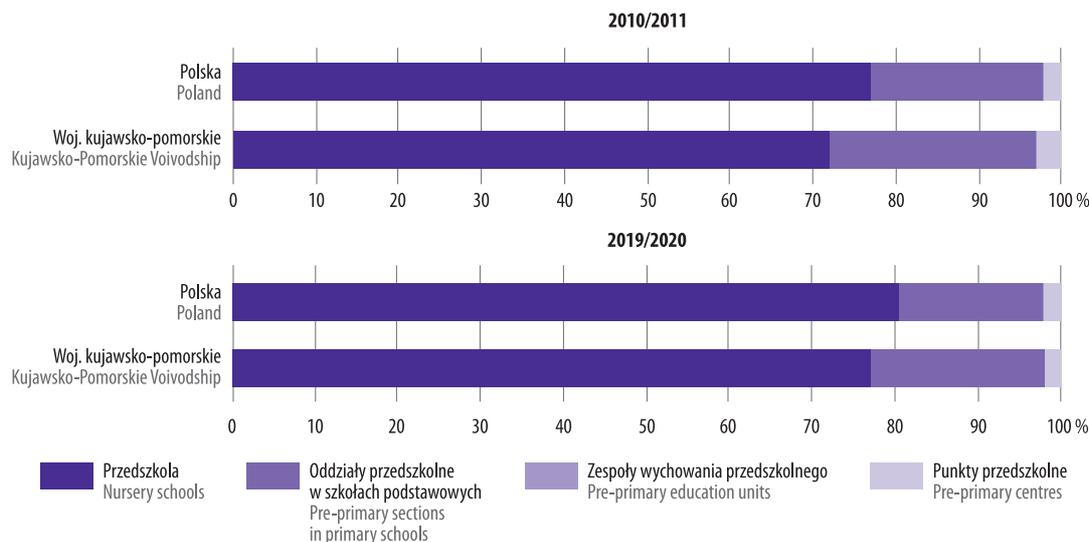
a On the years 2015/2016-2019/2020 including children staying in the units performing health care activities.

Na początku roku szkolnego 2019/2020 w ramach systemu oświaty wychowaniem przedszkolnym objętych było w województwie 69,2 tys. **dzieci** (4,9% ogółu dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w kraju), tj. o 1,3% więcej niż rok wcześniej i o 33,5% więcej niż w roku szkolnym 2010/11. Dla porównania w kraju było to więcej odpowiednio o 0,6% i o 32,3%. W końcu września 2019 r. większość, bo 77,1% dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym, uczęszczała do przedszkoli (w kraju o 3,4 p. proc. więcej). W porównaniu z 2010 r. ich udział w województwie zwiększył się o 5,0 p. proc. Ponad połowa dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym (w 2019 r. w województwie 66,5%) uczęszczała do placówek wychowania przedszkolnego w miastach.

Średnio do 1 placówki wychowania przedszkolnego w województwie kujawsko-pomorskim w końcu września 2019 r. uczęszczało 64 dzieci (w kraju 63 dzieci), tj. tyle samo dzieci w roku poprzednim i o 9 dzieci więcej niż w końcu września 2010 r. W miastach przypadało średnio 87 **dzieci na 1 placówkę**, a na terenach wiejskich 42 dzieci. W samych przedszkolach w 2019 r. przypadało średnio 96 dzieci na 1 placówkę (w kraju 87 dzieci), tj. o 1 dziecko mniej niż rok wcześniej i o 13 dzieci mniej niż w 2010 r. Zmniejsza się także liczba dzieci przypadająca na 1 oddział w przedszkolach. W 2019 r. zarówno w województwie, jak i w kraju wskaźnik ten wyniósł średnio 20, co oznacza o 3 dzieci na 1 oddział mniej niż w 2010 r.

Wykres 21. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego według typów placówek

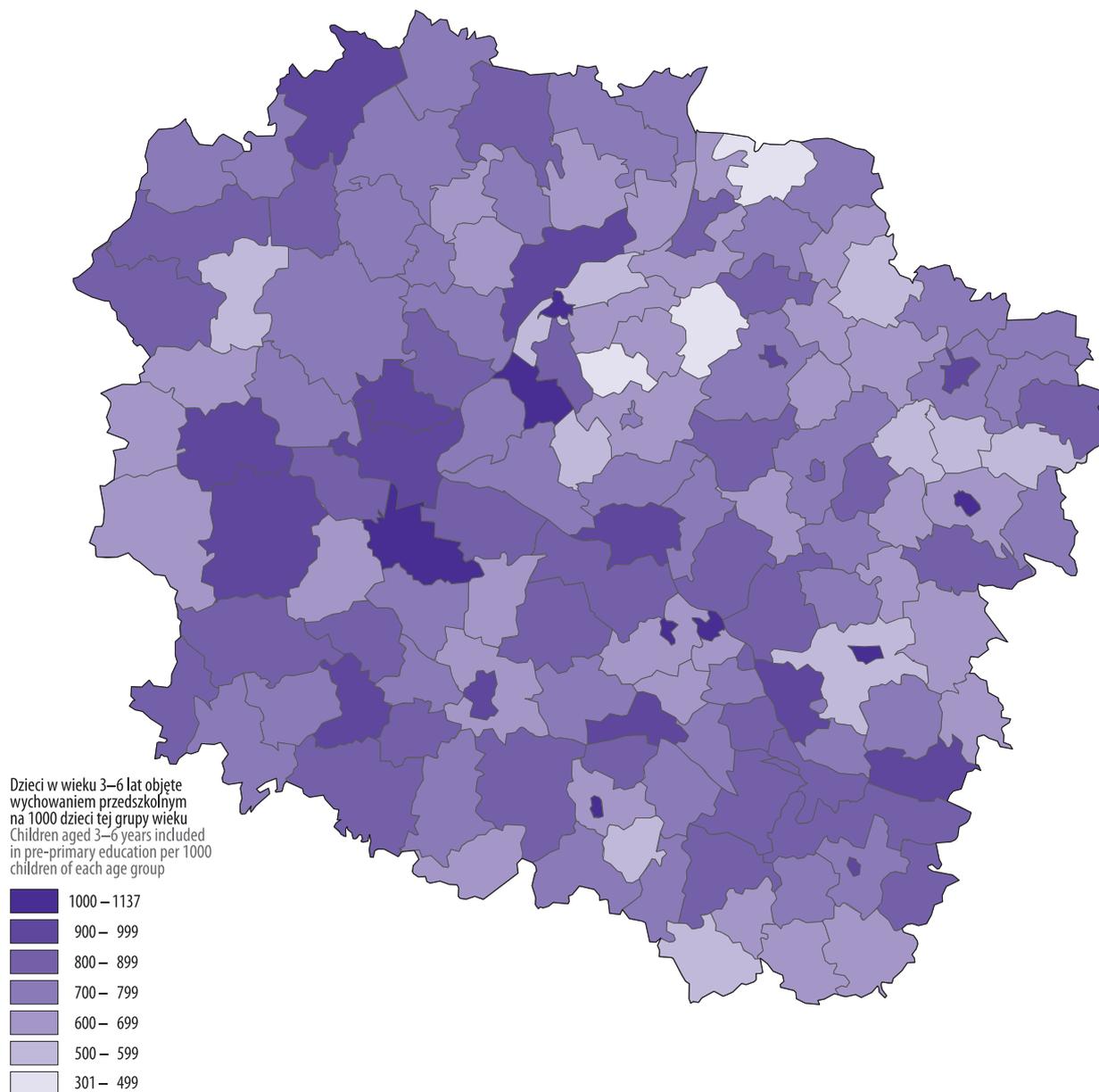
Chart 21. Children in pre-primary establishments by type of establishments

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

Mapa 21. Wychowanie przedszkolne w roku szkolnym 2019/2020

Map. 21. Pre-primary education in the 2019/2020 school year

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

Jednym z mierników **powszechności dostępu dzieci do placówek wychowania przedszkolnego** jest liczba dzieci w wieku 3–6 lat objęta wychowaniem przedszkolnym przypadająca na 1000 dzieci w tej grupie wieku. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten wyniósł 853 (w kraju 904). Zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim, jak i względem 2010 r. wystąpił wzrost jego wartości w województwie odpowiednio o 21 i o 252 dzieci w wieku 3–6 lat na 1000 dzieci w tej grupie wieku. Porównanie wartości analizowanego wskaźnika w 2019 r. w miastach (1015), jak i na terenach wiejskich (649), świadczy o lepszym dostępie dzieci do placówek wychowania przedszkolnego w miastach. Obserwuje się poprawę w tym zakresie; w latach 2010–2019 zwiększyła się zarówno w miastach, jak i na terenach

wiejskich liczba dzieci w wieku 3–6 lat objęta wychowaniem przedszkolnym przypadająca na 1000 dzieci w tej grupie wieku odpowiednio o 257 i o 244 dzieci.

W 2019 r. spośród wszystkich 144 gmin województwa kujawsko-pomorskiego wartość omawianego wskaźnika przekroczyła średnią dla województwa w 35 gminach.

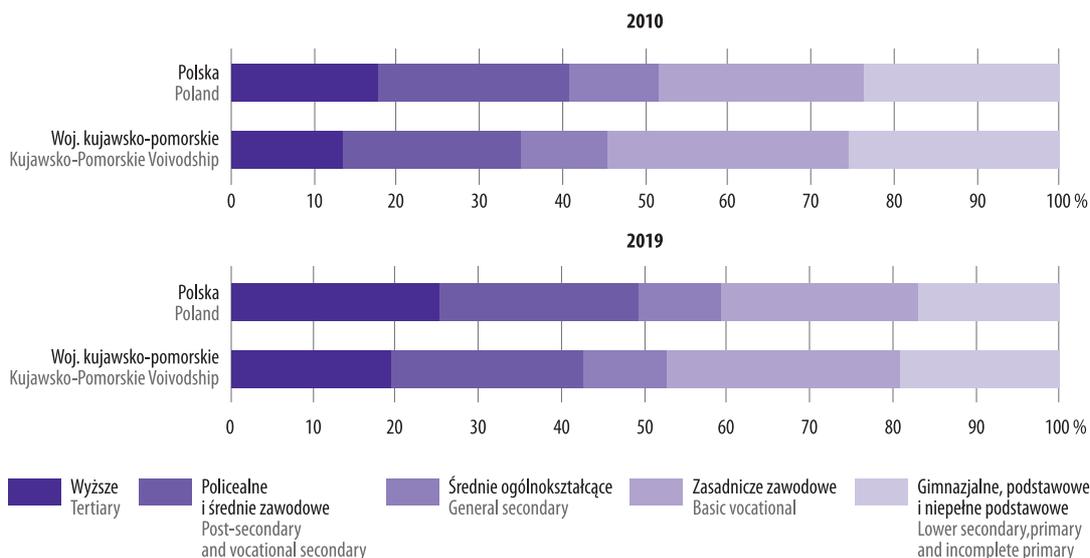
Na początku roku szkolnego 2019/2020 **obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne** realizowało w województwie kujawsko-pomorskim 18,7 tys. **sześciolatków**, tj. o 0,9 tys. mniej niż w poprzednim roku szkolnym i o 2,1 tys. więcej niż w roku szkolnym 2010/2011. W miastach większość tych dzieci (77,2%) realizowała obowiązek w przedszkolach, a na terenach wiejskich w oddziałach przedszkolnych przy szkołach podstawowych (61,3%).

Ludność według poziomu wykształcenia

W 2019 r. w porównaniu z 2010 r. w województwie kujawsko-pomorskim odnotowano zmiany w strukturze ludności w wieku 15 lat i więcej pod względem **poziomu wykształcenia**.

Wykres 22. Ludność według poziomu wykształcenia według BAEL

Chart 22. Population by level of educational attainment by LFS

Według BAEL w omawianym okresie w województwie nastąpił wzrost odsetka osób legitymujących się wykształceniem wyższym (o 5,8 p. proc. do 19,4% w 2019 r.) oraz policealnym i średnim zawodowym (o 1,7 p. proc. do 23,1% w 2019 r.). Zmniejszył się udział pozostałych grup w strukturze ludności, przy czym najbardziej wśród osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym (spadek o 6,2 p. proc. do 19,2% w 2019 r.). Zmiany o podobnym charakterze wystąpiły w kraju.

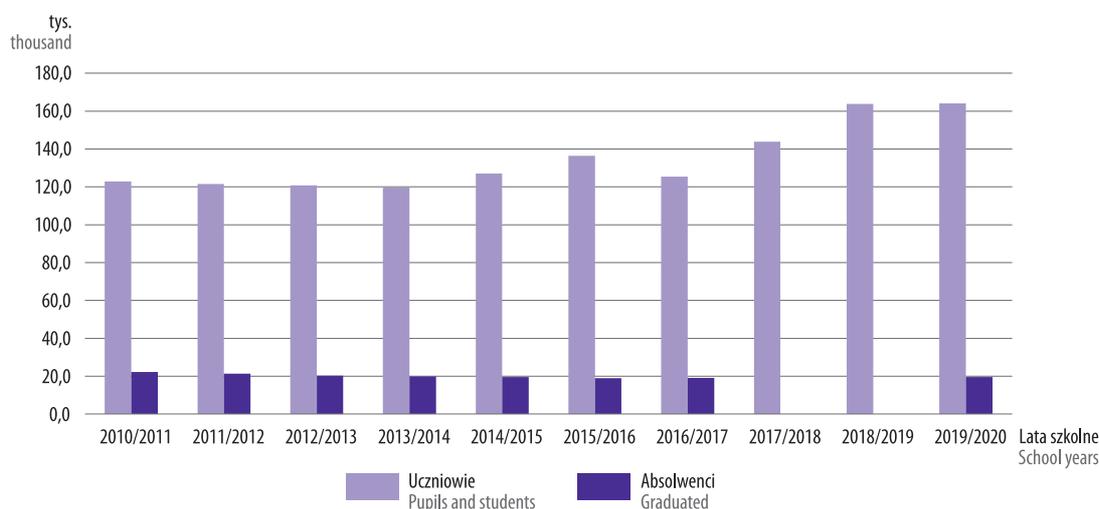
Edukacja w szkołach podstawowych

W roku szkolnym 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim działały 722 **szkoły podstawowe dla dzieci i młodzieży (łącznie ze specjalnymi)**, tj. o 0,7% mniej niż w poprzednim roku szkolnym. Przy czym w miastach były to 283 szkoły (o 0,4% więcej niż w roku poprzednim), a na terenach wiejskich – 439 szkół (o 1,3% mniej niż rok wcześniej). Większość szkół podstawowych w województwie (88,4%) prowadzona była przez jednostki samorządu terytorialnego.

W roku szkolnym 2019/2020 w szkołach podstawowych zlokalizowanych w województwie **uczyło się** 164,2 tys. dzieci i młodzieży (5,4% wszystkich uczniów w kraju), tj. o 0,3% więcej w porównaniu z poprzednim rokiem szkolnym. W miastach do szkół podstawowych uczęszczało 101,5 tys. uczniów, natomiast na wsi uczyło się 62,8 tys. dzieci i młodzieży.

W roku szkolnych 2018/2019 szkoły podstawowe w województwie kujawsko-pomorskim ukończyło 19,5 tys. dzieci i młodzieży (5,4% wszystkich absolwentów tego rodzaju szkół w kraju). Byli to pierwsi absolwenci szkół podstawowych od momentu rozpoczęcia reformy systemu edukacji, tj. od 1 września 2017 r. W wyniku wdrażania nowego systemu edukacji nastąpiło przejście z sześciolletniej na ośmioletnią szkołę podstawową i jednocześnie brak absolwentów szkół podstawowych z lat szkolnych 2016/2017 i 2017/2018.

Wykres 23. Uczniowie i absolwenci szkół podstawowych
Chart 23. Pupils and graduates of primary schools

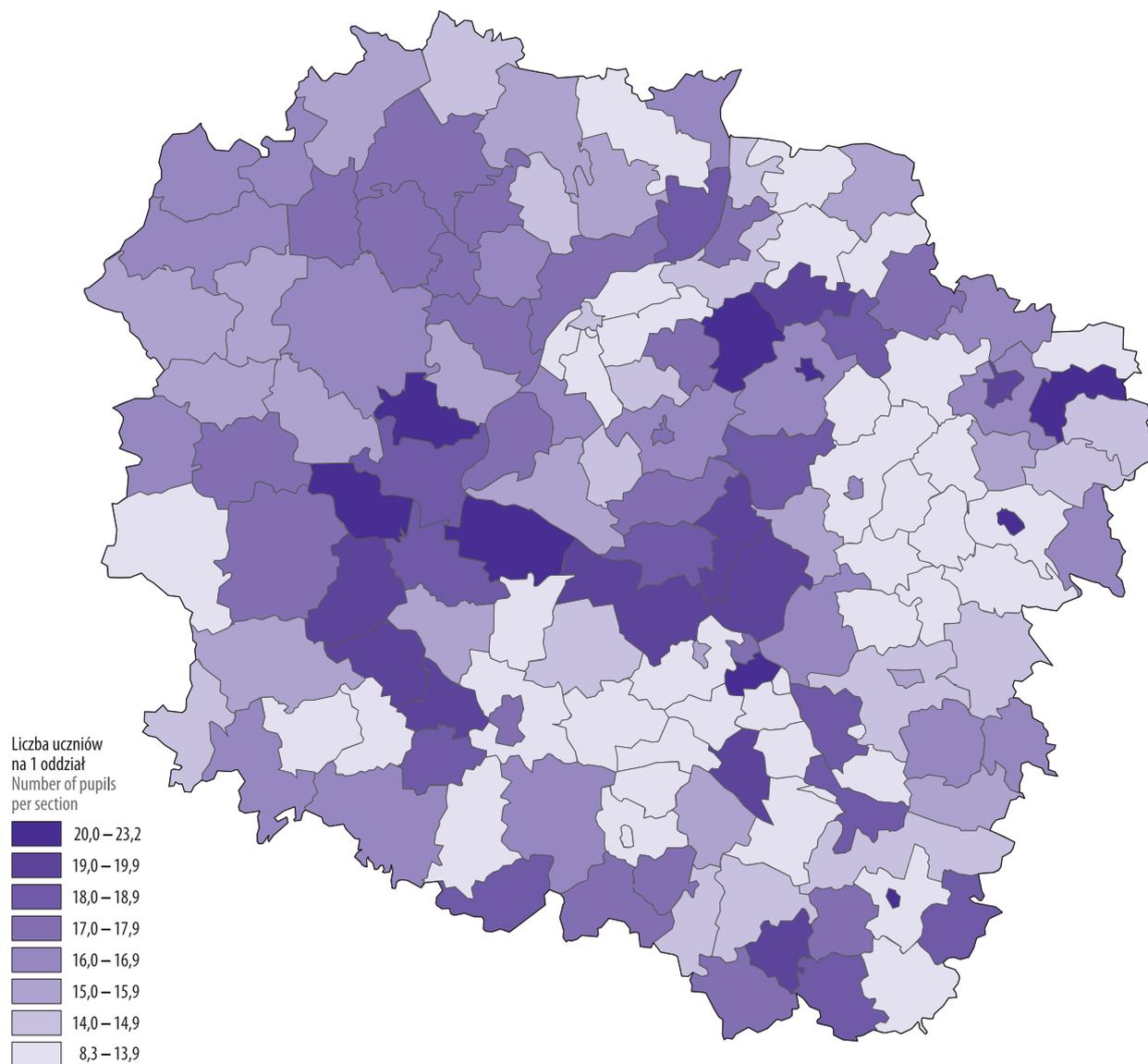

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

W roku szkolnym 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim **średnio 1 oddział w szkole podstawowej** (łącznie ze specjalnymi) **liczył 17 uczniów** (w kraju średnio 17 osób na 1 oddział), tj. zarówno przed rokiem, jak i w roku szkolnym 2010/2011 przypadało średnio 18 uczniów na 1 oddział w szkole podstawowej. W szkołach wiejskich w 1 oddziale uczyło się średnio 15 uczniów, natomiast w miastach 18 uczniów. Sytuacja w tym zakresie względem roku szkolnego 2010/11 na terenach wiejskich nie zmieniła się, poprawiła się natomiast w miastach, kiedy to przypadało średnio 21 uczniów na 1 oddział.

Mapa 22. Uczniowie w szkołach podstawowych w roku szkolnym 2019/2020

Map. 22. Pupils in primary schools in the 2019/2020 school year

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

Zróżnicowanie pod tym względem obserwuje się biorąc pod uwagę szkoły podstawowe zlokalizowane w poszczególnych gminach województwa. W roku szkolnym 2019/2020, ze wszystkich 144 gmin w niemal 3/4 przypadków średnio tyle uczniów ile wynosiła średnia dla województwa lub mniej. Najmniej liczne oddziały odnotowano w szkołach podstawowych w gminie wiejskiej Kowal (średnio 8 uczniów na 1 oddział). W 40 gminach przypadło przeciętnie powyżej 17 uczniów na 1 oddział. Najliczniejsze oddziały odnotowano w mieście Wąbrzeźno oraz w gminie wiejskiej Płużnica (w każdej z wymienionych gmin średnio po 23 uczniów na 1 oddział).

Edukacja w szkołach ponadpodstawowych

Zmiany wynikające z wprowadzonej reformy edukacji zakładają likwidację gimnazjów. Efektem tego jest trwające od roku szkolnego 2017/2018 stopniowe wygaszanie tego rodzaju szkół, które polega na nieprowadzeniu naboru uczniów do klas pierwszych. W roku szkolnym 2018/2019 w województwie kujawsko-pomorskim naukę w tych szkołach ukończyło 18,6 tys. ostatnich absolwentów.

W przypadku **szkół ponadpodstawowych** rozpoczęta od 1 września 2017 r. reforma systemu edukacji docelowo wprowadza: 4-letnie liceum ogólnokształcące, 5-letnie technikum, 3-letnią szkołę branżową I stopnia oraz 2-letnią szkołę branżową II stopnia. W szkołach branżowych I stopnia w roku szkolnym 2019/2020 kontynuowali naukę uczniowie oddziałów likwidowanych zasadniczych szkół zawodowych. Warto przypomnieć, że nauka jest obowiązkowa w Polsce do ukończenia 18. roku życia.

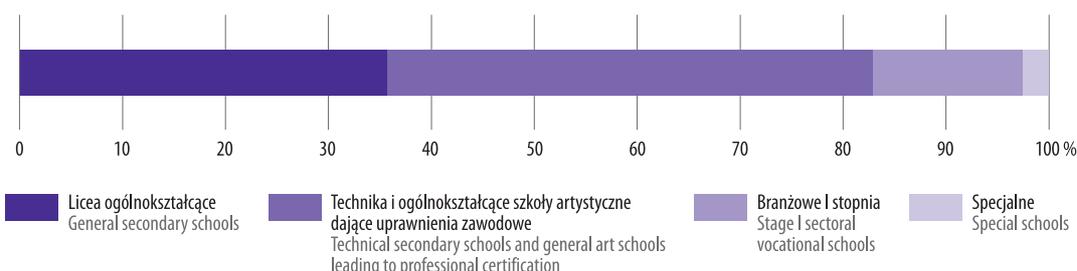
W roku szkolnym 2019/2020 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego funkcjonowało łącznie, 398 **szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych dla młodzieży** (w tym 65 szkół specjalnych), tj. 6,1% wszystkich tego rodzaju szkół w kraju. Kształciło się w nich 82,9 tys. uczniów (w tym 2,0 tys. w szkołach specjalnych), tj. o 30,9% więcej niż w roku poprzednim. Byli to, podobnie jak przed rokiem, w większości mężczyźni (51,3%).

Większość tych szkół (76,4%) była prowadzona przez jednostki samorządu terytorialnego. Dostęp młodzieży do edukacji w szkołach zawodowych na poziomie ponadpodstawowym i ponadgimnazjalnym zapewniony był we wszystkich powiatach i miastach na prawach powiatu województwa kujawsko-pomorskiego. Najwięcej ich (76) działało w Bydgoszczy.

Blisko połowa wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi) w roku szkolnym 2019/20 tj. 39,2 tys. uczniów, kształciła się w **ogólnozawodowych szkołach średnich**, do których zalicza się technika i ogólnokształcące szkoły artystyczne dające uprawnienia zawodowe. W skali roku ich liczba wzrosła o 27,4%. Niemalym zainteresowanie cieszyła się także nauka w **liceach ogólnokształcących**, do których uczęszczało 29,7 tys. uczniów (35,8% wszystkich uczniów omawianego rodzaju szkół w województwie), tj. o 35,8% więcej niż w roku szkolnym 2018/2019. Pozostali uczniowie korzystali z oferty **branżowych szkół I stopnia**¹. Było to 14,0 tys. uczniów, tj. o 30,9% więcej niż w poprzednim roku szkolnym.

Wykres 24. Struktura uczniów szkół ponadgimnazjalnych i ponadpodstawowych według typów szkół w roku szkolnym 2019/2020

Chart 24. Structure of students of upper secondary and post-primary schools by types of schools in the 2019/2020 school year

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

Kształcenie w ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych szkołach zawodowych umożliwia uczniom uzyskanie uprawnień zawodowych w szerokim zakresie oferowanych kierunków kształcenia a także otwiera ścieżkę kształcenia na poziomie wyższym, co może zwiększyć ich atrakcyjność na rynku pracy.

¹ łącznie ze szkołami specjalnymi przysposabiającymi do pracy.

W roku szkolnym 2018/2019 świadectwa ukończenia szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych (łącznie ze specjalnymi) w województwie kujawsko-pomorskim uzyskało 16,7 tys. młodzieży (5,6% wszystkich absolwentów tego rodzaju szkół w kraju). Było to o 1,1% mniej niż rok wcześniej.

Absolwentami **ogólnozawodowych szkół średnich** w roku szkolnym 2018/2019 było 6,6 tys. osób, tj. 39,6% wszystkich absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych w województwie. Biorąc pod uwagę liczbę absolwentów ze wszystkich **podgrup kierunków kształcenia** znajdujących się w ofercie tych szkół, tj. techników oraz szkół artystycznych ogólnokształcących dających uprawnienia zawodowe największą popularnością wśród młodzieży cieszyły się kierunki z podgrupy inżynieryjno-technicznej. Kierunki te ukończyła w roku szkolnym 2018/2019 ponad 1/5 wszystkich absolwentów tych szkół. Młodzież chętnie wybierała także kierunki z podgrup: usług dla ludności (1,1 tys. absolwentów), biznes i administracja, a także technologie teleinformacyjne (każdy z wymienionych kierunków ukończyło po 1,0 tys. absolwentów). Kierunki wymienionych podgrup ukończyło niemal 3/4 absolwentów ogólnozawodowych szkół średnich.

Wykres 25. Struktura absolwentów szkół zawodowych dla młodzieży według podgrup kierunków kształcenia^a w roku szkolnym 2018/2019

Chart 25. Structure of graduates of vocational school for youth by narrow fields^a of education in the 2018/2019 school year

a Zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Kierunków Kształcenia (ISCED-F 2013). b Z oddziałami zasadniczych szkół zawodowych. c Technika i szkoły artystyczne ogólnokształcące dające uprawnienia zawodowe.

a According to the International Classification of Fields of Education and Training (ISCED-F 2013). b Including basic vocational school sections. c Technical secondary schools and general art schools leading to professional certification.

Źródło: dane Ministerstwa Edukacji Narodowej.
Source: data of the Ministry of National Education.

W roku szkolnym 2018/2019 branżowe szkoły I stopnia wraz absolwentami ostatnich oddziałów zasadniczych szkół zawodowych ukończyło 3,0 tys. osób, tj. 1,2% wszystkich absolwentów szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych w województwie. Podobnie jak w przypadku ogólnozawodowych szkół średnich, spośród podgrup kierunków kształcenia w **branżowych szkołach I stopnia**, największym zainteresowaniem wśród młodzieży cieszyły się kierunki podgrupy inżynieryjno-technicznej. Ich absolwentami w roku szkolnym 2018/2019 było 1,1 tys. osób, tj. 37,4% wszystkich absolwentów tych szkół. Liczną grupę stanowili także absolwenci kierunków podgrupy usług dla ludności (0,8 tys.), biznes i administracja (0,4 tys.) oraz produkcja i przetwórstwo (0,3 tys. absolwentów). Łącznie kierunki wymienionych podgrup ukończyło blisko 90% uczniów omawianych placówek.

Uzupełnieniem omówionych możliwości kształcenia jest oferta edukacyjna **szkół policealnych** skierowana głównie do osób posiadających wykształcenie średnie ogólne. Kontynuacja nauki w tego typu szkołach otwiera możliwość zdobycia kwalifikacji zawodowych absolwentom szkół ponadpodstawowych i ponadgimnazjalnych, w tym liceów ogólnokształcących.

W roku szkolnym 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowały 133 szkoły policealne. Z edukacji w tych placówkach korzystało 11,4 tys. uczniów, tj. o 12,8% mniej niż rok wcześniej. Wśród uczniów przeważały kobiety (71,5%). Szkoły te w roku szkolnym 2018/2019 ukończyło 3,9 tys. absolwentów, tj. o 5,7% mniej niż w roku poprzednim.

Ponad 1,3 tys. absolwentów szkół policealnych w województwie kujawsko-pomorskim ukończyła kierunki wchodzące w skład podgrupy kierunków medycznych (1,5 tys. absolwentów). Młodzież i dorośli w roku szkolnym 2018/2019 licznie kończyli kształcenie na kierunkach z podgrupy biznes i administracja (0,7 tys. absolwentów). Chętnie kształcono się także na kierunkach podgrupy usług dla ludności oraz higiena i bezpieczeństwo pracy (w każdej z wymienionych podgrup po 0,4 tys. absolwentów). Razem skupiały one ponad 3/4 uczniów szkół policealnych.

Szkolnictwo wyższe

W ostatnich latach na uczelniach w województwie kujawsko-pomorskim, podobnie jak w kraju, obserwuje się zmniejszanie ogólnej liczby **studentów**. W roku akademickim 2019/2020 na 22 uczelniach wyższych² studiowało w województwie 54,1 tys. osób (4,5% wszystkich w kraju). Było to o 4,3% mniej niż w roku poprzednim i o 36,0% mniej niż w roku akademickim 2010/2011. Większość studentów wybierała studia w trybie stacjonarnym (59,9%). Przewagę wśród studiujących stanowiły kobiety (61,2%).

Studujący głównie decydują się na kształcenie na uczelniach publicznych. W roku akademickim 2019/2020 w województwie skupiały one 64,8% wszystkich studiujących. Najczęściej wybieranym typem uczelni były uniwersytety. W omawianym roku akademickim w tego typu placówkach w województwie kształciło się 27,2 tys. studentów (50,4% wszystkich w województwie). Najwięcej, bo 20,7 tys., studiowało na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu³.

Najczęściej wybieranymi ośrodkami akademickimi wybieranymi przez studentów są te, zlokalizowane w największych miastach województwa, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu. W roku akademickim 2019/2020 zaledwie 6,5% studentów kształciła się poza tymi miastami. Ponad połowa (52,4%) wszystkich studentów w województwie wybrała naukę w Bydgoszczy.

Ostatnie lata to obserwowany wzrost zainteresowania cudzoziemców zdobyciem wykształcenia wyższego w województwie kujawsko-pomorskim. Wpisuje się to w tendencję krajową. W roku akademickim 2019/2020 w województwie studiowało 2,1 tys. cudzoziemców. Było to o 14,4% więcej niż w roku poprzednim.

Dyplom ukończenia uczelni w województwie kujawsko-pomorskim w roku akademickim 2018/2019 otrzymało 13,9 tys. absolwentów⁴ (4,4% wszystkich w kraju). Ich liczba zmalała zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim (o 2,2%), jak i w odniesieniu do roku akademickiego 2010/2011 (o 39,8% mniej absolwentów).

Ponad połowa (59,5%) absolwentów ukończyła studia w trybie stacjonarnym. Większość z nich otrzymała dyplomy ukończenia uczelni publicznych (67,9%). Absolwentami w przewadze były kobiety (69,5%). Ze wszystkich, którzy otrzymali dyplomy, 0,3 tys. było cudzoziemcami.

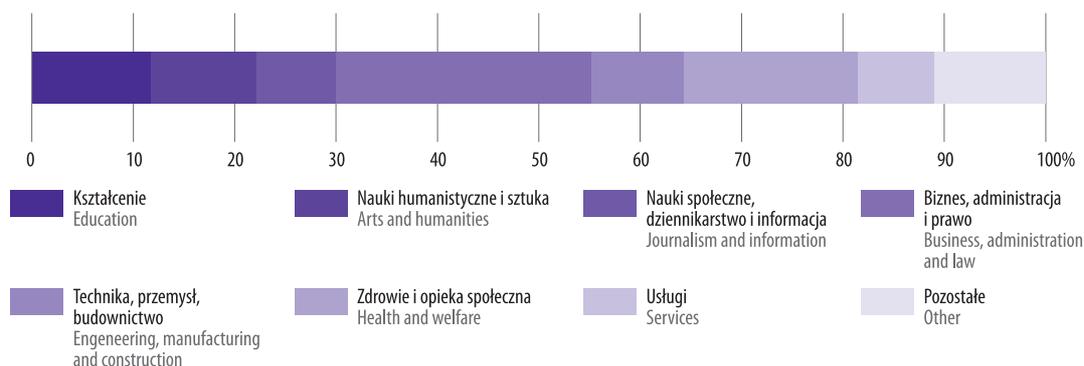
Ponad połowa wszystkich absolwentów (53,5%) ukończyła studia pierwszego stopnia. Nieco ponad 3/4 z nich to osoby, które otrzymały dyplom licencjacki. Niemal 40% absolwentów ukończyło studia drugiego stopnia. Natomiast 7,1% absolwentów otrzymało dyplomy ukończenia jednolitych studiów magisterskich.

² W tym 6 jednostek zamiejscowych.

³ W tym 5,2 tys. w Collegium Medicum im. Ludwika Rydygiera w Bydgoszczy.

⁴ Absolwenci, którzy uzyskali dyplomy ukończenia studiów wyższych w okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2019 r.

Wykres 26. Struktura absolwentów według grup kierunków kształcenia^a w roku akademickim 2018/2019
 Chart 26. Structure of graduates by broad fields of education^a in the 2018/2019 academic year

a Osoby, które uzyskały dyplomy ukończenia studiów wyższych w okresie od 1 grudnia 2017 r. do 31 grudnia 2018 r. Zgodnie z Międzynarodową Klasyfikacją Kierunków Kształcenia (ISCED-F 2013).

a Persons who obtained higher education diplomas between 1st December 2017 and 31st December 2018. According to the International Classification of Fields of Education and Training (ISCED-F 2013).

W roku akademickim 2018/2019 najwięcej, bo ponad 1/4 absolwentów uczelni zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim, ukończyło kierunki kształcenia⁵ wchodzące w skład podgrupy biznes, administracja i prawo (3,5 tys. osób). Rynek pracy licznie zasilili także posiadacze dyplomów ukończenia kierunków kształcenia zaliczanych do następujących grup: zdrowie i opieka społeczna (2,4 tys. osób), kształcenie (1,6 tys. osób), nauki humanistyczne i sztuka (1,5 tys. osób) oraz technika, przemysł, budownictwo (1,3 tys. osób). Łącznie absolwentami wymienionych wyżej grup było niemal 3/4 wszystkich absolwentów w województwie z omawianego roku akademickiego.

Kształcenie dorosłych

Edukacja skierowana do osób dorosłych otwiera im możliwość podniesienia poziomu wykształcenia, uzupełnienia wiedzy, czy też zdobycia kwalifikacji zawodowych. Dodatkowo, korzystając z jej oferty, osoby dorosłe mają szansę kontynuacji przerwanej z różnych powodów cyklu kształcenia.

W roku szkolnym 2019/2020 w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało łącznie 96 **szkół dla dorosłych** (7,8% wszystkich tego typu szkół w kraju), tj. o 15,0% mniej niż w roku poprzednim i o ponad połowę mniej niż w roku szkolnym 2010/2011. W skład tych szkół w omawianym roku szkolnym wchodziło 8 szkół podstawowych, 3 gimnazja oraz 85 liceów ogólnokształcących. Obecny kształt sieci tych szkół wynika ze zmian będących następstwem reformy systemu oświaty⁶. Większość szkół dla dorosłych (56,3%) była prowadzona przez jednostki sektora prywatnego.

Łącznie w szkołach dla dorosłych w roku szkolnym 2019/2020 edukację odbywało 8,7 tys. osób (7,4% wszystkich w kraju), tj. o 15,1% osób mniej niż przed rokiem i o niemal połowę mniej niż w roku szkolnym 2010/11. W większości uczniowie (96,9%) korzystali z możliwości nauki w liceach ogólnokształcących. Przewagę wśród uczniów (53,1%) stanowili mężczyźni.

Absolwentami szkół dla dorosłych w roku szkolnym 2018/2019 było 2,8 tys. osób (7,7% wszystkich w kraju), tj. o 0,1% więcej niż przed rokiem i o 46,1% mniej niż w roku szkolnym 2010/2011.

⁵ Zgodnie z Międzynarodową Standardową Klasyfikacją Edukacji (ISCED-2013).

⁶ Źródłem zmian systemowych jest nowelizacja ustawy o systemie oświaty z 2011 r., zgodnie z którą licea profilowane, uzupełniające licea ogólnokształcące, technika uzupełniająca, technika oraz zasadnicze szkoły zawodowe dla dorosłych zostały zlikwidowane. Od roku szkolnego 2014/2015 nie funkcjonują już uzupełniające licea ogólnokształcące, a od roku szkolnego 2015/2016 – licea profilowane, technika uzupełniająca oraz technika.

Wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego na edukację⁷

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim łączne **wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego** w na cele edukacyjne wyniosły 4219,0 mln zł (5,1% wszystkich wydatków na te cele w kraju). W ostatnich latach obserwowany jest wzrost kwoty wydatków w budżetach jednostek samorządu terytorialnego na cele związane z edukacją. W 2019 r. zwiększyły się one zarówno w porównaniu z 2018 r. (o 7,6%), jak i w odniesieniu do 2010 r. (o 45,9%). Równocześnie notuje się spadek udziału tych wydatków w ogólnej kwocie wydatków budżetów jednostek samorządu terytorialnego. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim stanowił on 28,9% (w kraju 29,3%), tj. o 0,4 p. proc. mniej niż w 2018 r. i o 11,8 p. proc. mniej niż w 2010 r.

Na kwotę zagregowanych wydatków na cele związane z edukacją w największym stopniu w 2019 r. złożyły się wydatki gmin i miast na prawach powiatu (z udziałem odpowiednio 47,1% i 38,2%), a w znacznie mniejszym stopniu – powiaty i województwo (12,4% i 2,3%). Wzrosty wydatków na edukację odnotowano zarówno w skali roku, jak i w porównaniu z 2010 r. zarówno w budżetach samorządu województwa, jak i powiatów, miast na prawach powiatu oraz gmin. W 2019 r. zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim, jak i z 2010 r. największy wzrost wydatków na cele edukacyjne odnotowano w budżetach miast na prawach powiatu, tj. odpowiednio o 13,9% i o 64,4%.

Zasoby pracy

Labour resources

W województwie kujawsko-pomorskim zauważalny jest stały wzrost wartości wskaźnika zatrudnienia. Rosnąca liczba pracujących i malejąca bezrobotnych wpływa natomiast na spadek stopy bezrobocia wg BAEL. Wyraźnie widoczny jest także przyrost osób biernych zawodowo, których bierność wynika z powodu pozostawania na emeryturze. Świadczy to o starzeniu się społeczeństwa.

W regionie przybywa pracujących w gospodarce narodowej, w której coraz mniejszą część stanowią osoby pracujące w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie. Dobra sytuacja na kujawsko-pomorskim rynku pracy znajduje odzwierciedlenie w spadającej stopie bezrobocia.

W IV kwartale 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim aktywnymi zawodowo pozostawało 906 tys. osób w wieku 15 lat i więcej. Podobnie jak w Polsce, większość z nich stanowili mężczyźni (56,4%, w kraju 55,2%). Względem stanu sprzed roku udział mężczyzn w liczbie aktywnych zawodowo w regionie zmalał o 0,2 p. proc. Wzrósł natomiast w porównaniu do IV kwartału 2010 r. (o 1,2 p. proc.) i 2015 r. (o 0,3 p. proc.). Większa część aktywnych zawodowo zarówno w województwie (57,7%), jak i w Polsce (59,6%) zamieszkiwała miasta. W odniesieniu do sytuacji sprzed roku oraz 10 lat wartość ta w województwie była mniejsza odpowiednio o 2,3 p. proc. i o 3,4 p. proc. Wzrosła jednak w porównaniu z IV kwartałem 2015 r. (o 2,7 p. proc.).

Największą część aktywnych zawodowo w województwie kujawsko-pomorskim w IV kwartale 2020 r. stanowiły osoby z wykształceniem wyższym (31,0%). Było to więcej o 2,5 p. proc. niż rok wcześniej, o 4,5 p. proc. niż w IV kwartale 2015 r. i o 9,8 p. proc. niż w ostatnim kwartale 2010 r. W kraju największą część także stanowiły osoby z wykształceniem wyższym, jednak ich udział był o 5,7 p. proc. wyższy niż w województwie. Najmniej wśród aktywnych zawodowo było osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym. W województwie stanowiły one 6,6%, a w Polsce 4,9%. W regionie udział ich był mniejszy niż w ostatnim kwartale 2010 r. – o 3,1 p. proc., 2015 r. – o 0,3 p. proc. i 2019 r. – o 0,5 p. proc.

⁷ Wydatki na edukację obejmują łączną sumę wydatków w ramach następujących działów Klasyfikacji Budżetowej: w 2019 r. Oświata i wychowanie, Szkolnictwo wyższe i nauka oraz Edukacyjna opieka wychowawcza, a w latach poprzednich Oświata i wychowanie, Szkolnictwo wyższe, Nauka oraz Edukacyjna opieka wychowawcza.

Tablica 12. Aktywność ekonomiczna ludności w wieku 15 lat i więcej w IV kwartale według BAEL
 Table 12. Economic activity of the population aged 15 and more in the 4th quarter by LFS

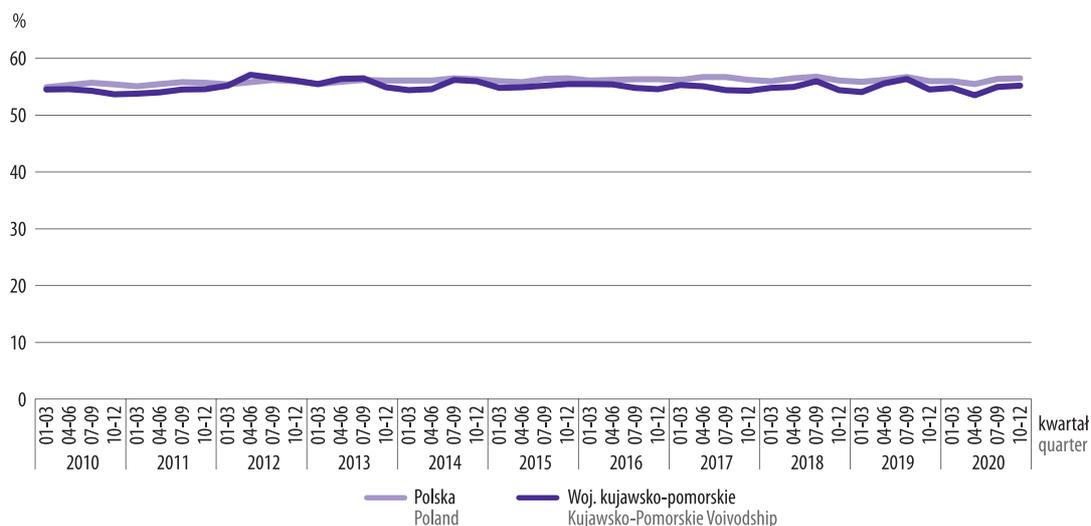
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020	2020 Polska Poland
Aktywni zawodowo w tys. Economically active persons in thousands	858	928	896	906	17086
pracujący employed persons	768	859	864	885	16555
bezrobotni unemployed persons	90	68	32	20	531
Bierni zawodowo w tys. Economically inactive persons in thousands	739	745	749	736	13170
Współczynnik aktywności zawodowej w % Activity rate in %	53,7	55,5	54,5	55,2	56,5
Wskaźnik zatrudnienia w % Employment rate in %	48,1	51,3	52,5	53,9	54,7
Stopa bezrobocia w % Unemployment rate in %	10,5	7,3	3,6	2,2	3,1

W IV kwartale 2020 r. województwo kujawsko-pomorskie charakteryzowało się niższą wartością współczynnika aktywności zawodowej niż Polska (odpowiednio 55,2% i 56,5%). Większą aktywnością zawodową wykazywali się mężczyźni. W województwie spośród osób liczących 15 lat i więcej aktywnych było 65,2% z nich, podczas gdy kobiet zaledwie 46,0%. Podobna różnica utrzymuje się na przestrzeni lat. W ostatnim kwartale 2010 r. współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn wyniósł 63,0%, a kobiet 45,5%. Pięć lat później było to odpowiednio 65,7% i 46,3%. Natomiast w IV kwartale 2019 r. współczynnik aktywności zawodowej mężczyzn wyniósł 64,5% i był o 19,2 p. proc. wyższy niż kobiet. W Polsce w ostatnim kwartale 2020 r. aktywnymi zawodowo pozostawało 65,4% mężczyzn i 48,4% kobiet.

W województwie kujawsko-pomorskim w IV kwartale 2020 r. wyższą wartość współczynnika aktywności zawodowej wśród osób liczących 15 lat i starszych odnotowano na wsi – 56,2%, tj. o 1,8 p. proc. więcej niż w miastach. Podobny stan rzeczy miał miejsce pięć lat wcześniej. Wówczas aktywnymi zawodowo było 57,7% mieszkańców wsi i 53,8% osób mieszkających w miastach. Natomiast w ostatnich kwartałach 2010 r. i 2019 r. wyższym współczynnikiem aktywności zawodowej charakteryzowała się ludność miejska. W 2010 r. było to 55,0%, czyli o 3,2 p. proc. więcej niż na wsi, a w 2019 r. 55,6% – o 2,7 p. proc. więcej niż na wsi. W kraju współczynnik aktywności zawodowej w IV kwartale 2020 r. był wyższy niż w województwie zarówno w miastach (56,3%), jak i na wsi (56,7%).

Największą aktywnością zawodową wykazywały się osoby z wykształceniem wyższym. W IV kwartale 2020 r. współczynnik aktywności zawodowej w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł dla tej grupy 81,9% i był wyższy o 0,3 p. proc. niż w IV kwartale 2010 r. Względem ostatniego kwartału 2015 r. oznacza to spadek o 0,4 p. proc., a w stosunku do IV kwartału 2019 r. o 2,2 p. proc. Również w Polsce najwyższym współczynnikiem aktywności charakteryzowały się osoby z wyższym wykształceniem. W IV kwartale 2020 r. było to 80,0%. Nieco większa różnica między województwem a krajem wystąpiła w przypadku osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym, które z racji kontynuowania nauki rzadko wykazywały aktywność zawodową. W województwie kujawsko-pomorskim wśród osób z takim wykształceniem aktywnych na rynku pracy było 19,7%, podczas gdy w Polsce jedynie 17,1%. W IV kwartale 2010 r. i 2019 r. w regionie współczynnik aktywności osób z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym był wyższy i wyniósł odpowiednio 20,0% i 19,9%. Niższą jego wartość odnotowano w ostatnim kwartale 2015 r. (18,7%).

Wykres 27. Współczynnik aktywności zawodowej według kwartałów
 Chart 27. Activity rate by quarters

Według BAEL w województwie kujawsko-pomorskim w IV kwartale 2020 r. pracowało 885 tys. osób. Więcej wśród nich było mężczyzn – 56,6%. Także w kraju większość z 16555 tys. pracujących stanowili mężczyźni – 55,3%. Zdecydowanie więcej osób pracowało w sektorze prywatnym (714 tys.), w którym dominowali mężczyźni (61,6%). W sektorze publicznym przeważały kobiety (64,9% z 171 tys. pracujących). Podobnie prezentowała się sytuacja w Polsce – 60,6% pracujących w sektorze prywatnym to mężczyźni, a 61,7% pracowników sektora publicznego to kobiety. Największą część pracujących w regionie stanowili pracownicy najemni. Było to 78,1%, czyli ponad 4-krotnie więcej niż pracodawcy i osoby pracujące na własny rachunek – 19,1%. Najmniej było pomagających członków rodzin – 2,8%. W kraju udział pracowników najemnych był o 1,0 p. proc. wyższy, a pracujących na własny rachunek i pomagających członków rodzin po 0,5 p. proc. niższy jak w województwie kujawsko-pomorskim.

Najliczniej reprezentowana w województwie w IV kwartale 2020 r. była grupa specjalistów. Stanowili oni 16,7% pracujących. Najmniej z kolei było przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników – 5,6%. Również w Polsce najwięcej osób pracowało w zawodach zaliczanych do grupy specjalistów – 21,1%, a najmniejszą zbiorowość tworzyli pracownicy wykonujący prace proste – 5,3%. Większość pracujących, w badanym tygodniu, przepracowała 40 lub więcej godzin. W regionie było to 76,0% pracujących mężczyzn (w Polsce o 3,1 p. proc. mniej) i 63,6% kobiet (w Polsce o 1,8 p. proc. więcej).

W porównaniu z IV kwartałem 2010 r. liczba pracujących w województwie kujawsko-pomorskim w ostatnim kwartale 2020 r. wzrosła o 15,2% – wówczas było ich 768 tys., z czego 56,3% to mężczyźni. W sektorze prywatnym pracowało 590 tys. i więcej wśród nich było mężczyzn (61,5%). Sektor publiczny liczył 178 tys. pracujących, z czego 61,2% to kobiety. Pracownicy najemni stanowili 79,2% wszystkich pracujących, pracodawcy i pracujący na własny rachunek 19,0%, a pomagający członkowie rodzin 1,8%. Najwięcej osób pracowało w zawodach zaliczanych do grupy robotników przemysłowych i rzemieślników. Było to 18,6% pracujących. Najmniejszy był udział przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników – 5,2%. Osoby, które w badanym tygodniu przepracowały 40 i więcej godzin stanowiły 76,6% pracujących mężczyzn i 66,1% pracujących kobiet.

Względem IV kwartału 2015 r. liczba pracujących w regionie w IV kwartale 2020 r. zwiększyła się o 3,0% (do 859 tys.). Także wówczas większość stanowili mężczyźni (56,2%). Sektor prywatny skupiał 662 tys. pracujących, z czego 61,5% stanowili mężczyźni. W sektorze publicznym pracowało 197 tys. osób, a 61,4% z nich to kobiety. Udział pracowników najemnych wyniósł 79,0%, pracodawców i pracujących na własny rachunek 18,7%, a pomagających członków rodzin 2,3%. Największą grupą pracujących okazali się robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (15,8% pracujących w województwie). Najmniej było pracowników biu-

rowych (6,2%). Spośród pracujących mężczyzn w badanym tygodniu 40 lub więcej godzin przepracowało 77,4% z nich. W przypadku kobiet było to 66,5%.

W odniesieniu do ostatniego kwartału 2019 r. liczba pracujących w województwie kujawsko-pomorskim w IV kwartale 2020 r. wzrosła o 2,4% – wtedy wynosiła 864 tys. Mężczyźni stanowili 56,8% z nich. Pracujących w sektorze prywatnym było 680 tys. Przeważali wśród nich mężczyźni (62,2%). Kobiety natomiast większość pracujących stanowiły w sektorze publicznym – 63,0% z 184 tys. Z ogólnej liczby pracujących w regionie pracownicy najemni stanowili 79,6%, pracodawcy oraz osoby pracujące na własny rachunek 18,3%, a pomagający członkowie rodzin 2,2%. Grupą zawodów skupiającą najwięcej pracujących byli robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy (16,8%). Najmniejszą z kolei była grupa przedstawicieli władz publicznych, wyższych urzędników i kierowników (5,3%). Większość pracujących w badanym tygodniu przepracowała 40 i więcej godzin. W przypadku mężczyzn było to 77,4%, a kobiet 61,9%.

Wskaźnik zatrudnienia w województwie kujawsko-pomorskim w IV kwartale 2020 r. wynosił 53,9%, czyli o 0,8 p. proc. mniej niż w kraju. Wyższym wskaźnikiem zatrudnienia charakteryzowali się mężczyźni (63,9% względem 44,9%). W Polsce udział pracujących wśród mężczyzn był niższy o 0,5 p. proc., a w przypadku kobiet wyższy o 1,9 p. proc. W porównaniu z ostatnimi kwartałami analizowanych lat wartości wskaźnika zatrudnienia według płci w regionie w IV kwartale 2020 r. były wyższe. W 2010 r. pracowało 57,4% mężczyzn i 39,8% kobiet, w 2015 r. było to odpowiednio 60,9% i 42,7%, a w 2019 r. 62,5% oraz 43,4%. Uwzględniając miejsce zamieszkania widać, że w ostatnim kwartale roku 2020 pracowała większa część mieszkańców wsi (55,1%) niż miast (53,0%). W Polsce było to odpowiednio o 0,2 p. proc. mniej oraz o 1,6 p. proc. więcej. Udział pracujących w ogólnej liczbie osób w wieku 15 lat i starszych w miastach oraz na wsi przyjmuje w ostatnich latach trend wzrostowy. W IV kwartale 2010 r. w regionie pracowała mniej niż połowa mieszkańców terenów miejskich (49,3%) i wiejskich (46,4%). W ostatnim kwartale 2015 r. pracujący stanowili 49,4% osób mieszkających w miastach oraz 54,0% żyjących na wsi. Natomiast w IV kwartale 2019 r. udział ten wyniósł w miastach 53,5%, a na wsi 51,3%.

Najwyższy wskaźnik zatrudnienia występował wśród osób z wykształceniem wyższym. W IV kwartale 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim było to 81,0%, a w Polsce o 2,6 p. proc. mniej. W porównywanych kwartałach wskaźnik zatrudnienia dla osób z wyższym wykształceniem w regionie wyniósł w 2010 r. 77,1%, w 2015 r. 78,9%, a w 2019 r. 77,8%. Najniższą wartością wskaźnika charakteryzowały się osoby z wykształceniem gimnazjalnym, podstawowym i niepełnym podstawowym. W województwie pracowało ich tylko 19,4%, a w kraju jeszcze mniej – 15,8%. W odniesieniu do opisywanych kwartałów wskaźnik zatrudnienia osób z najniższym wykształceniem w województwie w porównaniu do 2010 r. wzrósł o 2,7 p. proc. Większy wzrost miał miejsce względem 2015 r. (o 4,2 p. proc.), a mniejszy w odniesieniu do 2019 r. (o 1,3 p. proc.).

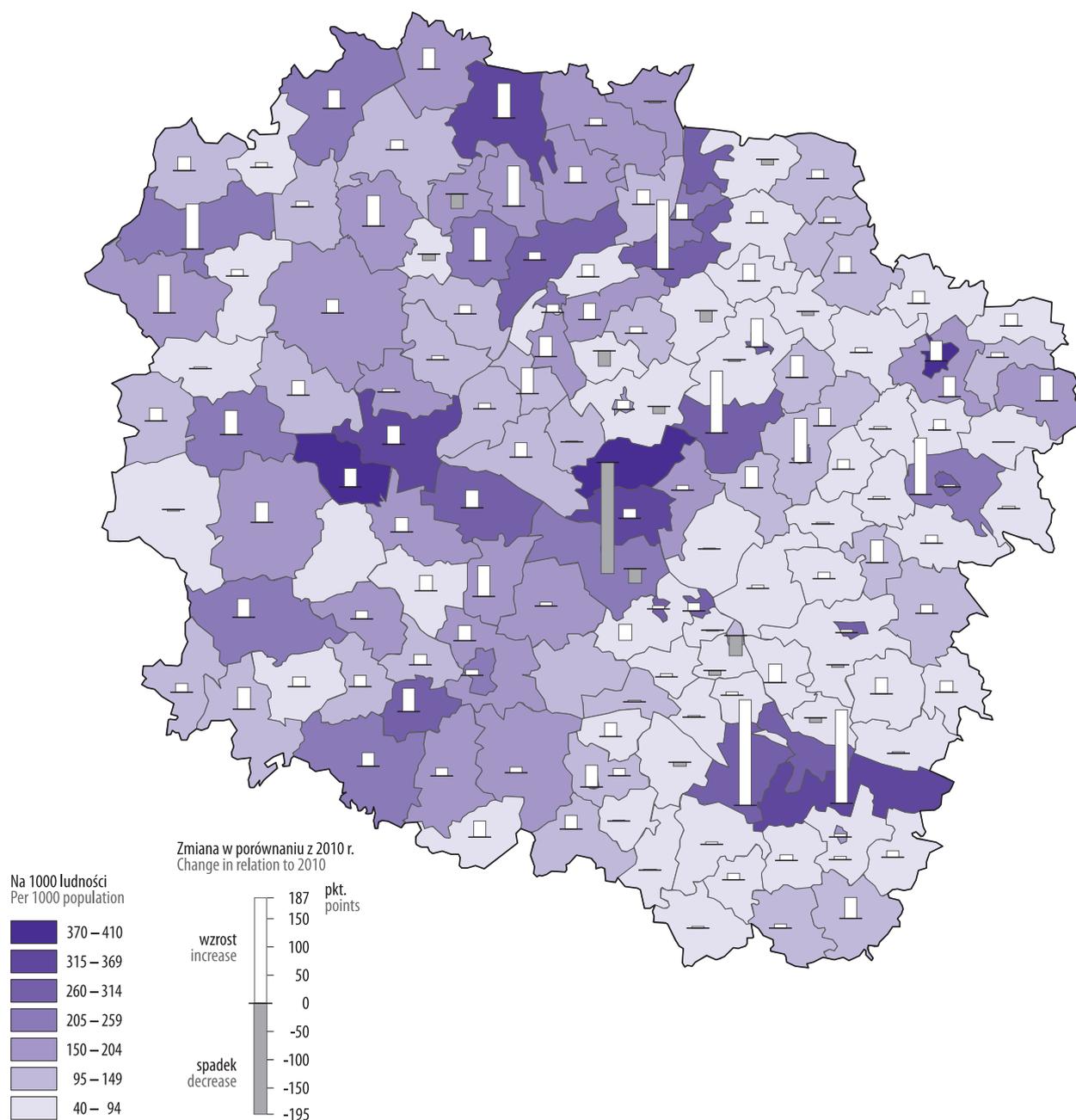
Populacja biernych zawodowo w IV kwartale 2020 r. obejmowała 44,8% ludności w wieku 15 lat i więcej województwa kujawsko-pomorskiego (o 1,3 p. proc. więcej niż w Polsce). Przeważały wśród niej kobiety – w regionie było to 62,9%, a w kraju o 0,9 p. proc. mniej. Ze względu na miejsce zamieszkania, większą część osoby bierne zawodowo stanowiły na terenach miejskich – 45,6% wobec 43,8% na wsi (w Polsce odpowiednio 43,7% i 43,3%). W regionie było 735 tys. osób nieposzukujących pracy. Spośród nich 54,6% pozostawało na emeryturze, 17,6% nie szukało zatrudnienia z powodu nauki oraz uzupełniania kwalifikacji, 12,4% ze względu na chorobę i niesprawność, 6,8% z powodów osobistych lub rodzinnych, a 1,8% jako przyczynę bierności zawodowej uznało zniechęcenie bezskutecznością poszukiwań pracy.

W IV kwartałach analizowanych lat, udział osób biernych zawodowo w województwie kujawsko-pomorskim w ogólnej liczbie ludności w wieku 15 lat i więcej był podobny i wynosił w 2010 r. 46,3%, w 2015 r. 44,5%, a w 2019 r. 45,5%. W opisywanych okresach większość biernych stanowiły kobiety. W ostatnim kwartale 2010 r. było to 62,2%, w 2015 r. 63,5%, a w 2019 r. 62,8%. Pewne wahania udziału osób biernych zawodowo występowały w liczbie mieszkańców miast oraz wsi. W ostatnim kwartale 2010 r. stanowili oni odpowiednio 45,0% i 48,2%, w IV kwartale 2015 r. było to 46,3% oraz 42,3%, a w IV kwartale 2019 r. 44,5% i 47,1%. Duże zmiany zaszły z kolei w strukturze biernych zawodowo według przyczyn nieposzukiwania pracy. W IV kwartale 2010 r. osoby pozostające na emeryturze stanowiły 41,1% takich biernych zawodowo. W IV kwartale 2015 r. ich udział wzrósł do 44,5%, a w ostatnim kwartale 2019 r. wyniósł 53,7%. Z powodu nauki i uzupełniania kwalifikacji w IV kwartale 2010 r. pracy nie szukało 21,3%, w 2015 r. 20,9%, a w 2019 r. 15,3% biernych zawodowo. W przypadku osób, które nie zabiegały o pracę z powodu choroby

lub niesprawności było to odpowiednio 15,9%, 15,3% oraz 12,8%. Osoby, które pracy nie szukały z powodów osobistych lub rodzinnych w IV kwartale 2010 r. stanowiły 4,9% biernych zawodowo nieznających pracy. W ostatnim kwartale 2015 r. ich udział wzrósł do 7,2%, a w IV kwartale 2019 r. do 8,3%. Duży spadek nastąpił natomiast w przypadku biernych zniechęconych bezskutecznością poszukiwań pracy. W omawianych okresach udział tych osób wynosił 6,4% w 2010 r., 5,1% w 2015 r. i 1,7% w 2019 r.

**Mapa 23. Pracujący w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map. 23. Employed persons in 2019
As of 31 December

Na ostatni dzień grudnia 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim pracowało⁸ 752,0 tys. osób. Stanowiły one 4,8% ogólnej liczby pracujących w Polsce (15783,0 tys.). Zarówno w województwie jak i w kraju więcej wśród pracujących było mężczyzn – odpowiednio 53,5% oraz 52,7%. W sektorze publicznym w województwie pracowało 152,4 tys. osób, z czego 66,1% to kobiety. Sektor prywatny liczył 599,6 tys. pracujących, a kobiety stanowiły w nim 41,5%. W Polsce kobiety stanowiły nieznacznie mniejszą część pracujących w sektorze publicznym (o 0,3 p. proc.) i większą w sektorze prywatnym (o 1,3 p. proc.).

Najwięcej osób w województwie kujawsko-pomorskim pracowało w przemyśle i budownictwie. Było to 222,0 tys. osób, czyli 29,5% wszystkich pracujących. W Polsce udział osób pracujących w tej grupie sekcji był o 2,6 p. proc. niższy. W podmiotach prowadzących działalność w zakresie Handlu, naprawy pojazdów samochodowych⁴; Transportu i gospodarki magazynowej; Zakwaterowania i gastronomii oraz Informacji i komunikacji pracowało 186,8 tys. osób (24,8% pracujących, w Polsce o 0,7 p. proc. więcej). Pracę w rolnictwie, leśnictwie, łowiectwie i rybactwie wykonywało 107,0 tys. osób (14,2%, w Polsce o 0,9 p. proc. więcej), natomiast w zakresie działalności finansowej i ubezpieczeniowej oraz obsługi rynku nieruchomości⁵ 26,7 tys. osób (3,6%, w Polsce o 0,1 p. proc. więcej). Znaczna część, bo aż 27,9%, czyli 209,4 tys. osób, pracowała w grupie pozostałe usługi. W kraju ich udział był o 0,9 p. proc. większy.

Względem 31 grudnia 2010 r. liczba pracujących w województwie kujawsko-pomorskim na koniec 2019 r. wzrosła z ówczesnych 680,2 tys. o 10,6%. W Polsce wzrost ten był o 4,0 p. proc. wyższy. W ostatnim dniu roku 2010 sektor publiczny skupiał w województwie kujawsko-pomorskim i w Polsce po 23,5% pracujących. W ciągu 9 lat udział ten spadł odpowiednio o 3,2 p. proc. i o 3,9 p. proc. Najwięcej pracowników w województwie przybyło w grupie Handel, naprawa pojazdów samochodowych⁴; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia oraz Informacja i komunikacja (o 15,5%). W kraju najbardziej wzrosła liczba pracujących w pozostałych usługach (o 20,8%). Udział tej grupy pracowników zwiększył się w całej populacji pracujących. W województwie kujawsko-pomorskim wzrósł on o 1,2 p. proc., a w kraju o 1,8 p. proc. Zmniejszyła się za to liczba pracujących w regionie w sektorze rolniczym – o 0,5% (w kraju bez zmian). Dużo większy był spadek udziału pracowników tej grupy w ogólnej liczbie pracujących. W ciągu 9 lat spadł on w województwie o 1,6 p. proc., a w Polsce o 2,2 p. proc.

W odniesieniu do ostatniego dnia 2018 r. liczba pracujących w województwie na koniec 2019 r. wzrosła o 0,4% (w kraju wzrosła o 1,1%). Udział pracujących w sektorze prywatnym pozostał na tym samym poziomie (w kraju wzrost o 0,1 p. proc.). Największy przyrost pracowników w tym czasie zanotowano w grupie Handel, naprawa pojazdów samochodowych⁴; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia oraz Informacja i komunikacja (o 1,3%, w Polsce o 1,7%). Największy spadek z kolei miał miejsce w grupie Działalność finansowa i ubezpieczeniowa, Obsługa rynku nieruchomości (o 3,6%, a w Polsce o 1,9%).

Bezrobocie rejestrowane

W latach 2010–2019 w województwie kujawsko-pomorskim poprawiła się sytuacja na rynku pracy pod względem bezrobocia rejestrowanego. Tendencja ta wpisywała się w obserwowaną na krajowym rynku pracy. Jednak w 2020 r. za sprawą epidemii SARS-CoV-2 w całym kraju wzrosła liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w powiatowych urzędach pracy. W końcu 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła ona 73,5 tys. (7,0% wszystkich bezrobotnych w kraju) i była wyższa od zanotowanej przed rokiem (o 9,4 tys. osób, tj. o 14,7%) oraz niższa niż w 2010 r. (o 65,9 tys. osób, tj. o 47,3%). Dla porównania w kraju w tym samym roku liczba bezrobotnych była wyższa o 20,8% niż w roku poprzednim i o 46,5% niższa niż w 2010 r.

W końcu 2020 r. niemal we wszystkich powiatach i miastach na prawach powiatu województwa kujawsko-pomorskiego liczba bezrobotnych była większa niż w roku poprzednim. Największy roczny wzrost odnotowano w Grudziądzu (o 37,7%), natomiast najmniejszy w powiecie świeckim (o 1,6%). Jedyne w powiecie radziejowskim populacja zarejestrowanych bezrobotnych zmniejszyła się o 1,7%. W porów-

⁸ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

naniu z 2010 r. największy spadek liczby bezrobotnych wystąpił w powiecie świeckim (o 66,6%), a najmniejszy w powiecie radziejowskim (o 29,4%).

Większość bezrobotnych, podobnie jak rok wcześniej, mieszkała w miastach. W końcu grudnia 2020 r. bezrobotni zamieszkujący tereny wiejskie (34,9 tys.) stanowili 47,5% ogólnej liczby bezrobotnych, tj. o 0,9 p. proc. mniej w stosunku do 2019 r. oraz o 2,5 p. proc. więcej w porównaniu z 2010 r. Ich liczba w skali roku zwiększyła się zarówno w miastach (o 16,9%), jak i na wsi (o 12,4%) a także zmniejszyła w porównaniu z 2010 r. (odpowiednio o 49,7% i 44,4%).

Dynamicznie zmieniający się rynek pracy wymaga od pracowników doświadczenia i kompetencji oraz elastyczności i chęci do zmian, nierzadko przekwalifikowania się. Stawia to w trudnej sytuacji zwłaszcza osoby młode oraz osoby starsze, które mimo posiadanego doświadczenia mają problem ze znalezieniem zatrudnienia. W końcu 2020 r. najliczniejszą grupę wśród bezrobotnych stanowiły osoby młode w wieku 25–34 lata (20,2 tys.), a ich odsetek w ogólnej liczbie bezrobotnych w porównaniu z poprzednim rokiem zmniejszył się o 0,2 p. proc., a w stosunku do 2010 r. zmalał o 1,7 p. proc. (do 27,5%). Grupa ta wraz z osobami w wieku 18–24 lata stanowiła 40,1% zarejestrowanych bezrobotnych (w końcu 2019 r. było to 40,2%, a w 2010 r. – 51,6%). Z kolei osoby starsze powyżej 55. roku życia (11,3 tys.) stanowiły w końcu 2020 r. 15,3% ogólnej liczby bezrobotnych. Był to spadek udziału w stosunku rocznym (o 1,0 p. proc) oraz wzrost w porównaniu z 2010 r. (o 6,7 p. proc.). Względem 2010 r. liczba osób bezrobotnych zmniejszyła się we wszystkich kategoriach wiekowych, natomiast w odniesieniu do 2019 r. we wszystkich wzrosła.

Większość bezrobotnych rejestrujących się w powiatowych urzędach pracy to osoby o stosunkowo niskim poziomie wykształcenia. Te posiadające wykształcenie gimnazjalne, podstawowe i niepełne podstawowe oraz zasadnicze zawodowe/branżowe (43,6 tys.) stanowiły w końcu grudnia 2020 r. 59,4% ogólnej liczby bezrobotnych. Udział ten zmniejszył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 0,6 p. proc. oraz o 4,6 p. proc. w porównaniu z 2010 r. Problemy na rynku pracy odczuwały również osoby z wykształceniem wyższym oraz policealnym i średnim zawodowym/branżowym. W badanym okresie udział tych osób w ogólnej liczbie bezrobotnych w porównaniu z 2019 r. nieznacznie spadł (w każdej z grup o 0,1 p. proc. do odpowiednio 9,4% i 19,7%), natomiast w stosunku do 2010 r. wzrósł (odpowiednio o 2,4 p. proc. i o 0,8 p. proc). Względem 2019 r. we wszystkich kategoriach bezrobotnych według poziomu wykształcenia nastąpił wzrost ich liczby. Największy miał miejsce wśród bezrobotnych z wykształceniem średnim ogólnokształcącym – o 21,9%, a najmniejszy z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym – o 12,9%. W stosunku do 2010 r. w każdej grupie nastąpił spadek – największy w wśród osób z wykształceniem zasadniczym zawodowym/branżowym (o 53,3%), a najmniejszym z wykształceniem wyższym (o 28,8%).

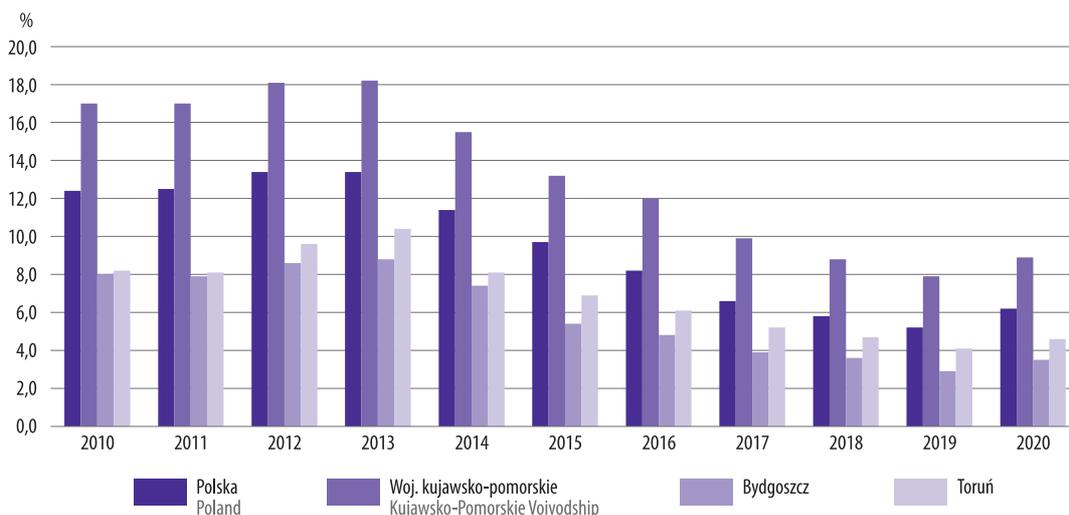
W końcu grudnia 2020 r. większość bezrobotnych stanowiły osoby długotrwale bezrobotne. Grupa ta liczyła 40,7 tys. osób, co stanowiło 55,4% ogólnej liczby bezrobotnych. Było to tyle samo co w roku poprzednim, ale o 5,4 p. proc. więcej w porównaniu z 2010 r. Liczba osób należących do omawianej kategorii bezrobotnych była wyższa w stosunku rocznym (o 14,7%) i niższa w porównaniu z 2010 r. (o 41,6%).

W powiatowych urzędach pracy w końcu grudnia 2020 r. zarejestrowanych było 2,7 tys. osób niepełnosprawnych. Ich liczba była niższa zarówno w stosunku do 2019 r., jak i w porównaniu z 2010 r. (odpowiednio o 7,1% oraz o 57,2%). Udział tej kategorii bezrobotnych w ogólnej ich liczbie zmalał o 0,9 p. proc. zarówno w porównaniu z 2019 r., jak i z 2010 r.

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu 2020 r. zarejestrowanych było 2,2 tys. absolwentów. Był to wzrost o 2,2% w stosunku do 2019 r., natomiast spadek o 70,2% w porównaniu z 2010 r. Udział absolwentów w ogólnej liczbie bezrobotnych spadł z 3,4% w 2019 r. do 3,1% w 2020 r., a w porównaniu z 2010 r. zmniejszył się o 2,3 p. proc.

**Wykres 28. Stopa bezrobocia rejestrowanego
Stan w dniu 31 grudnia**

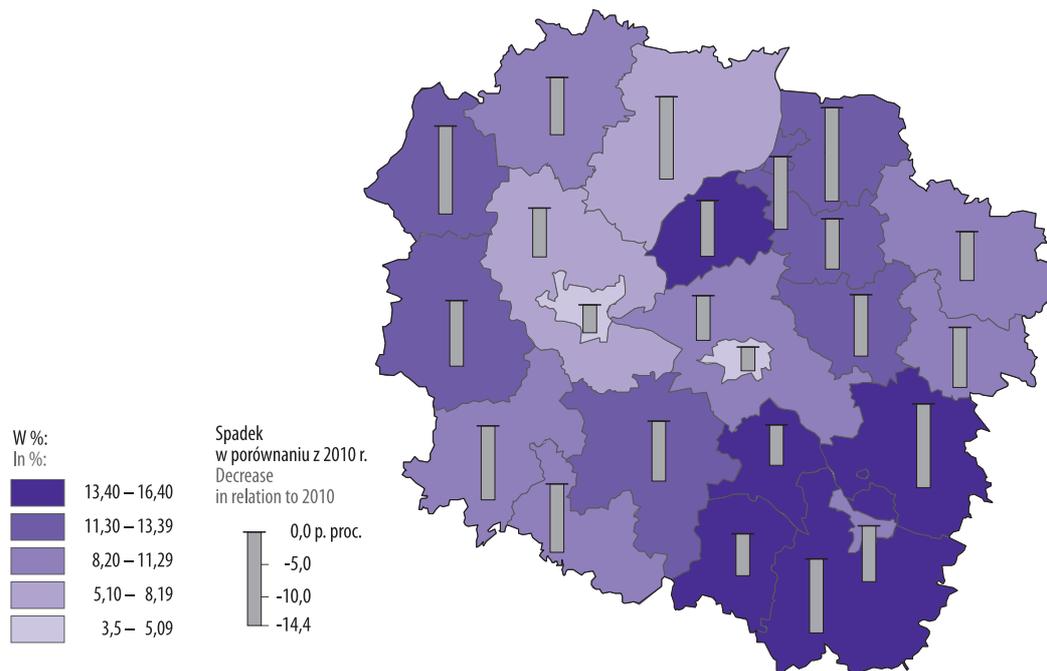
Chart 28. Registered unemployment rate
As of 31 December

Stopa bezrobocia rejestrowanego w końcu grudnia 2020 r. ukształtowała się na poziomie 8,9% i była o 1,0 p. proc. wyższa od zanotowanej w grudniu 2019 r. i o 8,1 p. proc. niższa niż w 2010 r. W tym czasie wskaźnik ogólnokrajowy wyniósł 6,2% i był niższy o 1,0 p. proc. w odniesieniu do zanotowanego przed rokiem oraz o 6,2 p. proc. w porównaniu z grudniem 2010 r.

**Mapa 24. Stopa bezrobocia rejestrowanego w 2020 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map. 24. Registered unemployment rate in 2020
As of 31 December

Wzrost omawianego wskaźnika w skali roku odnotowano w 18 powiatach i wszystkich miastach na prawach powiatu województwa kujawsko-pomorskiego. Zawierał się w przedziale od 0,2 p. proc. (w powiecie świeckim) do 2,9 p. proc. (w Grudziądzu). Wyjątkiem był powiat radziejowski, w którym stopa bezrobocia spadła z 16,6% do 16,4%. Nadal obserwowano dość duże terytorialne zróżnicowanie stopy bezrobocia rejestrowanego. Rozpiętość pomiędzy najniższą i najwyższą wartością wskaźnika w powiatach i miastach na prawach powiatu wyniosła 12,9 p. proc. i w skali roku zmniejszyła się o 0,8 p. proc., a w stosunku do 2010 r. o 8,0 p. proc. W końcu grudnia 2020 r. najwyższą stopę bezrobocia odnotowano w powiecie radziejowskim (16,4%). Natomiast najniższa wartość wskaźnika wystąpiła w Bydgoszczy (3,5%).

W końcu grudnia 2020 r. do dyspozycji bezrobotnych w powiatowych urzędach pracy pozostawało 2,9 tys. ofert pracy. Wówczas na 1 ofertę pracy w województwie kujawsko-pomorskim przypadało 25 bezrobotnych (w kraju było to 24 bezrobotnych). Po tym względem w województwie sytuacja wyglądała nieco korzystniej niż rok wcześniej, kiedy na 1 ofertę przypadało średnio 27 bezrobotnych (w kraju – 18 bezrobotnych). Znacznie polepszyła się natomiast sytuacja względem 2010 r., kiedy to na 1 ofertę pracy przypadało 129 bezrobotnych (w kraju 83 bezrobotnych).

5.2. Jakość życia

5.2. Quality of life

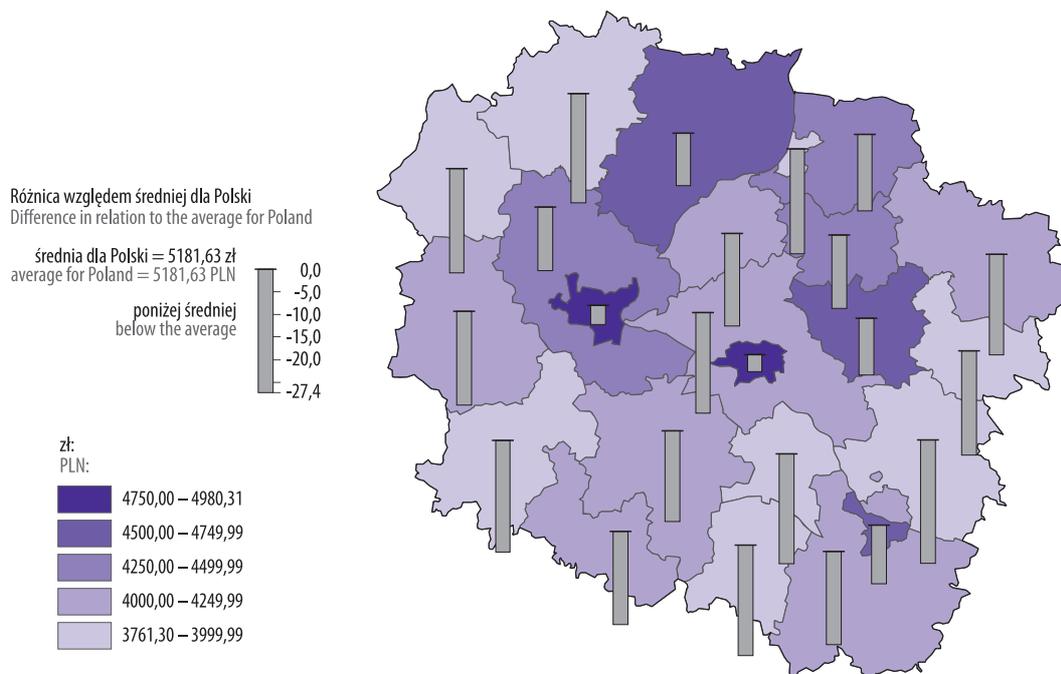
Zamożność mieszkańców

Inhabitant's wealth

Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2019 r. wzrosło w skali roku o 8,6%. Nieco wolniej rosła przeciętna miesięczna emerytura wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych (wzrost o 5,3%) oraz rolników indywidualnych (wzrost o 6,1%). Rosnące pensje i emerytury wpłynęły na zwiększenie przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego na 1 osobę. Gospodarstwa domowe w 2019 r. miały do dyspozycji dochód o 10,1% większy niż w 2018 r. Zaowocowało to zmniejszeniem w ogólnej liczbie udziału osób o wydatkach poniżej relatywnej (o 1,7 p. proc.) i „ustawowej” (o 3,6 p. proc.) granicy ubóstwa, a także udziału osób o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (o 2,0 p. proc.).

W województwie kujawsko-pomorskim przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w 2019 r. osiągnęło wartość 4494,37 zł. Było ono o 13,3% niższe od przeciętnego wynagrodzenia w Polsce (5181,63 zł). Z miast wojewódzkich nieco wyższe średnie uposażenie notowano w Toruniu. Było to 4980,31 zł, podczas gdy w Bydgoszczy wynosiło 4957,38 zł. W poszczególnych powiatach województwa kujawsko-pomorskiego najwyższa średnia płaca występowała w powiecie świeckim – 4580,35 zł, a najniższa w lipnowskim – 3761,30 zł.

Mapa 25. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w 2019 r.
Map 25. Average monthly gross wages and salaries in 2019

W porównaniu do sytuacji z 2010 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie w ciągu 9 lat wzrosło w województwie o 54,4%. Największy wzrost nastąpił w powiecie golubsko-dobrzyńskim (o 70,3%), a najmniejszy w sępoleńskim (o 47,5%). Wyższe wynagrodzenia w 2010 r. wypłacano w Toruniu (3220,95 zł) niż w Bydgoszczy (3184,45 zł). W przypadku powiatów, najbardziej opłacalna była praca w powiecie świeckim, w którym średnio płacono 2901,68 zł, a najmniej w powiecie włocławskim – 2500,93 zł. W 2010 r. pracujący w województwie kujawsko-pomorskim otrzymywali o 15,3% niższe wynagrodzenie niż w kraju (2910,82 zł względem 3435,00 zł).

W odniesieniu do roku 2015, w województwie przeciętne miesięczne wynagrodzenie w 2019 r. wzrosło o 27,0%. Wynosiło ono wtedy 3540,25 zł i było niższe od przeciętnego w kraju o 14,7%. Największy wzrost w tym czasie miał miejsce w powiecie lipnowskim (o 31,5%), natomiast najmniejszy sępoleńskim (o 23,1%). W 2015 r. nadal lepiej płacono w Toruniu (średnia miesięczna płaca równa 3991,61 zł) niż w Bydgoszczy (3850,09 zł). Powiatem o najwyższym przeciętnym wynagrodzeniu był powiat bydgoski. Wynosiło ono 3548,05 zł. Najniższe zarobki oferowano w powiecie lipnowskim (przeciętnie 2859,77 zł) – jedynym, w którym średnie wynagrodzenie nie osiągnęło pułapu 3 tys. zł.

Względem 2018 r. przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwie kujawsko-pomorskim wzrosło w 2019 r. o 8,6%. Największy wzrost miał miejsce w powiecie nakielskim (o 10,7%), a najmniejszy w golubsko-dobrzyńskim (o 4,8%). Najwyższe uposażenia wypłacano wówczas w powiecie golubsko-dobrzyńskim, a najmniejsze w lipnowskim. Pracownicy przeciętnie otrzymywali tam odpowiednio 4313,35 zł oraz 3491,32 zł. Nie zmieniła się także sytuacja w miastach wojewódzkich. Lepiej płacono osobom pracującym w Toruniu. Otrzymywali oni średnio 4629,36 zł, podczas gdy pracujący w Bydgoszczy 4481,39 zł. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie w województwie, wynoszące 4139,21 zł, było niższe od średniego w Polsce o 14,4%.

Tablica 13. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw
 Table 13. Average monthly gross wages and salaries in the enterprise sector

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w zł Average monthly gross wages and salaries in PLN	2848,61	3459,49	4503,13	4765,04
Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100) Average monthly gross wages and salaries in relation to the average domestic (Poland=100)	83,1	83,9	87,1	88,1

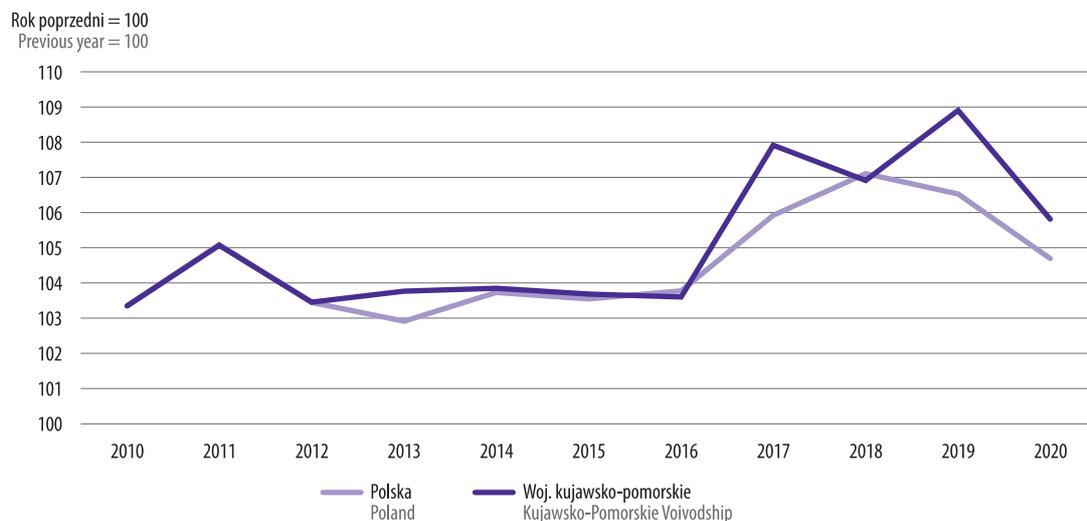
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto to stosunek sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umowy o pracę, wypłat z tytułu udziału w zysku lub w nadwyżce bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie; po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą. Dane dotyczą podmiotów gospodarczych sektora przedsiębiorstw, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

Przeciętne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wynosiło 4765,04 zł. Oznacza to, że było dużo niższe od średniego wynagrodzenia w Polsce (5411,45 zł), jednak rosło od niego szybciej – wzrost o 5,8% względem 4,7%. Podobnie, wyższe niż w kraju tempo wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw notowano w województwie kujawsko-pomorskim zestawiając dane za 2020 r. do lat wcześniejszych. Względem 2010 r. płace w sektorze przedsiębiorstw w regionie urosły o 67,3%, a w Polsce o 57,8%. W porównaniu do 2015 r. pracodawcy z województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 r. średnio wypłacali wynagrodzenia wyższe o 37,7%, podczas gdy w Polsce o 31,3% wyższe.

W 2020 r. najlepiej opłacani byli pracownicy sekcji Informacja i komunikacja, którzy średnio zarabiali 8546,87 zł. Z kolei najniższe wynagrodzenie przypadało osobom pracującym w przedsiębiorstwach należących do sekcji działalność w zakresie Usług administrowania i działalność wspierająca. Przeciętnie było to zaledwie 3469,15 zł.

Wykres 29. Dynamika przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw Rok poprzedni=100

Chart 29. Indices of average monthly gross wages and salaries in the enterprise sector Previous year=100

Tablica 14. Świadczenia społeczne
Table 14. Social benefits

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów w tys. Average monthly number of retirees and pensioners in thousands	467,7	457,8	482,3	485,1
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w zł Average monthly gross retirement and other pension paid from non-agricultural social security system in PLN	1461,65	1826,08	2098,49	2219,07
w tym emerytura of which retirement pay	1597,22	1966,09	2209,53	2327,44
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto rolników indywidualnych w zł Average monthly gross retirement and other pension of farmers in PLN	948,95	1191,79	1300,02	1385,57
w tym emerytura of which retirement pay	995,08	1213,51	1304,75	1384,13

Tablica 15. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny
Table 15. Average monthly available income

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019
					Polska Poland
	w zł in PLN				
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym Average monthly available income per capita in household	1158,49	1245,69	1611,33	1770,82	1819,14
w tym dochód do dyspozycji of which disposable income	1121,57	1208,73	1564,67	1722,80	1768,65

Dochód rozporządzalny to suma bieżących dochodów gospodarstwa domowego z poszczególnych źródeł, pomniejszona o zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych płacone przez płatnika w imieniu podatnika, o podatki od dochodów z własności, podatki płacone przez osoby pracujące na własny rachunek, w tym przedstawicieli wolnych zawodów i osób użytkujących gospodarstwo indywidualne w rolnictwie oraz o składki na ubezpieczenia społeczne i zdrowotne.

Tablica 16. Wskaźniki zagrożenia ubóstwem (zasięg ubóstwa)
Table 16. At-risk of poverty rates

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	2019 Polska Poland
Osoby – w % ogółu osób w gospodarstwach domowych – o wydatkach poniżej: Persons – in % of total persons in households – with expenditures below:					
relatywnej granicy ubóstwa relative poverty threshold	18,1	15,9	12,7	11,0	13,0
„ustawowej” granicy ubóstwa “legal” poverty threshold	8,0	12,5	10,4	6,8	9,0
granicy ubóstwa skrajnego extreme poverty rate	6,8	6,3	5,4	3,4	4,2

Zasięg ubóstwa jest to odsetek osób w gospodarstwach domowych, w których poziom wydatków (obejmujących również wartość artykułów otrzymanych bezpłatnie oraz wartość spożycia naturalnego) był niższy od przyjętej granicy ubóstwa.

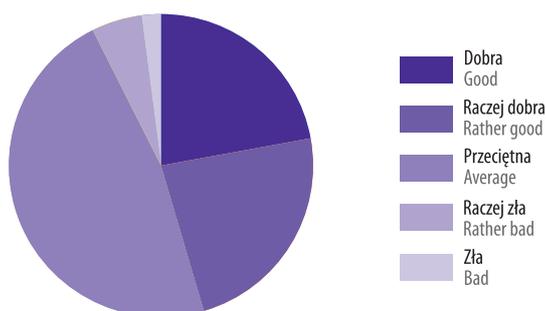
Przyjęte granice ubóstwa ekonomicznego:

Relatywna granica ubóstwa, ustalona na poziomie 50% średnich wydatków ogółu gospodarstw domowych (obliczonych na podstawie wyników badania budżetów gospodarstw domowych).

Ustawowa granica ubóstwa, określona jako kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej.

Poziom minimum egzystencji, przyjmowany jako **granica ubóstwa skrajnego**. Minimum egzystencji obliczane jest przez Instytut Pracy i Spraw Socjalnych. Uwzględnia ono jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.

Wykres 30. Struktura subiektywnej oceny sytuacji materialnej gospodarstw domowych w 2019 r.
Chart 30. Structure of subjective evaluation of the material situation of households in 2019

Pomoc społeczna i wspieranie rodziny

Social welfare and family support

W 2019 r. zanotowano spadek liczby rodzin, które korzystały ze świadczeń wychowawczych oraz spadek liczby osób korzystających z pomocy społecznej. Zaznaczył się jednak wzrost liczby rodzin posiadających Kartę Dużej Rodziny. Zwiększyła się także liczba placówek zajmujących się opieką nad dziećmi do 3. roku życia.

W 2019 r. wydatki na świadczenia wychowawcze (program Rodzina 500+) w województwie kujawsko-pomorskim wyniosły 1638,9 mln zł (o 33,2% więcej niż w 2018 r.). Przeciętnie miesięcznie otrzymywało je 130,1 tys. rodzin⁹ (spadek o 0,5%) na 262,1 tys. dzieci (wzrost o 30,6%). Od początku wprowadzenia programu (czyli od 2016 r.) do 2018 r. wydatki na to świadczenie i liczba osób korzystających spadały, także w skali całego kraju. Tendencja ta zmieniła się w 2019 r. na skutek zmiany ustawy i objęciem świadczeniem wszystkich dzieci do ukończenia 18. roku życia.

Świadczenia pomocy społecznej w 2019 r. zostały przyznane 92,7 tys. osobom (mniej o 8,3% niż w roku poprzednim i o 41,1% niż w 2010 r.) w ogólnej kwocie 267,8 mln zł (o 0,8 więcej niż w 2018 r. i o 10,1% więcej niż w 2010 r.). Świadczenia pomocny społecznej wypłacane były w większości jako pomoc pieniężna (65,0%), jednakże zaznacza się trend spadku udziału tej kwoty na rzecz pomocy niepieniężnej.

W 2019 r. Kartę Dużej Rodziny posiadało 45,1 tys. rodzin, było to niemalże dwukrotnie więcej niż rok wcześniej. Wśród powiatów i miast na prawach powiatu w województwie kujawsko-pomorskim najwięcej rodzin posiadało taki dokument w Bydgoszczy (4,4 tys.), powiecie świeckim (3,5 tys.) i powiecie toruńskim (3,0 tys.).

W 2019 r. w województwie 6,6% mieszkańców było beneficjentami środowiskowej pomocy społecznej. Udział ten wykazuje tendencję spadkową, gdyż w 2018 r. wyniósł 7,2%, w 2015 r. 9,7%, a w 2010 r. 11,6%.

⁹ W okresie styczeń-czerwiec 2019 r.

Tablica 17. Świadczenie wychowawcze
Table 17. Childraising benefit

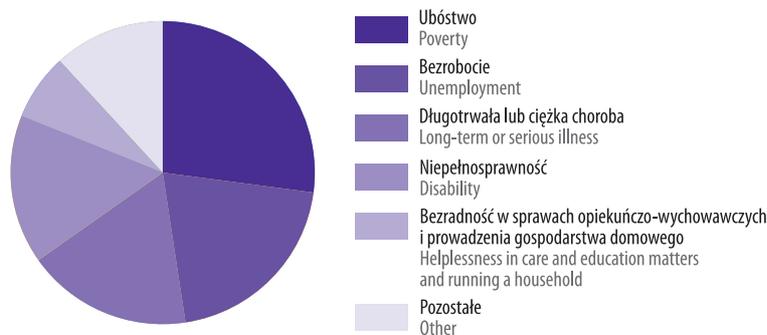
Wyszczególnienie Specification	2016 ^a	2018	2019
Wydatki na świadczenia wychowawcze w tys. zł Child-raising benefit payments in thousand PLN	962834,50	1230335,93	1638947,84
Przeciętna miesięczna liczba rodzin pobierających świadczenie wychowawcze Monthly average number of families receiving a child-raising benefit	140640	130786	130076 ^b
Przeciętna miesięczna liczba dzieci, na które rodziny otrzymują świadczenie wychowawcze Monthly average number of children for whom families received a child-raising benefit	214645	200733	262110

a W okresie kwiecień-grudzień. b W okresie styczeń-czerwiec.
a In the period April-December. b In the period January-June.

Tablica 18. Świadczenia pomocy społecznej
Table 18. Social assistance benefits

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej (rzeczywista liczba osób) Beneficiaries of social assistance benefits (total real number of persons)	157492	135570	101154	92728
Udzielone świadczenie w tys. zł Benefits granted in thousand PLN	243307,2	287940,0	265735,3	267831,0
pomoc pieniężna financial assistance	192870,2	219215,8	180173,7	174068,5
pomoc niepieniężna non-financial assistance	50437,1	68724,2	85561,6	93762,5
Osoby, którym decyzją przyznano świadczenia pomocy społecznej na 10 tys. ludności Beneficiaries per 10 thousand population	750,4	649,4	486,3	447,0

Wykres 31. Struktura decyzji wg powodów przyznanej pomocy społecznej rodzinie^a w 2019 r.
Chart 31. Structure of decision of reasons for providing help to a family^a in 2019

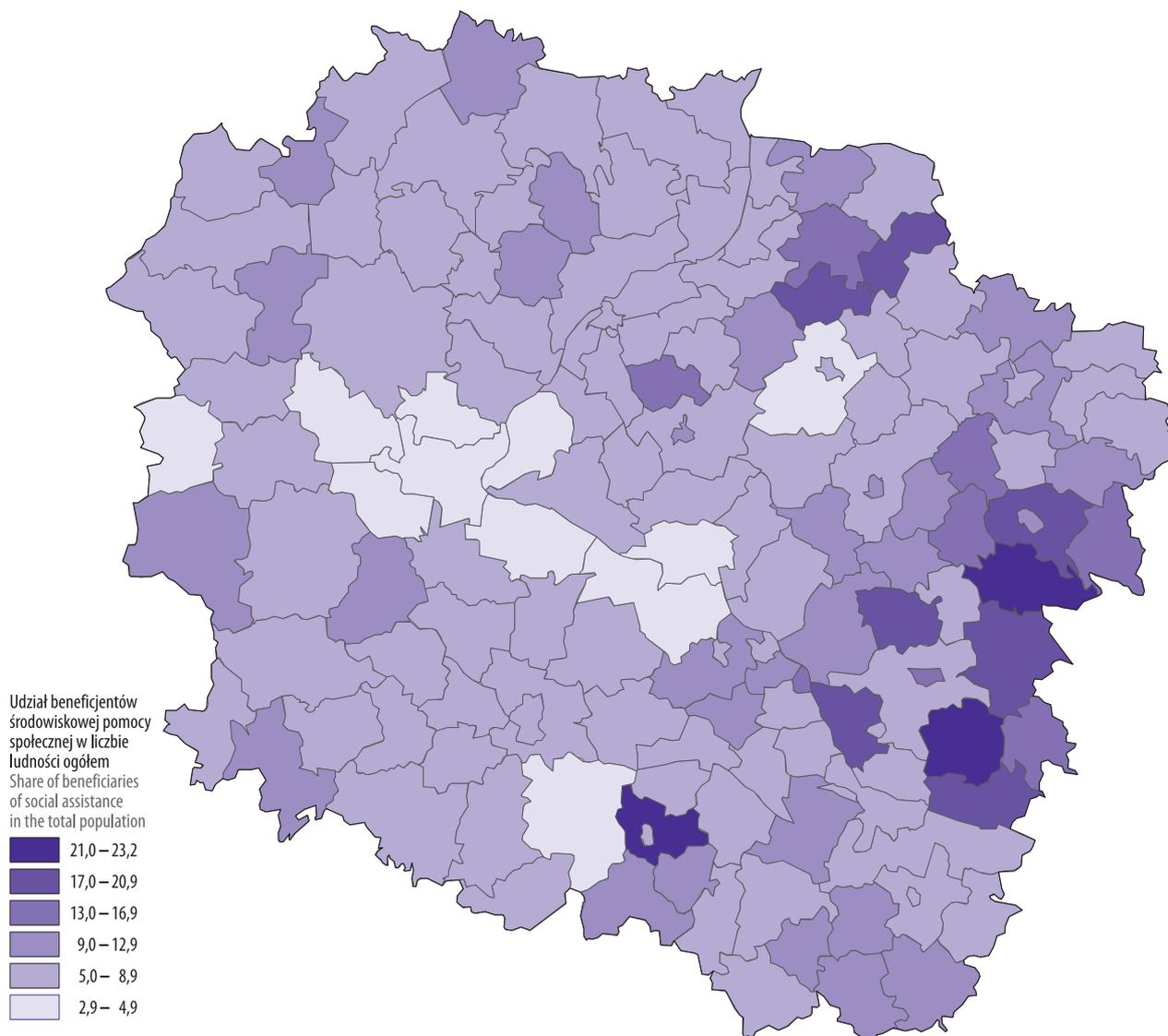
a Na podstawie decyzji.
a Based on a decision.

Tablica 19. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej
Table 19. Beneficiaries of social assistance at domicile

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej Households benefiting from social assistance at domicile	88146	79978	64998	61088
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej Beneficiaries of social assistance at domicile	242468	201580	150315	136736
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności Beneficiaries of social assistance at domicile per 10 thousand population	1155,3	965,6	722,7	659,1

Mapa 26. Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej w 2019 r.

Map 26. Scope of use of social assistance at domicile in 2019

Środowiskowa pomoc społeczna to pomoc udzielana ludności w miejscu zamieszkania za pośrednictwem ośrodka pomocy społecznej. Dane oszacowano na podstawie Zbioru Centralnego Krajowego Systemu Monitoringu Pomocy Społecznej Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, zawierającego informację o zrealizowanych świadczeniach środowiskowej pomocy społecznej i odbiorcach tej pomocy – gospodarstwach domowych i ich członkach oraz osobach bezdomnych.

Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej to wszyscy członkowie gospodarstw domowych oraz osoby bezdomne, które w roku badania otrzymały przynajmniej raz jakąkolwiek pomoc świadczoną przez ośrodki pomocy społecznej w miejscu zamieszkania zgodnie z ustawą z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (tekst jednolity Dz. U. z 2020 r. poz. 1876 z późn. zm.).

W Polsce w 2020 r. były 4574 placówki sprawujące opiekę nad dziećmi do lat 3 (3831 żłobków, 726 klubów dziecięcych i 17 oddziałów żłobkowych), odnotowano wzrost o 5,0% w stosunku do 2019 r. i niemalże 8 razy więcej niż w 2011 r.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. działały 192 placówki sprawujące opiekę nad dziećmi do 3 lat. Wśród nich było 139 żłobków (o 4,5% więcej niż rok wcześniej i ponad 7 razy więcej niż w 2011 r.), 52 kluby dziecięce (o 26,8% więcej niż w 2019 r. i ponad 10 razy więcej niż w 2011 r.) oraz 1 oddział żłobkowy (na tym poziomie co rok wcześniej i o 80,0% mniej niż w 2011 r.). Wymienione placówki dysponowały 7,9 tys. miejsc (o 16,2% więcej niż w 2019 r. i ponad 4,5 razy więcej niż w 2011 r.) i w ciągu 2020 r. przebywało w nich 10,0 tys. dzieci (wzrost o 10,5% w skali roku i ponad 3,5 razy więcej niż w 2011 r.).

**Tablica 20. Żłobki i kluby dziecięce
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 20. Nurseries and children's clubs
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2011	2015	2019	2020
Żłobki Nurseries	19	60	133	139
w tym publiczne of which public	17	22	40	44
Oddziały żłobkowe Nursery wards	5	4	1	1
Kluby dziecięce Children's clubs	5	16	41	52
w tym publiczne of which public	–	1	4	8
Miejsca w tys.: Places in thousands:	1,7	3,1	6,8	7,9
w żłobkach ^a in nurseries ^a	1,4	2,7	6,0	6,9
w klubach dziecięcych in children's clubs	0,0	0,3	0,8	1,0
Dzieci przebywające (w ciągu roku) w tys.: Children staying (during the year) in thousands:	2,8	4,7	9,1	10,0
w żłobkach ^a in nurseries ^a	2,5	4,2	7,9	8,6
w klubach dziecięcych in children's clubs	0,0	0,0	1,1	1,3

a łącznie z oddziałami żłobkowymi.
a Including nursery wards.

Żłobek to jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne. Opieka w żłobku jest sprawowana od ukończenia 20. tygodnia życia dziecka, żłobek zapewnia opiekę do 10 godz. dziennie. Żłobki, obok klubów dziecięcych, opiekuna dziennego i niani, zostały wprowadzone ustawą z dnia 4 lutego 2011 r. o opiece nad dziećmi do lat 3 (Dz. U. z 2020, poz. 326 z późn. zmianami). Obecnie pieczę nad działalnością regulowaną ustawą sprawuje Minister Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

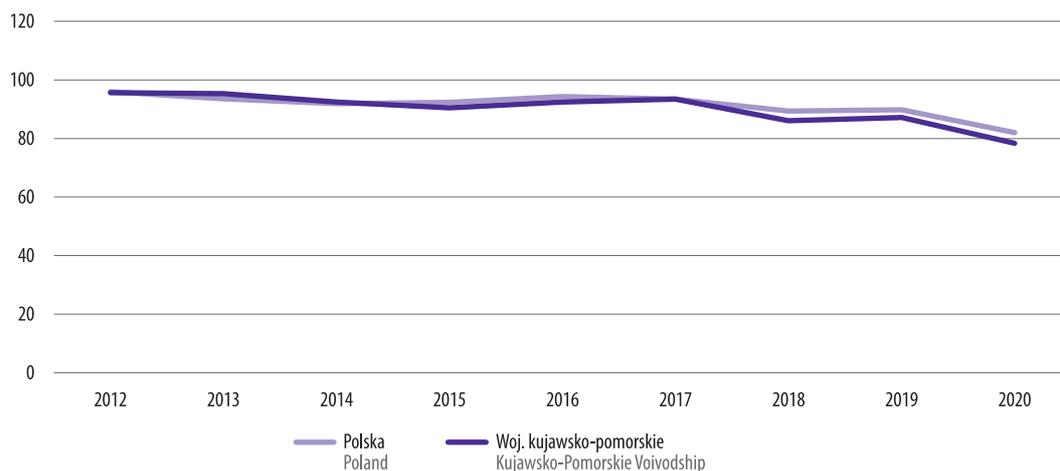
Klub dziecięcy to jednostka organizacyjna sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3, realizująca funkcje opiekuńcze, wychowawcze i edukacyjne. Opieka w klubie dziecięcym jest sprawowana od ukończenia 1. roku życia dziecka, klub dziecięcy zapewnia opiekę do 5 godz. dziennie.

Oddział żłobkowy przy przedszkolu – jednostka działająca przy przedszkolu (lub innej instytucji) sprawująca opiekę nad dziećmi do lat 3 nie wpisana do rejestru żłobków i klubów dziecięcych.

W 2020 r. w Polsce 12,8% dzieci objęte było opieką w placówkach nad dziećmi do 3. roku życia (12,4% w 2019 r.). W województwie kujawsko-pomorskim wskaźnik ten wyniósł 11,0% (10,0% rok wcześniej).

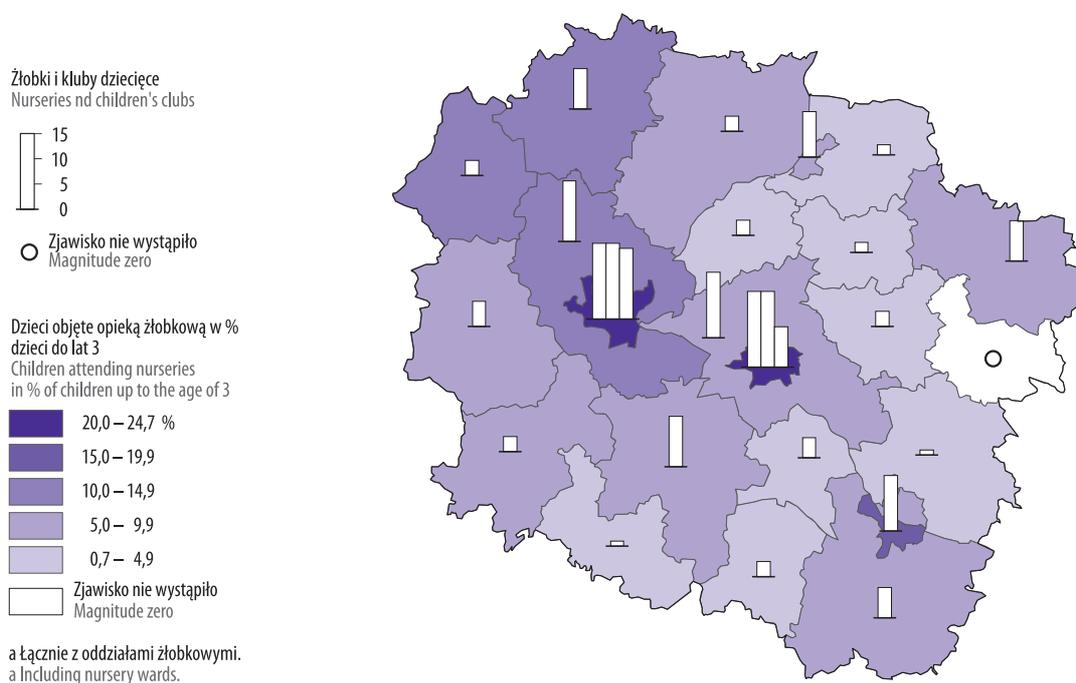
W 2020 r. województwie kujawsko-pomorskim w żłobkach, które stanowiły 72,4% placówek opieki nad dziećmi do 3 lat, było 86,9% miejsc i przebywało w ciągu roku w nich 86,4% dzieci objętych opieką w tych placówkach.

Wykres 32. Dzieci w wieku do lat 3 na 100 miejsc w żłobkach^a i klubach dziecięcych
Chart 32. Children up to the age of 3 per 100 places in nurseries^a and children's clubs

^a Łącznie z oddziałami żłobkowymi.
^a Including nursery wards.

Mapa 27. Żłobki^a i kluby dziecięce w 2020 r.
Stan w dniu 31 grudnia
Map 27. Nurseries^a and children's clubs in 2020
As of 31 December

Warunki mieszkaniowe

Housing conditions

Warunki mieszkaniowe ludności województwa kujawsko-pomorskiego ulegają poprawie. Świadczy o tym wzrost wskaźnika informujący o liczbie zasobów mieszkaniowych oraz coraz to mniejsza liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie. W regionie nieprzerwanie od roku 2010 widoczna jest tendencja wzrostowa przeciętnej powierzchni użytkowej na 1 mieszkańca. Ponadto istotne jest wyposażenie mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne, które w 2019 r. w regionie nie uległo pogorszeniu. Mieszkania zlokalizowane na terenach miejskich województwa kujawsko-pomorskiego były częściej wyposażone w wodociąg, ustęp, łazienkę oraz centralne ogrzewanie niż mieszkania położone na terenach wiejskich w kraju.

Zasoby mieszkaniowe w województwie kujawsko-pomorskim według stanu na 31 grudnia 2019 r. liczyły 759,8 tys. mieszkań, z czego 67,0% zlokalizowanych było w miastach województwa. Zasoby mieszkaniowe stanowiły 5,1% zasobu krajowego. Najwięcej mieszkań, tak jak w ubiegłym roku, znajdowało się w Bydgoszczy – 152,6 tys. i było to 20,0% wszystkich mieszkań w regionie, w odniesieniu do roku 2018 – przybyło ich 1270, tj. więcej o 26,1%. Przybyło ich najwięcej w Toruniu – 1401, wzrost o 42,7% w porównaniu z rokiem poprzednim.

W całym okresie 2010–2019, w skali roku zauważalny był wzrost liczby mieszkań na terenach wiejskich. W porównaniu ze stanem na koniec 2018 r. na terenach wiejskich liczba mieszkań w zasobach wzrosła o 1,3%, przy czym w omawianym szeregu, w latach 2015 do 2018 wzrost utrzymywał się na niezmiennym poziomie 1,2%. W miastach liczba mieszkań w zasobach wzrosła o 0,8%.

Na terenach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. zasoby mieszkaniowe były największe w powiecie bydgoskim i stanowiły 11,5% tych na wsiach oraz 75,0% całego powiatu bydgoskiego.

W 2019 r. najwięcej zasobów mieszkaniowych pozostawało w miastach powiatów ziemskich, a były to powiaty: inowrocławski, aleksandrowski i brodnicki, w których pozostawało odpowiednio: 71,3%, 54,2% oraz 51,1% zasobu mieszkaniowego.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. **przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania** wyniosła 70,6 m² (w Polsce 74,4 m²). Przy czym większa była ta na terenach wiejskich i w 2019 r. wyniosła 90,8 m², w miastach województwa – 60,6 m². Na terenach wiejskich odnotowano większy niż w miastach wzrost przeciętnej powierzchni użytkowej 1 mieszkania (w porównaniu z latami 2018 i 2010 wzrost odpowiednio o 0,6 p. proc. oraz o 4,7 p. proc.). Spośród powiatów oraz miast na prawach powiatu największą przeciętną powierzchnię przypadającą na 1 mieszkanie zanotowano w powiatach bydgoskim i toruńskim – odpowiednio 98,4 m² i 97,7 m², niezmiennie od 2010 roku.

W zasobach mieszkaniowych województwa kujawsko-pomorskiego znajdowało się 2,9 mln izb, a w samym 2019 r. przybyło 30,8 tys. izb. **Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu** wzrastała od 2010 r. W 2019 r. wyniosła tyle samo co w roku poprzednim – 3,78 izby na 1 mieszkanie, natomiast była niższa niż średnia w kraju, gdzie odnotowano przeciętnie 3,82 izby na 1 mieszkanie. Więcej izb na 1 mieszkanie odnotowano na wsiach – 4,31, a w odniesieniu do miast – 3,52. Mieszkania o najwyższej przeciętnej liczbie izb zlokalizowane były w powiecie bydgoskim (4,45 izb na 1 mieszkanie), nieco mniejszą w powiecie tucholskim (4,37). Przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu wzrastała wyraźniej na terenach wiejskich niż w miastach, co wynika także z takiego wzrostu dotyczącego powierzchni – w 2019 r. w porównaniu z latami 2018 i 2010 odpowiednio o 0,2% oraz 2,6%.

Z kolei **przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie** w miastach województwa kujawsko-pomorskiego, jak i na terenach wiejskich, w okresie 2010–2019 rokrocznie spadała, w 2019 r. wyniosła 2,73 osoby na 1 mieszkanie, wobec 2,98 w 2010 r. W Polsce wskaźnik ten był niższy o 0,14. Mniej zaludnione były mieszkania w miastach niż na terenach wiejskich (na 1 mieszkanie przypadały odpowiednio 2,40 osób oraz 3,39 osób). Spośród miast najniższy wskaźnik wystąpił w Toruniu (2,19), a na terenach wiejskich – w powiecie bydgoskim (3,20).

W 2019 r. pod względem **wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne** w ujęciu rocznym wystąpiły niewielkie różnice. Centralne ogrzewanie w mieszkaniach stanowiło 82,6%, w porównaniu z 2010 r. wzrosło o 1,6 p. proc. W łazienkę wyposażonych było 92,1% zasobów mieszkaniowych, to jest więcej niż w 2010 r. o 0,7 p. proc. Ustęp posiadało 95,3% zasobów mieszkaniowych – wzrost o 0,5 p. proc. w odniesieniu do roku 2010, natomiast wodociąg – 98,2%, co daje wzrost o 0,2 p. proc. Wzrost udziału infrastruktury mieszkaniowej nie dotyczył mieszkań wyposażonych w gaz z sieci – w 2019 r. w województwie w gaz wyposażonych było 48,5% wszystkich zasobów, co dało spadek w porównaniu z 2010 r. o 2,7 p. proc.

W latach 2010–2019 na terenach wiejskich województwa kujawsko-pomorskiego zaszły większe zmiany niż na terenach miejskich w regionie oraz terenach wiejskich kraju. W 2019 r. w wiejskiej części województwa przybyło mieszkań z dostępem do gazu sieciowego – o 104,5% (w kraju o 26,2%), wyposażonych w centralne ogrzewanie o 15,2% (w Polsce 14,4%), łazienkę – o 13,1% (wobec 12,1%), ustęp spółukiwany – o 12,6% (11,6%), a także wodociąg – o 11,7% (10,6%).

Wiejska infrastruktura mieszkaniowa w 2019 r. przedstawiała się następująco: w wodociąg wyposażonych było 95,5% wszystkich mieszkań, w ustęp – 90,7%, w łazienkę – 86,5%, w centralne ogrzewanie – 76,4%. W 2019 r. jedynie wyposażenie w gaz sieciowy było niższe na terenach wiejskich województwa i wynosiło 6,1% wobec 23,7% na terenach wiejskich w kraju. W latach 2010–2019 w infrastrukturze miejskiej województwa w odniesieniu do krajowej zmiany w wyposażeniu były mniej widoczne, ale nieprzerwanie wzrastały – za wyjątkiem wyposażenia w gaz sieciowy, którego wzrosty w omawianym okresie wystąpiły w latach 2010–2013 oraz w 2019 r.

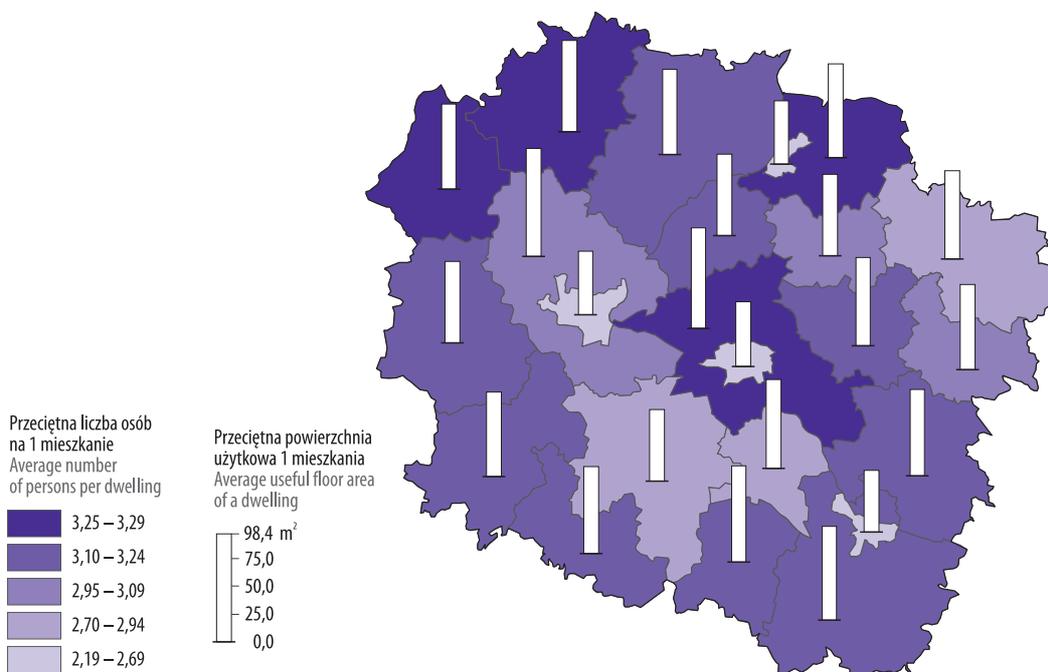
**Tablica 21. Zasoby mieszkaniowe
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 21. Dwelling stocks
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Mieszkania Dwellings	703831	732747	752265	759766
Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności Dwelling stocks per 1000 population	335,4	351,2	362,1	366,6
Przeciętna w zasobach: Dwelling stocks, average:				
liczba izb w mieszkaniu number of rooms in a dwelling	3,74	3,77	3,78	3,78
powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w m ² useful floor area of a dwelling in m ²	68,4	69,6	70,3	70,6
liczba osób na 1 mieszkanie number of persons per dwelling	2,98	2,85	2,76	2,73

**Mapa 28. Warunki mieszkaniowe ludności w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 28. Housing conditions of population in 2019
As of 31 December

W 2019 r. długość czynnej sieci rozdzielczej wodociągowej w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 23915,6 km, co stanowiło 7,7% długości w Polsce, a od roku 2010 jej udział zmalał o 0,3 p. proc. Na terenach wiejskich znajdowało się 85,7% sieci wodociągowej, ale to w miastach odnotowano wyższy wzrost jej długości (o 1,0% od 2018 r. i o 13,9% od 2010 r.). W odniesieniu do roku 2018, to w miastach powiatu żnińskiego odnotowano najwyższy wzrost (3,1%), a w odniesieniu do 2010 r. – w Toruniu (o 28,1%).

W 2019 r. na 100 km² powierzchni województwa przypadało 133,1 km sieci wodociągowej wobec 99,4 km w kraju. Od 2010 r. różnica ta malała – zwłaszcza na terenach wiejskich. Gęstość sieci wodociągowej na terenach wiejskich wyniosła 119,6 km na 100 km², natomiast w miastach – 411,3 km na 100 km². W odniesieniu do roku 2010 gęstość sieci w miastach i na wsiach wzrosła, odpowiednio o 49,7 km oraz 100 km².

Największe zagęszczenie sieci wodociągowej, nieprzerwanie od dziecięciu lat, notowane było w miastach na prawach powiatu, do roku 2017 w kolejności: w Bydgoszczy, w Grudziądzu, w Toruniu i we Włocławku, od roku 2018 – w Grudziądzu, w Bydgoszczy, we Włocławku i w Toruniu. Poza tymi miastami na prawach powiatu – to w powiecie aleksandrowskim gęstość była najwyższa – 188,6 km na 100 km², zaś najmniejsza w powiecie tucholskim – 79,6 na 100 km².

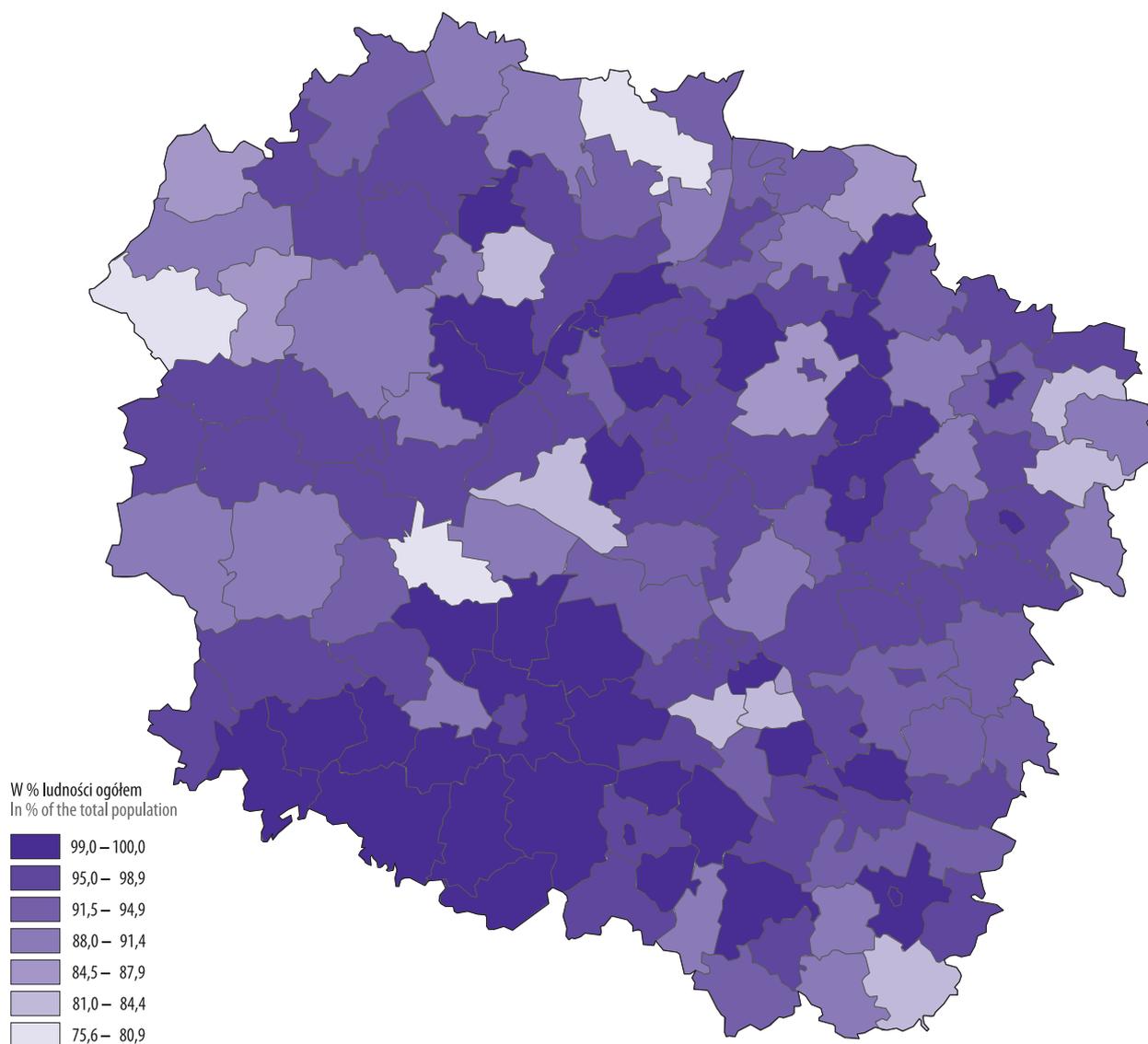
Tablica 22. Wodociągi
Stan w dniu 31 grudnia

Table 22. Water supply system
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Sieć rozdzielcza w km Distribution network in km	21782,0	23239,8	23777,6	23915,6
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych w szt. Connections leading to residential buildings in pcs	254431	276286	283123	287210
Zużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych (w ciągu roku) w hm ³ Consumption of water from water supply system in households (during the year) in hm ³	32,6	34,0	35,3	35,4

Mapa 29. Ludność korzystająca z sieci wodociągowej w 2019 r.

Map 29. Population connected water supply system in 2019

W 2019 r., tak jak w roku ubiegłym, w województwie kujawsko-pomorskim 95,4% ludności korzystało z sieci wodociągowej; było to o 3,2 p. proc. więcej niż w Polsce oraz więcej o 4,6 p. proc. niż w 2010 roku w województwie. Ludność miast województwa kujawsko-pomorskiego w większym stopniu korzystała z wodociągu, bo 96,9% ludności miejskiej, natomiast na wsi – 93,4%. Pod względem udziału ludności korzystającej z sieci wodociągowej województwo kujawsko-pomorskie zajęło 6. lokatę (po opolskim, wielkopolskim, pomorskim, zachodniopomorskim i śląskim).

**Tablica 23. Kanalizacja
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 23. Sewage system
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Sieć kanalizacyjna ^a w km Sewage system ^a in km	6365,4	7887,5	8262,5	8410,7
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych w szt. Connections leading to residential buildings in pcs	128778	149031	153994	156734
Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną (w ciągu roku) w hm ³ Wastewater discharged by sewage system (during the year) in hm ³	71,6	63,8	69,2	68,7
w tym oczyszczane of which treated	71,5	63,8	69,2	68,7

a łącznie z kolektorami.
a Including collectors.

Na przestrzeni lat 2010–2019 długość czynnej **sieci kanalizacyjnej** w województwie kujawsko-pomorskim wzrosła o 2,0 tys. km i osiągnęła długość 8410,7 km. Stanowiło to 5,1% długości sieci w kraju i 8. miejsce pod względem długości, tak jak w 2010 r. W regionie sieć kanalizacyjna należąca do zarządu bądź administracji gmin stanowiła mniej niż połowę czynnej długości, bo 38,9%. To na terenach wiejskich jej długość była większa, z udziałem 58,8%, a w okresie dziesięciolecia długość sieci wzrosła o 42,2% (w kraju o 76,2%). W miastach województwa wzrost ten stanowił 20,0% (w Polsce wzrost o 29,3%).

Na przestrzeni omawianych lat w miastach oraz na wsiach województwa widoczny był ogólny wzrost długości sieci kanalizacyjnej, tylko rok 2012 sygnalizował jej zmniejszenie. Wraz ze wzrostem długości sieci wzrastała jej gęstość. W 2019 r. gęstość sieci kanalizacyjnej w województwie kujawsko-pomorskim wynosiła 46,8 km na 100 km², natomiast w kraju – 52,8 km na 100 km².

Na terenach wiejskich województwa, jak i w kraju, gęstość sieci kanalizacyjnej niezmiennie od roku 2010 wzrastała. Natomiast w miastach wzrost nie był tak ciągły, ale tam gęstość pozostała wyższa niż w kraju – w 2019 r. wskaźnik wyniósł 412,2 na 100 km², wobec 299,0 na 100 km². Największą gęstość notowano w powiatowych miastach województwa, a oprócz nich – największą w powiecie aleksandrowskim – 58,7 km na 100 km², najmniejszą zaś w powiecie lipnowskim – 14,5 km na 100 km² – tam również ta gęstość była najmniejsza przez całe ostatnie dziesięciolecie.

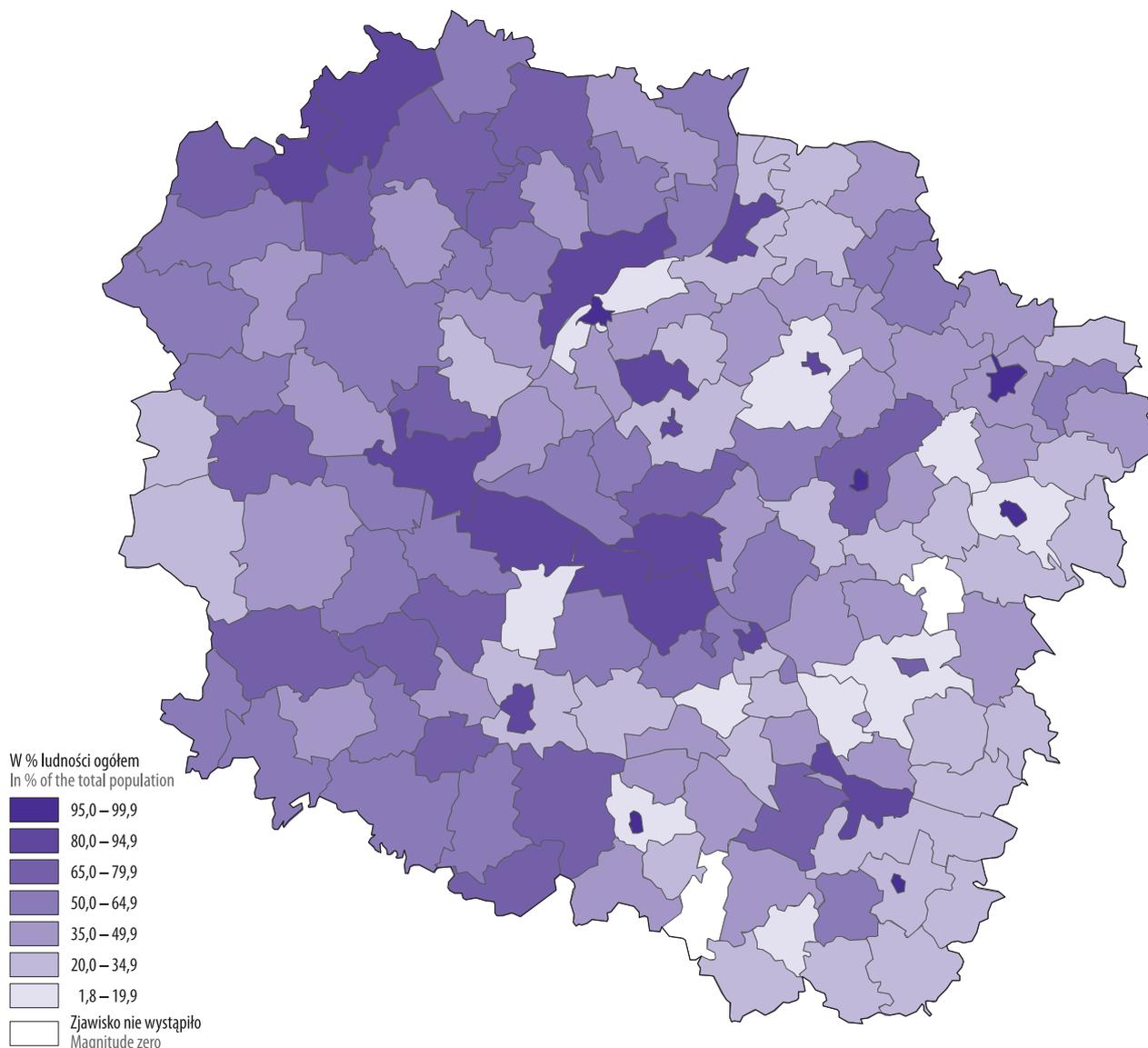
Na koniec 2019 r. całkowita **długość sieci gazowej** wyniosła 4983,3 tys. km, z czego 72,4% stanowiła sieć rozdzielcza. Długość sieci gazowej w województwie kujawsko-pomorskim stanowiła 3,2% długości krajowej. W odniesieniu do roku 2018 jej długość wzrosła o 139,3 km (w kraju – o 3,5 tys. km), a od 2010 r. – o 1,3 tys. km. (w Polsce o 24,7 tys. km). W omawianym dziesięcioleciu wzrost długości czynnej sieci wodociągowej był większy na terenach wiejskich województwa. W stosunku do roku 2010 wyniósł – 66,2%, natomiast w miastach regionu – 14,5%. Pod względem długości – województwo zajęło 10. lokatę w kraju.

W 2019 r. **gęstość sieci gazowej** wyniosła 20,1 km na 100 km² (w Polsce 43,7 km na 100 km²), co daje 14. pozycję w kraju. Tak jak w roku ubiegłym, w miastach województwa kujawsko-pomorskiego wskaźnik był wyższy niż w kraju (306,1 km na 100 km², wobec 281,1 km), natomiast na terenach wiejskich był niższy niż w kraju (6,2 km na 100 km², wobec 25,6 km).

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim **odsetek ludności ogółem korzystającej z sieci gazowej** wyniósł 43,4%. W porównaniu z 2010 r. spadł o 1,3 p. proc, a w odniesieniu do krajowego był niższy o 9,5 p. proc. W miastach z sieci gazowej korzystało 69,2% ludności ogółem (o 2,7 p. proc. mniej niż 2010 r.), w Polsce więcej o 2,2 p. proc. Natomiast na obszarach wiejskich korzystający z sieci gazowej stanowili 6,4% ogółu ludności (o 3,5 p. proc. więcej niż w 2010 r.) – wobec kraju, gdzie udział wyniósł 18,8 p. proc. więcej.

Mapa 30. Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej w 2019 r.

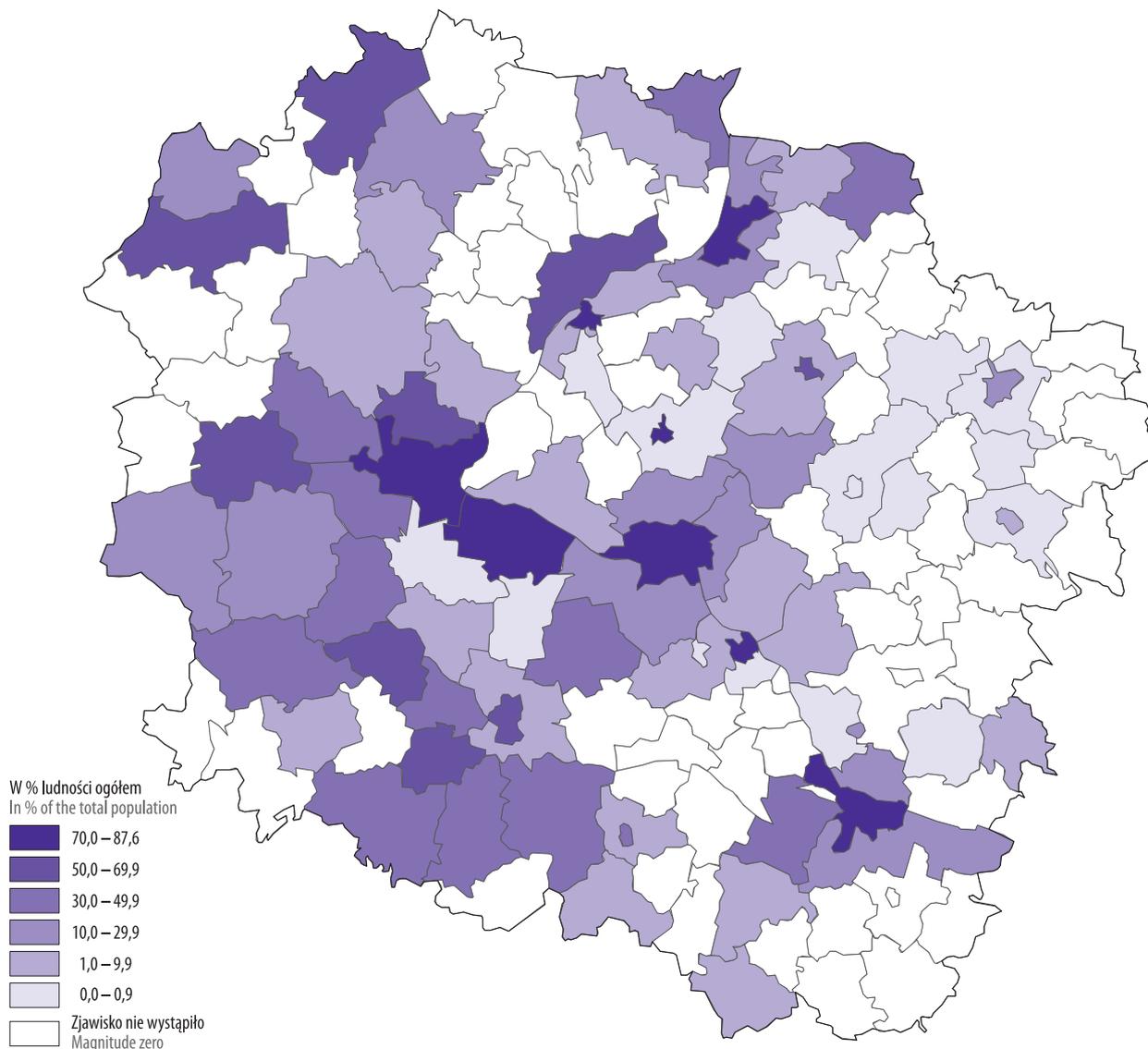
Map 30. Population connected sewage system in 2019

W ciągu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych wyniosło 1539,0 GWh i było niższe w porównaniu z poprzednim rokiem o 6,0%. Wzrosło natomiast na terenach wiejskich, o 28,8%, a zmalało w miastach regionu – o 9,2%. Zużycie gazu było najwyższe w Bydgoszczy oraz w Toruniu, odpowiednio wyniosło 417,9 GWh oraz 270,4 GWh.

W 2019 r. w gospodarstwach domowych zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca zmalało w porównaniu z rokiem poprzednim o 5,7% i wyniosło 741,8 kWh. Przy czym w miastach wyniosło 1110,6 kWh, a na wsiach 211,3 kWh. W kraju zużycie gazu w gospodarstwach domowych w przeliczeniu na mieszkańca było wyższe niż w województwie kujawsko-pomorskim i wyniosło 1246,7 kWh na 1 mieszkańca, z tego 1557,1 kWh w miastach oraz 779,8,4 kWh na terenach wiejskich.

Mapa 31. Ludność korzystająca z gazu z sieci w 2019 r.
Map 31. Population connected gas supply system in 2019

Tablica 24. Sieć gazowa oraz odbiorcy i zużycie gazu z sieci w gospodarstwach domowych Stan w dniu 31 grudnia

Table 24. Gas supply system as well as consumers and consumption of gas from gas supply system in households As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Sieć gazowa w km Gas supply system in km	3705,0	4535,4	4844,0	4983,3
Przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i niemieskalnych w szt. Connections leading to residential and non-residential buildings in pcs	63887	71504	78426	81428
Odbiorcy gazu z sieci ^a w tys. Consumers of gas from gas supply system ^a in thousands	343,1	334,5	348,0	355,6
Zużycie gazu z sieci (w ciągu roku): Consumption of gas from gas supply system (during the year):				
w GWh ^b in GWh ^b	139,2	1361,3	1636,6	1539,0
na 1 mieszkańca w kWh ^c per capita in kWh ^c	67,3	652,1	786,9	741,8

a łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych. b, c W 2010 r. w jednostkach naturalnych: b – hm³, c – m³.
a Including gas customers using collective gas-meters. b, c In 2010 in natural units: b — hm³, c — m³.

Ochrona zdrowia Health care

Mieszkańcy województwa kujawsko-pomorskiego mają dostęp do szeregu usług świadczonych w zakresie systemu ochrony zdrowia. W 2019 r. względem roku poprzedniego zaobserwowano nieznaczny spadek liczby udzielanych porad lekarskich w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej. W latach 2012–2018 notowano ich roczny wzrost. W 2019 r. zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim, jak i 2012 r. zmalała liczba łóżek w szpitalach ogólnych przypadająca na 10 tys. mieszkańców. W ramach stacjonarnej opieki zdrowotnej prowadzono także m.in. działalność leczniczą z zakresu opieki długoterminowej, czy też psychiatrycznej.

Zgodnie z danymi statystycznymi w latach 2012–2019 poprawił się dostęp mieszkańców do usług większości grup personelu medycznego. Niesłabnącym zainteresowaniem cieszy się korzystanie z popularnej w województwie oferty lecznictwa uzdrowiskowego. W omawianym okresie o blisko 40% zwiększyła się liczba kuracjuszy i pacjentów.

Najczęstszym miejscem kontaktu pacjenta ze służbą zdrowia są placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, do których zalicza się **przychodnie i praktyki lekarskie**. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim funkcjonowało 920 przychodni (4,2% wszystkich w kraju), tj. o 1,3% więcej niż w roku poprzednim i o 21,9% więcej niż w 2012 r. Większość tych placówek (75,8%) działała w miastach. Przy czym 35,3% zlokalizowana była w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu.

Średnio w województwie przypadały 4 przychodnie w przeliczeniu na 10 tys. ludności. Spośród powiatów i miast naprawach powiatu najwięcej tego rodzaju placówek działało we Włocławku (7 przychodni na 10 tys. ludności). W miastach wojewódzkich wskaźnik wyniósł dla Bydgoszczy 6 przychodni na 10 tys. ludności, a dla Torunia 5 przychodni na 10 tys. ludności.

W przeciwieństwie do tendencji obserwowanych w odniesieniu do przychodni, liczba praktyk lekarskich w województwie w ostatnich latach maleje. W 2019 r. było ich 272 (6,1% wszystkich w kraju), tj. o 8,1% mniej niż rok wcześniej i o 28,4% mniej niż w 2012 r. Zdecydowana większość, bo 78,3%, to praktyki lekarskie w miastach. Blisko 30% zlokalizowana była w obu miastach wojewódzkich.

W ramach **stacjonarnej całodobowej opieki zdrowotnej** do dyspozycji mieszkańców województwa w końcu 2019 r. było 40 szpitali ogólnych (4,5% wszystkich w kraju), w których funkcjonowało 381 oddziałów. Ze wszystkich tych placówek łącznie niemal połowa (45,0%) działała w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu. Najwięcej (14) skupionych było w Bydgoszczy.

W skład placówek stacjonarnej opieki zdrowotnej w województwie wchodziło także:

- 26 zakładów opiekuńczo-leczniczych (w tym 3 typu psychiatrycznego), tj. 6,0% wszystkich w kraju,
- 11 zakładów pielęgnacyjno-opiekuńczych (6,8% wszystkich w kraju),
- 7 oddziałów opieki paliatywnej¹⁰ (17,9% wszystkich w kraju),
- 2 hospicja (1,7% wszystkich w kraju),
- 1 szpital psychiatryczny (1,6% wszystkich w kraju),
- 1 ośrodek leczenia odwykowego alkoholowego (3,1% wszystkich w kraju),

a w ramach lecznictwa uzdrowiskowego 31 sanatoriów i szpitali (12,9% wszystkich w kraju) oraz 1 stacjonarny zakład rehabilitacji leczniczej (2,9% wszystkich w kraju).

Zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim, jak i w odniesieniu do 2012 r. nie odnotowano znaczących zmian liczby wymienionych wyżej placówek w województwie. Warto jedynie zaznaczyć, że w 2019 r. w porównaniu ze stanem z 2012 r. wyraźnie wzrosła liczba zakładów opiekuńczo-leczniczych (o 30,0%).

W nagłych przypadkach pomoc medyczna zapewniana jest pacjentom w ramach **Systemu Państwowego Ratownictwa Medycznego**. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim w tym zakresie działalność prowadziły 93 zespoły ratownictwa medycznego (5,9% wszystkich w kraju), z których 12 to zespoły specjalistyczne, a 81 podstawowe. Ich liczba nie zmieniła się w porównaniu z rokiem poprzednim, a w odniesieniu do 2012 r. wzrosła o 4,5%. Przy czym w 2019 r. samych zespołów specjalistycznych było o 22 mniej niż w 2012 r. Pomocy medycznej udzielał również 1 lotniczy zespół ratownictwa medycznego oraz 10 szpitalnych oddziałów ratunkowych (SOR). Z systemem w województwie współpracowało 12 izb przyjęć oraz 4 centra urazowe.

Dostępność świadczeń medycznych udzielanych przez zespoły ratownictwa medycznego obrazuje liczba zespołów (podstawowych i specjalistycznych) przypadająca na 100 tys. ludności. W 2019 r. wskaźnik ten dla województwa wyniósł 4,5 (w kraju 4,1 zespoły na 100 tys. ludności), tj. wartość pozostała na poziomie sprzed roku, ale zwiększyła się o 0,3 osoby na 100 tys. ludności w porównaniu z notowaną w 2012 r.

Ambulatoryjna opieka zdrowotna realizowana jest przez poradnie, przychodnie i praktyki lekarskie (tj. przychodnie, ośrodki zdrowia, poradnie, ambulatoria i izby chorych oraz zakłady badań diagnostycznych i medyczne laboratoria diagnostyczne).

Stacjonarna opieka zdrowotna to całodobowa opieka lekarska i pielęgnarska świadczona w stacjonarnych zakładach opieki zdrowotnej (tj. szpitale – ogólne, psychiatryczne i uzdrowiskowe, ośrodki leczenia odwykowego, ośrodki rehabilitacyjne dla narkomanów, regionalne ośrodki psychiatrii sądowej, zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze, hospicja, oddziały opieki paliatywnej, sanatoria).

Ratownictwo medyczne to system, który tworzy się w ramach realizacji zadań państwa polegających na zapewnieniu pomocy każdej osobie znajdującej się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego.

¹⁰ Do 2013 r. dane dotyczące opieki paliatywnej były ujmowane w szpitalach, w oddziałach dla przewlekle chorych.

**Tablica 25. Placówki opieki zdrowotnej
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 25. Health care facilities
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2012	2015	2018	2019
Przychodnie Out-patient departments	755	818	908	920
Praktyki lekarskie ^a Medical and dental practices ^a	380	345	296	272
Porady udzielone ^b w tys: Consultations provided ^b in thousands:	16668,8	17023,3	17430,1	17312,8
lekarskie medical	15085,0	15411,2	15851,7	15764,6
stomatologiczne dental	1583,8	1612,0	1578,4	1548,2
Szpitala ogólne General hospitals	42	43	41	40

a Dane obejmują praktyki, które podpisały kontrakty z NFZ lub przychodniami. b Łącznie z poradami finansowanymi przez pacjentów; w ciągu roku.

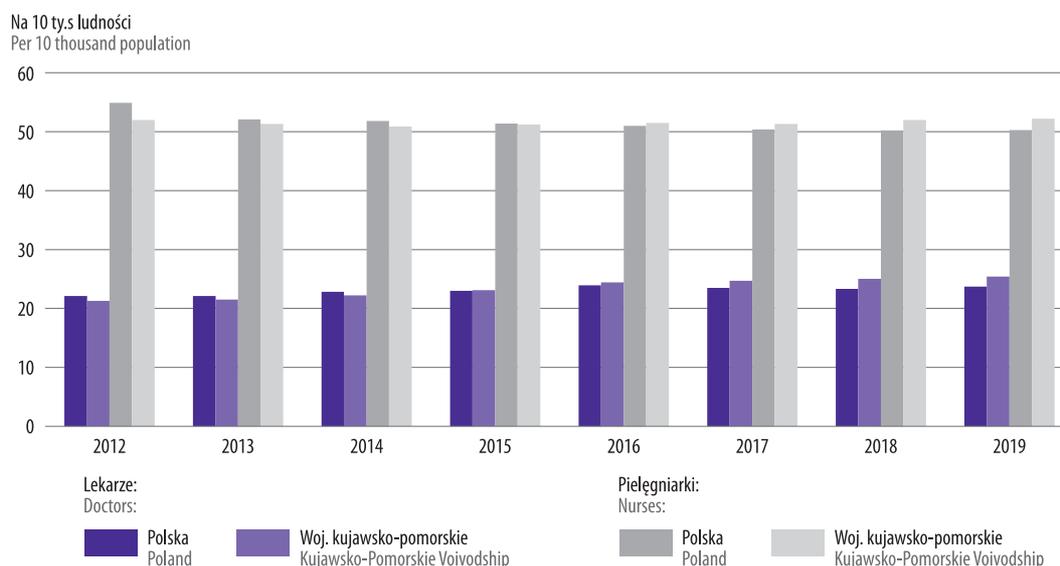
a Data concern practices that have signed contract with the National Health Fund or out-patient departments. b Including consultations paid by patients; during the year.

Kadra medyczna

Podstawowym elementem sprawnie działającego systemu opieki zdrowotnej jest zapewnienie dostępu do kadry medycznej, a także dbanie o jakość oferowanych usług. Miarą **dostępu ludności do kadry medycznej** jest wskaźnik wyrażający liczbę pracowników medycznych przypadających na 10 tys. ludności. Wskazuje on, że w latach 2012–2019 nastąpiła poprawa dostępności mieszkańców do większości grup personelu medycznego w województwie.

**Wykres 33. Lekarze i pielęgniarki na 10 tys. ludności
Stan w dniu 31 grudnia**

Chart 33. Doctors and nurses per 10 thousand population
As of 31 December

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.
Source: data of the Ministry of Health and the Ministry of Interior and Administration.

W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przypadało średnio 25 **lekarzy** na 10 tys. mieszkańców. Było to tyle samo ile w roku poprzednim, ale o 4 lekarzy na 10 tys. ludności więcej niż w tym samym czasie w 2012 r. Polepszyła się także relacja analizowanego wskaźnika w województwie względem średniej krajowej. W końcu 2012 r. w województwie przypadało średnio o 1 lekarza na 10 tys. ludności mniej niż w kraju, natomiast w końcu 2019 r. różnica zwiększyła się na korzyść województwa do 1 lekarza na 10 tys. ludności. Przy czym w 2018 r. było to w województwie o 2 lekarzy na 10 tys. ludności więcej niż w kraju.

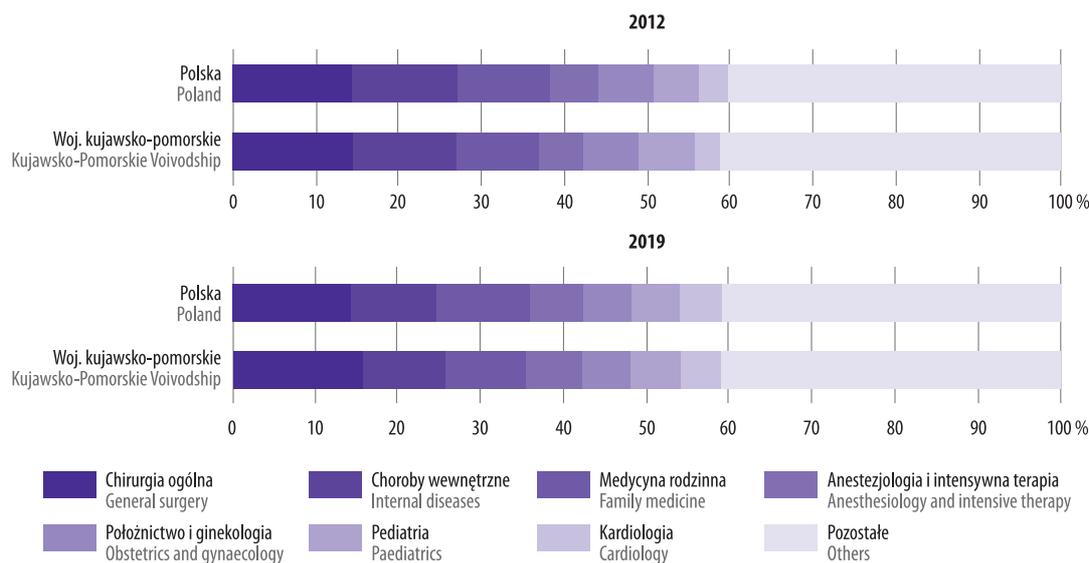
Ważnym aspektem wpływającym na dostępność lekarzy pracujących z pacjentami jest ich rozmieszczenie. W województwie kujawsko-pomorskim występuje zróżnicowanie pod względem liczby lekarzy przypadających przeciętnie na 10 tys. mieszkańców. Najkorzystniejszą sytuację w 2019 r., podobnie jak w latach poprzednich, zaobserwowano w miastach na prawach powiatu. Spośród nich największa liczba lekarzy w analizowanym roku przypadała w Bydgoszczy (66 lekarzy w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców). Podobna sytuacja miała miejsce w roku poprzednim.

W latach 2012–2019 w województwie poprawił się też dostęp mieszkańców do **lekarzy specjalistów**. W końcu 2019 r. średnio przypadało ich 19 na 10 tys. ludności (w kraju 16). Wartość wskaźnika zwiększyła się w porównaniu z rokiem poprzednim o 1 lekarza specjalistę na 10 tys. ludności i była wyższa o 3 lekarzy specjalistów na 10 tys. ludności w porównaniu z notowaną w 2012 r. Względem 2012 r. zwiększyła się ona, bądź utrzymała się na niezmiennym poziomie we wszystkich, najliczniej reprezentowanych grupach lekarzy specjalistów w województwie. W analizowanych latach najbardziej polepszył się dostęp do chirurgów. Poprawę dostępności odnotowano też m.in. w odniesieniu do kardiologów oraz do lekarzy specjalistów z zakresu anestezjologii i intensywnej terapii.

Dane statystyczne wskazują również na nieznaczną poprawę dostępu mieszkańców do **lekarzy dentyistów**. W końcu 2019 r. średnio w województwie przypadało ich 4 na 10 tys. ludności (tyle samo w kraju), tj. tyle samo ile rok wcześniej i średnio o 1 lekarza więcej na 10 tys. mieszkańców niż w 2012 r.

Wykres 34. Struktura lekarzy specjalistów^a według specjalizacji Stan w dniu 31 grudnia

Chart 34. Structure of specialist doctors^a by specialization
As of 31 December

a Ze specjalizacją II stopnia i z tytułem specjalisty.
a With grade II specialization or with title of specialist.

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia oraz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.
Source: data of the Ministry of Health and the Ministry of Interior and Administration.

W końcu grudnia 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przypadały przeciętnie 52 **pielęgniarki** na 10 tys. ludności (w kraju 50). Było to tyle samo zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim, jak i w odniesieniu do 2012 r. Wyraźna poprawa wartości omawianego wskaźnika wystąpiła wśród pielęgniarek legitymujących się wykształceniem wyższym magisterskim (z 6 w 2012 r. do 12 pielęgniarek przypadających na 10 tys. ludności w 2019 r.). Najlepszą dostępność do usług pielęgniarskich w przekroju terytorialnym obserwuje się w Bydgoszczy. W końcu 2019 r., przypadało tam najwięcej pielęgniarek, bo 111 w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców.

Ważnym, szczególnie dla kobiet w wieku rozrodczym, jest dostęp do **położnych**. W 2019 r. w województwie przypadało ich średnio 27 na 10 tys. kobiet w grupie wieku 15–49 lat (w kraju 26), tj. o 1 położną więcej na 10 tys. kobiet w wieku rozrodczym niż w roku poprzednim i o 2 położne więcej na 10 tys. kobiet w wieku rozrodczym niż w 2012 r.

Dane statystyczne wskazują też na nieznaczną poprawę dostępności mieszkańców województwa do usług **farmaceutów** legitymujących się wykształceniem wyższym. W końcu 2019 r. przypadało ich, podobnie jak w roku poprzednim, średnio 7 na 10 tys. ludności (tyle samo w kraju). W 2012 r. mieszkańcy mieli do dyspozycji mniej, bo 6 farmaceutów na 10 tys. ludności.

W 2019 r. w porównaniu z 2012 r. poprawił się także w województwie kujawsko-pomorskim dostęp mieszkańców do **fizjoterapeutów**. W 2019 r. średnio przypadało 9 przedstawicieli tego zawodu na 10 tys. mieszkańców (w kraju 8 fizjoterapeutów na 10 tys. ludności), tj. tyle samo ile w 2018 r. i o 2 fizjoterapeutów na 10 tys. ludności więcej niż w 2012 r.

Ambulatoryjna opieka zdrowotna:

Dzięki działalności placówek **ambulatoryjnej opieki zdrowotnej** pacjenci mają zapewniony szeroki zakres usług, do których zaliczyć należy ambulatoryjne świadczenia zdrowotne podstawowej lub specjalistycznej opieki zdrowotnej, tj. porady lekarskie – w tym specjalistyczne, porady stomatologiczne, podstawowe zabiegi oraz świadczenia z zakresu rehabilitacji leczniczej.

Po notowanym w ostatnich latach wzroście liczby **porad lekarskich** udzielanych w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w województwie kujawsko-pomorskim, w 2019 r. względem roku poprzedniego ich liczba zmalała. W 2019 r. odnotowano 17,3 mln takich porad (5,3% wszystkich w kraju), tj. o 0,7% mniej niż w roku poprzednim i o 3,9% więcej niż w 2012 r. Ze wszystkich porad udzielonych przez lekarzy, 60,6% miało miejsce w ramach podstawowej opieki zdrowotnej, a 37,0% w opiece specjalistycznej. Pozostałe 2,4% zrealizowano w ramach nocnej i świątecznej opieki zdrowotnej.

W omawianym roku najwięcej ich udzielono w obu miastach wojewódzkich. Było to 38,2% wszystkich porad lekarskich, a ponad połowę (56,9%) specjalistycznych w województwie. Przy czym największy ich odsetek odnotowano w Bydgoszczy, tj. 25,1% wszystkich porad lekarskich, a 39,5% – specjalistycznych.

Porady stomatologiczne stanowiły 8,9% ogólnej liczby porad ambulatoryjnych w województwie (1,5 mln; 4,5% wszystkich w kraju). Na Bydgoszcz i Toruń przypadło łącznie 42,9% tego rodzaju porad. Większość porad ambulatoryjnych w omawianym roku (70,7%) została udzielona pacjentom w przychodniach.

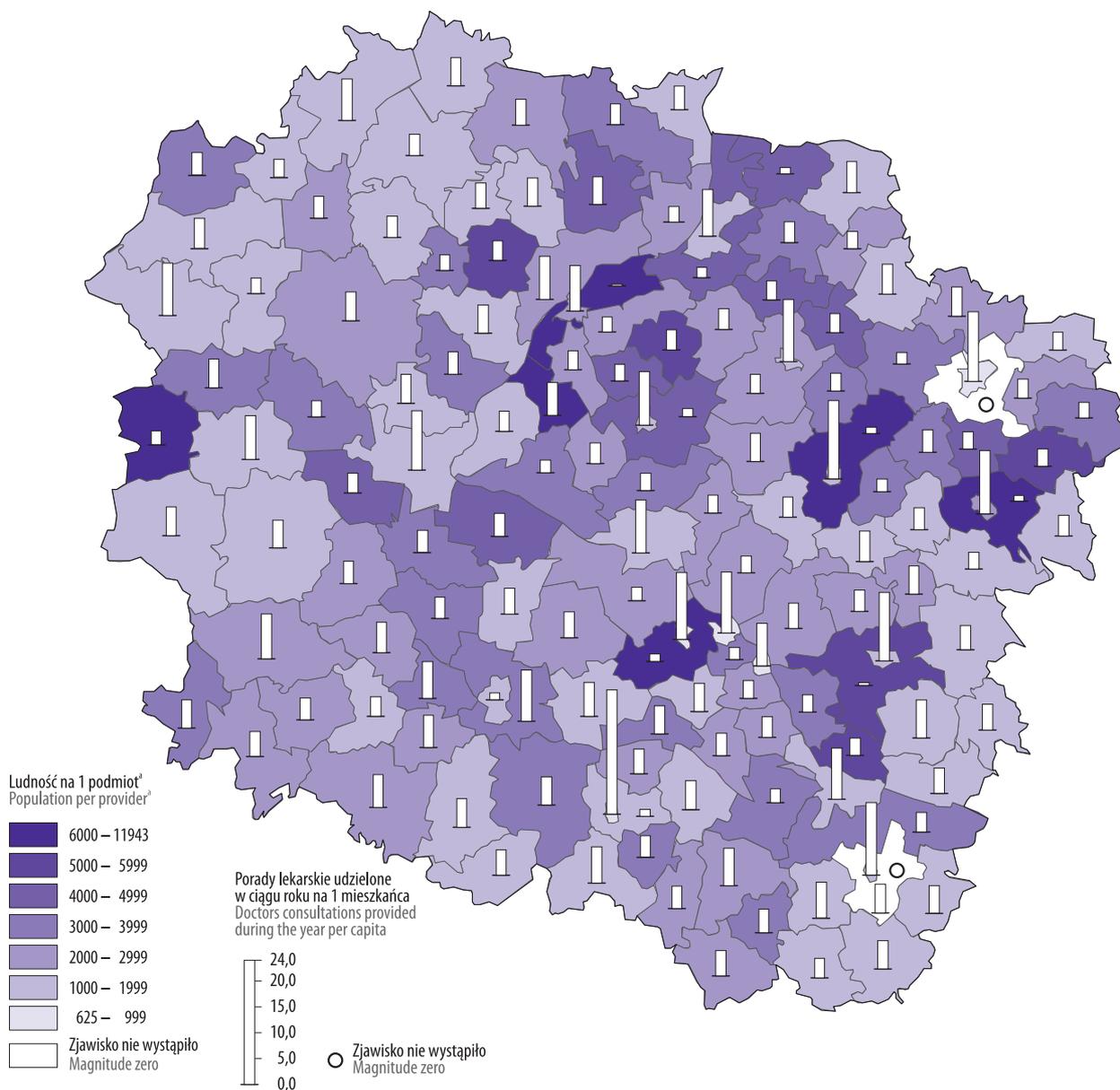
W przychodniach oraz w ramach praktyk lekarskich w 2019 r. udzielono w województwie średnio 7,6 porad lekarskich w przeliczeniu **na 1 mieszkańca** (tyle samo w kraju), tj. tyle samo w roku poprzednim i o 0,4 porady na 1 mieszkańca więcej niż w 2012 r. W miastach wskaźnik ten wyniósł 10,8, a na terenach wiejskich 3,0. W porównaniu z 2012 r. jego wartość zwiększyła się w miastach o 1,0 pkt., a na terenach wiejskich o 0,1 pkt.

Wartość omawianego wskaźnika w 2019 r. była zróżnicowana w poszczególnych gminach województwa kujawsko-pomorskiego. Ze wszystkich 144 gmin, w 22 liczba porad przypadająca na 1 mieszkańca przewyższała średnią wojewódzką. Przeciętnie z największej liczby porad lekarskich korzystał mieszkaniiec gminy miejskiej Radziejów (24,0 porady lekarskie na 1 mieszkańca). Wyższe wartości wskaźnika aniżeli

średnia dla województwa odnotowano także w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy (11,4 porady lekarskie na 1 mieszkańca) i w Toruniu (10,2 porady lekarskie na 1 mieszkańca). W gminach wiejskich Gostycyn i Chełmno przypadają średnio najmniej, bo poniżej jednej porady na 1 mieszkańca. Z uwagi na fakt, iż w końcu 2019 r. na obszarze gmin wiejskich Brodnica i Kowal nie funkcjonowały przychodnie i praktyki lekarskich, nie odnotowano tam również porad lekarskich.

Mapa 32. Ambulatoryjna opieka zdrowotna w 2019 r.

Map 32. Out-patient health care in 2019

a Przychodnie i praktyki lekarskie.

a Out-patients departments and doctors patients.

Źródło: dane Ministerstwa Zdrowia, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Głównego Urzędu Statystycznego.
Source: data of the Ministry of Health, the Ministry of Interior and Administration and the Central Statistical Office.

Ocenie poziomu **dostępności placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej dla mieszkańców** posłuży analiza zmiennej przedstawiającej liczbę ludności przypadającą na 1 tego rodzaju podmiot. Wskaźnik ten umożliwia także porównanie w przekroju terytorialnym. W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przypadało średnio 1739 mieszkańców na 1 placówkę¹¹ wykonującą działalność leczniczą w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej (1461 osób na 1 placówkę w kraju), tj. o 13 osób na 1 placówkę więcej niż w roku poprzednim i o 108 osób na 1 placówkę mniej niż w 2012 r. Warto dodać, że w omawianym roku w miastach z 1 placówki korzystało średnio 1341 mieszkańców, tj. o 1680 osób mniej niż na terenach wiejskich. W 2019 r. w porównaniu z 2012 r. w miastach ubywało przeciętnie 135 osób korzystających z jednej placówki, a na terenach wiejskich – przybyło przeciętnie 41 osób. Wskazuje to na ogólną poprawę dostępności mieszkańców województwa do omawianych placówek w latach 2012–2019. W 2019 r. w porównaniu z 2012 r. wyraźna poprawa widoczna była w miastach w przeciwieństwie do obszarów wiejskich.

Dostępność mieszkańców do usług placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej była zróżnicowana w poszczególnych gminach województwa. Spośród 144 gmin w województwie kujawsko-pomorskim, w 43 z nich w 2019 r. przypadało przeciętnie mniej mieszkańców na 1 placówkę niż średnio w województwie. W grupie tej znajdowały się m.in. oba miasta województwa, tj. Bydgoszcz (1304 osoby na 1 placówkę) i Toruń (1481 osób na 1 placówkę). Przeciętnie najmniejsza liczba mieszkańców z 1 placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej korzystała w gminie miejskiej Ciechocinek (625 osób z 1 placówki). W grupie gmin, w których przypadało najwięcej, bo powyżej 5 tys. mieszkańców na 1 omawiany podmiot znalazły się gminy wiejskie. Wśród nich największe obciążenie korzystających odnotowano w gminie Aleksandrów Kujawski (11943 osób na 1 placówkę).

Stacjonarna opieka zdrowotna

Stacjonarna opieka zdrowotna jest realizowana m.in. przez **szpitale ogólne**. W końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim placówki te dysponowały 8,9 tys. łóżek¹² (5,3% wszystkich w kraju), tj. mniejszą liczbą zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim (o 7,5%), jak i 2012 r. (o 6,7%). Nieco ponad połowa wszystkich łóżek w województwie przypadała na oba miasta wojewódzkie. Najwięcej, bo 37,8% ogółu w województwie, znajdowało się do dyspozycji pacjentów w Bydgoszczy.

W końcu grudnia 2019 r. ze wszystkich łóżek w szpitalach ogólnych najwięcej, bo 23,2%, przypadało na 89 oddziałów chirurgicznych¹³. Przy czym ponad połowa z nich (52,8%) na chirurgię ogólną. W strukturze łóżek wyróżnić należy oddziały: chorób wewnętrznych (10,4%), ginekologiczno-położnicze (10,2%), psychiatryczne (6,6%), kardiologiczne (6,2%), rehabilitacyjne (5,7%) oraz pediatryczne (5,4%). W każdym z pozostałych oddziałów udział łóżek nie przekroczył 5,0%.

Szpitale ogólne w województwie w omawianym roku miały do dyspozycji średnio 42,8 **łóżek w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców** (w kraju 43,5 łóżek na 10 tys. ludności). Rok wcześniej było to 46,2 łóżka na 10 tys. ludności, a w 2012 r. średnio w województwie przypadało 45,4 łóżka na 10 tys. mieszkańców.

W ciągu 2019 r. w szpitalach ogólnych w województwie leczono w trybie stacjonarnym¹⁴ 388,5 tys. pacjentów (4,8% wszystkich leczonych w kraju), tj. o 2,5% osób mniej niż w roku poprzednim i o 4,5% osób mniej niż w 2012 r. Odsetek leczonych dzieci w wieku do 18. roku życia wyniósł 18,8%. Spośród **oddziałów szpitalnych**, najwięcej pacjentów w 2019 r. leczono na oddziałach chirurgicznych (103,5 tys.), z czego ponad połowę (52,9%) na chirurgii ogólnej. Znaczna liczba chorych poddana była leczeniu na oddziałach ginekologiczno-położniczych (49,1 tys.), chorób wewnętrznych (44,5 tys.), kardiologicznych (31,5 tys.), pediatrycznych (21,4 tys.). Na oddziałach onkologicznych leczono 17,7 tys. pacjentów, na neonatologicz-

11 Przychodnie łącznie z ośrodkami zdrowia, poradniami, ambulatoriami i izbami chorych oraz zakładami badań diagnostycznych i medycznymi laboratoriami diagnostycznymi. Łącznie z danymi o placówkach podległych resortom MON i MSWiA.

12 Łącznie z łóżkami i inkubatorami dla noworodków.

13 Obejmuje łóżka na oddziałach: chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, chirurgii szczękowo-twarzowej, chirurgiczny dla dzieci, kardiochirurgiczny, urologiczny, neurochirurgiczny.

14 Łącznie z ruchem międzyoddziałowym.

nych 17,6 tys., a na neurologicznych 16,6 tys. pacjentów. Na oddziałach gruźlicy i chorób płuc zapewniono leczenie 15,2 tys. osobom. Na pozostałych oddziałach objęta leczeniem była grupa 71,3 tys. chorych.

W 2019 r. jedna osoba chora przebywała średnio na oddziale szpitalnym 5,7 dni (w kraju 5,3 dni). W roku poprzednim na tym samym poziomie, a w 2012 r. 5,4 dni. Przeciętnie najdłuższe leczenie trwało na oddziałach psychiatrycznych (33,4 dni). Długotrwałe leczenie dotyczyło także pacjentów oddziałów terapii uzależnień (średni pobyt chorego to 26,2 dni) oraz oddziałów rehabilitacyjnych (23,7 dni).

Poza wspomnianymi wyżej oddziałami psychiatrycznymi oraz oddziałami terapii uzależnień w szpitalach ogólnych, **stacjonarną opiekę psychiatryczną** w 2019 r. w województwie świadczył także szpital psychiatryczny, ośrodek leczenia odwykowego alkoholowego oraz 3 zakłady opiekuńczo-lecznicze typu psychiatrycznego. Zakłady te dysponowały łącznie 895 łóżkami (3,2% wszystkich w kraju¹⁵), tj. o 0,8% więcej niż w roku poprzednim, ale o 16,1% więcej niż w 2012 r. W większości były to łóżka w szpitalu psychiatrycznym (53,6% wszystkich łóżek). Oddziały psychiatryczne oraz terapii uzależnień w szpitalach ogólnych w 2019 r. zapewniały leczonym 674 łóżka.

Z pomocy w zakresie leczenia psychiatrycznego w 2019 r. skorzystało w województwie 13,0 tys. osób. Najwięcej pacjentów leczono na oddziałach psychiatrycznych w szpitalach ogólnych (6,0 tys. osób). Znaczną liczbę pacjentów poddano też leczeniu w szpitalu psychiatrycznym (4,7 tys. osób). Leczeniem szpitalnym objętych było łącznie 91,1% wszystkich pacjentów leczonych psychiatrycznie w województwie. Najdłuższe leczenie trwało w zakładach opiekuńczo-leczniczych typu psychiatrycznego (średnio 288 dni).

Opiekę długoterminową w ramach stacjonarnej opieki zdrowotnej w końcu 2019 r. w województwie świadczyły chorym (poza wspomnianymi już zakładami opiekuńczo-leczniczymi typu psychiatrycznego) także zakłady: opiekuńczo-lecznicze o profilu ogólnym, pielęgnacyjno-opiekuńcze, opieki paliatywnej oraz hospicja. Było to łącznie 46 placówek. Dysponowały one 2,0 tys. łóżek (5,3% wszystkich łóżek w kraju), tj. o 7,3% więcej niż w roku poprzednim i o 29,1% więcej niż w 2012 r.

Wraz ze wzrostem liczby łóżek w województwie, przybywa także pacjentów. W ciągu 2019 r. opieką długoterminową objętych było 5,2 tys. osób (6,0% wszystkich w kraju), tj. mniej w porównaniu z rokiem poprzednim (o 4,3%), ale więcej w odniesieniu do 2012 r. (o 21,7%). W ramach tego rodzaju opieki przeciętnie pacjent przebywał w placówce 123 dni, tj. średnio o 12 dni dłużej niż w roku poprzednim i o 8 dni dłużej niż w 2012 r.

Najczęściej pacjentami objętymi opieką długoterminową w województwie w końcu 2019 r. były osoby w wieku 80 lat i więcej (48,3%). W strukturze wyróżniała się także grupa osób w wieku 65–74 lata (18,5%). Spośród wszystkich pacjentów omawianych placówek osoby nie opuszczające łóżek stanowiły 48,6%.

Stacjonarna opieka zdrowotna realizowana jest także w województwie kujawsko-pomorskim przez **zakłady lecznictwa uzdrowiskowego**, do których w końcu 2019 r. należały 23 sanatoria i 8 szpitali uzdrowiskowych. Do dyspozycji pacjentów i kuracjuszy w placówkach tych było 8,0 tys. łóżek (17,6% wszystkich łóżek w kraju), tj. o 0,6% więcej niż w roku poprzednim i o 23,9% więcej niż w 2012 r. Większość z nich (71,2%) oferowały sanatoria uzdrowiskowe. Łóżka w szpitalach i sanatoriach uzdrowiskowych województwa znajdowały się w trzech powiatach, tj. w aleksandrowskim (63,4% wszystkich łóżek w województwie), w inowrocławskim (25,3%) i we włocławskim (11,3% łóżek).

Dane statystyczne wskazują na rosnące zainteresowanie leczeniem uzdrowiskowym w województwie kujawsko-pomorskim. Liczba pacjentów i kuracjuszy przebywających w ciągu 2019 r. na tego typu leczeniu w trybie stacjonarnym to 152,7 tys. osób (19,5% wszystkich w kraju), tj. o 2,8% więcej niż rok wcześniej i o 38,0% więcej niż w 2012 r. Z leczenia uzdrowiskowego w 2019 r. skorzystało 1,2 tys. cudzoziemców.

¹⁵ W kraju działają także: Krajowe i Regionalne Ośrodki Psychiatrii Sądowej, Ośrodki rehabilitacyjne dla uzależnionych od substancji psychoaktywnych, Ośrodki MONAR oraz Zakłady pielęgnacyjno-opiekuńcze typu psychiatrycznego.

W ofercie szpitali i sanatoriów uzdrowiskowych znajduje się szereg zabiegów leczniczych. W 2019 r. w ramach opieki stacjonarnej dla pacjentów i kuracjuszy wykonano 6,8 mln takich zabiegów (20,5% wszystkich w kraju), tj. o 5,7% więcej niż w roku poprzednim i o 19,7% więcej niż w 2012 r. Spośród nich największy udział stanowiły zabiegi przyrodolecznicze (27,1%). Licznie wykonywano też kinezyterapię (19,0%), elektrolecznictwo (12,3%), czy masaże (10,4%). Ofertę uzupełniały: światłolecznictwo, wodolecznictwo, krioterapia i innego rodzaju zabiegi. Warto dodać, że nie są to wszystkie zabiegi, jakich udzielono pacjentom i kuracjom przebywającym na leczeniu w szpitalach i sanatoriach uzdrowiskowych, gdyż niejednokrotnie korzystają oni z zabiegów wykonywanych w sąsiadujących placówkach, tj. przychodniach uzdrowiskowych, zakładach przyrodoleczniczych lub sanatoriach.

Poza szpitalami i sanatoriami uzdrowiskowymi, stacjonarną opiekę zdrowotną w zakresie lecznictwa uzdrowiskowego realizowano także w działającym w województwie stacjonarnym **zakładzie rehabilitacji leczniczej**. W końcu 2019 r. dysponował on 250 łóżkami (6,7% wszystkich w kraju), tj. tyle samo przed rokiem i o 25,0% więcej niż w 2012 r. Z leczenia w tym zakładzie skorzystało 2,8 tys. osób.

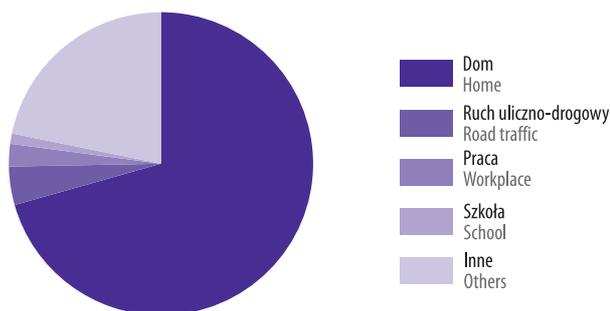
Ratownictwo medyczne

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zespoły ratownictwa medycznego zrealizowały 181,1 tys. wyjazdów na miejsce zdarzenia (5,8% wszystkich w kraju), tj. o 2,9% mniej niż rok wcześniej i o 6,5% więcej niż w 2010 r. Najczęściej pomocy udzielano w domu pacjenta (70,6% zrealizowanych wyjazdów).

W ciągu omawianego roku w województwie ze świadczeń zdrowotnych realizowanych przez zespoły ratownictwa medycznego skorzystało 182,6 tys. osób (5,9% wszystkich w kraju), tj. o 2,6% mniej niż w roku poprzednim i o 5,9% więcej niż w 2010 r. Nieco ponad połowa z nich (51,0%) udzielona została mężczyznom. Z pomocy medycznej korzystały m.in. dzieci i młodzież do 18. roku życia (6,4% wszystkich świadczeń) oraz osoby w wieku 65 lat i więcej (46,2% udzielonych świadczeń).

Kadra medyczna w zespołach ratownictwa medycznego w końcu 2019 r. liczyła 1047 osób (5,2% wszystkich w kraju), tj. o 0,5% mniej niż rok wcześniej, ale o 5,1% więcej niż w 2010 r. Dla niemal 65% pracujących było to główne miejsce pracy. Wśród pracowników zespołów ratownictwa medycznego niezmiennie w analizowanych latach najczęściej było ratowników medycznych. W 2019 r. stanowili oni 83,5% personelu medycznego, tj. o 1,6 p. proc. więcej niż w roku poprzednim i o 37,3 p. proc. więcej niż w 2010 r. Skład zespołów uzupełniały pielęgniarki systemu (5,4% pracujących w zespołach), lekarze systemu (8,1%) oraz pozostali pracownicy (3,0%).

Wykres 35. Struktura wyjazdów jednostek systemu ratownictwa medycznego na miejsce zdarzenia w 2019 r.
Chart 35. Structure of responses of emergency medical services by place of accident in 2019

W 2019 r. w izbach przyjęć lub szpitalnych oddziałach ratunkowych¹⁶ (SOR) w województwie kujawsko-pomorskim doraźnej pomocy medycznej w trybie ambulatoryjnym udzielono 307,4 tys. osób (6,7%

¹⁶ Od 2019 r. działalność stacjonarna obejmuje świadczenia udzielone pacjentom hospitalizowanym w szpitalnym oddziale ratunkowym, bez względu na czas leczenia na oddziale. Zrezygnowano z podziału na działalność dzienną i działalność stacjonarną powyżej 24 godzin.

wszystkim w kraju), tj. o 1,0% mniej niż w roku poprzednim. W omawianym roku ze wszystkich osób, którym udzielona została ambulatoryjna pomoc medyczna w izbach przyjęć lub SOR, kobiety stanowiły 47,6% leczonych. Wśród przyjętych pacjentów udział dzieci i młodzież w wieku do 18. roku życia to 20,6%, a osób w wieku 65 lat i więcej – 24,4%.

W 2019 r. pacjenci leczeni ambulatoryjnie najczęściej korzystali ze świadczeń w zakresie poradni chirurgii urazowo-ortopedycznej (23,0% leczonych). Licznie udzielano też pomocy z zakresu poradni chirurgii (13,5% leczonych) oraz poradni chorób wewnętrznych (12,9% leczonych).

Wydatki na ochronę zdrowia

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim łączne wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego w dziale Ochrona zdrowia wyniosły 241,0 mln zł (5,3% wszystkich wydatków w tym dziale w kraju). Zwiększyły się one w porównaniu z rokiem poprzednim (o 23,2%), ale były mniejsze w odniesieniu do 2010 r. (o 1,0%). Warto zaznaczyć, że w latach 2010–2019, rokiem, w którym samorzady dokonały najwyższych wydatków na ochronę zdrowia był rok 2015. Było to o 8,3% więcej niż w 2019 r.

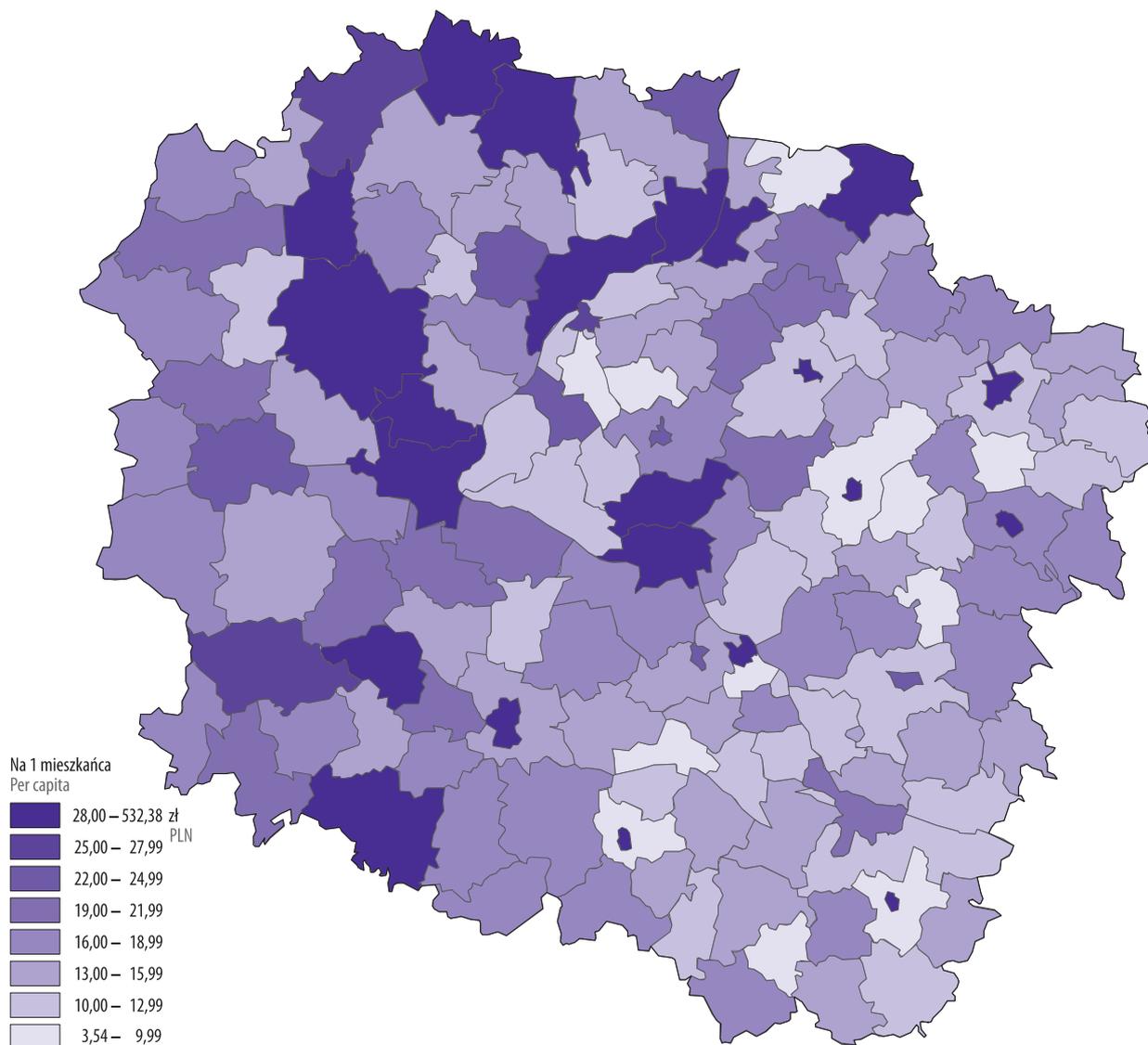
Wydatki na ochronę zdrowia w 2019 r. stanowiły 1,7% ogólnej kwoty wydatków samorządów (1,6% w kraju), tj. o 0,2 p. proc. mniej niż w roku poprzednim i o 1,0 p. proc. mniej niż w 2010 r.

Na kwotę zagregowanych wydatków zdrowotnych w 2019 r. w największym stopniu złożyły się łączne wydatki gmin i miast na prawach powiatu (z udziałem 45,4%), przy czym większość (68,9%) przypadła na miasta na prawach powiatu. Udział wydatków budżetu powiatowego wyniósł 25,1%, a województwa 29,5%. W skali roku najbardziej wzrosły wydatki miast na prawach powiatu (o 34,8%), natomiast w porównaniu z 2010 r. gmin (o 60,9%).

Samorzady łącznie przeznaczyły w 2019 r. na ochronę zdrowia średnio 116,16 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca w województwie (o 1,26 zł na 1 mieszkańca mniej niż średnio w kraju), tj. o 22,11 zł na 1 mieszkańca więcej niż w roku poprzednim i nieznacznie, bo o 0,23 zł na 1 mieszkańca mniej niż w 2010 r. Względem wydatków z 2015 r. kwota była niższa średnio o 9,77 zł na 1 mieszkańca.

Biorąc pod uwagę łącznie budżety gmin i miast na prawach powiatu, przeciętnie na ochronę zdrowia w 2019 r. wydano 52,75 zł na 1 mieszkańca, przy czym większe kwoty przeznaczyły same miasta na prawach powiatu (średnio 36,37 zł na 1 mieszkańca). Spośród 144 gmin w województwie, w pięciu na ochronę zdrowia przeznaczono kwotę większą niż średnio w województwie. Najwięcej na wspomniany cel wydano w gminie wiejskiej Łysomice (532,38 zł na 1 mieszkańca). Z budżetów powiatów przeznaczono 29,16 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca, natomiast z budżetu województwa 34,25 zł na 1 mieszkańca.

Mapa 33. Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Ochrona zdrowia” w 2019 r.
 Map 33. Expenditures of gminas and cities with powiat status in “Health care” division in 2019

a Opracowano na podstawie sprawozdawczości budżetowej Ministerstwa Finansów.
 a Compiled on the basis of the budgetary reporting by the Ministry of Finance.

Kultura Culture

Sieć instytucji kultury funkcjonująca w województwie kujawsko-pomorskim kieruje różnorodną ofertą do mieszkańców. W latach 2010–2019 najliczniej reprezentowaną grupą wśród tych placówek były biblioteki publiczne. W 2019 r. aktywnie skorzystało z ich zasobów 244,6 tys. zarejestrowanych czytelników. Liczną grupę podmiotów prowadzących wielokierunkową działalność w obszarze kultury stanowią też centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Funkcjonowanie większości z tych placówek (67,7%) skupione było w 2019 r. na terenach wiejskich. Ofertę kulturalną kierują do mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego także m.in. muzea wraz z oddziałami, kina stałe, galerie i salony sztuki oraz teatry i instytucje muzyczne, z których połowa zlokalizowana była w 2019 r. w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu.

W latach 2010–2019 odnotowano wzrost wydatków samorządowych na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w województwie.

Upowszechnianie kultury jest podstawowym zadaniem **instytucji kultury**. W tym obszarze mieszkańcy mają możliwość korzystania ze zróżnicowanej oferty funkcjonujących w województwie kujawsko-pomorskim m.in. teatrów i instytucji muzycznych, ale też bibliotek, muzeów, kin, galerii sztuki, centrów kultury, domów i ośrodków kultury, klubów, świetlic.

Spośród wymienionych instytucji kultury, do najliczniejszej grupy placówek w województwie kujawsko-pomorskim należą **biblioteki publiczne**. Jednak ich liczba w ostatnich latach maleje. W końcu grudnia 2019 r. łącznie z punktami bibliotecznymi działalność prowadziło 508 bibliotek publicznych wraz z filiami (5,7% wszystkich w kraju), tj. o 1,7% mniej niż w roku poprzednim i o 13,2% mniej niż w 2010 r. Ponad połowa z nich (55,1%) prowadziła działalność na terenach wiejskich. W obu miastach wojewódzkich funkcjonowało łącznie 70 tego rodzaju placówek.

W 2019 r. aktywnie korzystało z zasobów bibliotek publicznych 244,6 tys. zarejestrowanych czytelników (4,1% wszystkich w Polsce), tj. tyle samo ile w roku poprzednim i o 19,4% mniej niż w 2010 r. Podobnie jak w porównywanych latach, najliczniejszą grupą wypożyczających w 2019 r. były osoby w wieku 25–44 lata (23,9%, tj. o 1,6 p. proc. więcej niż w 2010 r.).

W ostatnich latach wzrasta liczba osób przypadająca na 1 placówkę biblioteczną. W 2019 r. było to średnio 4079 osób na 1 placówkę biblioteczną (w kraju 4324 osoby), tj. o 1,5% więcej niż w roku poprzednim i o 13,7% więcej niż w 2010 r.

**Tablica 26. Instytucje kultury
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 26. Culture institutions
As of 31 December

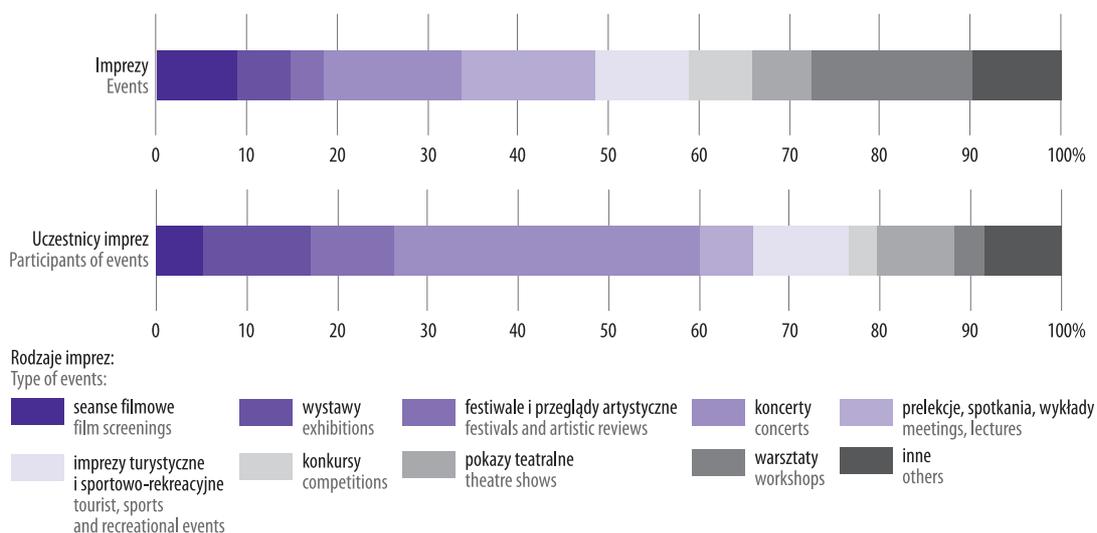
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Biblioteki publiczne i punkty biblioteczne Public libraries and library service points	585	547	517	508
Centra, domy i ośrodki kultury Centre of culture and cultural centres establishments	115 ^a	124	126	130
Kluby i świetlice Clubs and community centres	90 ^a	97	84	96
Ludność na 1 placówkę biblioteczną Population per 1 library establishment	3588	3814	4019	4079

a Dla instytucji kultury dane dotyczą 2011 r.
a For cultural institution data concern 2011.

Wskaźnik wypożyczenia księgozbioru w 2019 r. w województwie wyniósł 19,2 woluminy na 1 czytelnika (w kraju 17,2 woluminy na 1 czytelnika). Na 1 bibliotekę publiczną przypadało średnio 607 czytelników. W miastach było to 1150 czytelników na 1 bibliotekę publiczną, tj. niemal 4-krotnie więcej niż na terenach wiejskich.

Kolejną, liczną grupą podmiotów prowadzących wielokierunkową działalność w obszarze kultury w województwie kujawsko-pomorskim są centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. Sieć tych instytucji w końcu 2019 r. liczyła 226 placówek (5,3% wszystkich w kraju), tj. o 7,6% więcej niż w roku poprzednim i o 10,2% więcej niż w 2011 r. Większość z nich prowadziła działalność na terenach wiejskich (67,7%). Wynika to głównie z charakteru realizowanych zadań polegających m.in. na inicjowaniu, pobudzaniu i wspieraniu aktywności kulturalnej grup społecznych i środowisk lokalnych.

Wykres 36. Struktura imprez oraz uczestników imprez organizowanych przez placówki kultury w 2019 r.
Chart 36. Structure of events and participants of events organized by culture institutions in 2019

W 2019 r. centra kultury, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice zorganizowały 11,8 tys. imprez (4,8% wszystkich w kraju), tj. o 3,1% więcej niż w roku poprzednim i o 36,2% więcej niż w 2011 r. W urozmaiconej ofercie proponowanych imprez najwięcej odbyło się warsztatów (2,1 tys.).

W imprezach tych uczestniczyło w omawianym roku 711 osób przeliczeniu na 1000 mieszkańców (w kraju 977 osób na 1000 mieszkańców), tj. mniej w odniesieniu do roku poprzedniego (o 29 osób na 1000 mieszkańców), ale więcej w porównaniu z 2011 r. (o 68 na 1000 mieszkańców). Z szerokiej gamy propozycji, największą popularnością wśród uczestników cieszyły się koncerty (33,7% wszystkich uczestników tego rodzaju imprez w województwie).

Oprócz wymienionych wyżej instytucji, ofertę kulturalną w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim kierowało do mieszkańców także m.in. 41 muzeów (łącznie z oddziałami), 20 kin stałych, 16 galerii i salonów sztuki oraz 7 teatrów i instytucji muzycznych. Połowa z tych instytucji kultury (51,2%) zlokalizowana była w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim łączne **wydatki budżetów jednostek samorządu terytorialnego w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego”** wyniosły 535,0 mln zł (5,6% wszystkich wydatków w tym dziale w kraju). Było to najwięcej od 2010 r. W porównaniu z rokiem poprzednim wydatki zwiększyły się o 6,8%, a w odniesieniu do 2010 r. wzrosły o 53,9%.

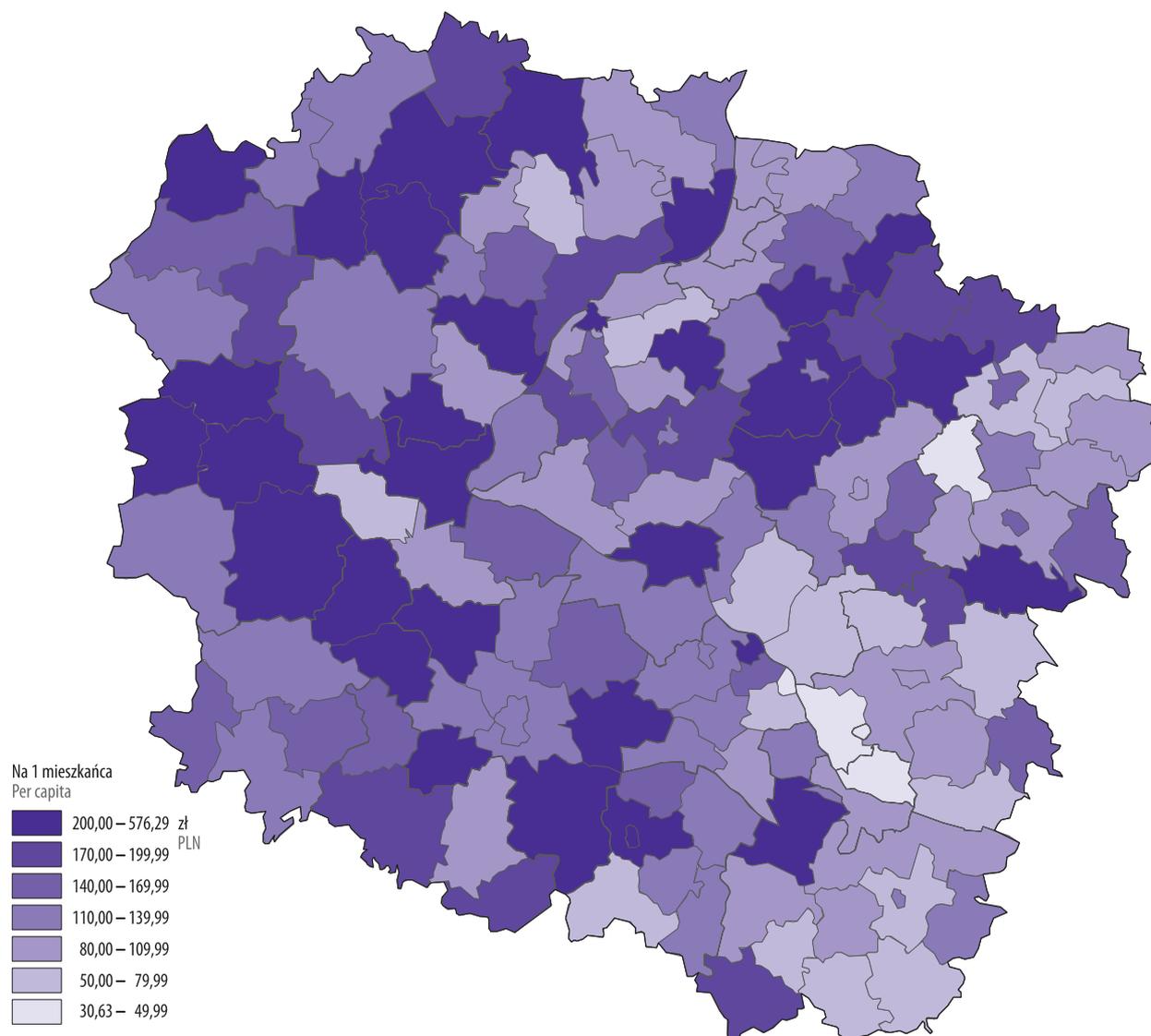
Wydatki na kulturę w 2019 r. stanowiły 3,7% ogólnej kwoty wydatków samorządów (w kraju 3,4%). Udział nie zmienił się w porównaniu z rokiem poprzednim, ale zmalał (0,1 p. proc.) w odniesieniu do 2010 r.

Na kwotę zagregowanych wydatków na kulturę w 2019 r. w największym stopniu (74,8%) złożyły się łączne wydatki gmin i miast na prawach powiatu. Udział wydatków budżetu województwa wyniósł 24,4%, a powiatowego 0,8%.

Łącznie z budżetów jednostek samorządu terytorialnego, tj. powiatów, gmin i miasta na prawach powiatu oraz województwa na cele związane z kulturą i ochroną dziedzictwa narodowego zostało przeznaczonych w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim średnio 257,91 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca województwa (o 6,80 zł na 1 mieszkańca więcej niż średnio w kraju), tj. o 17,04 zł na 1 mieszkańca więcej niż w roku poprzednim i o 92,29 zł na 1 mieszkańca więcej niż w 2010 r.

Mapa 34. Wydatki gmin i miast na prawach powiatu w dziale „Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego” w 2019 r.

Map 34. Expenditure of gminas and cities with powiat status in division “Culture and national heritage” in 2019

W omawianym roku jedynie z budżetów gmin i miast na prawach powiatu województwa kujawsko-pomorskiego, przeciętnie na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego wydano 192,90 zł na 1 mieszkańca. Spośród 144 gmin i miast na prawach powiatu w województwie średnio największą kwotę na omawiane cele przeznaczono w gminie miejsko-wiejskiej Brześć Kujawski (576,29 zł na 1 mieszkańca). W 34 gminach i 2 miastach na prawach powiatu (w Toruniu i w Bydgoszczy) przeznaczono w przeliczeniu na 1 mieszkańca kwotę większą niż średnio w województwie.

Bezpieczeństwo publiczne¹⁷

Public safety

W 2020 r. zaobserwowano poprawę bezpieczeństwa publicznego w województwie kujawsko-pomorskim. Potwierdza to spadek liczby przestępstw stwierdzonych przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych względem obu porównywanych lat, czyli 2019 roku i 2015 roku. W większości przestępstwa te miały charakter kryminalny. Wartość wskaźnika wykrywalności przestępstw stwierdzonych przez Policję w 2020 r. (74,3%) była bardziej korzystna niż rok wcześniej (74,1%) i wyraźnie poprawiła się w porównaniu z 2015 r. (o 8,1 p. proc.)

Tak jak w ubiegłym roku, w 2020 r. poprawiło się bezpieczeństwo na drogach w województwie, ponieważ odnotowano 40 wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności, a więc o 5 mniej niż w 2019 r.

Liczba **przestępstw stwierdzonych** przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wyniosła 37,2 tys., z czego 73,4% stwierdzono w miastach. Podana ich liczba stanowiła 4,9% wszystkich w kraju. Przestępstw stwierdzonych przez Policję było mniej niż w 2019 r. – o 2,9%, jak i w 2015 r. – o 4,3%. Przeciętnie dziennie w województwie w 2020 r. Policja stwierdziła 102 takie przestępstwa. Było to o 3 mniej niż rok wcześniej.

Zmniejszenie rozmiaru zjawiska przestępczości w województwie potwierdza odniesienie liczby przestępstw stwierdzonych do liczby mieszkańców w latach 2019 i 2020. W 2020 r., tak jak w 2019 r., w województwie kujawsko-pomorskim stwierdzono 18 **przestępstw w przeliczeniu na 1000 ludności** (w kraju w 2020 r. – 20 przestępstw na 1000 ludności). W odniesieniu do lat 2018 i 2015 wskaźnik ten był mniejszy odpowiednio o 3,0 i o 0,6 przestępstwa stwierdzonego w przeliczeniu na 1000 mieszkańców województwa.

Tak jak w roku ubiegłym, spośród powiatów i miast na prawach powiatu, to w mieście Włocławku wystąpiła najwyższa wartość omawianego wskaźnika, bowiem stwierdzono tam 30 przestępstw na 1000 ludności, więcej niż w całym województwie. Niewiele niższy poziom przestępczości miał miejsce w obu miastach wojewódzkich, tj. w Bydgoszczy i w Toruniu, gdzie odnotowano odpowiednio 21 i 23 przestępstwa na 1000 ludności. Tak samo jak rok i dwa lata wcześniej, najmniej przestępstw stwierdzono w powiecie grudziądzkim (8 przestępstw na 1000 ludności).

Przestępstwo stwierdzone jest zdarzeniem, co do którego w zakończonym postępowaniu przygotowawczym potwierdzono, że jest przestępstwem. Zgodnie z Kodeksem Karnym – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., tekst jednolity DZ.U. z 2020 r., poz. 30.) jest to zbrodnia lub występki ścigany z oskarżenia publicznego lub prywatnego, a zgodnie z Kodeksem Karnym Skarbowym jest to przestępstwo skarbowe. Przestępstwo stwierdzone w zakończonym postępowaniu przygotowawczym, w którym ustalono przynajmniej jednego podejrzanego, jest to **przestępstwo wykryte**.

W latach 2015–2020 najczęstszym rodzajem przestępstw stwierdzanych przez Policję w województwie kujawsko-pomorskim były te o charakterze kryminalnym. W 2020 r. było ich 23,6 tys., tj. 63,4% wszystkich w województwie (co stanowiło 5,0% o tym charakterze w Polsce). W porównaniu z rokiem poprzednim ich liczba zmniejszyła się o 2,8%, a w odniesieniu do roku 2015 przestępstw o charakterze kryminalnym było mniej o 7,3%. Przestępstwa o charakterze gospodarczym w województwie w 2020 r. stanowiły 22,3%. W 2020 r. stwierdzono ich 8,3 tys. i tyle samo odnotowano rok wcześniej. W porównaniu z rokiem 2015 – tych stwierdzonych w 2020 r. było więcej o 11,3%. W latach 2015–2020, spośród analizowanych, najmniej przestępstw stwierdzano przeciwko życiu i zdrowiu, w 2020 r. stwierdzono ich zaledwie 1,5% ogółu w Polsce (o 3,0 p. proc. więcej). Przestępstw przeciwko bezpieczeństwu drogowemu i komunikacji – tzw. przestępstw drogowych w 2020 r. stwierdzono 3,5 tys., co stanowiło 9,4% wszystkich w województwie. Było ich o 10,0% mniej niż w roku poprzednim. W omawianych latach najczęściej stwierdzanymi były

¹⁷ Dane Komendy Głównej Policji. Przestępstwa stwierdzone nie obejmują czynów karalnych popełnionych przez nieletnich. Ich stwierdzenie dokonywane jest w postępowaniu sądowym po uprzednim przekazaniu akt przez Policję.

przestępstwa przeciwko mieniu. W 2020 r. z ogólnej liczby stanowiły niemal połowę, bo 49,2% w województwie (18,3 tys.). Ich liczba zmniejszyła się w porównaniu z rokiem poprzednim (o 0,6%) oraz z rokiem 2015 (o 13,3%). Do tego rodzaju przestępstw zaliczano m. in. oszustwa, kradzieże rzeczy, w tym samochodów, rozboje, czy też kradzieże z włamaniem.

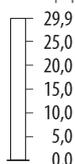
W 2020 r. wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 74,3% (w kraju 73,3%). Jego wartość poprawiła się w porównaniu z notowaną w 2015 r. (o 8,1 p. proc.) oraz z tą z roku 2019 – o 0,2 p. proc. Najwyższy wskaźnik wykrywalności wystąpił w odniesieniu do przestępstw przeciwko rodzinie i opiece – 99,9%. Wykrywalność przestępstw gospodarczych wyniosła 76,9%. W przypadku najliczniej stwierdzanych przez Policję przestępstw kryminalnych omawiany wskaźnik wyniósł 68,2% i był o 1,0 p. proc. wyższy niż rok wcześniej.

Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw jest to stosunek liczby przestępstw wykrytych w danym roku (łącznie z wykrytymi po podjęciu z umorzenia) do liczby przestępstw stwierdzonych w danym roku, powiększonej o liczbę przestępstw stwierdzonych w podjętych postępowaniach, a umorzonych w latach poprzednich z powodu niewykrycia sprawców.

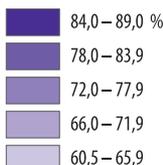
Mapa 35. Zagrożenie przestępczością^a w 2020 r.

Map 35. Crime risk^a in 2020

Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 ludności
Ascertained crimes by the Police in completed preparatory proceedings per 1000 population

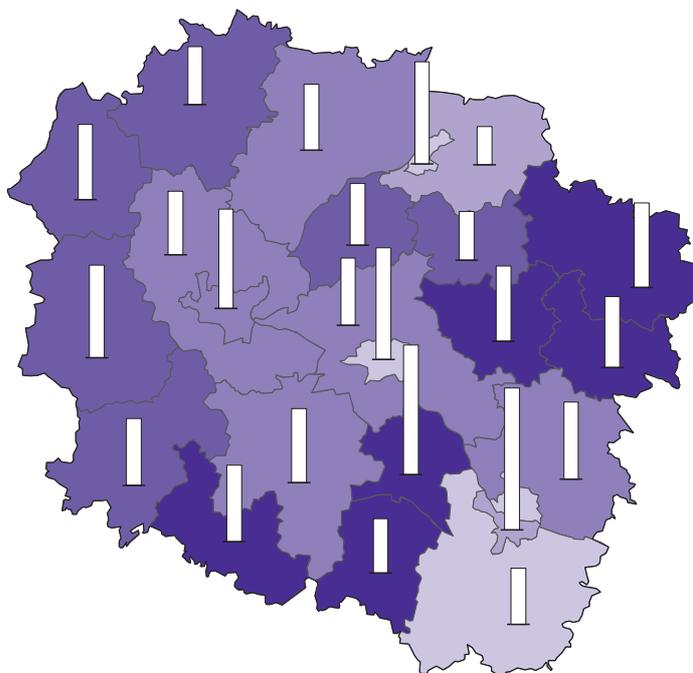
Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję
Rates of detectability of delinquents in ascertained crimes by the Police

a Bez czynów karalnych popełnionych przez nieletnich.
a Excluding punishable acts committed by juveniles.

Źródło: dane Komendy Głównej Policji.

Source: data of the National Police Headquarters.

Spośród 19 powiatów i 4 miast na prawach powiatu w województwie najwyższą wartość wskaźnika wykrywalności sprawców przestępstw w 2020 r. odnotowano w powiecie radziejowskim – 89,0%. Wartość tego wskaźnika była wyższa niż średnia notowana w województwie w 13 powiatach oraz w mieście Bydgoszczy. Najniższą wykrywalność notowano w Grudziądzu – 60,5%.

Tablica 27. Wypadki drogowe oraz ich skutki
Table 27. Road accidents and their results

Wyszczególnienie ^a Specification ^a	2010	2015	2019	2020
Wypadki Accidents	1490	1008	940	827
Ofiary śmiertelne Fatalities	228	153	211	134
Ranni Injured	1799	1135	974	859

^a Dane pochodzą z Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji (SEWiK) i dotyczą stanu na 14 lutego 2021 r.
^a Data from Accident and Collision Register System as of 14th February 2021.

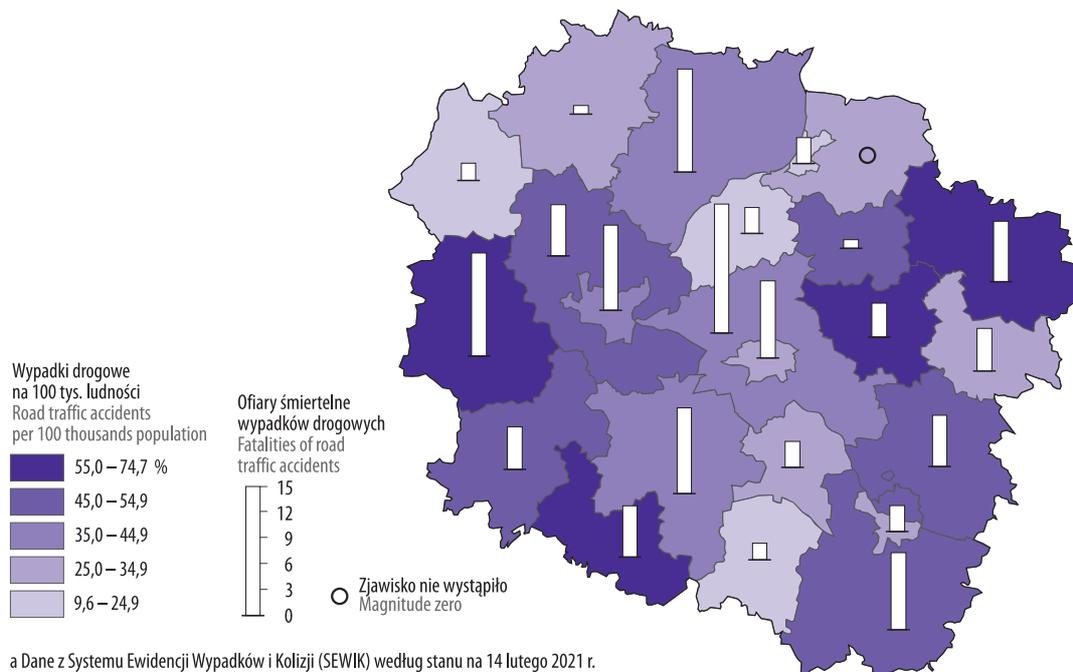
W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim doszło do 827 **wypadków drogowych** i stanowiły one 3,5% wszystkich w kraju, tj. o 12,0% mniej niż w roku poprzednim i o 18,0% mniej niż w 2015 r. W omawianym roku dziennie średnia liczba wypadków w województwie nie przekraczała 2.

Ofiarami tych wypadków były 993 osoby, tj. mniej zarówno w porównaniu z rokiem poprzednim (o 16,2%), jak i w odniesieniu do 2015 r. (o 22,9%). Ze wszystkich ofiar w 2020 r. 134 (5,4% wszystkich w kraju) to **ofiary śmiertelne**.

Spośród powiatów i miast na prawach powiatu w województwie najwięcej ofiar śmiertelnych w 2020 r. odnotowano w wypadkach drogowych, do których doszło w powiecie toruńskim – 15 ofiar śmiertelnych. Jedynie w wypadkach drogowych w powiecie grudziądzkim nie odnotowano ofiar śmiertelnych. **Rannych osób w wyniku wypadków drogowych** w 2020 r. najwięcej stwierdzono na drogach powiatowego miasta Bydgoszczy – 16,6% wszystkich rannych województwa, najmniej natomiast na drogach w powiecie chełmińskim.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wypadków drogowych z **winy kierujących pojazdami** najwięcej było tych wynikających z nieprzestrzegania pierwszeństwa pojazdu (tak jak w 2018 r. i 2015 r.). Odnotowano 204 takie wypadki, co stanowiło 24,3% wszystkich z winy kierującymi pojazdami. W porównaniu z latami 2018 i 2015 wypadków drogowych z winy kierujących w 2019 r. odnotowano nieznacznie więcej – bo zaledwie odpowiednio o 14 i o 15. W analizowanych latach w województwie kujawsko-pomorskim **sprawcami wypadków drogowych** były głównie osoby kierujące samochodami osobowymi i ciężarowymi.

Mapa 36. Bezpieczeństwo na drogach^a w 2020 r.
Map 36. Road safety^a in 2020

a Dane z Systemu Ewidencji Wypadków i Kolizji (SEWIK) według stanu na 14 lutego 2021 r.
a Data from Accident and Collision Register System as of 14 February 2021.

Źródło: dane Komendy Głównej Policji.
Source: data of the National Police Headquarters.

Skalę bezpieczeństwa na drogach w przekroju terytorialnym obrazuje **liczba wypadków drogowych przypadająca na 100 tys. ludności**. W 2020 r. w województwie miało miejsce 40 wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności (o 22 wypadki na 100 tys. ludności mniej niż w kraju). Było to o 5 wypadków na 100 tys. ludności mniej niż w roku poprzednim i o 8 wypadków na 100 tys. ludności mniej niż w 2015 r. W omawianym roku, tak samo jak rok wcześniej spośród powiatów i miast na prawach powiatu najwięcej wypadków drogowych w przeliczeniu na 100 tys. ludności wydarzyło się w powiecie mogileńskim (75 wypadków na 100 tys. ludności). W powiecie chełmińskim stwierdzono 10 wypadków drogowych na 100 tys. ludności, co uplasowało powiat na pierwszym miejscu pod względem bezpieczeństwa na jego drogach (także w roku ubiegłym). Zróżnicowane wartości analizowanego wskaźnika wystąpiły w obu miastach wojewódzkich. W Bydgoszczy miało miejsce 40 wypadków drogowych na 100 tys. ludności, podczas gdy w Toruniu 28 wypadków drogowych na 1000 tys. ludności.

Spółeczeństwo informacyjne

Information society

W 2020 r. wzrósł odsetek gospodarstw domowych z dostępem do Internetu, jak również z niego korzystających (w tym regularnie). Wzrósł udział osób zamawiających towary lub usługi do użytku prywatnego, zmalał wśród osób korzystających z usług administracji publicznej za pomocą Internetu. Osoby w wieku 16–74 lata czerpały wiedzę na temat koronawirusa przede wszystkim z telewizji, stron internetowych i radia.

W 2020 r. dostęp do Internetu posiadało 90,6% gospodarstw domowych, w których mieszkała co najmniej jedna osoba w wieku 16–74 lata, co oznacza wyższą wartość zarówno w odniesieniu do poprzedniego roku (o 3,3 p. proc.), jak do Polski (o 0,2 p. proc.). Wskaźnik ten systematycznie rośnie – w większym stopniu niż w Polsce, jednak w coraz wolniejszym tempie.

W 2020 r. w województwie wzrosły odsetki osób korzystających z Internetu do wartości 88,9% (o 4,7 p. proc. więcej niż w 2019 r.) oraz osób regularnie korzystających z Internetu – do 84,1% (o 4,8 p. proc. więcej niż w 2019 r.). W 2020 r. oba wskaźniki były wyższe od notowanych w Polsce (odpowiednio: o 2,1 p. proc. i o 2,7 p. proc.).

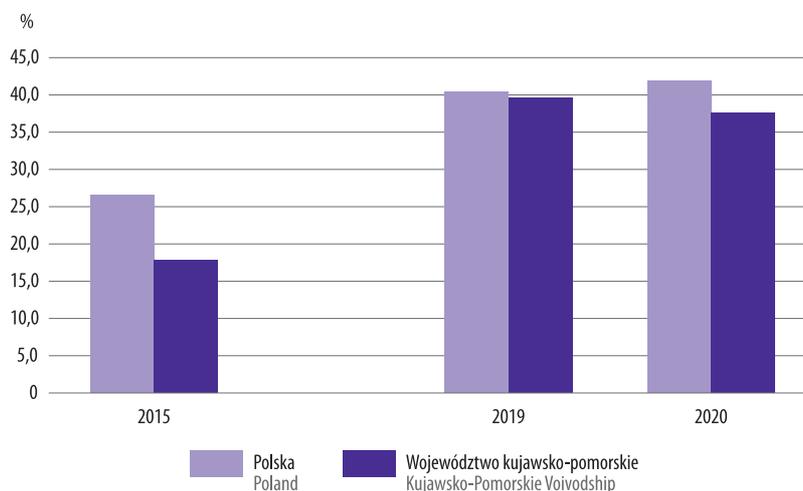
Tablica 28. Gospodarstwa domowe posiadające dostęp do Internetu w domu oraz osoby korzystające z Internetu
Table 28. Households with access to the Internet at home and Internet users

Wyszczególnienie Specification	2015	2019	2020
Odsetek gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu w domu Percentage of households with access to the Internet at home	66,0	87,3	90,6
Odsetek osób korzystających z Internetu Percentage of individuals using the internet	63,9	84,2	88,9
Odsetek osób regularnie (co najmniej raz w tygodniu) korzystających z Internetu Percentage of individuals using the Internet regularly (at least once a week)	55,9	79,3	84,1

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim osoby korzystające w ciągu ostatnich 12 miesięcy od momentu przeprowadzenia badania z usług administracji publicznej przez Internet stanowiły 37,5% ogólnej liczby osób w wieku 16–74 lata (w Polsce – 41,9%). Wskaźnik ten – w przeciwieństwie do sytuacji w Polsce – zmalał w odniesieniu do 2019 r. o 2,1 p. proc. W 2020 r. województwie kujawsko-pomorskim, pomimo rosnącego zainteresowania wysyłaniem wypełnionych formularzy w Polsce (wzrost o 2,1 p. proc. w porównaniu z 2019 r. do wartości 33,5%), nastąpił spadek tego wskaźnika w odniesieniu do 2019 r. o 1,3 p. proc. i wyniósł 28,8%.

Wykres 37. Osoby korzystające z usług administracji publicznej za pomocą Internetu w ciągu ostatnich 12 miesięcy

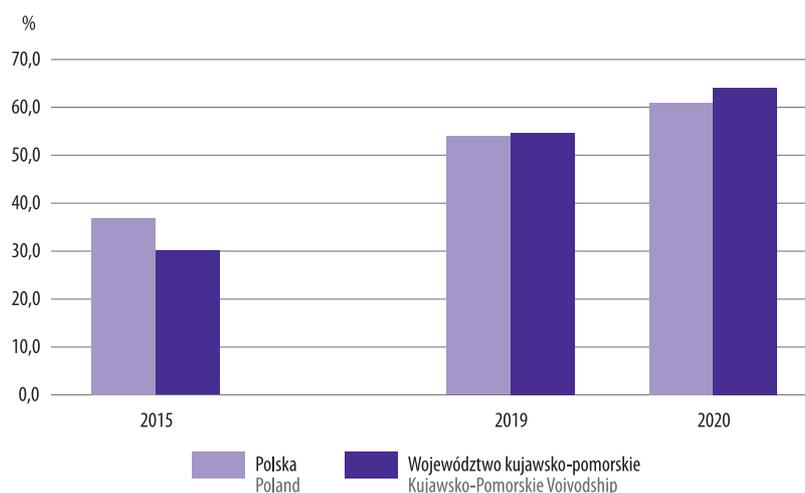
Chart 37. Individuals using e-government services during the last 12 months

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim osoby zamawiające przez Internet towary lub usługi do użytku prywatnego w ciągu ostatnich 12 miesięcy stanowiły 64,1% ogólnej liczby osób w wieku 16–74 lata (w Polsce – 60,9%). Wskaźnik ten wzrósł w odniesieniu do 2019 r. o 9,4 p. proc., podobnie jak Polsce (o 7,0 p. proc.), ale w województwie dynamika przyrostu była większa – począwszy od 2015 r. odsetek ten wzrósł w województwie o 34,0 p. proc, natomiast w kraju – o 24,0 p. proc.

Wykres 38. Osoby zamawiające przez Internet towary lub usługi do użytku prywatnego w ciągu ostatnich 12 miesięcy

Chart 38. Individuals ordering goods or services via the Internet for private use during the last 12 months

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim 97,6% (w Polsce 98,4%) osób w wieku 16–74 lata śledziło informacje o koronawirusie. Najwięcej, bo 87,6% (w Polsce 86,9%), czerpało swoją wiedzę z telewizji oraz ze stron internetowych (70,7%, w Polsce – 68,5%). Ważnym źródłem informacji o koronawirusie było także radio (43,0% zbiorowości, w Polsce – 44,0%). Z powodu koronawirusa w województwie 13,4% osób zmieniło sposób świadczenia pracy na zdalny (w Polsce 15,3%); zamiast osobistego sposobu 19,8% osób wybrało możliwość załatwiania jakichkolwiek spraw administracyjnych przez Internet (w Polsce 24,2%); z możliwości nauki, korepetycji czy szkoleń przez Internet skorzystało 11,7% (w Polsce 14,5%).

Aktywność społeczna

Social activity

W województwie kujawsko-pomorskim w latach 2010–2020 zwiększała się liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON. Wskaźnik zaufania do ludzi w 2018 r. wyniósł nieco ponad 79%.

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim było niecałe 7,3 tys. fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wpisanych do rejestru REGON (4,8% wszystkich w kraju), tj. o 2,4% więcej niż w roku poprzednim i o 40,4% więcej niż w 2010 r. Większość tych organizacji (64,3%) funkcjonowała w miastach. Przy czym 34,5% działała w obu miastach wojewódzkich tj. w Bydgoszczy i w Toruniu.

Średnio w województwie przypadają 35 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. ludności.

Według danych na koniec 2018 r. w województwie kujawsko-pomorskim wszystkie fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne zrzeszały 0,3 mln członków (3,3% wszystkich w kraju), tj. o 0,2 mln osób mniej niż w 2010 r. Spośród wszystkich członków 96,8% z nich to osoby fizyczne.

Wskaźnik zaufania do ludzi (obliczany na podstawie Badania spójności społecznej) to odsetek osób w wieku 16 lat i więcej, które zadeklarowały, że zdecydowanie mają zaufanie lub raczej mają zaufanie do ludzi ogólnie rzecz biorąc.

Zaufanie jest często stosowaną miarą kapitału społecznego, a za jeden z podstawowych wskaźników w tym zakresie można uznać wskaźnik zaufania do ludzi ogólnie rzecz biorąc, nazywany także wskaźnikiem ogólnego zaufania. W pierwszej połowie 2018 r. takie ogólne zaufanie do ludzi miało 79,2% mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego w wieku co najmniej 16 lat (w kraju było to 79,4%). Poziom zaufania ogólnego zależy zarówno od poziomu zaufania do różnych grup ludności, jak również od poziomu zaufania do różnego typu instytucji. Poziom zaufania do sąsiadów w pierwszej połowie 2018 r. wyniósł 70,0%, do nieznanomych – 35,2%, do władz lokalnych miasta/gminy – 52,5%, natomiast do Policji 75,7%.

Tablica 29. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON Stan w dniu 31 grudnia

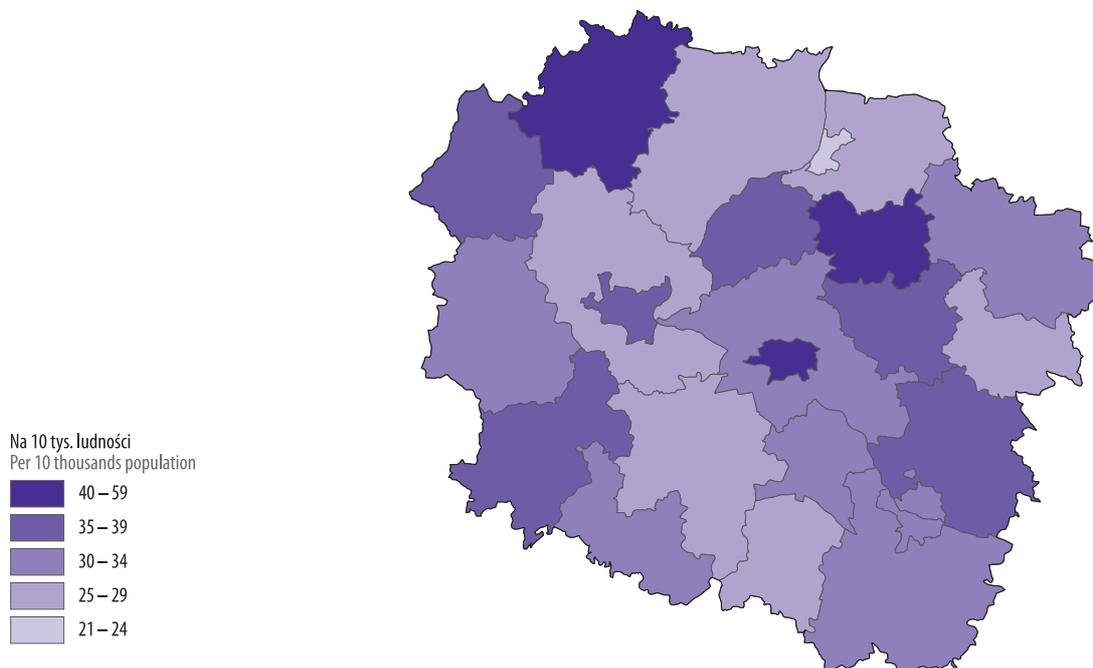
Table 29. Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Ogółem Total	5187	6448	7113	7285
na 10 tys. ludności per 10 thousand population	25	31	34	35

Spośród powiatów i miast na prawach powiatów najwięcej fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych w przeliczeniu na 10 tys. ludności działało w Toruniu (59 organizacji na 10 tys. ludności), w powiecie tucholskim i wąbrzeskim (w każdym z powiatów po 41 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych). Najmniejsze wartości wskaźnik osiągnął w Grudziądzu (21 organizacji na 10 tys. ludności) oraz w powiatach rypińskim i świeckim (odpowiednio 25 i 26 fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych).

Mapa 37. Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne wpisane do rejestru REGON w 2020 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 37. Foundations, associations and social organizations entered in the REGON register in 2020 As of 31 December

Rozdział 6

Chapter 6

Gospodarka

Economy

6.1. Produkt krajowy brutto

6.1. Gross domestic product

Według wstępnych szacunków w województwie kujawsko-pomorskim produkt krajowy brutto w 2019 r. wzrósł w stosunku do 2018 r. w mniejszym stopniu niż w kraju. Wartość PKB przypadająca na 1 mieszkańca województwa stanowiła 79,6% PKB przypadającego średnio na mieszkańca Polski. W 2018 r. zróżnicowanie PKB na 1 mieszkańca pomiędzy podregionami zmniejszyło się w porównaniu z 2010 r. Największy wkład (46,9%) w tworzeniu PKB województwa miał podregion bydgosko-toruński. W podregionie tym odnotowano najwyższą wartość PKB na 1 mieszkańca (50436 zł). W województwie kujawsko-pomorskim w 2018 r. największą część wartości dodanej brutto (28,7%) wygenerowały jednostki z sekcji: Handel; naprawa pojazdów samochodowych^Δ; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia^Δ; Informacja i komunikacja. Wydajność pracy wyniosła 111937 zł; było to mniej o 9,3% niż w kraju i więcej o 34,9% niż w 2010 r.

Produkt krajowy brutto (PKB) przedstawia końcowy rezultat działalności wszystkich podmiotów gospodarki narodowej. Produkt krajowy brutto równa się sumie wartości dodanej brutto wytworzonej przez wszystkie krajowe jednostki instytucjonalne powiększonej o podatki od produktów i pomniejszonej o dotacje do produktów. Produkt krajowy brutto jest liczony w cenach rynkowych.

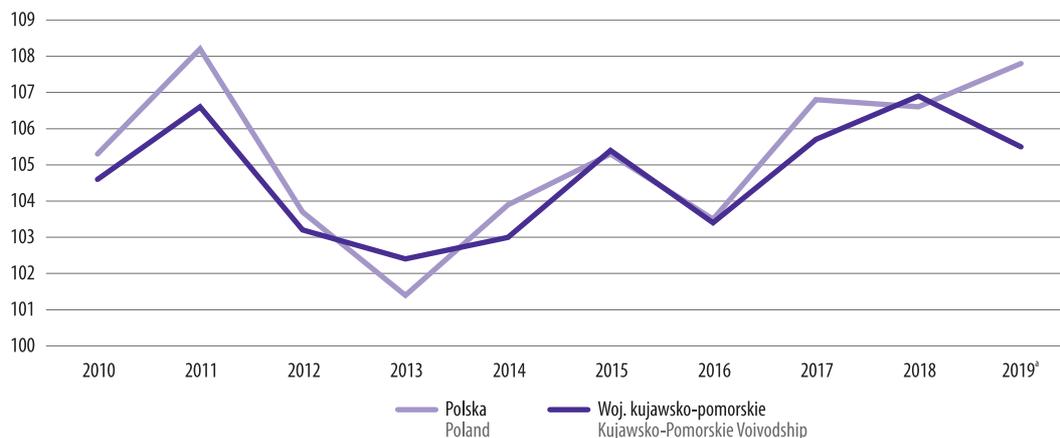
Na podstawie wstępnego szacunku w 2019 r. wartość produktu krajowego brutto (PKB) wyniosła w województwie kujawsko-pomorskim 98451 mln zł. Oznacza to w stosunku do 2018 r. wzrost w cenach bieżących o 5,5%, a w stosunku do 2010 r. – wzrost o 50,7% (w Polsce wzrost odpowiednio o 7,8% i o 58,1%). Produkt krajowy brutto wytworzony w województwie kujawsko-pomorskim stanowił 4,3% wartości PKB wytworzonego w Polsce (w 2018 r. i w 2010 r. 4,5%).

Jednym z podstawowych mierników wykorzystywanych do określania rozwoju społeczno-ekonomicznego danego obszaru jest PKB przeliczony na 1 mieszkańca. W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim PKB na 1 mieszkańca (47457 zł) według wstępnych szacunków wzrósł w cenach bieżących o 5,8% w stosunku do roku poprzedniego. Wartość PKB na 1 mieszkańca województwa stanowiła 79,6% PKB przypadającego na 1 mieszkańca Polski (w 2018 r. było to 81,2%, a w 2010 r. 82,9%). W województwie kujawsko-pomorskim PKB był niższy o 50,9% od wartości najwyższego PKB odnotowanego w województwie mazowieckim.

Wartość PKB na 1 mieszkańca w województwie w 2019 r. wyrażona w PPS (standardzie siły nabywczej) według szacunków stanowiła, podobnie jak w 2018 r., 58% średniej w Unii Europejskiej (bez Wielkiej Brytanii; w 2010 r. stanowiła 52%).

Wykres 39. Dynamika produktu krajowego brutto (ceny bieżące) rok poprzedni=100

Chart 39. Indices of gross domestic product (current prices) previous year=100

a Wstępny szacunek.
a Preliminary estimate.

W 2018 r. widoczne było zróżnicowanie w tworzeniu produktu krajowego wewnątrz województwa kujawsko-pomorskiego. Największy wkład (46,9%) w tworzeniu PKB województwa miał podregion bydgosko-toruński (w 2016 r. 47,4%). W 2018 r., podobnie jak w 2010 r., udział podregionu bydgosko-toruńskiego w tworzeniu krajowej wartości PKB wyniósł 2,1%.

W tworzeniu PKB województwa zwiększył się w porównaniu z 2010 r. udział podregionów świeckiego (w 2018 r. wzrost o 1,8 p. proc, tj. do 9,6%) i grudziądzkiego (wzrost o 1,1 p. proc., tj. do 15,7%). W analizowanym okresie odnotowano zaś spadek w podregionach włocławskim (spadek o 1,4 p. proc., tj. do 13,8%) i inowrocławskim (o 1,1 p. proc, tj. do 14,0%).

W 2018 r. najwyższą wartość PKB na 1 mieszkańca odnotowano w podregionie bydgosko-toruńskim (56353 zł). Produkt krajowy brutto wytworzony w tym podregionie był wyższy od wytworzonego w województwie o 25,6% (w 2010 r. o 28,7%). Powyżej średniej wartości PKB na 1 mieszkańca w województwie znalazł się również podregion świecki, gdzie wyniosło 47590 zł, tj. PKB wyższy o 6,1% od średniej wartości w województwie (w 2010 r. niższy o 13,9%). Poniżej średniej wartości PKB na 1 mieszkańca w województwie znalazły się natomiast podregiony:

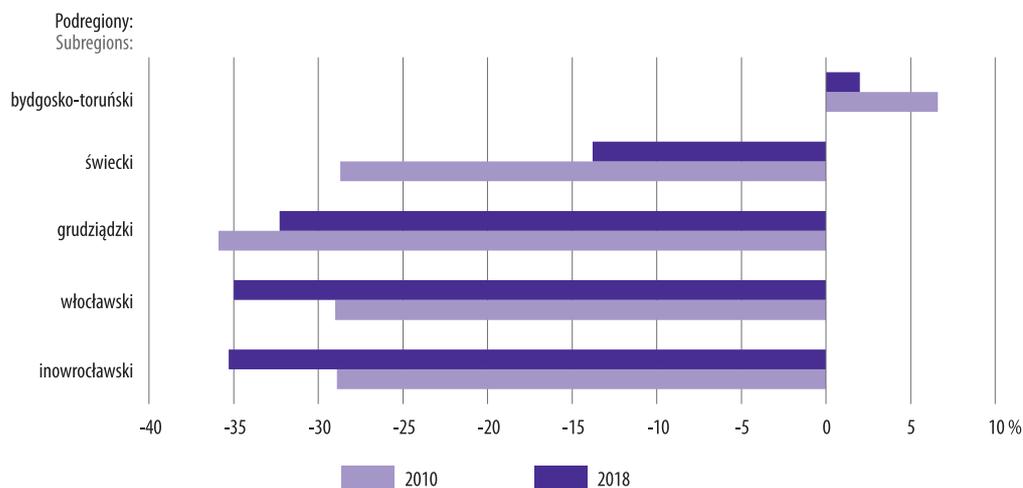
- grudziądzki, z wartością 37414 zł – PKB niższy o 16,6% niż w województwie (w 2010 r. niższy o 22,7%),
- inowrocławski, z wartością 35888 zł – niższy o 20,0% (w 2010 r. niższy o 14,3%),
- włocławski, z wartością 35753 zł – niższy o 20,3% (w 2010 r. niższy o 14,1%).

Jedynym podregionem w województwie kujawsko-pomorskim, którego PKB na 1 mieszkańca w porównaniu do średniej krajowej był wyższy był podregion bydgosko-toruński (wyższy o 2,0%, w 2010 r. wyższy o 6,6%). Odchylenie od średniej krajowej w pozostałych podregionach wahało się od 35,3% poniżej średniej krajowej w podregionie włocławskim do 13,8% w podregionie świeckim (w 2010 r. wahało się od 35,9% do 28,7% poniżej krajowego PKB).

Zróżnicowanie produktu krajowego brutto na 1 mieszkańca województwa pomiędzy podregionami zmniejszyło się. Świadczy o tym wskaźnik dyspersji PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów dla województwa kujawsko-pomorskiego, który zmniejszył się z 21,1% w 2010 r. do 20,2% w 2018 r.

Wykres 40. Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca (ceny bieżące) odchylenia względne od przeciętnej wartości w kraju

Chart 40. Gross domestic product per capita (current prices) relative deviations from the national average value

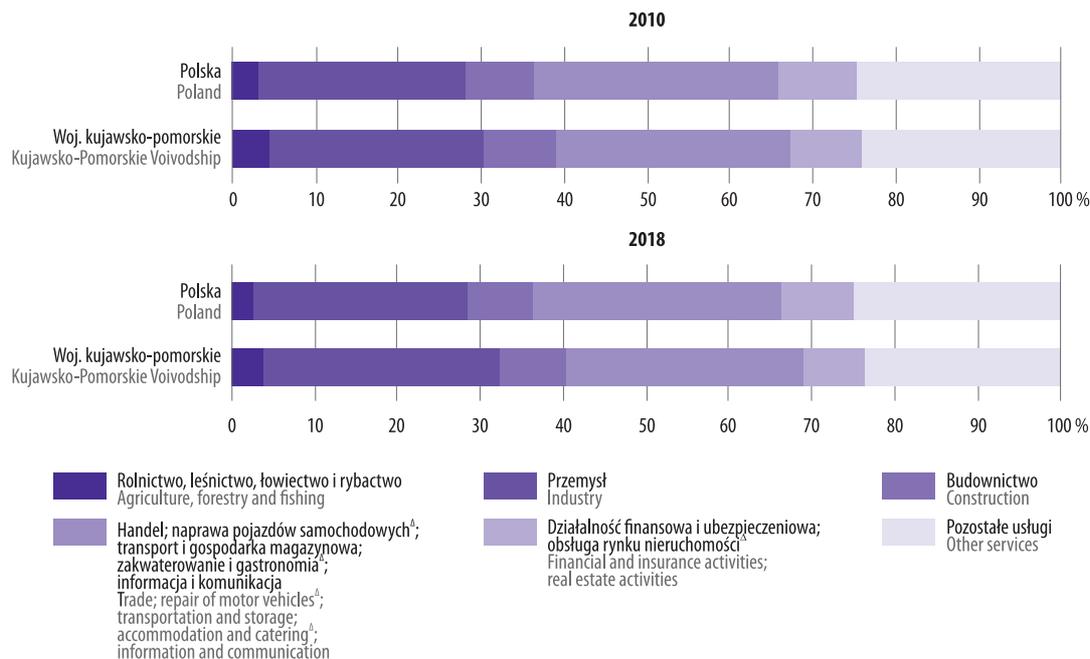
Wskaźnik dyspersji (miara zróżnicowania) regionalnego PKB na 1 mieszkańca na poziomie podregionów (NUTS 3) został obliczony jako suma wartości bezwzględnych różnic między wartościami dla podregionów danego województwa a wartością PKB na 1 mieszkańca dla tego województwa, ważonych udziałem liczby ludności poszczególnych podregionów w województwie, wyrażona w procentach PKB na 1 mieszkańca dla danego województwa.

W 2018 r. wartość dodana brutto (WDB) wygenerowana w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła 81681 mln zł. Największą część (WDB) województwa, tj. 28,7% wygenerowały jednostki z sekcji: Handel; naprawa pojazdów samochodowych^A; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia^A; Informacja i komunikacja. W skali roku udział grupy tych sekcji nie zmienił się, a w porównaniu z 2010 r. zwiększył się o 0,3 p. proc. W tworzeniu WDB województwa niemal tak samo duże znaczenie miały jednostki przemysłowe (ich udział wyniósł 28,6%, przy wzroście udziału w skali roku o 0,8 p. proc., a w porównaniu z 2010 r. przy wzroście o 2,7 p. proc). Duże znaczenie odgrywały również jednostki zajmujące się pozostałymi usługami (23,6% udziału, przy spadkach odpowiednio o 0,3 p. proc. i o 0,4 p. proc.).

W pozostałych rodzajach działalności odnotowano spadki udziałów: w Budownictwie (8,0% udziału) spadek wyniósł 0,6 p. proc. zarówno w stosunku do 2017 r. jak i do 2010 r., w Działalności finansowej i ubezpieczeniowej; w Obsłudze rynku nieruchomości (7,4% udziału) spadki wyniosły odpowiednio 0,1 p. proc. i 1,1 p. proc., a w sekcji Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (3,8% udziału) spadki wyniosły 0,9 p. proc. i 0,7 p. proc.

Poziom wydajności pracy można określić przeliczając wartość dodaną brutto na 1 pracującego w gospodarce narodowej. W 2018 r. w województwie kujawsko-pomorskim wydajność pracy wyniosła 111937 zł na 1 pracującego i było to więcej o 34,9% niż w 2010 r. WDB przypadająca na 1 osobę pracującą w województwie była niższa o 9,3% niż w kraju (w 2010 r. niższa o 9,8%).

Wykres 41. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności (ceny bieżące)
Chart 41. Structure of gross value added by kind of activity (current prices)

W 2018 r. w podregionach bydgosko-toruńskim oraz inowrocławskim, których WDB łącznie stanowiła 60,9% ogólnej wartości osiągniętej w województwie kujawsko-pomorskim, przeważającym rodzajem działalności były: Handel; naprawa pojazdów samochodowych^Δ; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia^Δ; Informacja i komunikacja. W podregionie bydgosko-toruńskim działalność ta skupiała 33,5% WDB podregionu (udział wyższy o 1,4 p. proc. niż w 2010 r.), a w podregionie inowrocławskim 27,9% (wyższy o 1,1 p. proc.). W podregionach tych znaczące udziały w tworzeniu WDB miały również sekcje Przemysł oraz Pozostałe usługi, i w 2018 r. wyniosły odpowiednio:

- w podregionie bydgosko-toruńskim 24,1% (mniej o 0,4 p. proc. niż w 2010 r.) i 25,9% (więcej o 0,6 p. proc.),
- w podregionie inowrocławskim 26,6% (więcej o 0,3 p. proc.) i 22,5% (więcej o 0,1 p. proc.).

W pozostałych podregionach dominującą rolę w tworzeniu WDB w 2018 r. odegrały jednostki przemysłowe, a największy ich udział odnotowano w podregionie świeckim (49,7%, w 2010 r. 33,9%). W podregionie grudziądzkim sekcja Przemysł stanowiła 31,4% WDB podregionu (w 2010 r. 25,1%), a we wrocławskim 27,9% (w 2010 r. 26,4%). Ponadto w podregionach tych znaczący udział w tworzeniu WDB miała grupa sekcji: Handel; naprawa pojazdów samochodowych^Δ; Transport i gospodarka magazynowa; Zakwaterowanie i gastronomia^Δ; Informacja i komunikacja oraz Pozostałe usługi, gdzie wyniósł odpowiednio:

- w podregionie grudziądzkim 26,4% (więcej o 0,9 p. proc. niż w 2010 r.) i 21,5% (mniej o 1,7 p. proc.),
- w podregionie wrocławskim 23,9% (więcej o 0,2 p. proc.) i 25,4% (więcej o 0,7 p. proc.),
- w podregionie świeckim 16,9% (mniej o 6,1 p. proc.) i 15,3% (mniej o 3,9 p. proc.).

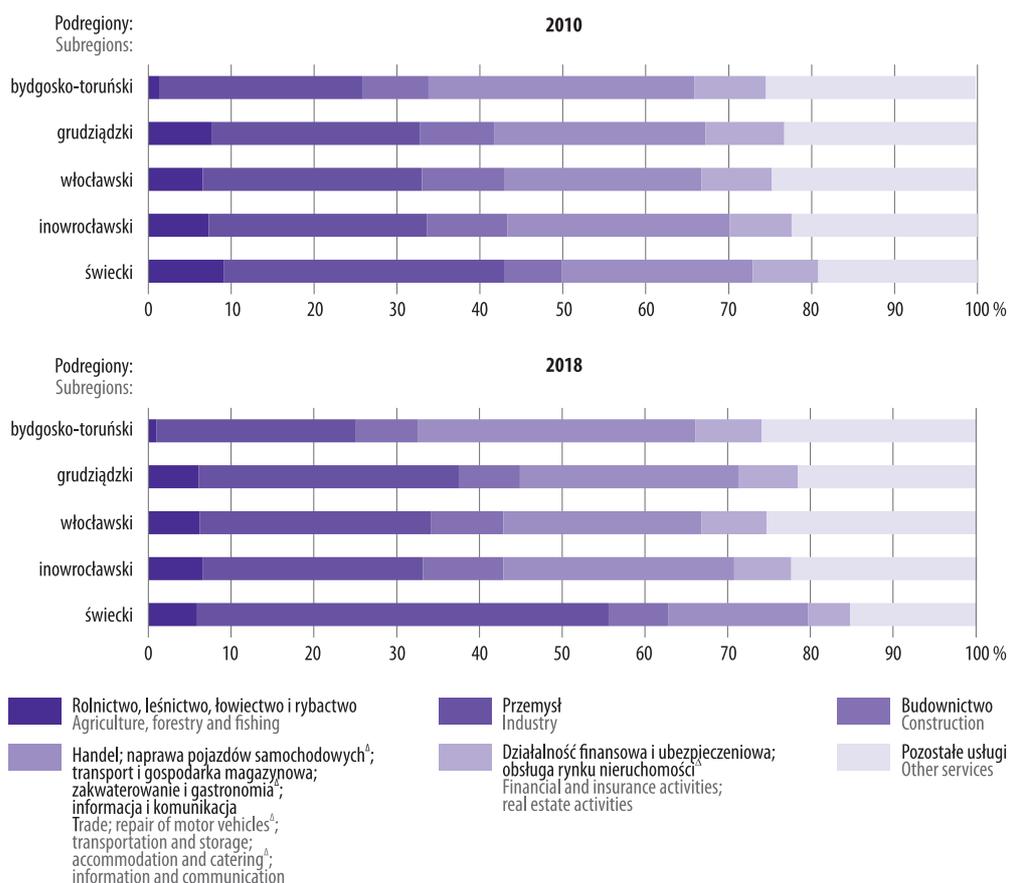
W układzie podregionów najwyższą wydajność pracy odnotowano w podregionie świeckim, gdzie na 1 pracującego przypadało 132341 zł wartości dodanej brutto (wydajność wyższa niż w 2010 r. o 62,4%). Wydajność pracy w podregionie świeckim w porównaniu do obserwowanej w skali kraju znacznie poprawiła się i w jako jedynym podregionie w województwie była wyższa (o 7,2%, w 2010 r. niższa niż w kraju o 11,5%).

Zbliżoną wydajność pracy do notowanej w kraju odnotowano w podregionie bydgosko-toruńskim (122160 zł na 1 pracującego) i w porównaniu z 2010 r. wydajność pracy zwiększyła się o 33,8%. WDB na 1 pracującego w podregionie bydgosko-toruńskim stanowiła 99,0% analogicznej wartości dla kraju (99,2% w 2010 r.).

W pozostałych podregionach wartość dodana brutto na 1 pracownika wyniosła:

- w inowrocławskim – 102412 zł (więcej o 27,9% niż w 2010 r.) i stanowiła 83,0% krajowej WDB (87,0% w 2010 r.),
- w grudziądzkim – 99128 zł (więcej o 38,1%) i stanowiła 80,3% krajowej WDB (78,0% w 2010 r.),
- we wrocławskim – 97236 zł (więcej o 27,7%) i stanowiła 78,8% krajowej WDB (82,8% w 2010 r.).

Wykres 42. Struktura wartości dodanej brutto według rodzajów działalności i podregionów (ceny bieżące)
Chart 42. Structure of gross value added by kind of activity and subregions (current prices)

6.2. Koniunktura gospodarcza

6.2. Business tendency

W kwietniu 2021 r. przedsiębiorcy z województwa kujawsko-pomorskiego ocenili koniunkturę zdecydowanie lepiej niż w kwietniu roku ubiegłego w większości badanych obszarach gospodarki, z wyjątkiem Zakwaterowania i gastronomii. Najbardziej pesymistyczne oceny formułowane były przez podmioty prowadzące działalność w zakresie Zakwaterowania i gastronomii, a także Transportu i gospodarki magazynowej.

Koniunktura gospodarcza to całokształt wskaźników życia gospodarczego charakteryzujących stan gospodarki danego kraju lub rynku, pozwalających ocenić tendencje rozwojowe; koniunktura podlega wskaźnikom zależnym głównie od cyklu koniunkturalnego, a także innych czynników: regularnych (np. sezonowe wahania popytu i podaży) i nieregularnych (np. urodzaj lub nieurodzaj w rolnictwie, wzrost lub spadek popytu na dany towar na rynku krajowym lub zagranicznym, klęski żywiołowe). Zakres przedmiotowy badania stanowią pytania o bieżącą i przewidywaną działalność przedsiębiorstwa, w odniesieniu do podstawowych wymiarów działania podmiotu i nawiązujących do podstawowych zjawisk ekonomicznych takich jak m.in. ogólna sytuacja gospodarcza przedsiębiorstwa, portfel zamówień, produkcja, zapasy, sytuacja finansowa, zatrudnienie, ceny, moce produkcyjne, zagwarantowany okres produkcji, bariery działalności, pozycja wobec konkurencji.

Tablica 30. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności
Table 30. General business climate indicator by kind of activity

Wyszczególnienie Specification	Grudzień December				Kwiecień April	
	2011	2015	2019	2020	2021	2021 Polska Poland
Przetwórstwo przemysłowe Manufacturing	-5,8	8,0	2,3	-3,7	-1,4	-4,0
Budownictwo Construction	-20,8	-11,7	-3,2	-15,3	-1,9	-13,7
Handel hurtowy Wholesale trade	3,2	2,8	5,0	-5,7	9,4	1,3
Handel detaliczny Retail trade	-16,5	-7,8	-3,7	-17,4	-6,2	-8,3
Transport i gospodarka magazynowa Transportation and storage	-32,8	5,6	-1,7	-32,0	-13,2	-0,8
Zakwaterowanie i gastronomia Accommodation and food service activities	-1,5	3,3	-1,6	-77,0	-30,7	-39,2
Informacja i komunikacja Information and communication	-15,7	7,4	22,5	-17,5	-2,3	11,7

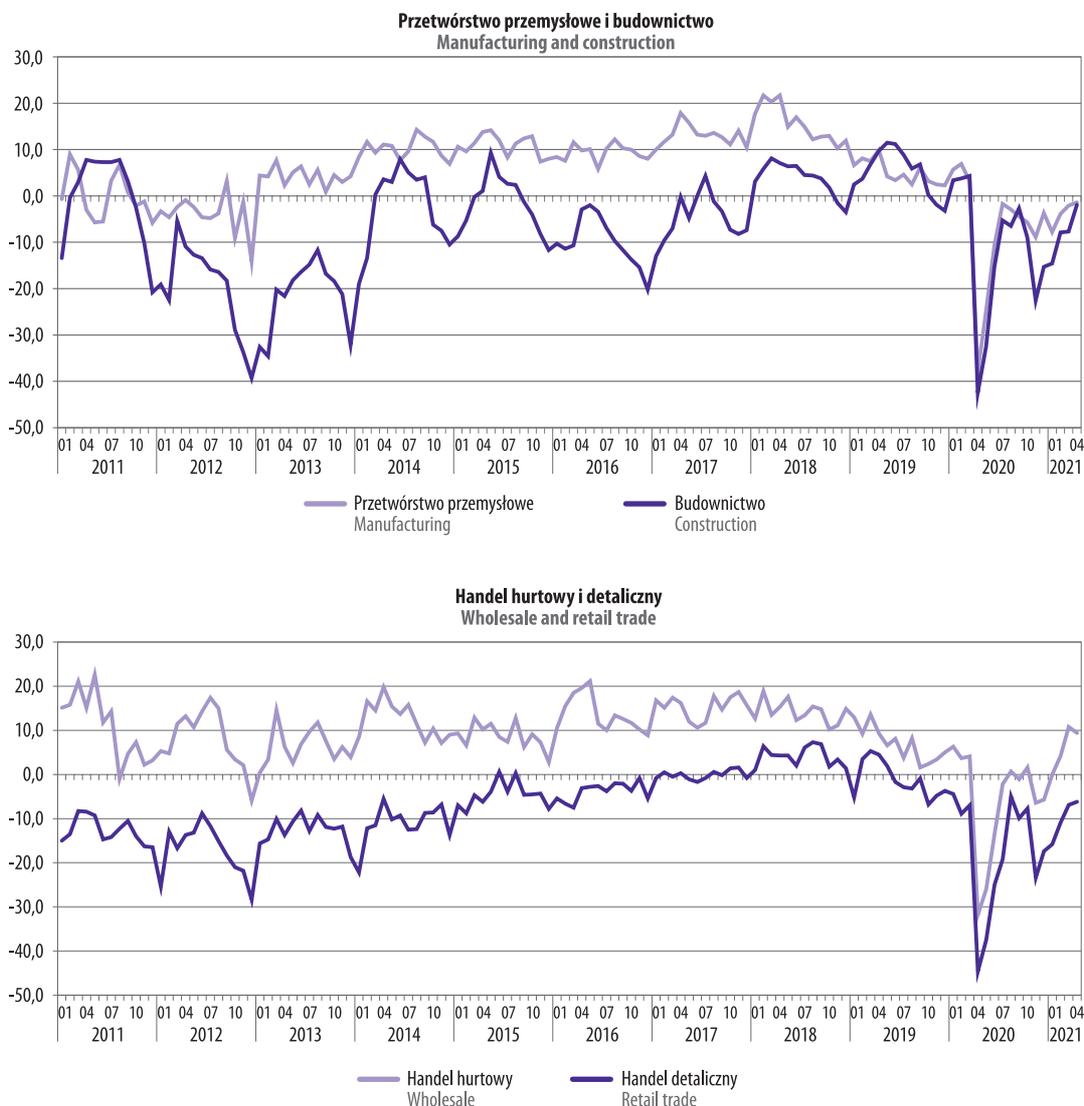
Podmioty gospodarcze z województwa kujawsko-pomorskiego prowadzące działalność z zakresu Przetwórstwa przemysłowego, po okresie dobrej koniunktury gospodarczej (przypadającej na okres od stycznia 2013 r. do marca 2020 r.), od kwietnia 2020 r. oceniają koniunkturę negatywnie (koniunktura była wówczas najgorsza od początku prowadzenia badań, tj. od stycznia 2011 r.). Ogólny wskaźnik koniunktury dla działalności z zakresu Przetwórstwa przemysłowego wyniósł w kwietniu 2021 r. minus 1,4.

Spośród badanych rodzajów działalności podmioty z sekcji Handel detaliczny oceniali koniunkturę negatywnie już od czerwca 2019 r. (wówczas na poziomie minus 1,7).

W kwietniu 2021 r. przedsiębiorcy, z wyjątkiem firm z sekcji Handel hurtowy (ogólny wskaźnik koniunktury ukształtowany na poziomie 9,4), ocenili negatywnie koniunkturę, a wskaźnik oscylował od minus 30,7 w Zakwaterowaniu i gastronomii do minus 1,4, w Przetwórstwie przemysłowym.

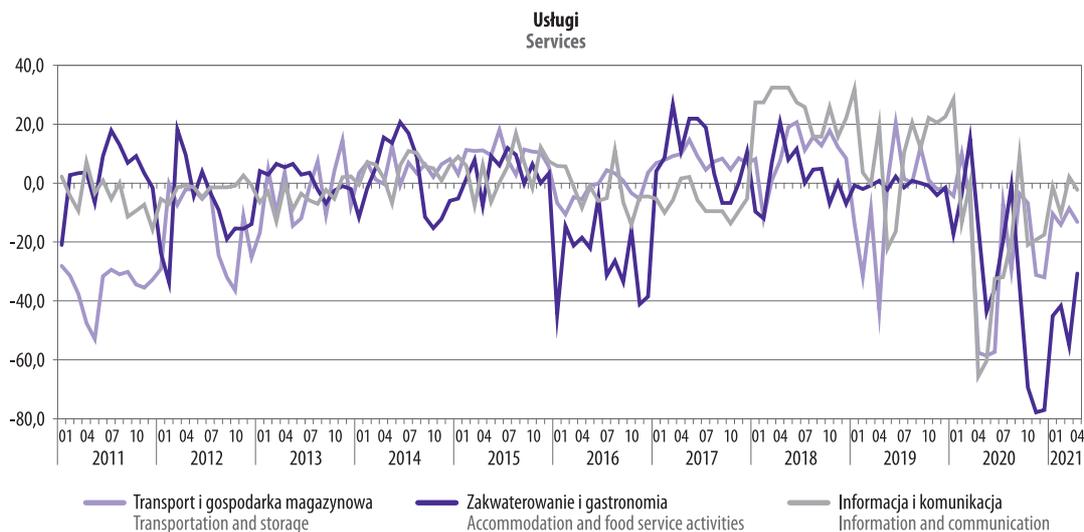
Zdecydowanie na pogorszenie ocen koniunktury od kwietnia 2020 r. we wszystkich badanych obszarach gospodarki wpłynęła pandemia koronawirusa SARS-CoV-2, których wyniki uzyskane z dodatkowego modułu pytań – wpływu pandemii na sytuację przedsiębiorstwa zostały opublikowane w opracowaniu sygnałnym na stronie urzędu¹.

Wykres 43. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności
Chart 43. General business climate indicator by kind of activity

¹ <https://bydgoszcz.stat.gov.pl/opracowania-biezace/opracowania-sygnalne/inne-opracowania/koniunktura-gospodarcza-opinie-formulowane-przez-jednostki-z-siedziba-w-województwie-kujawsko-pomorskim-kwiecien-2021-r,-4,99.html>

Wykres 43. Wskaźnik ogólnego klimatu koniunktury według rodzajów działalności (dok.)
 Chart 43. General business climate indicator by kind of activity (cont.)

Za jedne z większych trudności w prowadzeniu bieżącej działalności gospodarczej w kwietniu 2021 r. firmy z województwa kujawsko-pomorskiego wskazały na bariery związane z niepewnością ogólnej sytuacji gospodarczej. Taką odpowiedź zaznaczyło 61,4% firm prowadzących działalność w sekcji Zakwaterowanie i gastronomia. W dalszej kolejności: 55,4% firm z Handlu hurtowego, 55,8% – z Informacji i komunikacji, 54,7% – z Handlu detalicznego, 54,6% – z Budownictwa, 48,9% – z Transportu i gospodarki magazynowej oraz 36,7% – z Przetwórstwa przemysłowego.

Odsetek przedsiębiorców nie odczuwających żadnych barier wahał się od 3,1% w sekcji Transport i gospodarka magazynowa do 37,2% w firmach prowadzących działalność w sekcji Informacja i komunikacja.

Pozostałe bariery najczęściej wymieniane przez przedsiębiorców w kwietniu 2021 r. dotyczyły m. in. kosztów zatrudnienia. Taką odpowiedź zaznaczyło 61,7% firm prowadzących działalność w Handlu detalicznym. W dalszej kolejności: 61,3% firm z Informacji i komunikacji, 58,9% – z Zakwaterowania i gastronomii, 50,1% – z Budownictwa, 49,6% – z Przetwórstwa przemysłowego, 41,4% – z Transportu i gospodarki magazynowej oraz 40,4% – z Handlu hurtowego.

Podmioty gospodarcze wskazywały również na wysokie obciążenia na rzecz budżetu. Taką trudność wskazało 58,5% firm z sekcji Informacja i komunikacja, 52,1% – firm z Handlu hurtowego, 51,3% – z Zakwaterowania i gastronomii, 47,9% – z Budownictwa, 43,5% – z Przetwórstwa przemysłowego, 41,9% – z Transportu i gospodarki magazynowej oraz 36,9% podmiotów z Handlu detalicznego.

Wysoki odsetek odpowiedzi odnośnie barier działalności dotyczył również niejasnych, niespójnych i niestabilnych przepisów prawnych, na które wskazało 60,1% firm z Handlu hurtowego, 53,0% – z Informacji i komunikacji, 44,0% – z Handlu detalicznego, 37,5% – z Budownictwa, 36,6% – z Przetwórstwa przemysłowego, 31,7% – z Transportu i gospodarki magazynowej oraz 15,1% – z Zakwaterowania i gastronomii.

Dodatkowo przedsiębiorstwa z Przetwórstwa przemysłowego jako barierę w prowadzeniu działalności zgłaszały niedostateczny popyt na rynku krajowym i zagranicznym (odpowiednio 34,0% firm oraz 26,3%), a firmy z Zakwaterowania i gastronomii oraz firmy z Handlu detalicznego wskazywały na niedostateczny popyt (odpowiednio 32,0% i 29,6% firm).

Przedsiębiorstwa przemysłowe najczęściej zgłaszały bariery działalności związane z niedoborem wykwalifikowanych pracowników (41,5%). Takie odpowiedzi udzielały również często firmy budowlane (34,0%).

6.3. Przedsiębiorczość

6.3. Entrepreneurship

Podmioty gospodarki narodowej

Entities of the national economy

Od końca 2010 r. odnotowano wzrost liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON w województwie kujawsko-pomorskim o 12,8%. W omawianym okresie o 8,2% zwiększyła się liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Na koniec 2020 r., podobnie jak w poprzednich 10 latach, dominowały podmioty należące do sekcji Handel; naprawa pojazdów samochodowych. Jednak ich udział w ogólnej liczbie podmiotów stopniowo malał i w grudniu 2020 r. był o 7,3 p. proc. niższy niż w końcu 2010 r.

Podmiot gospodarki narodowej to osoba prawna, jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej oraz osoba fizyczna prowadząca działalność gospodarczą.

W systemie REGON pojęcie podmiotu gospodarki narodowej jest tożsame z pojęciem jednostki prawnej. Posiadanie osobowości prawnej nie jest kryterium określenia podmiotu jako jednostki prawnej. Dane nie obejmują osób fizycznych prowadzących wyłącznie indywidualne gospodarstwa rolne.

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu grudnia 2020 r. w rejestrze REGON zarejestrowanych było 209,8 tys. podmiotów. Stanowiło to 4,5% podmiotów wpisanych do rejestru w Polsce.

W końcu 2020 r. w województwie przypadały 1017 podmiotów na 10 tys. mieszkańców. Było to o 35 podmiotów na 10 tys. mieszkańców więcej niż w 2019 r. Wskaźnik ten był znacznie niższy niż w kraju (1218) i, podobnie jak w roku ubiegłym, sytuował województwo kujawsko-pomorskie na 11. miejscu w Polsce².

**Tablica 31. Podmioty gospodarki narodowej w rejestrze REGON
Stan w dniu 31 grudnia**

Table 31. Entities of national economy in the REGON register
As of 31 December

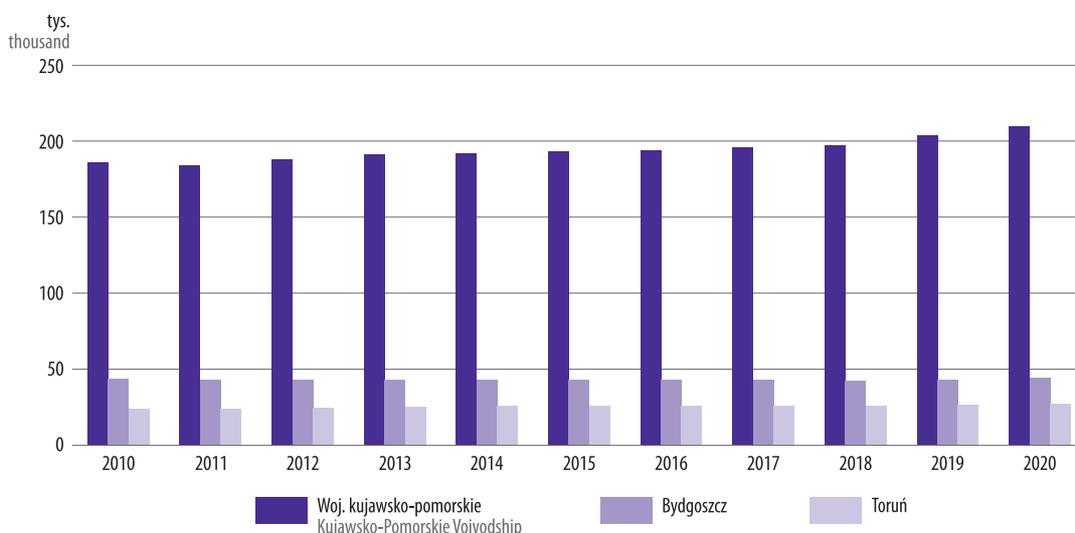
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020	2020 W odsetkach (Polska=100) In percent (Poland=100)
Ogółem Total	186007	193470	203548	209750	4,5
sektor publiczny public sector	5767	5815	5262	5265	4,7
sektor prywatny private sector	180240	186702	196601	202429	4,5
Z liczby ogółem: of total number:					
Spółki Companies	24404	29103	30358	31869	3,8
Fundacje Foundations	455	755	1013	1084	3,6
Stowarzyszenia i organizacje społeczne Associations and social organizations	4732	5673	6100	6201	5,2
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą Natural persons conducting economic activity	142934	141983	150202	154623	4,6

2 Do przeliczeń liczby podmiotów na 10 tys. mieszkańców przyjęto liczbę ludności według stanu na 31 grudnia 2020 r.

W porównaniu do końca 2010 r. odnotowano wzrost liczby podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych w rejestrze REGON o 12,8%. Był on o 6,5 p. proc. niższy niż w skali kraju i należał do najniższych wśród województw, sytuując kujawsko-pomorskie na 12. miejscu w Polsce. W porównaniu z końcem 2019 r. liczba podmiotów w województwie zwiększyła się o 3,0%.

Wykres 44. Podmioty gospodarki narodowej Stan w dniu 31 grudnia

Chart 44. Entities of the national economy
As of 31 December

W końcu 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim 65,9% podmiotów zarejestrowanych było w miastach. Występowała ich wyraźna koncentracja w centralnej części województwa, czyli w Bydgoszczy i Toruniu oraz w powiatach bydgoskim i toruńskim (46,9% podmiotów z województwa).

Oba miasta skupiały 55,3% wszystkich spółek handlowych z województwa i 60,4% tych z udziałem kapitału zagranicznego. W Bydgoszczy na 1 tys. mieszkańców przypadało 18 spółek handlowych, w Toruniu 20. W pozostałej części województwa wskaźnik ten wyniósł zaledwie 5.

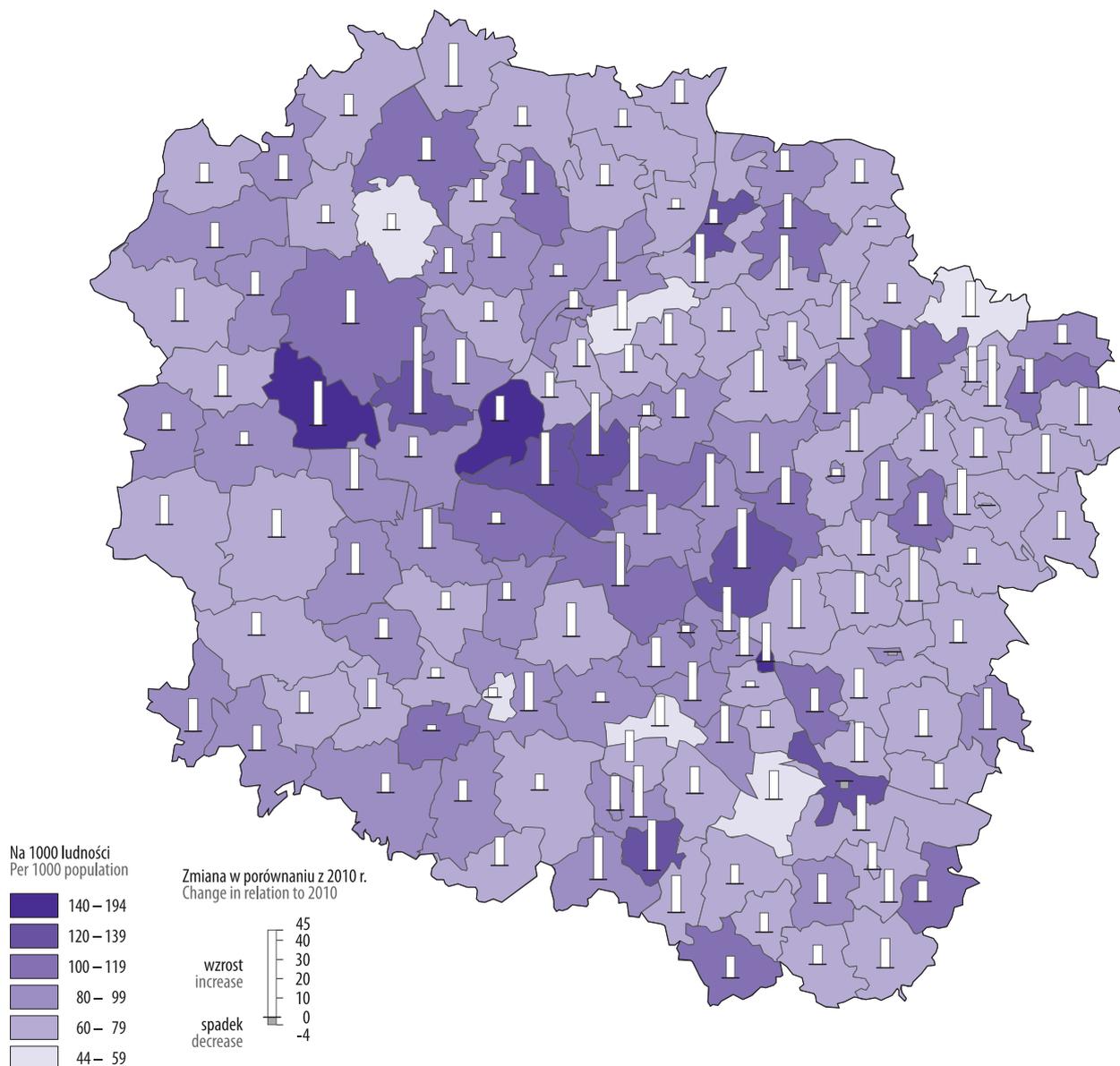
Według stanu na 31 grudnia 2020 r. gminą o największej liczbie podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców była gmina Osielsko (194 podmioty). Wysoki współczynnik odnotowano także w gminach Ciechocinek i Białe Błota, w których na 1 tys. mieszkańców przypadały po 162 podmioty. W Bydgoszczy współczynnik ten wynosił 130 podmioty na 1 tys. mieszkańców, a w Toruniu 137. Najniższą wartość tego współczynnika odnotowano natomiast w gminie Świecie nad Osą (44 podmioty na 1 tys. mieszkańców).

Najbardziej, bo o 10,0%, względem końca 2019 r., wzrosła liczba podmiotów w gminie Śliwice. Największy spadek tej liczby odnotowano natomiast w gminie Ciechocinek (o 9,7%). Poza Ciechocinkiem liczba podmiotów zmniejszyła się w porównaniu z 31 grudnia 2019 r. tylko w 4 gminach. W Bydgoszczy i w Toruniu względem końca grudnia 2019 r. liczba podmiotów wzrosła (odpowiednio o 2,8% i o 3,0%).

W stosunku do końca 2010 r. tylko w 7 gminach odnotowano spadek liczby podmiotów wpisanych do rejestru REGON. Najbardziej, bo o 10,6% we Włocławku. Blisko 2-krotnie zwiększyła się natomiast liczba podmiotów w gminie Obrowo.

**Mapa 38. Podmioty gospodarki narodowej w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 38. Entities of the national economy in 2019
As of 31 December

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowano 15,7 tys. nowych podmiotów. Było to o 12,5% mniej niż w 2019 r. i o 19,4% mniej niż 10 lat wcześniej. Spadła jednocześnie liczba podmiotów wyrejestrowanych: o 21,0% w porównaniu z 2019 r. i o 41,2% względem 2010 r. Przez cały 2020 r. zlikwidowanych zostało 9,1 tys. podmiotów. Utrzymała się przewaga podmiotów nowo zarejestrowanych nad zlikwidowanymi. W 2020 r. wyniosła ona 173 podmioty nowo zarejestrowane do 100 wykreślonych. W 2010 r. wskaźnik ten miał wartość 126 na 100 wykreślonych.

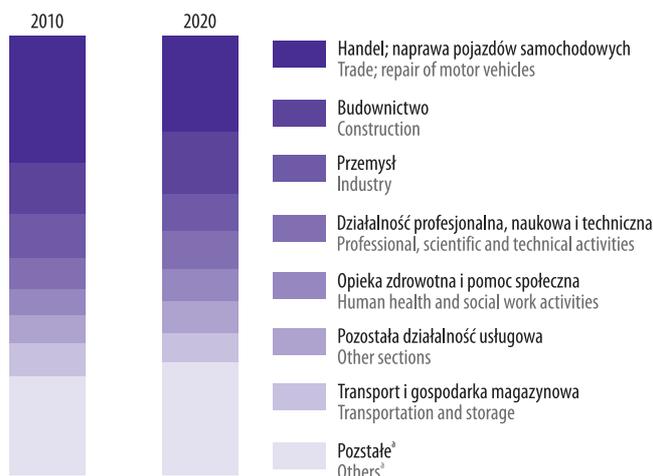
Zdecydowaną większość podmiotów nowo zarejestrowanych (83,4%) i zlikwidowanych (90,5%) w 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Znacznie więcej osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą zarejestrowało się w 2019 r. w rejestrze REGON niż wykreśliło swoją działalność (13,1 tys. wobec 8,0 tys.). Nowo zarejestrowanych osób fizycznych było o 13,2% mniej niż w 2019 r. a zlikwidowanych – o 21,9% mniej.

Spółki handlowe stanowiły 11,5% podmiotów nowo zarejestrowanych i 4,1% wykreślonych. W 2020 r. zarejestrowano ich 1,8 tys., czyli o 18,1% więcej niż w poprzednim roku i prawie 3-krotnie więcej niż w 2010 r. Wykreślono natomiast 0,4 tys. spółek handlowych. Spółki handlowe z wyłącznym kapitałem zagranicznym i z częściowym udziałem tego kapitału stanowiły zaledwie 0,1% nowo zarejestrowanych i aż 28,3% zlikwidowanych spółek handlowych w województwie kujawsko-pomorskim.

W 2020 r. powstało ponadto m.in.: 0,2 tys. spółek cywilnych, 0,2 tys. stowarzyszeń i organizacji społecznych i 0,1 tys. fundacji.

Wykres 45. Struktura podmiotów gospodarki narodowej według sekcji PKD Stan w dniu 31 grudnia

Chart 45. Structure of entities of the national economy by PKD sections
As of 31 December

a W 2020 r. łącznie z podmiotami, dla których informacja o rodzaju wykonywanej działalności nie występuje w rejestrze REGON.
a In 2020, including entities for which the information on the kind of predominant activity or form of ownership is not present in the REGON register.

W województwie kujawsko-pomorskim w końcu 2020 r. najwięcej podmiotów należało do sekcji Handel; naprawa pojazdów samochodowych – 21,8%. Jednak od grudnia 2010 r. ich udział w ogólnej liczbie podmiotów w województwie spadł o 7,3 p. proc., a od końca 2019 r. o 0,6 p. proc. Kolejną sekcją, w której działalność prowadziła duża liczba podmiotów, zarówno w 2010 r., jak i w 2019 i 2020 r., było Budownictwo. W końcu 2020 r. należało do niej 14,1% podmiotów, czyli więcej o 2,4 p. proc. niż w grudniu 2010 r. i o 0,6 p. proc. niż w końcu 2019 r. Przetwórstwem przemysłowym zajmowało się 8,6% podmiotów a Działalnością profesjonalną, naukową i techniczną – 8,4%.

W końcu 2020 r., podobnie jak w latach poprzednich, najliczniejszą grupę podmiotów wpisanych do rejestru REGON w województwie stanowiły osoby fizyczne. Ich udział w ogólnej liczbie podmiotów wyniósł 73,7%. Od końca 2010 r. liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą wzrosła o 8,2%, a od końca 2019 r. o 2,9%. Od 2010 r. o 3,1 p. proc. i od 2019 r. o 0,1 p. proc. spadł jednak ich udział w ogólnej liczbie podmiotów zarejestrowanych w województwie kujawsko-pomorskim.

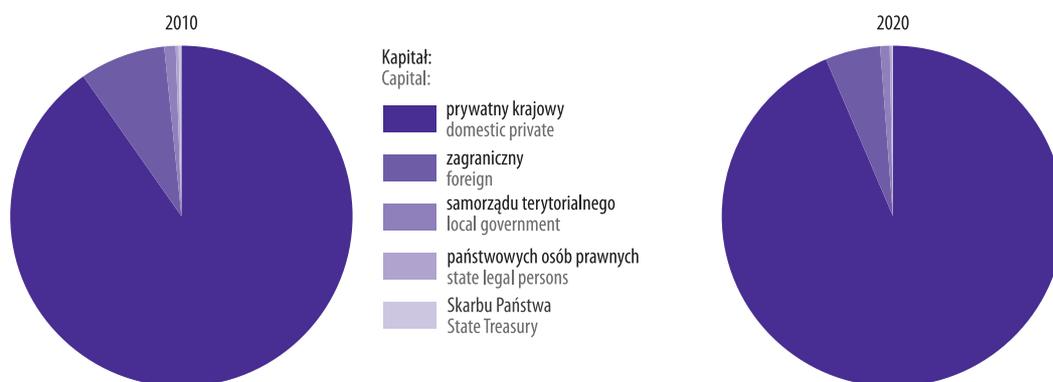
Wśród spółek 56,4% stanowiły spółki handlowe a 42,9% spółki cywilne. Udział spółek handlowych w ogólnej liczbie podmiotów zarejestrowanych w województwie kujawsko-pomorskim wzrósł od końca 2010 r. i 2019 r. (odpowiednio o 2,5 p. proc. i o 0,5 p. proc.) i wyniósł 8,6%.

W końcu 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim zarejestrowanych było 6,2 tys. stowarzyszeń i organizacji społecznych, czyli o 31,0% więcej niż w grudniu 2010 r. i o 1,7% więcej niż w grudniu 2019 r. W końcu 2020 r. ich udział w ogólnej liczbie podmiotów wyniósł 3,0%. Przeszło 2-krotnie, tj. do 1,1 tys., w stosunku do końca 2010 r. wzrosła liczba fundacji.

Zarejestrowane było ponadto m.in.: 584 spółdzielnie (spadek o 39,4% od końca 2010 r.)³ oraz 4 przedsiębiorstwa państwowe (spadek o 55,6%).

Wykres 46. Struktura spółek handlowych o kapitale jednorodnym według rodzaju kapitału Stan w dniu 31 grudnia

Chart 46. Structure of commercial companies by type of capital
As of 31 December

Według stanu na 31 grudnia 2020 r. wśród spółek handlowych odnotowano wysoki udział podmiotów z wyłącznym kapitałem prywatnym krajowym (75,7%). Jednoosobowe spółki Skarbu Państwa stanowiły 0,1%, spółek o jednorodnym kapitale państwowych osób prawnych było 0,2%, a o kapitale samorządu terytorialnego – 0,7%. Spółek handlowych z wyłącznym kapitałem zagranicznym było 756 (4,2% ogólnej liczby spółek handlowych).

W porównaniu ze stanem na koniec poprzedniego roku struktura spółek handlowych według rodzaju kapitału nie uległa znaczącym zmianom. Odnotowano bardzo niewielki spadek udziału spółek z wyłącznym kapitałem prywatnym krajowym (o 0,7 p. proc.) i spółek z wyłącznym kapitałem zagranicznym (o 0,3%). O 0,2 p. proc. spadł udział spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego.

Działalność spółek handlowych koncentrowała się w trzech sekcjach (50,0%): Handel; naprawa pojazdów samochodowych (21,8%), Przetwórstwo przemysłowe (15,9%) oraz Budownictwo (12,3%)

Względem 2010 r. największy wzrost liczby spółek handlowych odnotowano w sekcjach: Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 368,7%), Edukacja (o 307,7%), Administrowanie i działalność wspierająca (o 308,6%), Obsługa rynku nieruchomości (o 306,7%). W żadnej sekcji nie spadła liczba spółek handlowych. Najmniej natomiast liczba tych podmiotów zwiększyła się w Handlu; naprawie pojazdów samochodowych (o 7,8%). W stosunku do końca 2019 r. najbardziej wzrosła liczba spółek handlowych w sekcji Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 46,3%), a najmniej w Działalności finansowej i ubezpieczeniowej (o 1,6%). Spadku nie odnotowano w żadnej sekcji a w Górnictwie i wydobywaniu liczba podmiotów nie uległa zmianie.

³ W lipcu 2018 r. wykreślono z rejestru REGON podmioty (osoby prawne i jednostki organizacyjne nie mające osobowości prawnej), które utraciły zdolność prawną na mocy art. 3 ustawy z dnia 28.11.2014 r. o zmianie ustawy o KRS i niektórych innych ustaw (Dz.U.poz.1924).

Działalność badawcza i rozwojowa oraz innowacyjna

Research and development as well as innovation activity

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim zachowana została tendencja wzrostowa (od 2016 r.) nakładów wewnętrznych na działalność badawczą i rozwojową (B+R), natomiast udział tej wielkości w całej zbiorowości w Polsce pozostał na niezmiennym poziomie. Sektor przedsiębiorstw był głównym źródłem finansowania nakładów wewnętrznych na działalność B+R. Obniżył się w odniesieniu zarówno do Polski, jak i poprzedniego roku poziom innowacyjności tak dla przedsiębiorstw przemysłowych, jak i z sektora usług.

Działalność badawcza i rozwojowa (B+R) jest to ogół działań polegających na prowadzeniu i wspieraniu badań naukowych i prac rozwojowych. Jest to praca twórcza, prowadzona w sposób metodyczny, podejmowana w celu zwiększenia zasobów wiedzy, w tym wiedzy o człowieku, kulturze i społeczeństwie oraz w celu tworzenia nowych zastosowań dla wiedzy już istniejącej.

Nakłady wewnętrzne na działalność B+R to wartość prac badawczych i rozwojowych danej jednostki wykonanych przez jej własne zaplecze badawcze, niezależnie od źródeł ich finansowania.

W 2019 r. nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową (B+R) w województwie kujawsko-pomorskim wyniosły 721,5 mln zł i stanowiły 2,4% nakładów wewnętrznych na działalność B+R w Polsce. W porównaniu z 2018 r. nakłady te zwiększyły się o 19,0%.

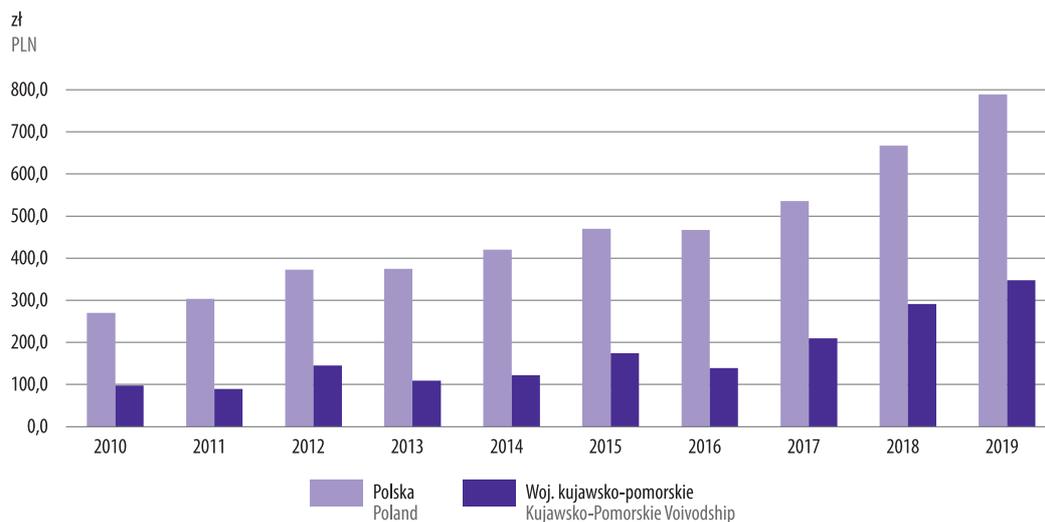
Tablica 32. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową według źródeł finansowania (ceny bieżące)

Table 32. Intramural expenditures on research and development by source of funds (current prices)

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
	w mln zł in million PLN			
Ogółem Total	204,2	364,4	606,3	721,5
sektor finansujący: funding sector:				
Rządowy Government	121,6	126,4	190,1	279,0
Przedsiębiorstw Business enterprise	38,8	196,3	302,5	321,8
Szkolnictwa wyższego Higher education	.	12,3	.	.
Prywatnych instytucji niekomercyjnych Private non-profit	.	0,6	.	.
Zagranica Rest of the world	38,6	28,8	43,5	53,0

W 2019 r. nakłady na działalność B+R w województwie wyniosły 348 zł na 1 mieszkańca, tj. o 19,3% więcej niż w 2018 r. W Polsce wyniosły one 789 zł i były wyższe od wartości w województwie blisko 2,3-krotnie.

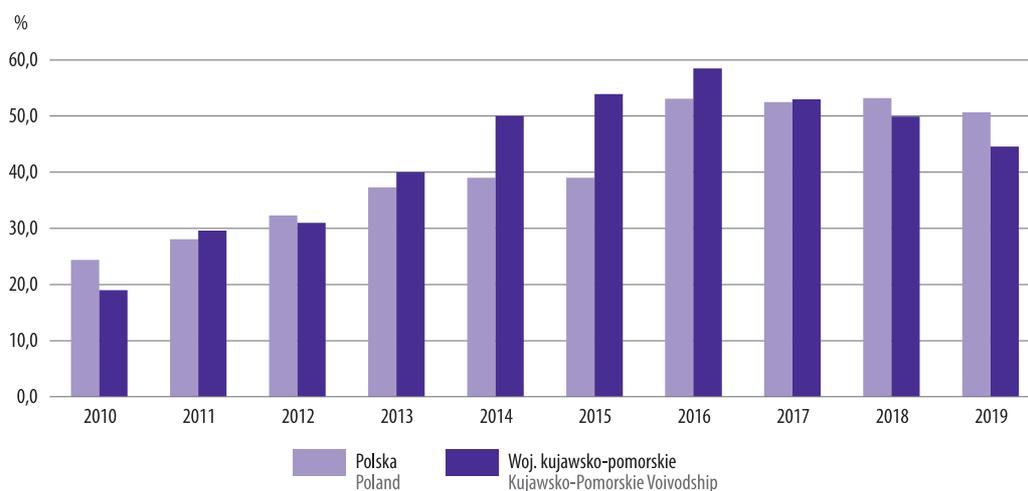
Wykres 47. Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca
Chart 47. Intramural expenditures on research and development per 1 capita

Głównym źródłem finansowania nakładów wewnętrznych na działalność B+R w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. był sektor przedsiębiorstw – 44,6% udziału (w Polsce wyniósł on 50,7%) i w porównaniu z 2018 r. był niższy o 5,3 p. proc., a z 2010 r. – wyższy o 25,6 p. proc.

Wykres 48. Udział nakładów wewnętrznych na działalność B+R finansowanych przez sektor przedsiębiorstw w nakładach wewnętrznych na działalność B+R

Chart 48. Share of intramural expenditure on R&D financed from business enterprise sector in intramural expenditure on R&D

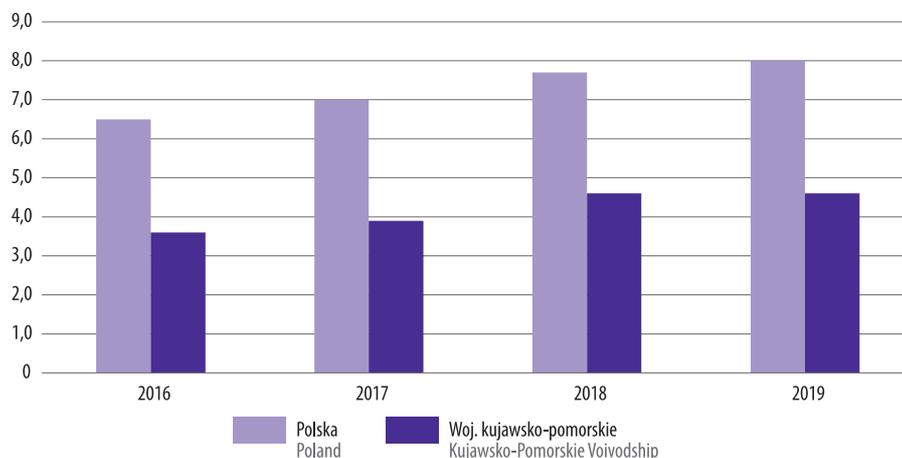

Personel wewnętrzny B+R są to osoby pracujące (zatrudnieni, pracujący właściciele oraz nieodpłatnie pomagający członkowie ich rodzin) w jednostce statystycznej, które wnoszą wkład w wewnętrzną działalność badawczą i rozwojową tej jednostki.

Ekwiwalenty pełnego czasu pracy (ECP) są to jednostki przeliczeniowe służące do ustalenia liczby osób faktycznie zaangażowanych w działalność B+R. Jeden ECP oznacza jeden osoborok poświęcony wyłącznie na działalność badawczą i rozwojową.

W 2019 r. liczba pracujących w działalności B+R wyrażony w EPC na 1000 osób aktywnych zawodowo w województwie kujawsko-pomorskim wyniósł 4,6 (podobnie jak w roku poprzednim) i był niższy o 3,4 pracujących niż w Polsce.

Wykres 49. Personel wewnętrzny B+R^a na 1000 osób aktywnych zawodowo^b
Chart 49. Internal R&D personnel^a per 1000 economically active persons^b

a W ekwiwalentach pełnego czasu pracy (EPC). b Do obliczenia relacji przyjęto za podstawę (mianownik) liczbę aktywnych zawodowo i pracujących na podstawie Badania Aktywności Ekonomicznej Ludności (BAEL) – przeciętne w roku.

a In full time equivalent (FTE). b For calculating the ratios, as the base (denominator) numbers of economically active and employed persons were adopted on the basis of the Labour Force Survey (LFS) – annual averages.

Działalność innowacyjna obejmuje wszystkie działania o charakterze rozwojowym, finansowym i komercyjnym podejmowane przez przedsiębiorstwo, których zamierzonym celem jest innowacja. Działalność innowacyjna obejmuje także działalność badawczą i rozwojową (B+R), która nie jest bezpośrednio związana z tworzeniem konkretnej innowacji.

Badania dotyczące innowacji prowadzone są w dwóch grupach: wśród przedsiębiorstw przemysłowych oraz wśród przedsiębiorstw wybranych działów PKD w sektorze usług. Badaniami tymi objęte są przedsiębiorstwa, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw innowacyjnych przemysłowych i usługowych wyniósł odpowiednio 16,3% i 5,3%. W porównaniu z poprzednim rokiem odsetek innowacyjnych przedsiębiorstw przemysłowych był niższy o 6,9 p. proc., a usługowych – niższy o 13,5 p. proc.

W 2019 r. poziom innowacyjności w województwie kujawsko-pomorskim był niższy niż w Polsce zarówno wśród przedsiębiorstw przemysłowych, jak i z sektora usług – odpowiednio o 2,6 p. proc. i o 6,6 p. proc.

Biorąc pod uwagę rodzaj prowadzonej działalności, wśród przedsiębiorstw przemysłowych z województwa kujawsko-pomorskiego, w 2019 r. najczęściej przedsiębiorstw innowacyjnych odnotowano w następujących działach PKD: „produkcja komputerów, wyrobów elektronicznych i optycznych” (37,5%), „produkcja pozostałego sprzętu transportowego” (35,7%) oraz „pozostała produkcja wyrobów” (33,3%).

W sektorze usług w województwie kujawsko-pomorskim najczęściej przedsiębiorstw, które w 2019 r. wprowadziły nowe lub ulepszone produkty lub procesy biznesowe odnotowano w działach: „badania naukowe i prace rozwojowe” (66,7% przedsiębiorstw innowacyjnych), „działalność związana z oprogramowaniem i doradztwem w zakresie informatyki oraz działalność powiązana” (44,0%) oraz „finansowa działalność usługowa, z wyłączeniem ubezpieczeń i funduszy emerytalnych” (35,6%).

W 2019 r. poziom nakładów na innowacje w przedsiębiorstwach przemysłowych wyniósł 657,1 mln zł (w 2018 r. 618,8 mln zł). W sektorze usług poziom nakładów na innowacje wyniósł w 2019 r. 170,6 mln zł (w 2018 r. - 239,2 mln zł).

Tablica 33. Przedsiębiorstwa innowacyjne według rodzajów wprowadzonych innowacji
 Table 33. Innovative enterprises by types of introduced innovations

Wyszczególnienie Specification	2008–2010	2013–2015	2016–2018	2017–2019	2017–2019 Polska Poland
	w % ogółu przedsiębiorstw in % of total enterprises				
Przedsiębiorstwa przemysłowe, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesów biznesowych ^a Industrial enterprises, which introduced product or business process ^a innovations	17,9	16,1	23,2	16,3	18,9
Nowe lub istotnie ulepszone produkty New or significantly improved products	13,0	11,5	16,4	12,8	13,6
Nowe lub ulepszone procesy biznesowe ^a New or improved business processes ^a	13,1	11,0	19,3	11,8	15,3
Przedsiębiorstwa usługowe, które wprowadziły innowacje produktowe lub procesów biznesowych ^a Service enterprises, which introduced product or business process ^a innovations	9,4	8,9	18,8	5,3	11,9
Nowe lub istotnie ulepszone produkty New or significantly improved products	6,0	4,4	9,9	5,2	6,3
Nowe lub ulepszone procesy biznesowe ^a New or improved business processes ^a	7,0	6,5	18,5	4,9	10,3

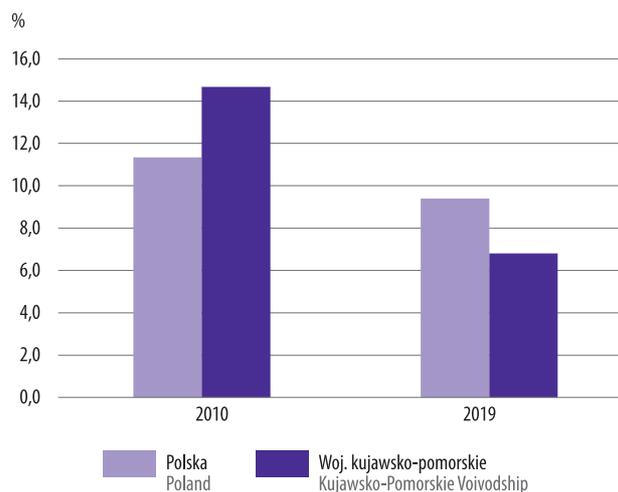
a W latach 2008–2010, 2013–2015 dane dotyczą innowacji procesowych, od 2016–2018 – innowacji procesów biznesowych.

a In the years 2008–2010, 2013–2015 the data relate to process innovations, from 2016–2018 - to business process innovations.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim udział przychodów ze sprzedaży produktów nowych lub ulepszonych w wartości przychodów ze sprzedaży ogółem przedsiębiorstw przemysłowych wyniósł 6,8%, o 2,5 p. proc. mniej niż w Polsce, a w przypadku sektora usług udział ten wyniósł 0,8%, tj. o 2,2 p. proc. mniej niż w Polsce.

Wykres 50. Udział przychodów przedsiębiorstw przemysłowych ze sprzedaży produktów nowych lub istotnie ulepszonych w przychodach ze sprzedaży ogółem

Chart 50. Share of revenues of industrial enterprises from sale of new or improved products in total revenues from sales

Wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych w przedsiębiorstwach

Using of information and communication technologies in enterprises

W województwie kujawsko-pomorskim odsetek przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu był bliski 100%. Coraz większa liczba pracowników wyposażana jest urządzenia przenośne pozwalające na mobilny dostęp do Internetu. Wzrasta ilość przedsiębiorstw korzystających z usług w chmurze, prowadzących sprzedaż elektroniczną i zatrudniających specjalistów ICT.

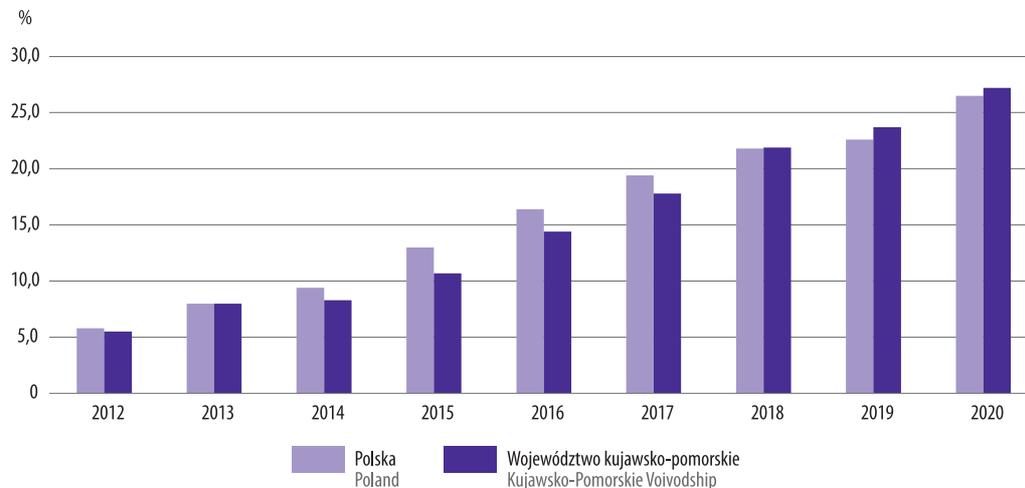
Pod pojęciem **technologii informacyjnych i komunikacyjnych** zwanych zamiennie technologiami informacyjno-telekomunikacyjnymi, teleinformatycznymi lub technikami informacyjnymi kryje się rodzina technologii przetwarzających, gromadzących i przesyłających informacje w formie elektronicznej.

W 2020 r., podobnie jak rok wcześniej, odsetek przedsiębiorstw zlokalizowanych na terenie województwa kujawsko-pomorskiego posiadających dostęp do Internetu był bliski 100%, tj. 98,7% (o 1,8 p. proc. więcej niż w 2019 r. oraz o 0,1 p. proc. więcej niż w Polsce).

W 2020 r. odsetek przedsiębiorstw wyposażających swoich pracowników w urządzenia przenośne pozwalające na mobilny dostęp do Internetu wzrósł do 81,1% (o 4,2 p. proc. więcej w odniesieniu do 2019 r.). W Polsce odsetek ten był niższy o 2,8 p. proc.

W coraz większym stopniu przedsiębiorstwa województwa kujawsko-pomorskiego kupowały usługi w chmurze. W 2020 r. było 22,0% takich przedsiębiorstw (w Polsce 24,4%), co oznacza wzrost o 7,7 p. proc. w odniesieniu do 2019 r.

Wykres 51. Przedsiębiorstwa posiadające dostęp do Internetu^a
Chart 51. Enterprises with Internet access^a

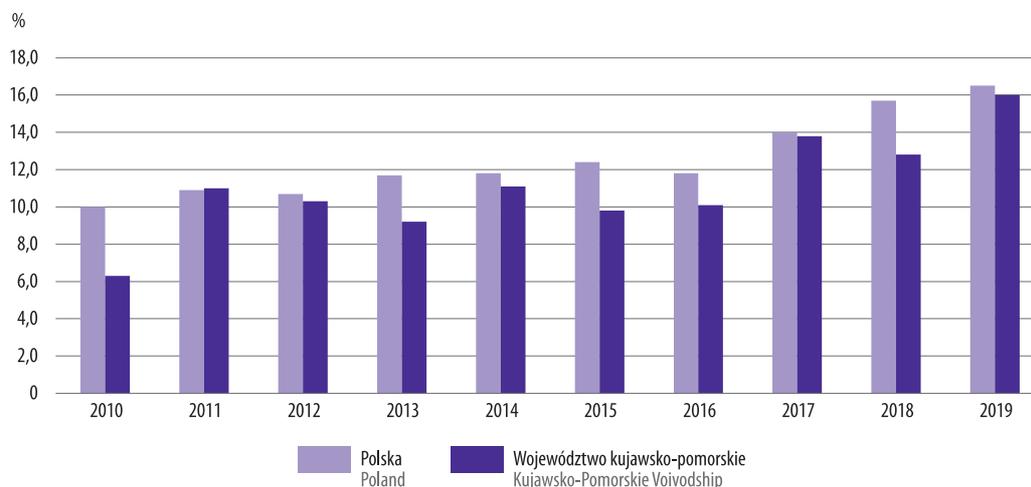
^a Dostęp do Internetu o prędkości 30–100 Mbit/s.
^a Internet access at a speed of 30–100 Mbit/s.

W 2019 r. 16,0% przedsiębiorstw w województwie prowadziło sprzedaż elektroniczną. W porównaniu z poprzednim rokiem odsetek ten zwiększył się o 3,2 p. proc. W Polsce wskaźnik wzrósł o 0,8 p. proc., do wartości 16,5%.

Do sprzedaży elektronicznej zaliczyć należy zamówienia i rezerwacje składane na stronie internetowej przedsiębiorstwa (w sklepie internetowym, aplikacji, poprzez extranet), na internetowych platformach handlowych, w serwisach aukcyjnych oraz za pośrednictwem systemu EDI. Z transakcji elektronicznych wykluczone są zamówienia składane pocztą elektroniczną (e-mail), faxem lub przez telefon. Do podstawowych cech odróżniających sprzedaż elektroniczną od sprzedaży tradycyjnej zaliczyć można dostępność ofert handlowych z wielu źródeł w krótkim czasie i o każdej porze.

Z transakcji e-handlu wykluczone są zamówienia składane pocztą elektroniczną (e-mail), faxem lub przez telefon. Do podstawowych cech odróżniających handel elektroniczny od handlu tradycyjnego zaliczyć można dostępność ofert handlowych z wielu źródeł w krótkim czasie i o każdej porze.

Wykres 52. Przedsiębiorstwa otrzymujące zamówienia przez sieci komputerowe
Chart 52. Enterprises receiving orders via computer networks

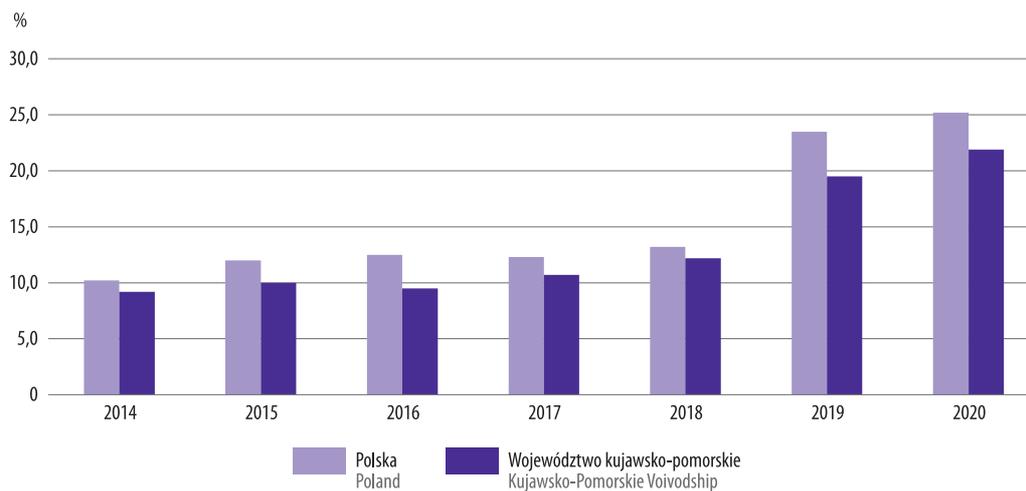

Otwarte dane publiczne wytworzone przez urząd administracji publicznej (lub na jego zlecenie), które są dostępne dla każdego zainteresowanego do wykorzystania, przetwarzania i udostępniania w dowolnych celach.

W 2019 r. 16,2% przedsiębiorstw z województwa kujawsko-pomorskiego korzystało z otwartych danych publicznych, co oznacza spadek zarówno w odniesieniu do 2018 r. (o 1,0 p. proc.), jak i do 2017 r. (o 0,7 p. proc.), tj. roku odkąd zaczęto badać ten wskaźnik; dla Polski kształtował się na poziomie 17,5% (więcej zarówno w 2018 r. – o 0,6 p. proc., jak i w 2017 r. – o 1,1 p. proc.).

W 2019 r. 21,9% przedsiębiorstw zatrudniało specjalistów ICT, co oznacza wzrost o 2,4 p. proc. w odniesieniu do 2018 r. W Polsce w 2019 r. specjalistów od technologii informacyjno-komunikacyjnych zatrudniała ponad jedna czwarta przedsiębiorstw (25,2%).

Wykres 53. Przedsiębiorstwa zatrudniające specjalistów ICT
Chart 53. Enterprises employing ICT specialists

Wyniki finansowe przedsiębiorstw niefinansowych

Financial results of non-financial enterprises

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim podstawowe wyniki finansowe uzyskane przez badane przedsiębiorstwa niefinansowe były lepsze niż przed rokiem. Polepszyły się podstawowe wskaźniki ekonomiczno-finansowe. Od 2016 r. notuje się systematyczny wzrost sprzedaży eksportowej, chociaż w 2020 r. był słabszy niż w latach poprzednich. W kraju wyniki finansowe oraz podstawowe relacje ekonomiczno-finansowe były słabsze od uzyskanych przed rokiem.

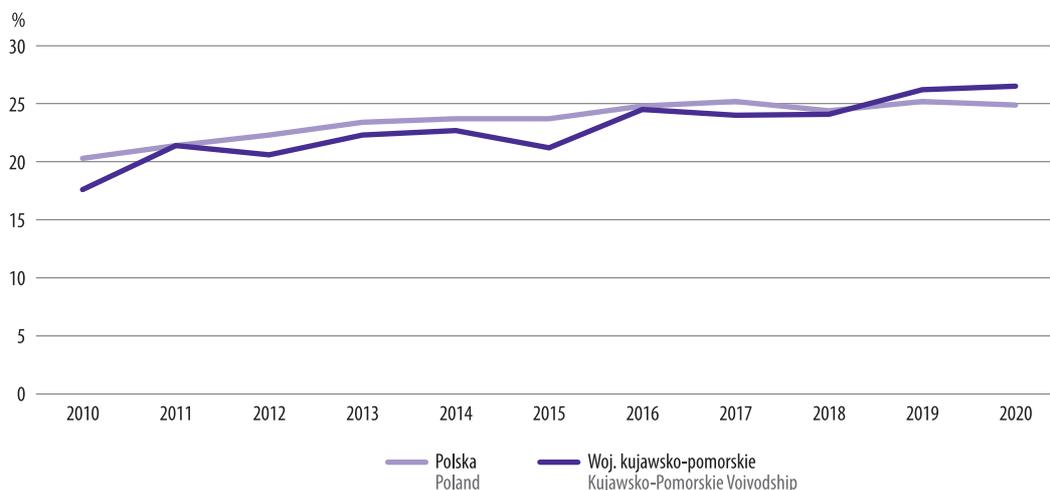
Przychody z całokształtu działalności badanych przedsiębiorstw niefinansowych (w których liczba pracujących przekracza 49 osób, prowadzących księgi rachunkowe) z województwa kujawsko-pomorskiego w 2020 r. wyniosły 110885,8 mln zł i były wyższe niż przed rokiem o 1,0% (w kraju niższe o 0,9%). Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wyniosły 108208,8 mln zł, tj. zwiększyły się o 0,6% (w kraju zmalały o 1,4%). W ujęciu wartościowym największy wzrost tych przychodów w odniesieniu do roku poprzedniego odnotowano w przetwórstwie przemysłowym. Ponadto wysoki wzrost wystąpił w sekcji dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacji. Największy spadek zaobserwowano w transporcie i gospodarce magazynowej.

Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport obejmują wewnątrz-wspólnotową dostawę do krajów członkowskich UE oraz eksport do krajów pozaunijnych.

Wartość przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów przeznaczonych na eksport, wyniosła 28675,1 mln zł. Od 2016 r. notuje się wzrost sprzedaży eksportowej w skali roku, chociaż w 2020 r. znacznie osłabł, tj. sprzedaż była o 1,7% wyższa niż w 2019 r., a rok wcześniej o 13,0% wyższa (w kraju w 2020 r. o 2,8% niższa). Udział sprzedaży na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów towarów i materiałów ogółem zwiększył się z 26,2% do 26,5% w 2020 r. (w kraju zmalał z 25,2% do 24,9%). Większą część sprzedaży na eksport stanowiły przychody ze sprzedaży produktów. Ich udział stanowił aż 83,7%. Na towary i materiały przypadło 16,3%.

Wykres 54. Udział przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów na eksport w przychodach ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów ogółem

Chart 54. Share of revenues from sale of products, goods and materials for export in total revenues from sale of products, goods and materials

Koszty uzyskania przychodów z całokształtu działalności wyniosły 104247,0 mln zł i były o 0,2% niższe od osiągniętych rok wcześniej (w kraju o 0,8% niższe). W strukturze rodzajowej kosztów ogółem zwiększył się w skali roku udział usług obcych (o 0,8 p. proc.), amortyzacji (o 0,2 p. proc.) oraz po 0,1 p. proc. udział wynagrodzeń, ubezpieczeń społecznych i innych świadczeń, a także udział podatków i opłat. W niewielkim stopniu zmniejszył się udział zużycia materiałów i energii oraz pozostałych kosztów rodzajowych (po 0,1 p. proc.). Na koszty uzyskania przychodów ogółem wpłynęły przede wszystkim koszty własne sprzedanych produktów oraz wartość sprzedanych towarów i materiałów, które wyniosły łącznie 101939,0 mln zł. Koszty tej działalności były o 0,3% niższe niż w 2019 r. (w kraju o 1,7% niższe). W ujęciu wartościowym w skali roku spadek tych kosztów odnotowano w większości sekcji PKD, przy czym największy w Handlu; naprawie pojazdów samochodowych, a także w Transporcie i gospodarce magazynowej, Przetwórstwie przemysłowym. Wyższe koszty tej działalności odnotowano m.in. w Dostawie wody; gospodarowaniu ściekami i odpadami; rekultywacji.

Wyniki finansowe:

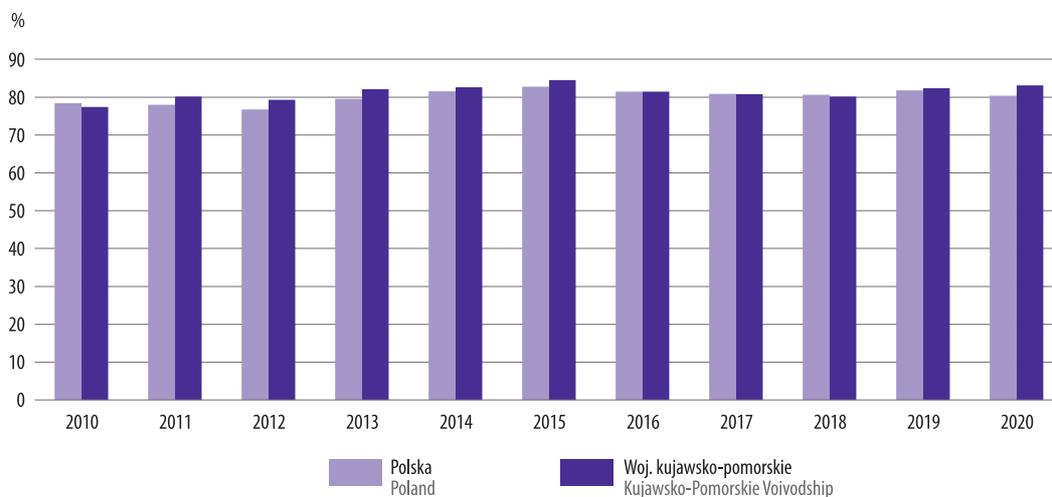
- wynik finansowy brutto oblicza się jako różnicę przychodów ogółem i kosztów ogółem – w przypadku nadwyżki kosztów ogółem nad przychodami ogółem wynik finansowy zapisuje się ze znakiem (-);
- wynik finansowy netto (zysk lub strata) to wynik finansowy brutto pomniejszony o obowiązkowe obciążenia.

Wynik finansowy ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów wyniósł 6269,8 mln zł i był wyższy o 18,5% niż w 2019 r. (w kraju wyższy o 3,5%). Polepszył się wynik na pozostałej działalności operacyjnej (o 573,0 mln zł do 700,5 mln zł w 2020 r.). Zanotowano znaczny spadek na operacjach finansowych (z minus 81,5 mln zł przed rokiem do minus 331,4 mln zł). Wynik finansowy brutto był o 24,4% wyższy niż przed rokiem (w kraju o 3,2% niższy) i wyniósł 6638,8 mln zł. W wyniku obciążenia podatkiem dochodowym na poziomie 1076,8 mln zł (wobec 974,8 mln zł przed rokiem) wynik finansowy netto wyniósł 5562,1 mln zł, tj. o 27,5% wyższy niż w 2019 r. (w kraju o 4,1% niższy). Polepszenie wyniku odnotowano m.in. w Przetwórstwie przemysłowym (o 999,5 mln zł do 3701,8 mln zł), w Handlu; naprawie pojazdów samochodowych (o 142,3 mln zł do 1207,7 mln zł) oraz w Budownictwie (o 41,7 mln zł do 234,3 mln zł). Pogorszenie tego wyniku odnotowano m.in. w Zakwaterowaniu i gastronomii (o 39,1 mln zł do minus 18,4 mln zł).

Zysk netto badanych przedsiębiorstw niefinansowych w 2020 r. wyniósł 6051,8 mln zł i był o 12,1% wyższy od uzyskanego w roku poprzednim, a strata netto wyniosła 489,8 mln zł, tj. zmniejszyła się o 52,7%. W omawianym okresie zysk netto wykazało 83,1% badanych przedsiębiorstw (wobec 82,4% w 2019 r.). Udział przychodów przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej kwocie przychodów z całokształtu działalności zwiększył się z 89,2% do 89,6% w 2020 r. W największej sekcji, w Przetwórstwie przemysłowym, zysk netto odnotowało 85,0% przedsiębiorstw (80,7% w roku poprzednim), a udział uzyskanych przez nie przychodów w przychodach wszystkich podmiotów tej sekcji stanowił 88,8% (rok wcześniej 86,6%).

Wykres 55. Udział liczby przedsiębiorstw wykazujących zysk netto w ogólnej liczbie przedsiębiorstw niefinansowych

Chart 55. Share of the number of enterprises showing net profit in the total number of non-financial enterprises

Wskaźniki:

- wskaźnik poziomu kosztów jest to relacja kosztów ogółem do przychodów ogółem;
- wskaźnik rentowności obrotu brutto to relacja wyniku finansowego brutto do przychodów ogółem;
- wskaźnik rentowności obrotu netto to relacja wyniku finansowego netto do przychodów ogółem;
- wskaźnik płynności finansowej I stopnia to relacja inwestycji krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych);
- wskaźnik płynności finansowej II stopnia to relacja inwestycji krótkoterminowych i należności krótkoterminowych do zobowiązań krótkoterminowych (bez funduszy specjalnych).

W 2020 r. odnotowano polepszenie podstawowych wskaźników ekonomiczno-finansowych badanych przedsiębiorstw. W skali roku wskaźnik poziomu kosztów z całokształtu działalności polepszył się o 1,1 p. proc. do poziomu 94,0% (w kraju pogorszył się nieznacznie o 0,2 p. proc. do 95,6% w 2020 r.). Na przestrzeni lat 2010–2020, najwyższy wskaźnik, zarówno w województwie jak i w kraju, odnotowano w 2012 r., wówczas wyniósł 96,5% (kraju 95,8%). Najniższy zaś wskaźnik w województwie odnotowano w 2020 r. na poziomie 94,0%, a w kraju w 2011 r. na poziomie 94,6%. W 2020 r. każdy ze wskaźników rentowności: sprzedaży brutto (5,8%), obrotu brutto (6,0%) i obrotu netto (5,0%) zwiększył się w skali roku odpowiednio: o 0,9 p. proc., o 1,1 p. proc. oraz o 1,0 p. proc. W kraju wskaźniki te były niższe niż w województwie i wyniosły odpowiednio: 4,8%, 4,4% oraz 3,6%. Najbardziej opłacalnymi rodzajami działalności w 2020 r. były sekcje: Przetwórstwo przemysłowe (wskaźnik rentowności obrotu netto wyniósł 6,7%), Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja (6,4%) oraz Budownictwo (6,2%). Poprawę wskaźnika w odniesieniu do roku poprzedniego zanotowano, m.in. w sekcjach: Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę (o 3,1 p. proc. do 1,3%), Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (o 2,3 p. proc.

do 4,2%) oraz w sekcji Przetwórstwo przemysłowe (o 1,7 p. proc.). Największe osłabienie wskaźnika rentowności obrotu netto w odniesieniu do 2019 r. odnotowano w Zakwaterowaniu i gastronomii (o 17,0 p. proc. do minus 9,5%). W 2020 r. wskaźnik płynności finansowej I stopnia był zdecydowanie niższy niż w kraju. W województwie wyniósł 33,4% i był wyższy o 6,7 p. proc. w stosunku do 2019 r. (w kraju zwiększył się o 5,8 p. proc. do poziomu 43,9% w 2020 r.). Wskaźnik płynności II stopnia wyniósł 98,0% i był wyższy o 11,2 p. proc. (w kraju wyższy o 4,5 p. proc. do poziomu 103,4%).

Tablica 34. Wybrane wskaźniki ekonomiczno-finansowe w badanych przedsiębiorstwach niefinansowych
Table 34. Selected economic and financial indicators in the surveyed non-financial enterprises

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019		2020	2020 Polska Poland
			w %	in %		
Wskaźnik poziomu kosztów Cost level indicator	96,1	95,3	95,1		94,0	95,6
Wskaźnik rentowności sprzedaży brutto Gross sales profitability indicator	3,9	5,1	4,9		5,8	4,8
Wskaźnik rentowności obrotu brutto Gross turnover profitability indicator	3,9	4,7	4,9		6,0	4,4
Wskaźnik rentowności obrotu netto Net turnover profitability indicator	3,1	3,8	4,0		5,0	3,6
Wskaźnik płynności finansowej I stopnia First degree financial liquidity indicator	28,0	33,4	26,7		33,4	43,9
Wskaźnik płynności finansowej II stopnia Second degree financial liquidity indicator	112,5	91,3	86,8		98,0	103,4

Aktywa obrotowe są częścią kontrolowanych przez jednostkę zasobów majątkowych wykorzystywanych w działalności operacyjnej o wiarygodnie określonej wartości, powstałych w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych. Obejmują zapasy (rzeczowe aktywa obrotowe) oraz krótkoterminowe: należności, inwestycje oraz rozliczenia międzyokresowe.

Wartość aktywów obrotowych badanych przedsiębiorstw na koniec grudnia 2020 r. wyniosła 39036,7 mln zł i była o 3,2% wyższa niż w końcu grudnia 2019 r., przy czym wzrosła wartość: inwestycji krótkoterminowych – o 18,7%, krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych – o 4,1%, należności krótkoterminowych – o 2,0%, natomiast wartość zapasów zmniejszyła się w skali roku o 2,7%. W rzeczowej strukturze aktywów obrotowych zwiększył się w skali roku udział inwestycji krótkoterminowych (z 18,0% do 20,7%) oraz udział krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych (z 1,5% do 1,6%). Natomiast spadł udział zapasów (z 40,0% do 37,8%) oraz należności krótkoterminowych (z 40,5% do 40,0%). W strukturze zapasów wzrósł w skali roku udział materiałów (z 28,9% do 32,7%) oraz produktów gotowych (z 16,5% do 16,7% obecnie), natomiast zmalał udział towarów do ogółu zapasów (z 39,0% do 35,3%) oraz udział półproduktów i produktów w toku (z 13,9% do 13,2%). Zobowiązania długo- i krótkoterminowe (bez funduszy specjalnych) w końcu grudnia 2020 r. wyniosły 32933,5 mln zł i były o 0,2% wyższe niż przed rokiem. Zobowiązania długoterminowe stanowiły 26,6% ogółu zobowiązań (wobec 22,5% w grudniu 2019 r.). Wartość zobowiązań długoterminowych wyniosła 8750,6 mln zł i była o 18,6% wyższa niż rok wcześniej. Zobowiązania krótkoterminowe badanych przedsiębiorstw wyniosły 24182,9 mln zł i w skali roku zmalały o 5,1%, w tym zmalały zobowiązania z tytułu: kredytów bankowych i pożyczek – o 5,2%, a z tytułu dostaw i usług – o 3,0%. Zobowiązania krótkoterminowe z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń i innych świadczeń wzrosły o 6,0%. Relacja zobowiązań z tytułu dostaw i usług do należności z tego tytułu ukształtowała się na poziomie niższym niż w tym samym czasie 2019 r., tj. 95,1% wobec 100,0% (w kraju wzrosła z 101,3% do 102,9% w 2020 r.). Wartość zobowiązań z tytułu dostaw i usług niższą od wartości należności z tego tytułu odnotowano m.in. w Przetwórstwie przemysłowym i Budownictwie, natomiast wyższą m.in. w Handlu; naprawie pojazdów samochodowych, w Działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości oraz w Zakwaterowaniu i gastronomii.

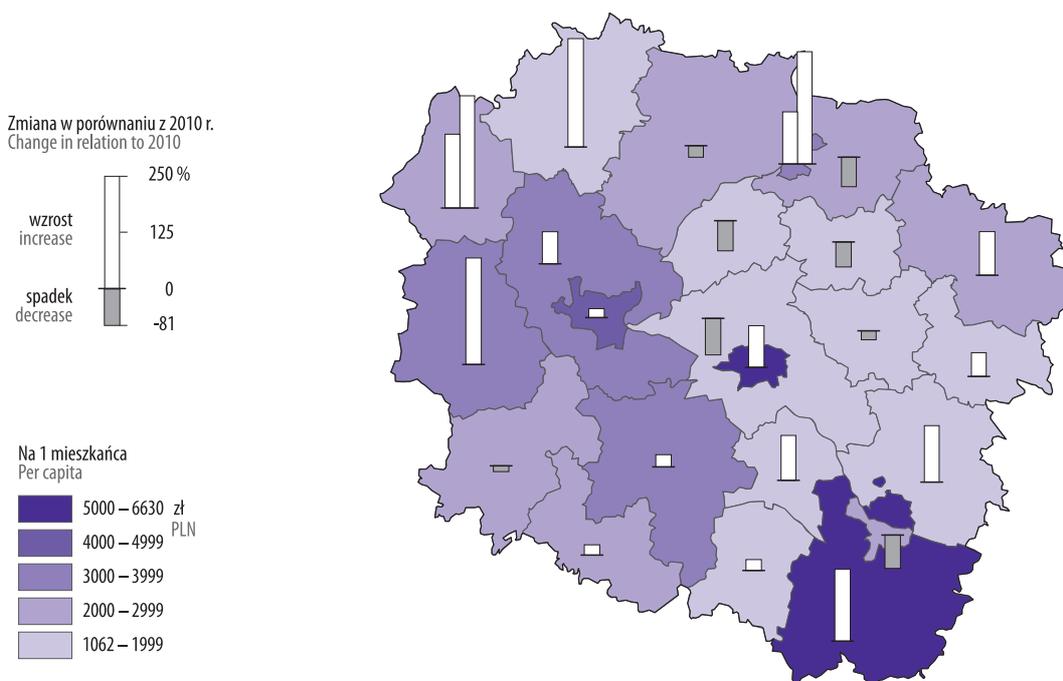
Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw

Investment outlays of enterprises

W 2020 r. odnotowano wzrost nakładów inwestycyjnych badanych przedsiębiorstw niefinansowych mających siedzibę na terenie województwa kujawsko-pomorskiego w odniesieniu do roku poprzedniego. Zmniejszyła się liczba inwestycji nowo rozpoczętych, ale ich wartość kosztorysowa wzrosła.

W 2019 r. wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych przez przedsiębiorstwa (podmioty, w których liczba pracujących przekracza 9 osób) według lokalizacji inwestycji wyniosła 6838,1 mln zł, tj. o 0,7% mniej niż w roku poprzednim i o 0,5% mniej niż w 2010 r. Rozpatrując lata 2010–2019, wartość nakładów była najwyższa w 2018 r., natomiast tempo wzrostu nakładów w skali roku było najwyższe w 2014 r. (wzrost o 28,5%). Udział poniesionych nakładów w województwie kujawsko-pomorskim na tle kraju w latach 2010–2019 oscylował między 3,4% a 6,0%, przy czym najwyższy wystąpił w 2010 r. (6,0%), najniższy w 2019 r. We wszystkich analizowanych latach najwięcej nakładów inwestycyjnych poniosły przedsiębiorstwa z sekcji przetwórstwo przemysłowe. Ich udział w inwestycjach ogółem w 2019 r. w województwie wyniósł 45,4% (w roku poprzednim 45,9%, a w 2010 r. 45,5%).

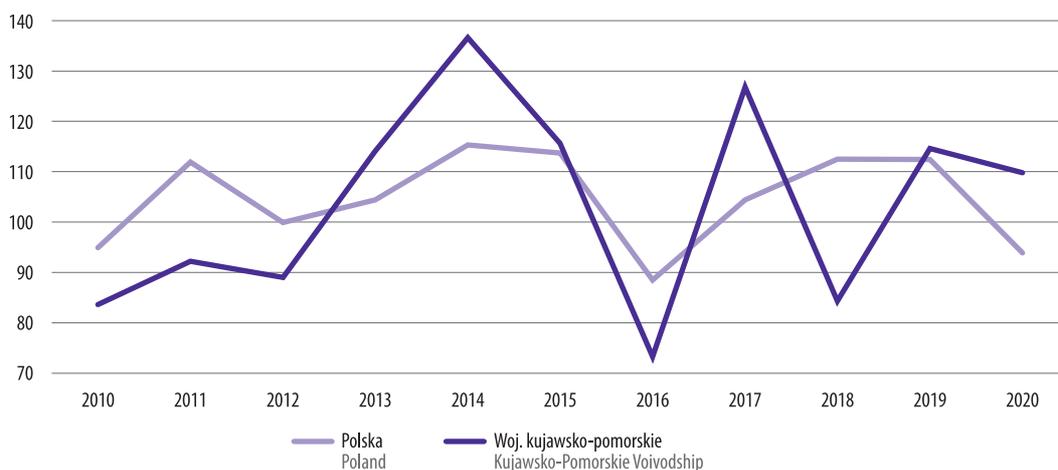
Mapa 39. Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca w 2019 r.
Map 39. Investment outlays per capita in 2019

Wartość nakładów inwestycyjnych poniesionych w 2020 r. przez przedsiębiorstwa niefinansowe powyżej 49 pracujących, mające siedzibę na terenie województwa, wyniosła 4029,0 mln zł (w cenach bieżących). Oznacza to wzrost o 9,8% w stosunku do roku poprzedniego. W kraju wartość nakładów inwestycyjnych zmniejszyła się o 6,1%.

Wykres 56. Dynamika nakładów inwestycyjnych (ceny bieżące) rok poprzedni=100

Chart 56. Indices of investment outlays (current prices) previous year=100

Nakłady inwestycyjne to nakłady finansowe lub rzeczowe, których celem jest stworzenie nowych środków trwałych lub ulepszenie (przebudowa, rozbudowa, rekonstrukcja lub modernizacja) istniejących obiektów majątku trwałego, a także nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji. Nakłady inwestycyjne dzielą się na nakłady na środki trwałe oraz pozostałe nakłady.

Nakłady na środki trwałe to nakłady na: budynki i budowle (obejmują budynki i lokale oraz obiekty inżynierii lądowej i wodnej), w tym m.in. roboty budowlano-montażowe, dokumentację projektowo-kosztorysową; maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia (łącznie z przyrządami, ruchomościami i wyposażeniem); środki transportu; inne, tj. melioracje wodne, poprawę walorów (ulepszenie) gruntów, zaszczepienia wieloletnie, inwentarz żywy (stado podstawowe) oraz odsetki od kredytów i pożyczek inwestycyjnych za okres realizacji inwestycji.

Pozostałe nakłady to nakłady na tzw. pierwsze wyposażenie inwestycji oraz inne koszty związane z realizacją inwestycji. Nakłady te nie zwiększają wartości środków trwałych.

Tablica 35. Nakłady inwestycyjne (ceny bieżące)
Table 35. Investment outlays (current prices)

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Ogółem Total				
w mln zł in million PLN	2767,1	4089,4	3670,2	4029,0
w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	3,1	3,0	2,3	2,7
W tym – w % – nakłady na: Of which – in % – outlays on:				
Budynki i budowle Buildings and structures	37,5	30,2	34,3	40,3
Zakupy Purchases	61,1	68,7	65,5	59,5
maszyn, urządzeń technicznych i narzędzi machinery, technical equipment and tools	52,6	59,1	52,7	52,6
środków transportu transport equipment	8,4	9,5	12,8	6,9

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim z ogólnej kwoty nakładów inwestycyjnych na maszyny, urządzenia techniczne i narzędzia wydatkowano 2120,3 mln zł (o 9,6% więcej niż rok wcześniej), na budynki i budowlę – 1624,4 mln zł (o 28,9% więcej), a na środki transportu – 278,1 mln zł (o 40,8% mniej). Zakupy inwestycyjne osiągnęły wartość 2398,5 mln zł i w porównaniu z rokiem poprzednim zmniejszyły się o 9,2%, a ich udział (59,5%) w nakładach ogółem zmniejszył się w skali roku o 6,0 p. proc.

Wzrost nakładów inwestycyjnych w stosunku do analogicznego okresu 2019 r. wystąpił m.in. w sekcjach: Przetwórstwo przemysłowe (o 25,4%), Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja (o 4,9%) oraz Obsługa rynku nieruchomości (o 1,6%). Spadek nakładów inwestycyjnych w skali roku odnotowano m.in. w Transporcie i gospodarce magazynowej (o 77,6%), Budownictwie (o 27,7%) oraz w Handlu; naprawie pojazdów samochodowych (o 11,4%).

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim inwestorzy rozpoczęli realizację 1,7 tys. nowych inwestycji (o 7,0% mniej niż w roku poprzednim) o łącznej wartości kosztorysowej 1334,8 mln zł (wzrost o 7,8%). W kraju w omawianym okresie liczba inwestycji rozpoczętych zwiększyła się o 1,7%, a ich wartość kosztorysowa była niższa o 7,8%. Na ulepszenie (tj. przebudowę, rozbudowę, rekonstrukcję lub modernizację) istniejących środków trwałych przypadają 28,0% wartości kosztorysowej wszystkich inwestycji rozpoczętych w województwie (przed rokiem 28,7%). W kraju odpowiednio 44,0% (46,2% przed rokiem). Wartość inwestycji rozpoczętych najbardziej wzrosła w skali roku (o 83,7%) w sekcji Budownictwo. Ponadto wzrost wartości kosztorysowej większy niż przeciętny odnotowano w Działalności związanej z obsługą rynku nieruchomości (o 65,5%) oraz w sekcjach: Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja (o 43,8%) oraz Handel; naprawa pojazdów samochodowych (o 12,5%).

6.4. Produkcja i usługi

6.4. Production and services

Rolnictwo Agriculture

W 2019 r. województwie kujawsko-pomorskim w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się produkcja zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi, rzepaku i rzepiku. Zbiory ziemniaków były niższe niż przed rokiem, co spowodowane było zmniejszeniem zarówno plonowania, jak i powierzchni uprawy. Według danych z czerwca 2019 r. w odniesieniu do analogicznego okresu poprzedniego zwiększyło się pogłowie trzody chlewnej i owiec, natomiast zmniejszyło się pogłowie bydła i drobiu. W 2019 r. w odniesieniu do roku poprzedniego odnotowano w skupie wzrost cen pszenicy, żywca wieprzowego i wołowego oraz mleka, spadek cen dotyczył żyta, ziemniaków jadalnych i żywca drobiowego.

W województwie kujawsko-pomorskim powierzchnia uprawy zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi w 2019 r. wyniosła 545,2 tys. ha i była o 6,9% mniejsza niż w roku poprzednim oraz o 3,0% mniejsza w porównaniu z notowaną w 2010 r. Plony zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi w 2019 r. osiągnęły poziom 38,3 dt z 1 ha i zwiększyły się w stosunku do uzyskanych w roku poprzednim o 16,1%, a w porównaniu z 2010 r. wzrosły o 4,4%. W odniesieniu do średnich plonów w kraju uzyskanych w 2019 r. były o 8,8% wyższe. W omawianym roku zbiory zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi w regionie oszacowano na 2086,4 tys. ton, czyli więcej niż przed rokiem i więcej niż w 2010 r. odpowiednio o 8,0% i o 1,1%.

Powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 2019 r. wynosiła 83,5 tys. ha i w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 31,2%, a w stosunku do 2010 r. zmniejszyła się o 33,6%. W omawianym roku plony wyniosły 26,6 dt z ha i osiągnęły poziom o 1,8% niższy niż średnie plony tej uprawy w kraju. W porównaniu z plonami uzyskanymi rok wcześniej zwiększyły się o 19,8%, a w porównaniu z 2010 r. obniżyły się o 7,0%. Zbiory rzepaku i rzepiku w województwie w omawianym roku oszacowano na 221,9 tys. ton i były o 56,9% wyższe od uzyskanych w 2018 r. i o 38,3% niższe od notowanych w 2010 r.

Uprawa ziemniaków w 2019 r. była prowadzona na obszarze 24,6 tys. ha, czyli o 11,7% mniejszym niż rok wcześniej. W omawianym roku z 1 ha zebrano 199 dt ziemniaków, czyli mniej o 7,0% niż w poprzednim roku. Uzyskane w województwie kujawsko-pomorskim plony były o 7,0% niższe niż średnie plony tej uprawy w Polsce. Produkcja ziemniaków w regionie w 2019 r. wyniosła 489,6 tys. ton i była o 17,8% niższa niż w 2018 r.

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych w 2019 r. wyniosła 49,1 tys. ha. Była większa o 6,1% niż w roku poprzednim i równocześnie większa o 28,1% niż w 2010 r. Plony tej uprawy osiągnęły poziom 566 dt z ha i zmniejszyły się w stosunku do uzyskanych w 2018 r. o 5,0%, a w porównaniu z 2010 r. zwiększyły o 18,2%. Uzyskane plony w porównaniu ze średnimi w kraju były o 1,6% niższe. Zbiory buraków cukrowych w województwie w 2019 r. oszacowano na 2782,3 tys. ton. Były one wyższe o 0,8% od uzyskanych w 2019 r. i o 51,4% wyższe od uzyskanych dziewięć lat temu.

Tablica 36. Plony wybranych ziemiopłodów rolnych^a

Table 36. Yields of selected agricultural crops^a

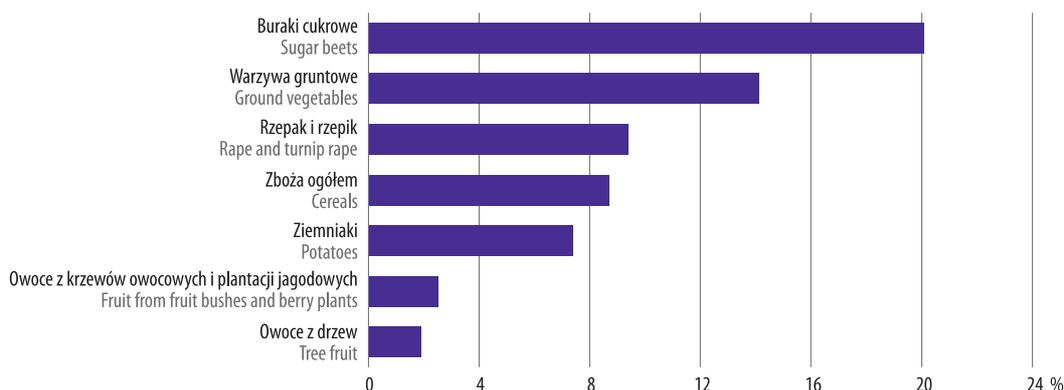
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019 ^b	2019 ^b Polska Poland
	z 1 ha w dt per 1 ha in dt				
Zboża ogółem Cereals in total	37,8	39,6	36,1	40,4	36,7
w tym zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi of which basic cereals including cereal mixed	36,7	38,4	33,0	38,3	35,2
w tym: of which:					
pszenica wheat	44,8	45,4	38,3	44,8	43,9
żyto rye	24,9	27,0	24,6	29,4	27,2
Rzepak i rzepik Rape and turnip rape	28,6	28,6	22,2	26,6	27,1
Ziemniaki ^c Potatoes ^c	232	250	214	199	214
Buraki cukrowe Sugar beets	479	472	596	566	575

^a Patrz uwagi ogólne, ust. 11 na str. 105. ^b Wstępne informacje wynikowe za 2020 r., obliczone na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, dostępne będą na koniec czerwca 2021 r. ^c Łącznie z uprawą w ogrodach przydomowych, w 2010 r. bez ogrodów przydomowych.

^a See general notes, item 11 on page 105. ^b Preliminary data for 2020, calculated on the basis of the 2020 Agricultural Census, will be available at the end of June 2021. ^c Including kitchen gardens; in 2010, excluding kitchen gardens.

Wykres 57. Udział województwa w krajowej produkcji wybranych ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych^a w 2019 r.

Chart 57. Share of voivodship in the country production of selected agricultural and horticultural crops^a in 2019

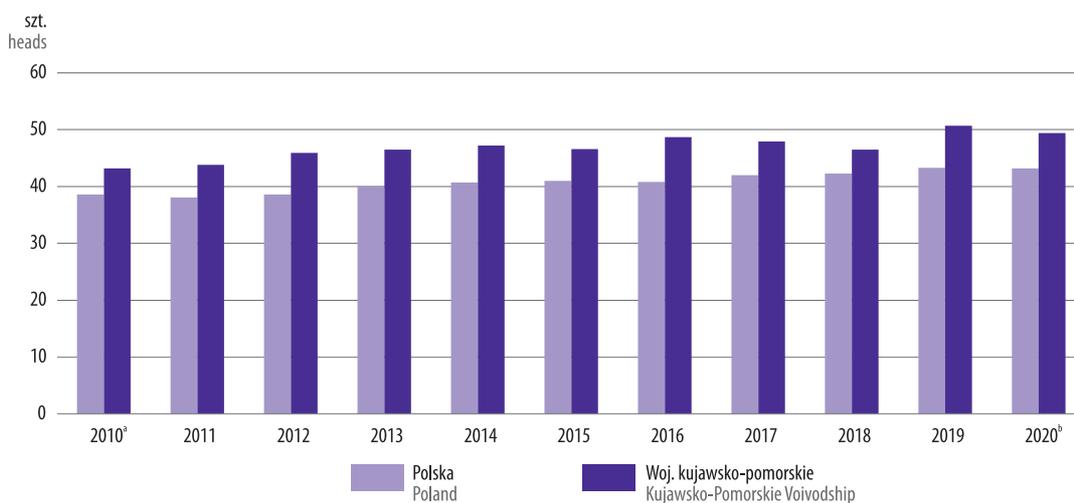

^a Wstępne informacje wyników za 2020 r., obliczone na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, dostępne będą na koniec czerwca 2021 r.
^a Preliminary data for 2020, calculated on the basis of the 2020 Agricultural Census, will be available at the end of June 2021.

Pogłowie bydła w województwie kujawsko-pomorskim według stanu w dniu 1 czerwca 2020 r. liczyło 510,2 tys. sztuk, co stanowiło 8,0% ogólnego pogłowia w kraju. W porównaniu z rokiem poprzednim liczebność stada spadła o 2,7% (w Polsce spadek o 0,2%). W skali roku odnotowano spadek obsady bydła na 100 ha użytków rolnych w województwie kujawsko-pomorskim o 2,6%, tj. do poziomu 49,4 szt., natomiast w kraju spadek o 0,2%. W czerwcu 2020 r. w ogólnym pogłowie bydła krowy stanowiły 30,3%, w tym 92,0% to krowy mleczne (dla Polski udziały te wyniosły odpowiednio 38,9% i 89,9%).

Wykres 58. Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych Stan w dniu 1 czerwca

Chart 58. Cattle density per 100 ha of agricultural land As of 1 June

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego według stanu w dniu 30 czerwca. ^b Jako podstawę przeliczeń dla pogłowia zwierząt gospodarskich w dniu 1 czerwca 2020 r. przyjęto dane na temat użytków rolnych według stanu w dniu 1 czerwca 2019 r. Wstępne informacje wyników za 2020 r., obliczone na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, dostępne będą na koniec czerwca 2021 r.

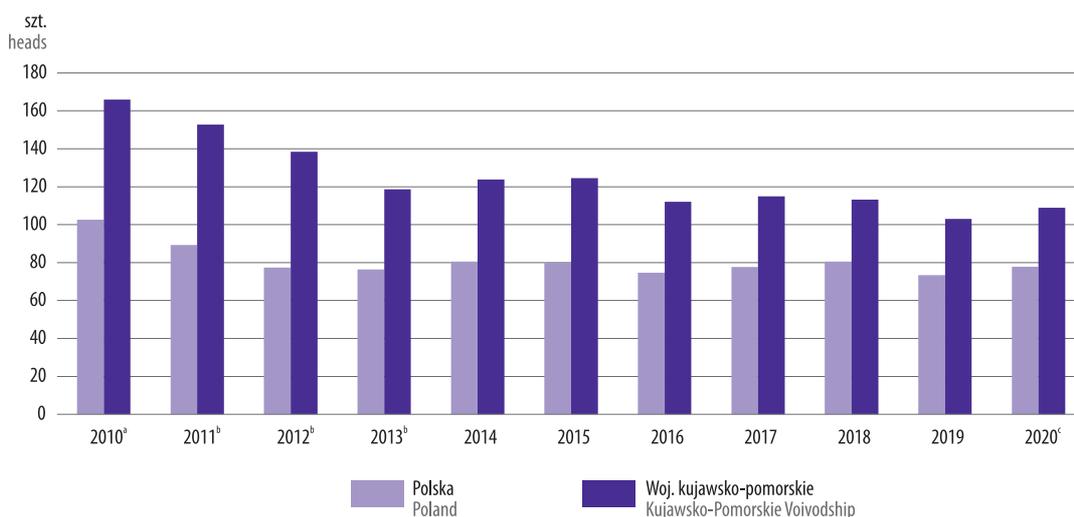
^a Data of the Agricultural Census as of 30th June. ^b The data on agricultural land as of June 1, 2019 was used as the basis for the calculations for farm animal stocks on June 1, 2020. Preliminary data for 2020, calculated on the basis of the 2020 Agricultural Census, will be available at the end of June 2021.

Udział krów mlecznych w stadzie bydła w 2020 r. osiągnął poziom niższy niż w poprzednim roku – 27,9%. W produkcji bydła nadal dominował kierunek mleczny.

Według danych z czerwca 2020 r., pogłowie trzody chlewnej w województwie ukształtowało się na poziomie 1125,6 tys. sztuk (w tym 96,2 tys. szt., tj. 8,5% stanowiły lochy). Udział regionu w ogólnokrajowym pogłowie świń wyniósł 9,8%. W odniesieniu do stanu w czerwcu 2019 r. wielkość stada trzody chlewnej wzrosła o 5,8% (w Polsce nastąpił wzrost o 6,0%). W skali roku odnotowano wzrost obsady trzody na 100 ha użytków rolnych w województwie kujawsko-pomorskim o 5,7%, tj. do poziomu 108,9 szt., natomiast w kraju wzrost o 6,0% do poziomu 77,8 szt. W porównaniu z 2010 r. zanotowano spadek pogłowia o 37,1% w województwie i o 25,0% w kraju.

Wykres 59. Obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych Stan w dniu 1 czerwca

Chart 59. Pigs density per 100 ha of agricultural land
As of 1 June

a Dane Powszechnego Spisu Rolnego według stanu w dniu 30 czerwca. b Stan w końcu lipca. c Jako podstawę przeliczeń dla pogłowia zwierząt gospodarskich w dniu 1 czerwca 2020 r. przyjęto dane na temat użytków rolnych według stanu w dniu 1 czerwca 2019 r. Wstępne informacje wynikowe za 2020 r., obliczone na podstawie Powszechnego Spisu Rolnego 2020, dostępne będą na koniec czerwca 2021 r.
a Data of the Agricultural Census as of 30th June. b As of the end of July. c The data on agricultural land as of June 1, 2019 was used as the basis for the calculations for farm animal stocks on June 1, 2020. Preliminary data for 2020, calculated on the basis of the 2020 Agricultural Census, will be available at the end of June 2021.

Pogłowie owiec w analizowanym roku liczyło 10,0 tys. sztuk, co stanowiło 3,5% pogłowia krajowego. W porównaniu z poprzednim rokiem jego stan zwiększył się o 22,2% (w Polsce odnotowano wzrost o 5,3%). W odniesieniu do czerwca 2010 r. pogłowie owiec w regionie zmniejszyło się o 28,7% (w kraju zwiększyło się o 10,2%).

W skali roku odnotowano wzrost obsady owiec na 100 ha użytków rolnych w województwie kujawsko-pomorskim o 22,2%, natomiast w Polsce wzrost o 5,3%. W czerwcu 2020 r. stado drobiu w regionie ukształtowało się na poziomie 12,5 mln sztuk i wyniosło 5,8% ogólnego pogłowia w Polsce. W porównaniu z rokiem poprzednim jego liczebność zmniejszyła się o 5,4% (w kraju wzrost o 2,2%).

W skali roku odnotowano spadek obsady drobiu na 100 ha użytków rolnych w województwie kujawsko-pomorskim o 5,4%, natomiast w kraju wzrost o 2,2%. Znaczącą większość zarówno w województwie jak i w kraju stanowił drób kurzy. W regionie było to 92,6% drobiu ogółem (11,5 mln sztuk), natomiast w kraju 86,4%.

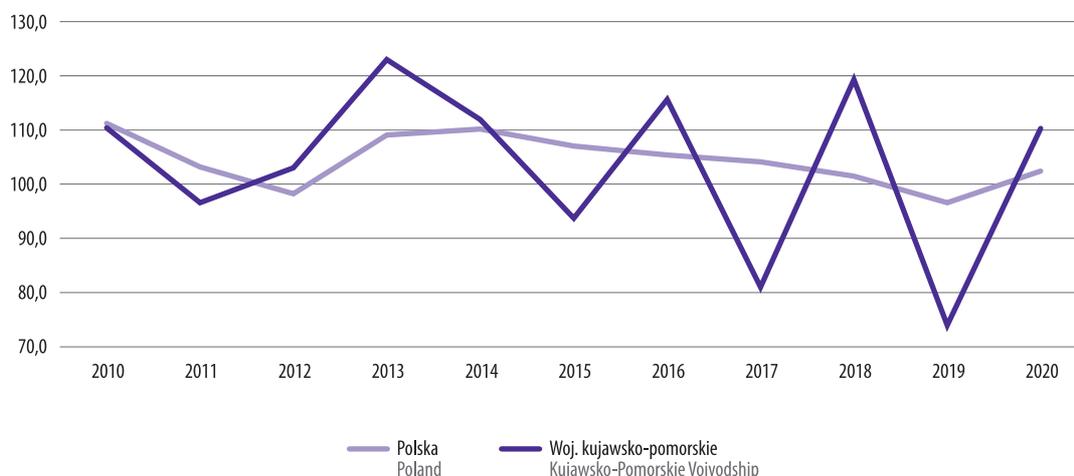
W 2020 r. skupiono 1130,5 tys. ton ziarna zbóż podstawowych konsumpcyjnych i paszowych (łącznie z mieszankami zbożowymi, bez ziarna siewnego), co stanowi 10,6% skupu ogólnokrajowego. W odniesieniu zarówno do roku poprzedniego i do 2010 r. skup był wyższy o 43,1% (w kraju zanotowano odpowiednio wzrost o 33,2% i o 14,0%). W omawianym roku w regionie skupiono 865,4 tys. ton pszenicy (12,7% skupu krajowego), tj. o 39,2% więcej niż w poprzednim roku (w kraju o 25,8% więcej) i o 43,2% więcej niż w 2010 r. (w Polsce o 21,4% więcej). Skup żyta wyniósł 109,2 tys. ton co stanowiło 8,7% skupu krajowego. W województwie skupiono o 45,3% więcej żyta niż w 2019 r. i o 103,9% więcej niż w 2010 r. (w kraju więcej niż w 2019 r. o 45,7%, natomiast więcej niż w 2010 r. o 33,7%).

Skup ziemniaków w 2020 r. ukształtował się na poziomie 285,3 tys. ton, co stanowiło 14,7% ogólnego skupu w kraju. W porównaniu z rokiem poprzednim w województwie skupiono o 34,6% więcej ziemniaków, natomiast w stosunku do 2010 r. odnotowano wzrost wielkości skupu o 103,9%. W kraju skupiono odpowiednio o 24,3% ziemniaków więcej niż w 2019 r. i o 69,5% więcej w stosunku do 2010 r.

W 2020 r. skupiono 3138,5 tys. ton buraków cukrowych (22,0% skupu krajowego), tj. o 5,6% więcej niż w poprzednim roku i o 81,8% więcej niż dziesięć lat temu. Dla Polski było to odpowiednio o 1,2% mniej niż w 2019 r. i o 47,8% więcej niż w 2010 r. W 2020 r. skup żywca wieprzowego (w wadze żywej) wyniósł 203,8 tys. ton (8,7% skupu krajowego), tj. o 29,0% więcej niż w roku poprzednim i o 7,0% mniej niż dziesięć lat wcześniej. W kraju skupiono więcej o 8,2% niż w roku poprzednim i o 17,2% więcej w odniesieniu do 2010 r. Skup żywca wołowego ukształtował się na poziomie 52,8 tys. ton (6,8% skupu krajowego) i był o 17,9% mniejszy niż przed rokiem i aż o 48,8% większy niż w 2010 r. W Polsce spadł o 3,0% w stosunku do 2019 r., ale wzrósł o 26,5% do 2010 r. Żywca drobiowego skupiono 170,2 tys. ton, czyli o 3,5% więcej niż w roku poprzednim i o 56,1% więcej w porównaniu z 2010 r. Stanowiło to 5,2% skupu krajowego, który w odniesieniu do 2019 r. utrzymał się na tym samym poziomie, natomiast do 2010 r. wzrósł o 79,9%.

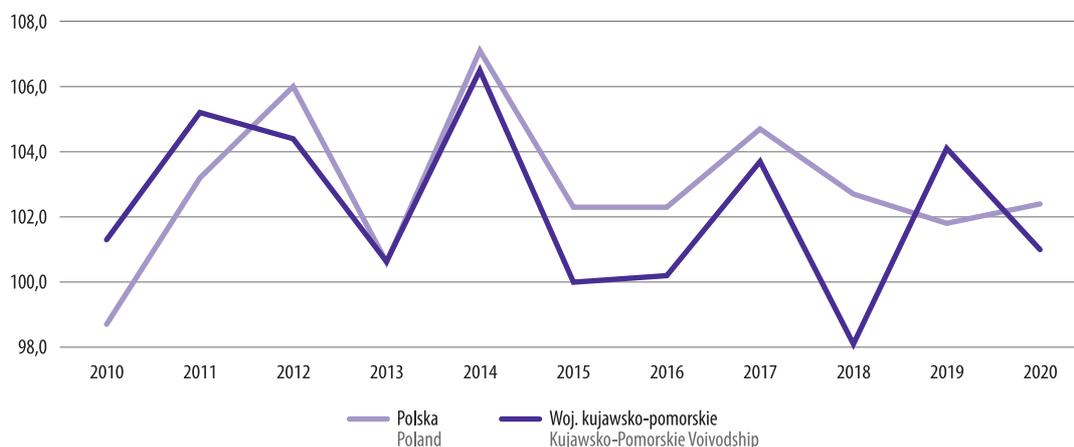
Wykres 60. Dynamika skupu żywca rzeźnego ogółem (w wadze żywej) rok poprzedni=100

Chart 60. Indices of procurement of total animals for slaughter (in live weight) previous year=100

W 2020 r. skup mleka krowiego wyniósł 838,6 mln litrów (co stanowiło 6,9% ogółu mleka skupionego w kraju) i był na wyższym (o 1,0%) poziomie w porównaniu z 2019 r. i wyższym o 26,1% niż dziesięć lat wcześniej (w skali kraju zanotowano wzrost odpowiednio o 2,4% i o 38,2%).

Wykres 61. Dynamika skupu mleka rok poprzedni=100
 Chart 61. Indices of procurement of cows' milk previous year=100

Średnia cena skupu pszenicy w województwie w 2020 r. wyniosła 75,51 zł za 1 dt (w kraju – 74,86 zł) i była o 3,3% wyższa niż przed rokiem i o 25,1% wyższa niż w 2010 r.

W analizowanym roku cena żyta w skupie ukształtowała się na poziomie 56,44 zł za dt (w kraju – 55,97 zł), tj. o 5,4% niższym w porównaniu z zanotowanym w 2019 r., a o 36,2% wyższym niż w 2010 r.

W 2020 r. cena ziemniaków jadalnych w skupie wyniosła 64,72 zł za dt (w kraju – 64,59 zł), tj. o 43,2% mniej niż przed rokiem i o 1,5% więcej niż w 2010 r.

W województwie kujawsko-pomorskim w omawianym roku cena skupu 1 kg żywca wołowego wyniosła 6,46 zł (w kraju – 6,40 zł), tj. wzrost o 1,9% w stosunku do uzyskanej w poprzednim roku, a w odniesieniu do 2010 r. – wzrost o 39,2%.

Cena żywca wieprzowego w skupie osiągnęła wartość 4,92 zł za kg (w kraju – 5,13 zł), tj. na tym samym poziomie co w 2019 r. i o 31,9% wyższą niż dziesięć lat wcześniej.

W 2020 r. cena skupu drobiu rzeźnego osiągnęła poziom 3,50 zł za kg (w kraju – 3,52 zł) i była o 4,9% niższa w porównaniu z zanotowaną w poprzednim roku i o 4,5% wyższa niż w 2010 r.

Za 1 litr mleka w omawianym roku płacono 1,33 zł (w kraju – średnio 1,38 zł/l), tj. o 2,3% więcej niż przed rokiem i o 26,7% więcej niż dziesięć lat wcześniej.

Przeciętne roczne ceny skupu obliczono jako iloraz wartości (w cenach bieżących bez VAT) i ilości poszczególnych produktów rolnych.

W 2019 r. w porównaniu z rokiem poprzednim zanotowano spadek produkcji globalnej o 2,2%, o czym zdecydowała o 9,6% niższa produkcja zwierzęca. Produkcja roślinna była o 5,6% wyższa niż rok wcześniej. W analizowanym roku udział województwa kujawsko-pomorskiego w ogólnokrajowej globalnej produkcji rolniczej wyniósł 7,2%, w produkcji roślinnej ukształtował się na poziomie 8,0%, natomiast w produkcji zwierzęcej – 6,5%.

W 2019 r. w wartości końcowej produkcji rolniczej w województwie kujawsko-pomorskim 46,7% stanowiła produkcja roślinna, a na produkcję zwierzęcą przypadało 53,3%. W analizowanym roku w towarowej produkcji rolniczej wartość produkcji roślinnej wyniosła 43,5%, a zwierzęca 56,5%.

W 2019 r. udział naszego województwa w ogólnokrajowej produkcji końcowej i towarowej wyniósł po 7,2%. W pierwszym przypadku spadek udziałów w skali roku odnotowano na poziomie o 0,1 p. proc., natomiast w drugim spadek o 0,5 p. proc.

Przemysł Industry

Od 2017 r. notuje się wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w skali roku, a dynamika w 2020 r. była silniejsza od notowanej w roku poprzednim. Podobnie jak w latach poprzednich notowano wzrost wydajności pracy w odniesieniu do roku poprzedniego, jednak w 2020 r. był najwyższy, przy jednoczesnym zwiększeniu przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto, ale spadku przeciętnego zatrudnienia w przemyśle.

Wartość produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach bieżących) wzrasta od 2017 r. Wówczas odnotowano najwyższy wzrost w skali roku o 9,7% (w cenach stałych). W 2020 r. wartość produkcji wyniosła 66660,1 mln zł, tj. wzrosła o 4,0% w porównaniu z rokiem poprzednim (w kraju spadła o 1,0%). W odniesieniu do 2015 r. produkcja zwiększyła się o 25,0% (w kraju wzrosła o 19,8%). W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. po niewielkim spadku w skali roku w I półroczu (o 0,4%), produkcja z każdym kolejnym okresem narastającym umacniała się osiągając najwyższy wzrost w końcu czwartego kwartału 2020 r.

Dane o **produkcji sprzedanej przemysłu** dotyczą działalności przemysłowej i nieprzemysłowej podmiotów gospodarczych zaliczanych do sekcji: Górnictwo i wydobywanie, Przetwórstwo przemysłowe, Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych, oraz Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją. Dane obejmują podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

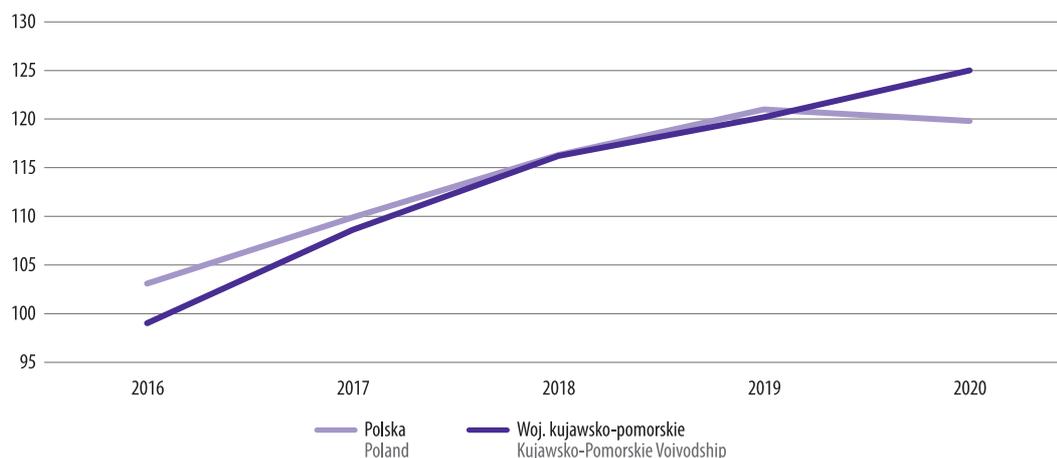
Dane o **wartości produkcji sprzedanej przemysłu** prezentuje się bez VAT i podatku akcyzowego, natomiast łącznie z wartością dotacji przedmiotowych do wyrobów i usług – w tzw. cenach bazowych.

Tablica 37. Przemysł
Table 37. Industry

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Produkcja sprzedana przemysłu (ceny bieżące) Sold production of industry (current prices)				
w mln zł in million PLN	43550,6	52450,0	64975,7	66660,1
w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	4,6	4,4	4,2	4,4
Udział produkcji sprzedanej przetwórstwa przemysłowego w produkcji sprzedanej przemysłu (ceny bieżące) w % Share of sold production of manufacturing in sold production of industry (current prices) in %	95,4	95,8	95,6	95,2
Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w tys. Average paid employment in industry in thousands	126,1	126,4	139,2	135,8

Wykres 62. Dynamika produkcji sprzedanej przemysłu (ceny stałe) 2015=100

Chart 62. Indices of sold production of industry (constant prices) 2015=100

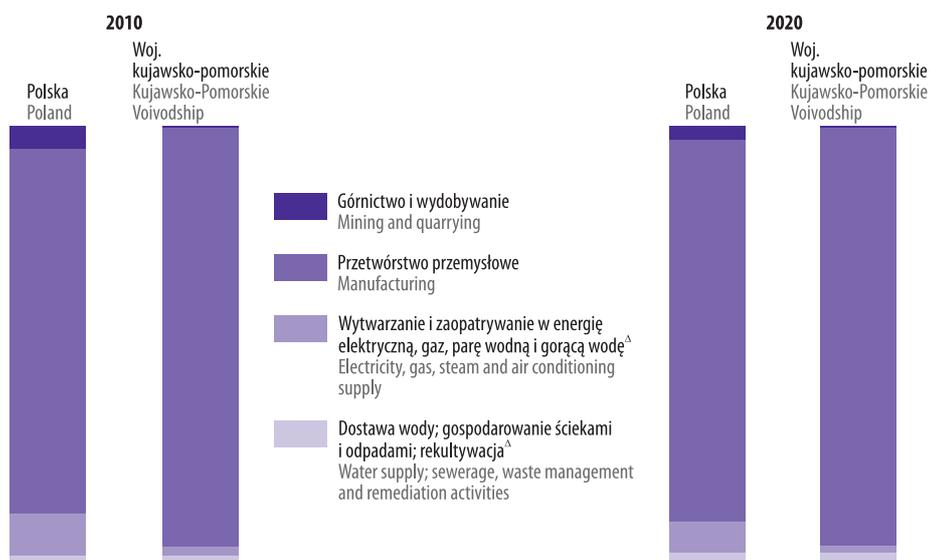
Na ogólną wartość produkcji sprzedanej przemysłu (w cenach bieżących) w 2020 r. wpłynęła przede wszystkim największa z sekcji PKD, tj. Przetwórstwo przemysłowe, które ukształtowało się na poziomie 63468,2 mln zł, tj. o 3,8% wyższym (w cenach stałych) niż w 2019 r. Dla pozostałych sekcji produkcja kształtowała się następująco: Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja – 1928,3 mln zł (o 8,5% wyższa niż w 2019 r.), Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – 993,2 mln zł (o 6,9% wyższa) oraz Górnictwo i wydobywanie – 270,4 mln zł (o 1,1% niższa).

Struktura produkcji sprzedanej przemysłu nie uległa znaczącym zmianom w porównaniu z 2019 r. Największa zmiana dotyczyła sekcji Przetwórstwa przemysłowego, której udział w przemyśle ogółem relatywnie zmniejszył się o 0,4 p. proc. do 95,2% w 2020 r. Zwiększył się natomiast udział Dostawy wody; gospodarowania ściekami i odpadami; rekultywacji o 0,2 p. proc. do 2,9% oraz udział Wytwarzania i zaopatrywania w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę o 0,1 p. proc. do 1,5% w 2020 r. Sekcja Górnictwo i wydobywanie pozostała na niezmiennym poziomie sprzed roku, której udział wyniósł 0,4%.

Spośród działów przemysłu zwiększenie udziału w skali roku w strukturze przemysłu (po 0,2 p. proc.) odnotowano m. in. w produkcji: wyrobów z metali do poziomu 10,6% w 2020 r., maszyn i urządzeń do 3,4%, urządzeń elektrycznych do 1,8% oraz w dziale naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń do 1,7% w 2020 r. Największy spadek udziału w skali roku (o 0,7 p. proc.) wystąpił w produkcji artykułów spożywczych do poziomu 23,9% w 2020 r., a następnie (o 0,6 p. proc.) w produkcji papieru i wyrobów z papieru do 12,7% oraz w produkcji chemikaliów i wyrobów chemicznych (o 0,5 p. proc.) do 9,4% w 2020 r. W 5 działach przemysłu struktura nie uległa zmianie w stosunku do 2019 r.

Analizując lata 2010–2020, udział produkcji sprzedanej przemysłu w przychodach kraju oscylował między 4,2% (w latach: 2013, 2014, 2016 i w 2019 r.) a 4,6% (w 2010 r.). W 2020 r. udział wyniósł 4,4%, a województwo pod względem wartości produkcji sprzedanej przemysłu znalazło się na 8. pozycji w kraju (analogicznie jak w roku poprzednim), natomiast pod względem dynamiki na 5. miejscu (w 2019 r. na 12. miejscu).

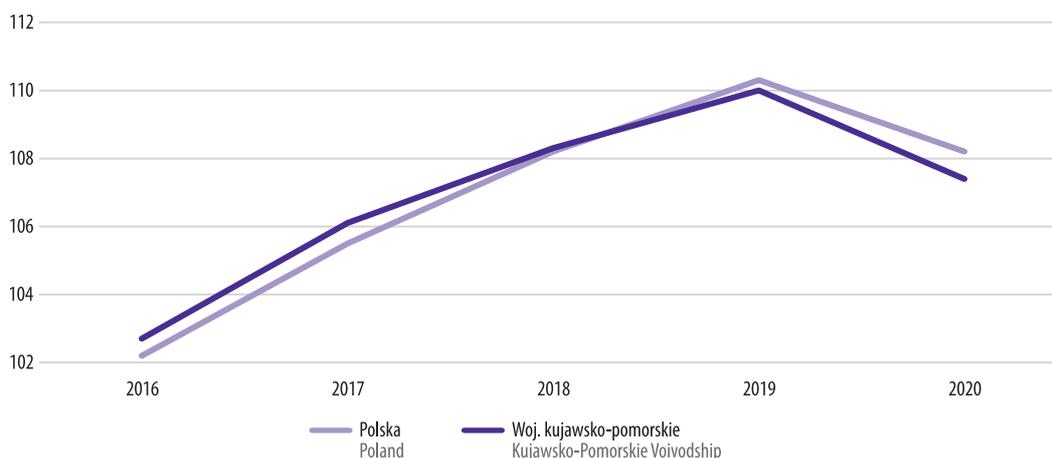
Wykres 63. Struktura produkcji sprzedanej przemysłu według sekcji PKD (ceny bieżące)
 Chart 63. Structure of sold production of industry by PKD sections (current prices)

W 2020 r. w większości działów przemysłu zaobserwowano wzrost produkcji sprzedanej przemysłu w odniesieniu do roku poprzedniego, najwyższy – o 24,2% (w 2019 r. – najwyższy o 13,4%). Więcej niż przeciętnie w województwie w stosunku rocznym wzrosła m.in. produkcja w dziale naprawa, konserwacja i instalowanie maszyn i urządzeń – o 24,2% (w roku poprzednim spadek o 5,3%), a dalej w działach: produkcja urządzeń elektrycznych – o 16,4% (spadek o 3,4%), produkcja maszyn i urządzeń – o 10,1% (wzrost o 1,0%) oraz produkcja mebli – o 9,2% (poprzednio wzrost o 4,8%). W działach o znaczącym udziale w produkcji sprzedanej przemysłu (powyżej 10%), odnotowano słabszy wzrost niż w działach wyżej wymienionych. Produkcja: wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych była o 6,9% wyższa niż w 2019 r. (poprzednio wyższa o 3,2%), wyrobów z metali – wyższa o 3,5% (wyższa o 4,4%), produkcja papieru i wyrobów z papieru – wyższa o 3,3% (wyższa o 1,4% w 2019 r.). Niższą produkcję niż przed rokiem odnotowano m.in. w produkcji artykułów spożywczych – o 2,8% (w 2019 r. wyższa o 3,9%).

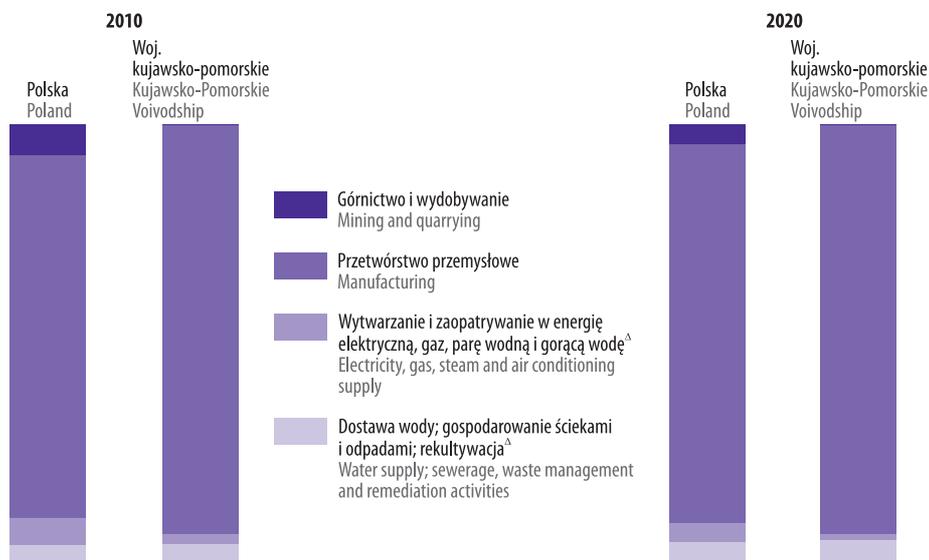
Wykres 64. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w przemyśle
 2015=100

Chart 64. Indices of average employment in industry
 2010=100

Przeciętne zatrudnienie w przemyśle w 2020 r. wyniosło 135,8 tys. osób, tj. zmniejszyło się o 2,4% w odniesieniu do 2019 r. (w kraju spadek o 1,9%). W Przetwórstwie przemysłowym, w największej sekcji przemysłu, przeciętne zatrudnienie wyniosło 126,1 tys. osób, a w Dostawie wody; gospodarowania ściekami i odpadami; rekultywacji – 7,3 tys. osób. Z obu wymienionych sekcji przeciętne zatrudnienie odpowiednio zmalało o 2,8% i wzrosło o 5,7%. Największą zmianę w strukturze przeciętnego zatrudnienia w przemyśle w stosunku do 2019 r. odnotowano w sekcji Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami; rekultywacja o 0,4 p. proc. do poziomu 5,4%.

Wykres 65. Struktura przeciętnego zatrudnienia w przemyśle według sekcji PKD
Chart 65. Structure of average paid employment in industry by PKD sections

Wydajność pracy w przemyśle w 2020 r., mierzona wartością produkcji sprzedanej na 1 zatrudnionego, w województwie kujawsko-pomorskim wyniosła (w cenach bieżących) 490,8 tys. zł i była (w cenach stałych) o 6,5% wyższa w porównaniu z 2019 r. (w kraju wyższa o 0,9%). W Przetwórstwie przemysłowym wydajność pracy wyniosła 503,3 tys. zł, tj. więcej o 6,8% niż przed rokiem. Najwyższy wzrost w skali roku odnotowano w sekcji Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną i gorącą wodę – o 20,1%.

Budownictwo Construction

W 2020 r. po raz pierwszy, po trzech latach wzrostu, odnotowano spadek produkcji budowlano-montażowej w skali roku. Największy spadek odnotowano w podmiotach realizujących głównie roboty budowlane specjalistyczne.

W 2020 r. zarówno liczba mieszkań oddanych do użytkowania, rozpoczętych czy mieszkań, na które wydano pozwolenia na ich budowę lub dokonano zgłoszenia zgodnie z projektem budowlanych, była największa w okresie ostatniego dziesięciolecia. Liczba mieszkań oddanych do użytkowania w 2020 r. w przeliczeniu na 1 tys. ludności nadal była niższa niż przeciętnie w kraju. W odniesieniu do 2019 r. zmniejszyła się przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania. W 2020 r. największy wzrost liczby rozpoczętych budów mieszkań w porównaniu z 2019 r. odnotowano we Włocławku (ponad 4-krotny).

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim produkcja sprzedana budownictwa (w cenach bieżących) ukształtowała się na poziomie 9900,3 mln zł, czyli wyższym niż w roku poprzednim o 12,9%, również tempo wzrostu było silniejsze niż w 2019 r. Wówczas produkcja wzrosła o 10,9%. W kraju wzrost był słabszy niż w roku poprzednim, tj. o 0,4%, a w 2019 r. – o 10,6%. Udział produkcji sprzedanej budownictwa w produkcji krajowej w 2020 r. wyniósł 3,7%, co uplasowało województwo na 8. pozycji w kraju.

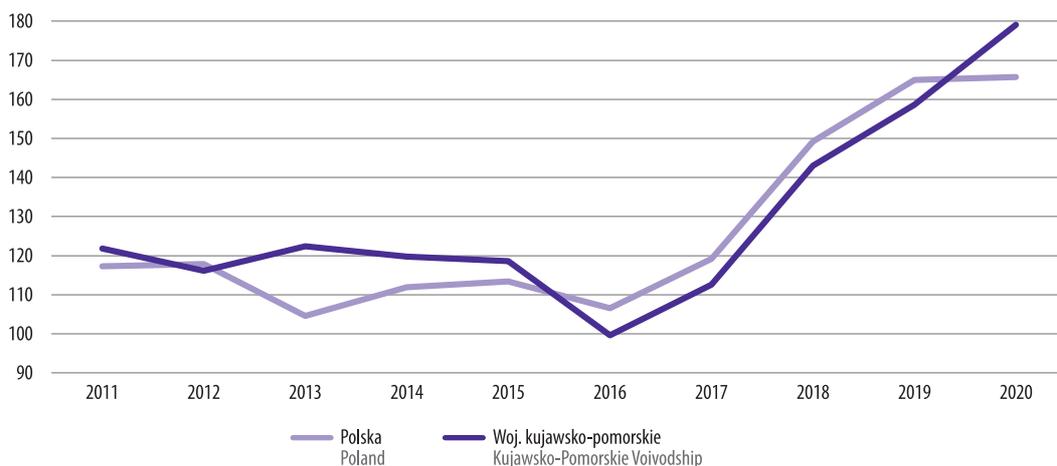
Dane o **produkcji sprzedanej budownictwa** dotyczą działalności budowlanej i niebudowlanej podmiotów gospodarczych zaliczanych do sekcji Budownictwo. Dane obejmuje podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Tablica 38. Budownictwo
Table 38. Construction

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020
Produkcja sprzedana budownictwa (ceny bieżące) Sold production of construction (current prices)				
w mln zł in million PLN	5524,9	6549,7	8767,6	9900,3
w odsetkach (Polska=100) in percent (Poland=100)	3,4	3,6	3,3	3,7
Udział produkcji budowlano-montażowej w produkcji sprzedanej budownictwa (ceny bieżące) w % Share of construction and assembly production in sold production of construction (current prices) in %	56,4	60,2	65,0	51,0
Przeciętne zatrudnienie w budownictwie w tys. Average paid employment in construction in thousands	22,2	18,8	20,1	20,2

Wykres 66. Dynamika produkcji sprzedanej budownictwa (ceny bieżące) 2010=100

Chart 66. Indices of sold production of construction (current prices) 2010=100

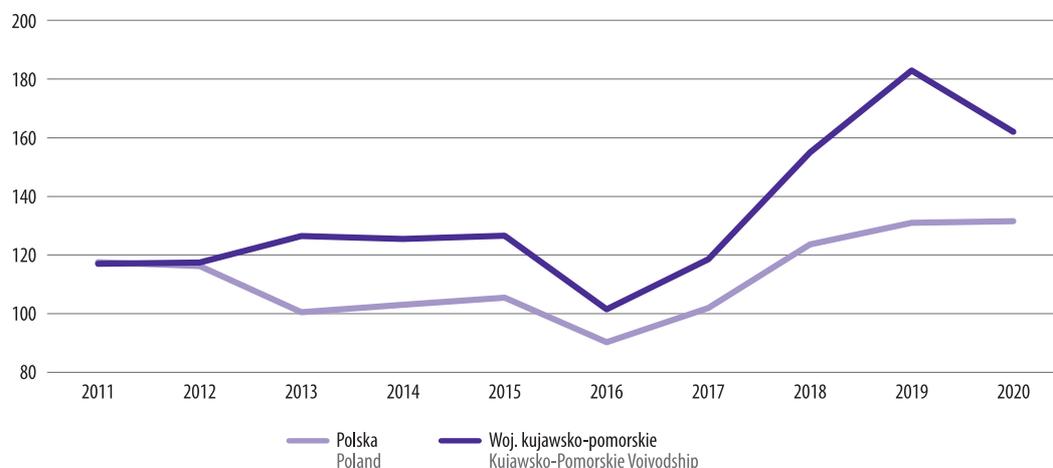

Dane o **sprzedaży produkcji budowlano-montażowej** dotyczą robót zrealizowanych na terenie kraju, wykonanych siłami własnymi (tj. bez podwykonawców) na rzecz zleceniodawców przez podmioty budowlane zaliczane zgodnie z PKD 2007 do sekcji Budownictwo. Obejmują roboty budowlane o charakterze inwestycyjnym, remontowym i konserwacyjnym oraz budownictwo tymczasowe na placach budów. Dane obejmuje podmioty gospodarki narodowej o liczbie pracujących powyżej 9 osób.

Wartość sprzedaży produkcji budowlano-montażowej w 2020 r. wyniosła (w cenach bieżących) 5048,9 mln zł (51,0% ogólnej wartości produkcji sprzedanej budownictwa), tj. zmalała o 11,4% w stosunku do roku poprzedniego (po trzech latach notowanego wzrostu, w 2019 r. – wzrost o 18,0%). W kraju produkcja budowlano-montażowa wzrosła o 0,4% i o 6,0% w 2019 r. Pod względem sprzedaży produkcji województwo uplasowało się na 8. miejscu w kraju, natomiast pod względem dynamiki w skali roku zajęło przedostatnie miejsce w rankingu, tj. 15. pozycję.

**Wykres 67. Dynamika produkcji budowlano-montażowej (ceny bieżące)
2010=100**

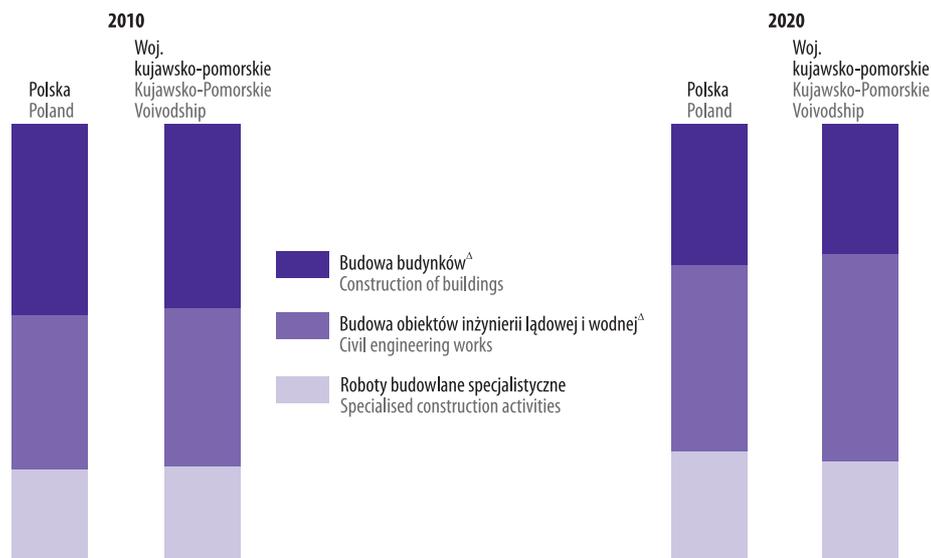
Chart 67. Indices of construction and assembly production (current prices)
2010=100

W 2020 r. spadek produkcji budowlano-montażowej w odniesieniu do roku poprzedniego odnotowano w dwóch działach Budownictwa. Największy (o 33,9%) wystąpił w przedsiębiorstwach realizujących głównie roboty budowlane specjalistyczne. Ponadto spadek odnotowano w jednostkach zajmujących się głównie budową budynków (o 7,0%), natomiast wzrost wystąpił w podmiotach specjalizujących się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej (o 2,7%).

W analizowanym okresie wśród przedsiębiorstw budowlanych znaczący udział posiadały podmioty specjalizujące się w budowie obiektów inżynierii lądowej i wodnej – 47,4% sprzedaży produkcji budowlano-montażowej. Udział ten wzrósł o 6,5 p. proc. w porównaniu z 2019 r. oraz wzrósł o 11,3 p. proc. w porównaniu z 2010 r. W podmiotach zajmujących się budową budynków udział wyniósł 29,6%, tj. wzrósł o 1,4% w skali roku, natomiast w odniesieniu do 2010 r. obniżył się o 12,4 p. proc. W przedsiębiorstwach wykonujących głównie roboty budowlane specjalistyczne udział wyniósł 23,0%, tj. odpowiednio zmalał o 7,9 p. proc. oraz wzrósł o 1,1 p. proc.

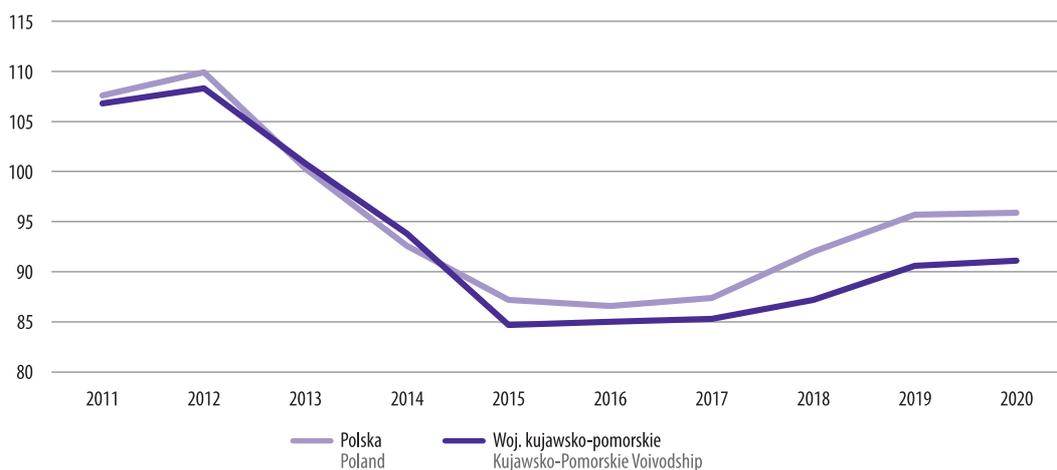
Wykres 68. Struktura produkcji budowlano-montażowej według działów PKD (ceny bieżące)
 Chart 68. Structure of construction and assembly production by divisions of PKD (current prices)

W 2020 r. przeciętne zatrudnienie w Budownictwie wyniosło 20,2 tys. osób, tj. o 0,5% wyższe niż w roku poprzednim (w kraju o 0,2% wyższe). Od 2016 r. obserwuje się systematyczny wzrost przeciętnego zatrudnienia (w kraju zwiększa się od 2017 r.), ale największą dynamikę zanotowano w 2011 r. Wówczas przeciętne zatrudnienie w Budownictwie wzrosło o 6,8% (w kraju również najwyższe w 2011 r. — wówczas wzrosło o 7,6%).

Wykres 69. Dynamika przeciętnego zatrudnienia w budownictwie 2010=100

Chart 69. Indices of average employment in construction 2010=100

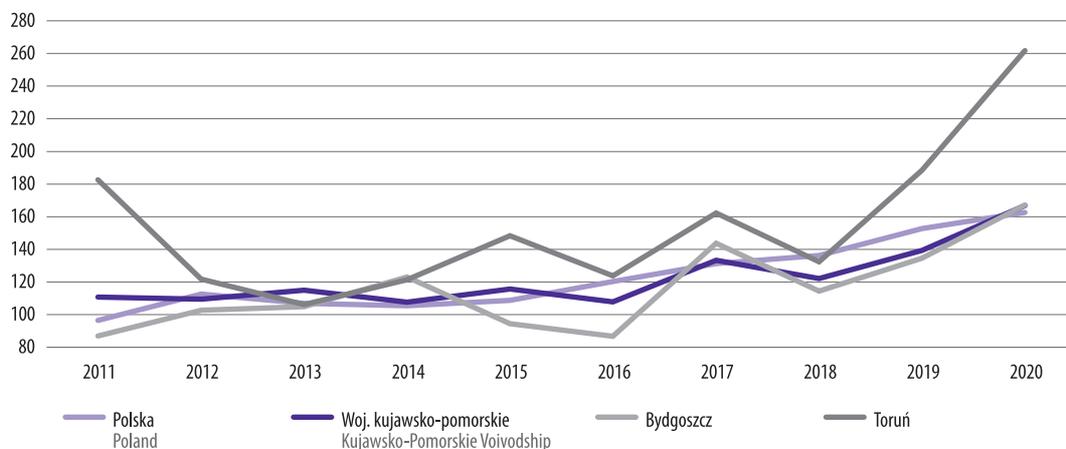
Wydajność pracy w Budownictwie mierzona produkcją sprzedaną na jednego zatrudnionego w 2020 r. wyniosła 490,0 tys. zł, tj. wzrosła (w cenach bieżących) o 12,4% (w roku poprzednim wzrosła o 6,8%).

W 2020 r. w województwie kujawsko-pomorskim oddano do użytkowania 9690 mieszkań (w kraju 220831) o łącznej powierzchni 891,7 tys. m² (w kraju 19585,4 tys. m²). W województwie, kolejny rok z rzędu odnotowano wzrost liczby mieszkań oddanych do użytkowania w skali roku o 19,8% (w 2019 r.

wzrost o 14,1%), który był zdecydowanie większy niż w kraju (wzrost o 6,5%, poprzednio – o 12,1%). Pod względem liczby mieszkań oddanych do użytkowania województwo zajęło 9. pozycję w kraju (10. pozycja w roku poprzednim). Natomiast pod względem dynamiki województwo kujawsko-pomorskie uplasowało się na 3. miejscu, z pozycji 9. w 2019 r. Analizując lata 2010–2020 największy wzrost wystąpił w 2017 r. (o 23,7%), natomiast największy spadek w 2010 r. (o 13,5%).

Wykres 70. Dynamika liczby mieszkań oddanych do użytkowania 2010=100

Chart 70. Indices of the number of dwellings completed 2010=100

Na przestrzeni ostatniej dekady więcej mieszkań oddawano do użytkowania w miastach niż na wsiach (z wyjątkiem 2016 r., kiedy oddano mniej). W 2020 r. odsetek tych mieszkań wyniósł odpowiednio – 56,7% i 43,3% (w kraju 67,7% w miastach i 32,3% na wsiach). Należy dodać, że w odniesieniu do 2010 r. odsetek ten relatywnie zwiększył się w województwie nieznacznie na korzyść wsi, a zmniejszył w miastach – po 0,5 p. proc. (w kraju sytuacja odwrotna, tj. odsetek mieszkań w miastach zwiększył się, a zmalał na wsi, odpowiednio po 4,3 p. proc.).

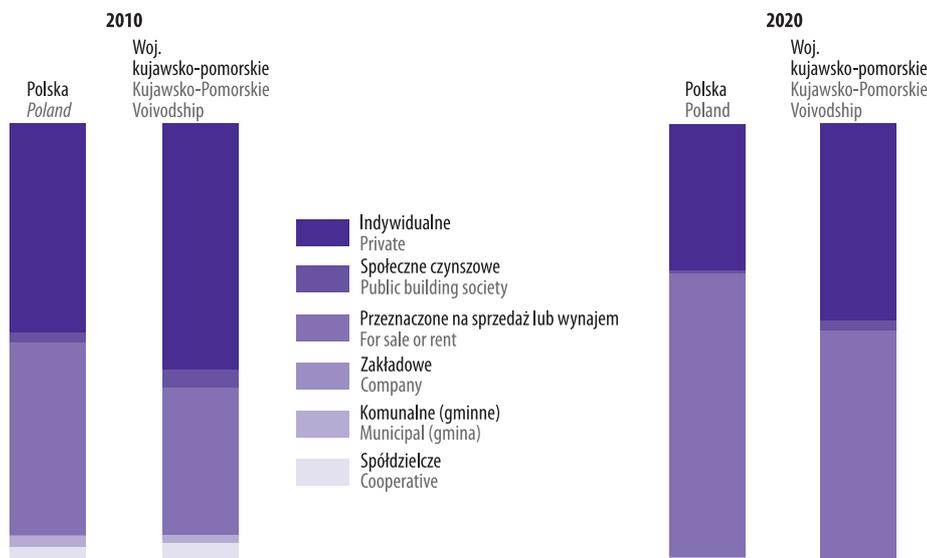
Tablica 39. Budownictwo mieszkaniowe
Table 39. Residential construction

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020	2020 Polska Poland
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności Dwellings completed per 1000 population	2,8	3,2	3,9	4,7	5,8
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania oddanego do użytkowania w m ² Average usable floor space of a dwelling completed in m ²	103,0	98,2	94,2	92,0	88,7
Mieszkania, na których budowę wydano pozwolenia lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym na 1000 ludności Dwellings which received construction permits or which were registered with a construction project per 1000 population	3,3	4,1	5,8	7,1	7,2
Mieszkania, których budowę rozpoczęto na 1000 ludności Dwellings whose construction started per 1000 population	3,1	3,2	5,1	5,7	5,8

W 2020 r. największy udział w strukturze mieszkań oddanych do użytkowania zarówno w województwie kujawsko-pomorskim, jak i w kraju miały mieszkania przeznaczone na sprzedaż lub wynajem, tj. odpowiednio 52,4% i 64,6%. W odniesieniu do roku poprzedniego liczba tych mieszkań w województwie (5082) zwiększyła się o 43,7%, natomiast w kraju wzrosła o 8,6%. Drugie, pod względem udziału (45,0%) stanowiły mieszkania indywidualne, których liczba również wzrosła w stosunku rocznym (o 9,1%).

Największy wzrost w województwie odnotowano w przypadku mieszkań społecznych czynszowych – o 51,5%, jednak udział tych mieszkań stanowił 2,1%. W pozostałych formach budownictwa odnotowano spadek w porównaniu z 2019 r., przy czym największy w mieszkaniach spółdzielczych – blisko 16-krotny (w 2020 r. oddano zaledwie 19 takich mieszkań).

Wykres 71. Struktura mieszkań oddanych do użytkowania według form budownictwa
Chart 71. Structure of dwellings completed by construction form

Powierzchnia użytkowa mieszkania jest to łączna powierzchnia pokoi, kuchni, przedpokoi, łazienek i wszystkich innych pomieszczeń wchodzących w skład mieszkania.

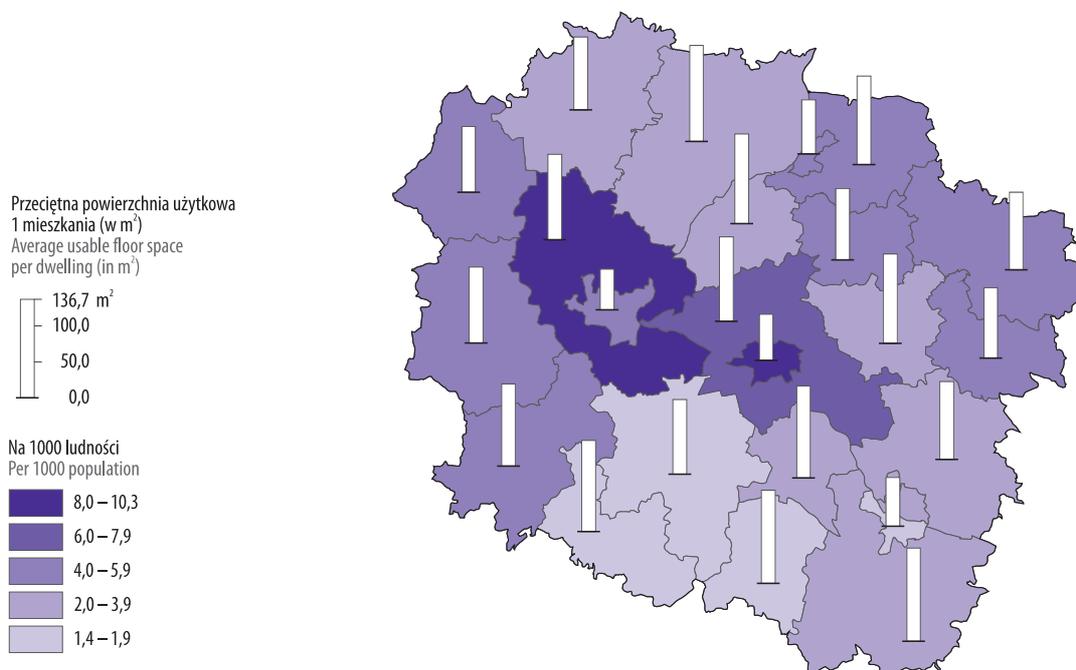
Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania oddanego do użytkowania w województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wyniosła 92,0 m² (w kraju 88,7 m²), co oznacza 8. pozycję w kraju. Powierzchnia ta zmniejszyła się o 2,2 m² w porównaniu z 2019 r. (w kraju wzrosła o 0,1 m²), natomiast w odniesieniu do 2010 r. zmniejszyła się o 11,0 m² (w kraju zmniejszyła się o 17,4 m²). Na przestrzeni ostatnich 10 lat, mieszkania o największej przeciętnej powierzchni użytkowej – 104,1 m² oddano w 2012 r., a o najmniejszej w 2020 r. – 92,0 m².

W 2020 r. największe mieszkania powstały w powiecie włocławskim, gdzie przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wyniosła 136,7 m², natomiast największy przyrost przeciętnej powierzchni użytkowej w porównaniu z 2019 r. notowano w powiecie golubsko-dobrzyńskim – o 26,9 m². Duże mieszkania powstały także w powiatach: świeckim – 133,3 m² (o 11,6 m² więcej niż w 2019 r.), radziejowskim – 129,4 m² (o 11,2 m² więcej), aleksandrowskim – 127,7 m² (o 5,0 m² więcej) i mogileńskim – 126,5 m² (o 7,8 m² więcej niż w roku poprzednim). Najmniejsze mieszkania oddano do użytkowania w miastach na prawach powiatu, tj. w Bydgoszczy – 56,4 m² (spadek o 5,5 m² w odniesieniu do 2019 r.), w Toruniu – 64,0 m² (wzrost o 4,5 m²), we Włocławku – 67,6 m² (spadek o 19,2 m²) i w Grudziądzu – 75,0 m² (spadek o 22,8 m²). Spośród powiatów najmniejsze mieszkania zlokalizowano w powiecie sępoleńskim – 91,2 m² (spadek o 19,5 m² w porównaniu z 2019 r.). W odniesieniu do 2010 r. przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania zmniejszyła się w 14 powiatach, najbardziej w powiecie sępoleńskim (o 52,5 m²). W pozostałych odnotowano wzrost, najwyższy w powiecie radziejowskim – o 35,3 m².

Wszystkie mieszkania oddane do użytkowania w 2020 r. wyposażone były w podstawowe urządzenia techniczno-sanitarne (wodociąg, kanalizację oraz centralne ogrzewanie). Wodociąg z sieci posiadało 94,5% mieszkań, a kanalizację z odprowadzeniem do sieci 71,9%. W gaz z sieci wyposażonych było 28,5% mieszkań, natomiast w ciepłą wodę dostarczaną z elektrociepłowni, ciepłowni lub kotłowni osiedlowej – 32,6%. Do centralnej sieci grzewczej podłączonych było 33,8% mieszkań, a pozostałe mieszkania miały

indywidualne centralne ogrzewanie, tj. 66,2%. W tych mieszkaniach dominowały instalacje wyposażone w kotły/piece na paliwo gazowe, które stanowiły 43,8% mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie oraz w piece/kotły na paliwo stałe – 39,8%.

Mapa 40. Mieszkania oddane do użytkowania w 2020 r.
Map 40. Dwellings completed in 2020

Wskaźnik nasilenia budownictwa mieszkaniowego, wyrażony liczbą mieszkań oddanych do użytkowania w przeliczeniu na 1 tys. ludności, w 2020 r. wyniósł 4,7 (w kraju 5,8). Na niższym szczeblu terytorialnym województwa kujawsko-pomorskiego, najwyższy wskaźnik odnotowano w powiecie bydgoskim (10,3 mieszkania na 1 tys. ludności). W następnej kolejności w Toruniu (9,7 mieszkania na 1 tys. ludności) i w powiecie toruńskim (7,7). Najniższy wskaźnik odnotowano w powiecie mogileńskim (1,4 mieszkania na 1 tys. ludności), a dalej także w powiecie radziejowskim (1,6) i inowrocławskim (1,8). Największą zmianę wskaźnika w odniesieniu do 2010 r. odnotowano w Toruniu – przybyło 6,1 mieszkań w przeliczeniu na 1 tys. ludności. Wzrost wskaźnika odnotowano w 19 powiatach województwa kujawsko-pomorskiego, a w 4 spadek.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2020 r. wydano pozwolenia na budowę lub dokonano zgłoszenia budowy z projektem budowlanym dla 14695 mieszkań (w kraju dla 276154 mieszkań), tj. o 21,7% więcej niż w roku poprzednim (w kraju wzrost o 2,9%). Wydane pozwolenia lub dokonane zgłoszenia budowy z projektem budowlanym dotyczyły głównie mieszkań budowanych z przeznaczeniem na sprzedaż lub wynajem, tj. 8768 (59,7% ogółu) oraz indywidualnych – 5667 mieszkań (38,6%). Ponadto uzyskano pozwolenia na realizację 114 lokali społecznych czynszowych, 84 spółdzielczych oraz 62 komunalnych. W 12 powiatach i we wszystkich miastach na prawach powiatu zanotowano większą niż przed rokiem liczbę mieszkań, na których budowę wydano pozwolenia lub dokonano zgłoszenia z projektem budowlanym. Największy wzrost wystąpił we Włocławku – ponad 6-krotny. Wysoki wzrost odnotowano także m.in. w powiatach: mogileńskim (o 73,5%), nakielskim (o 63,3%) i brodnickim (o 56,7%). Największy spadek w skali roku zaobserwowano w powiecie rypińskim (o 48,6%).

W 2020 r. rozpoczęto budowę 11706 mieszkań (8. lokata w kraju), tj. najwięcej w ciągu ostatniej dekady. W odniesieniu do 2019 r. oznacza to wzrost ich liczby o 10,7%, a w stosunku do 2010 r. wzrost o 80,7% (w kraju odpowiednio spadek o 5,7% i wzrost o 41,6%). W województwie największą liczbę mieszkań, któ-

rych budowę rozpoczęto zanotowano w budownictwie przeznaczonym na sprzedaż lub wynajem – 6314 mieszkań, a następnie w budownictwie indywidualnym – 4905. Poza tym rozpoczęto budowę 324 mieszkań spółdzielczych, 150 społecznych czynszowych oraz 13 komunalnych. W województwie kujawsko-pomorskim w odniesieniu do 2019 r. wzrost liczby mieszkań, których budowę rozpoczęto odnotowano w 12 powiatach i w 4 miastach na prawach powiatu. Największy wzrost wystąpił we Włocławku – ponad 4-krotny. Największy spadek wystąpił w powiecie rypińskim (o 68,3%), a następnie w powiatach mogileńskim i inowrocławskim (odpowiednio o 30,3% i o 28,1%).

Rynek wewnętrzny

Internal market

W 2020 r. utrzymał się spadek sprzedaży detalicznej w odniesieniu do roku poprzedniego. Po raz kolejny odnotowano wzrost sprzedaży hurtowej towarów, chociaż był słabszy niż w roku poprzednim.

Dane o **sprzedaży detalicznej towarów** (łącznie z podatkiem VAT) obejmują sprzedaż towarów własnych i komisowych (nowych i używanych), dokonywaną w punktach sprzedaży detalicznej, placówkach gastronomicznych oraz innych punktach sprzedaży (np. składy, magazyny) w ilościach wskazujących na zakup dla potrzeb indywidualnych nabywców.

W 2020 r. wartość sprzedaży detalicznej (w cenach bieżących) zrealizowanej przez jednostki handlowe i niehandlowe zmniejszyła się w porównaniu z poprzednim rokiem o 13,3% (w roku poprzednim spadła o 3,3%). W kraju sprzedaż detaliczna była odpowiednio niższa o 2,6% oraz wyższa o 6,7%.

Tablica 40. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów^a (ceny bieżące)
Table 40. Indices of retail sales of goods^a (current prices)

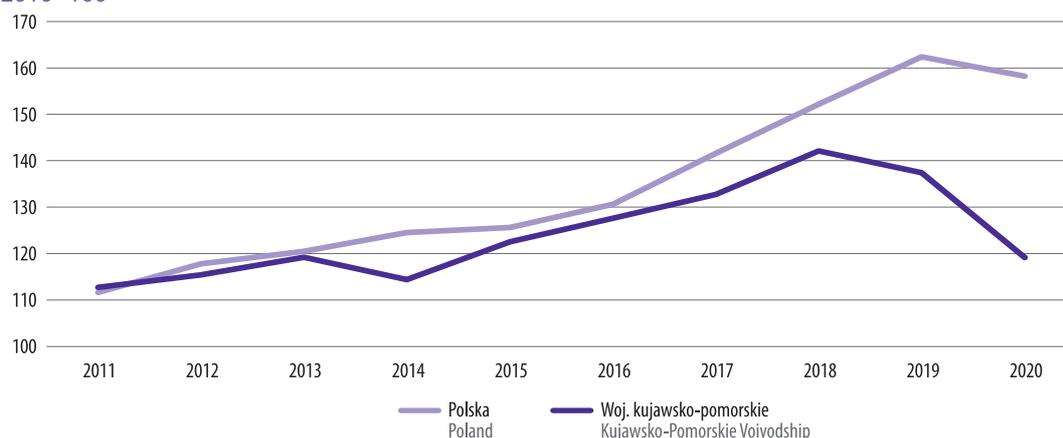
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2019	2020	2020 Polska Poland
	rok poprzedni=100 previous year=100				
Ogółem Total	112,6	107,1	96,7	86,7	97,4
w tym: of which:					
Pojazdy samochodowe, motocykle, części Motor vehicles, motorcycles, parts	108,8	116,8	109,7	77,6	86,8
Żywność, napoje i wyroby tytoniowe Food, beverages and tobacco products	106,6	109,8	79,6	65,6	102,8
Pozostała sprzedaż detaliczna w niewyspecjalizowanych sklepach Other retail sale in non-specialized stores	107,4	139,3	102,0	89,7	108,2
Tekstylna, odzież, obuwie Textiles, clothing, footwear	93,4	118,1	87,7	72,7	82,7
Meble, RTV, AGD Furniture, radio, TV and household appliances	85,5	129,4	105,7	136,3	105,4
Prasa, książki, pozostała sprzedaż w wyspecjalizowanych sklepach Newspapers, books, other sale in specialized stores	131,4	57,3	104,6	85,2	96,7
Pozostałe Others	118,9	89,2	101,6	84,2	92,3

^a Grupowania przedsiębiorstw dokonano na podstawie Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007), zaliczając przedsiębiorstwo do określonej kategorii według przeważającego rodzaju działalności, zgodnie z aktualnym stanem organizacyjnym. Kształtowanie się dynamiki sprzedaży detalicznej wynika m.in. ze zmiany zarówno przeważającego rodzaju działalności przedsiębiorstwa, jak i zmian organizacyjnych.

^a Groups of enterprises were created on the basis of the Polish Classification of Activities (PKD 2007), and a given enterprise is included to a specific category by predominating kind of activity and according to its present organizational status. The recorded changes of retail sales index may result, among others, from change both in the predominating kind of activity of the enterprise and in its organisation.

**Wykres 72. Dynamika sprzedaży detalicznej towarów (ceny bieżące)
2010=100**

Chart 72. Indices of retail sales of goods (current prices)
2010=100

W województwie na spadek sprzedaży detalicznej w odniesieniu do 2019 r. miała wpływ największa z grup, tj. żywność, napoje i wyroby tytoniowe, w której odnotowano spadek o 34,4%. Ponadto spadek wystąpił m.in. w grupie tekstylia, odzież, obuwie o 27,3% oraz pojazdy samochodowe, motocykle, części o 22,4%. Podniesienie poziomu sprzedaży w stosunku do 2019 r. uzyskano m.in. w grupie meble, RTV, AGD – o 36,3%.

W strukturze sprzedaży detalicznej największy udział, podobnie jak w roku poprzednim, miały przedsiębiorstwa prowadzące sprzedaż żywności, napojów i wyrobów tytoniowych – 23,3% (wobec 30,8% w 2019 r.). Wysoki udział wystąpił także w przedsiębiorstwach prowadzących sprzedaż pozostałą – 16,5% (wobec 17,0%) oraz pojazdów samochodowych, motocykli, części – 13,8% (wobec 15,4%).

Dane o **sprzedaży hurtowej towarów** (łącznie z podatkiem VAT) obejmują sprzedaż z magazynów handlowych własnych lub użytkowanych, w których składowane towary stanowią własność przedsiębiorstw handlowych zaliczanych do sekcji Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle.

Sprzedaż hurtowa (w cenach bieżących) w 2020 r. była o 1,8% wyższa niż w roku poprzednim, w tym w przedsiębiorstwach hurtowych zwiększyła się o 1,2% (wobec wzrostu odpowiednio o 3,9% i o 2,2% w 2019 r.). W kraju sprzedaż hurtowa w przedsiębiorstwach handlowych i w jednostkach hurtowych w odniesieniu do roku poprzedniego była odpowiednio niższa o 0,9% (w 2019 r. wyższa o 6,6%) i wyższa o 0,3% (wyższa o 5,0%). Spośród grup o znaczącym udziale w sprzedaży hurtowej ogółem najbardziej zwiększyła się sprzedaż hurtowa produktów rolnych i żywych zwierząt – o 14,1%, a w dalszej kolejności kosmetyków i wyrobów farmaceutycznych – o 10,9%, a także półproduktów i odpadów pochodzenia nierolniczego oraz złomu – o 6,5%. Natomiast najbardziej obniżyła się w skali roku sprzedaż hurtowa niewyspecjalizowana – o 56,6%. Ponadto zmniejszyła się m.in. sprzedaż hurtowa żywności – o 6,9%.

Transport

W 2019 r. w porównaniu z rokiem poprzednim nie odnotowano istotnych zmian w strukturze dróg publicznych, poza wzrostem długości dróg ekspresowych. Spadła liczba oraz długość krajowych linii regularnej komunikacji autobusowej regionalnej oraz podmiejskiej, co nie przeszkodziło pozostawać jednym z liderów w Polsce tej gałęzi transportu. Oferta komunikacji miejskiej zwiększyła się zarówno pod względem liczby linii, jak i długości tras. W ruchu lotniczym wzrosła liczba pasażerów przybywających zarówno z portów krajowych, jak i zagranicznych.

Rozwój sieci transportowej wpływa na rozwój przemysłu i miast, jak również warunkuje przemieszczanie towarów oraz ludności na każdym poziomie podziału terytorialnego.

Według stanu na koniec 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego znajdowało się 28,0 tys. km dróg publicznych (co oznacza wzrost o 506,4 km w porównaniu z 2018 r.), w tym drogi o nawierzchni twardej stanowiły 68,5% (w 2018 r. – 67,5%). Spośród dróg utwardzanych 89,8% posiadało nawierzchnię ulepszoną (89,9% w 2018 r.)

W 2019 r. na 100 km² powierzchni województwa przypadało 106,8 km dróg o nawierzchni twardej (więcej 3,4 km niż w 2018 r.), podczas gdy w kraju wskaźnik ten wyniósł 98,2 km na 100 km² (odpowiednio 97,2 km).

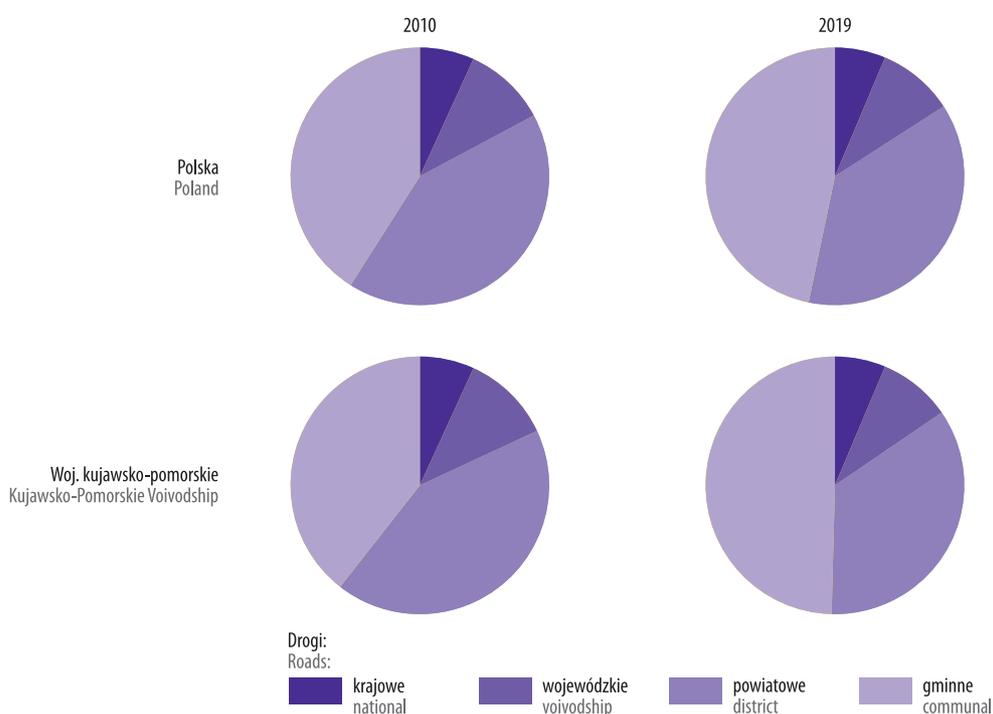
Autostrady w 2019 r. tworzyły w województwie kujawsko-pomorskim sieć dróg o długości 165,0 km, a drogi ekspresowe 74,3 km. W porównaniu z 2018 r. długość autostrad pozostała na niezmiennym poziomie, natomiast dróg ekspresowych – wzrosła o 39,3 km. Oznacza to, że na 1000 km² powierzchni województwa przypadało 13,3 km dróg ekspresowych i autostrad oraz 9,2 km autostrad (w Polsce odpowiednio 13,1 km i 5,4 km).

W 2019 r. autostrady w województwie stanowiły 9,8% tego rodzaju dróg w Polsce (5. lokata wśród województw). Udział dróg ekspresowych natomiast wyniósł 3,1% (13. lokata).

Drogi publiczne to drogi zaliczone na podstawie przepisów ustawy z dnia 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jednolity Dz. U. z 2017 r. poz. 1440) do jednej z kategorii dróg, z których może korzystać każdy, zgodnie z ich przeznaczeniem. Ze względu na funkcje w sieci drogowej, dzielą się na następujące kategorie: drogi krajowe; drogi wojewódzkie; drogi powiatowe oraz drogi gminne.

Wykres 73. Struktura dróg publicznych o twardej nawierzchni Stan w dniu 31 grudnia

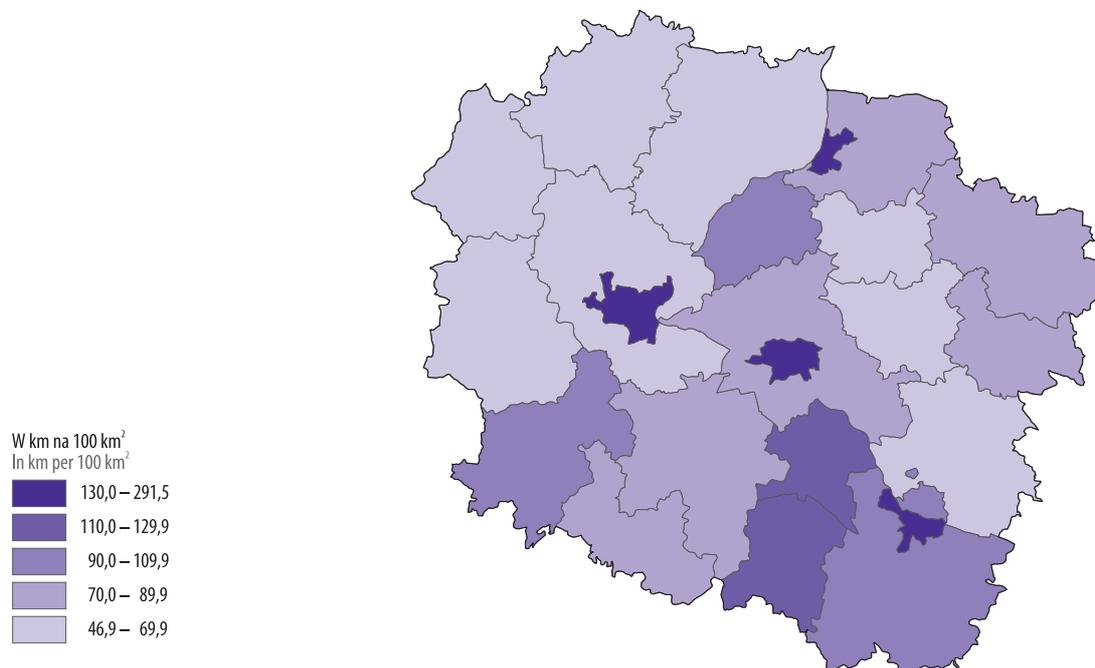
Chart 73. Structure of hard surface public roads
As of 31 December

W 2019 r. w strukturze dróg województwa kujawsko-pomorskiego przeważały drogi o znaczeniu lokalnym, tj. powiatowe i gminne, stanowiąc 84,5% (w 2018 r. – 84,1%) całkowitej długości dróg publicznych o twardej nawierzchni w województwie. W strukturze dróg powiatowych i gminnych województwa kujawsko-pomorskiego udział dróg gruntowych wyniósł 35,2% (w 2018 r. – 36,3%), w tym w ogólnej długości dróg gminnych – 47,2%.

Mapa 41. Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej ulepszonej w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia

Map 41. Improved hard surface communal and district roads in 2019
As of 31 December

Tablica 41. Drogi publiczne według rodzajów nawierzchni Stan w dniu 31 grudnia

Table 41. Public roads by types of surface
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Ogółem w km Total in km	26480,8	26989,9	27516,5	28022,9
O nawierzchni twardej Hard surface	15638,5	17263,1	18584,5	19194,2
ulepszonej improved	13748,8	15289,0	16715,7	17233,3
O nawierzchni gruntowej Unsurfaced	10842,3	9726,8	8932,0	8828,7

Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.
Source: data of the General Directorate for National Roads and Motorways.

Tablica 42. Drogi publiczne o twardej nawierzchni
Stan w dniu 31 grudnia

Table 42. Hard surface public roads
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Ogółem w km Total in km	15638,5	17263,1	18584,5	19194,2
na 100 km ² per 100 km ²	87,0	96,1	103,4	106,8
O nawierzchni ulepszonej With improved surface	13748,8	15289,0	16715,7	17233,3
Ekspresowe Expressways	45,0	35,0	35,0	74,3
Autostrady Motorways	23,5	165,0	165,0	165,0

Źródło: dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad.
Source: data of the General Directorate for National Roads and Motorways.

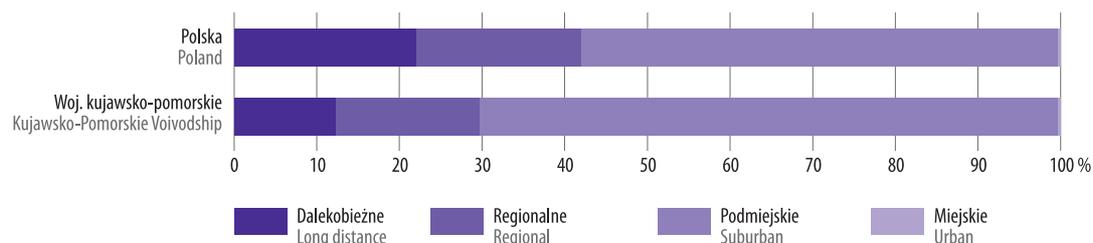
W 2019 r. pod względem liczby linii krajowej regularnej komunikacji autobusowej województwo kujawsko-pomorskie uplasowało się na 1. miejscu w Polsce (podobnie jak przed rokiem), natomiast pod względem długości linii oraz liczby przewiezionych pasażerów transportem autobusowym międzymiastowym – na 2. w kraju (podobnie jak w 2018 r.).

W 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego odnotowano zmniejszenie liczby (o 9 linii w porównaniu z 2018 r.) oraz długości linii regularnej komunikacji autobusowej (o 1532 km w porównaniu z rokiem poprzednim). Komunikację prowadzono na 1526 liniach krajowych o długości 75,4 tys. km oraz na 1 linii międzynarodowej o długości wynoszącej 1500 km.

W strukturze krajowych linii regularnej komunikacji autobusowej w 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przeważały linie podmiejskie, których długość stanowiła 70,1% zbiorowości (w 2018 r. – 72,3%).

Wykres 74. Struktura krajowych linii regularnej komunikacji autobusowej w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia

Chart 74. Structure of national lines of scheduled bus transport in 2019
As of 31 December

W 2019 r. na terenie województwa kujawsko-pomorskiego komunikacja miejska obsługiwała 6 miast i prowadzona była na 142 liniach autobusowych i 15 tramwajowych o łącznej długości 2102,3 km (w 2018 r. odpowiednio – 137 i 15 linii, tj. 2010,4 km). Komunikacja miejska dysponowała mniejszą niż przed rokiem liczbą autobusów, tj. 545 sztuk (o 2 sztuki mniej niż w 2018 r.), natomiast liczba tramwajów wzrosła o 8 sztuk, których liczba w 2019 r. wyniosła 208 sztuk. W 2019 r. w porównaniu z 2018 r. w taborze przystosowanym do przewozu osób niepełnosprawnych wzrosła liczba autobusów (z 479 do 512) i liczba tramwajów (z 31 do 40 w 2019 r.). Liczba przewiezionych pasażerów komunikacją miejską (w podmiotach o liczbie pracujących powyżej 9 osób) wyniosła 174,2 mln osób i była o 1,0% większa niż w 2018 r. przerywając spadkową tendencję obserwowaną od 2010 r.

Tablica 43. Komunikacja miejska^a
Stan w dniu 31 grudnia

Table 43. Urban transport^a
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Długość linii komunikacji miejskiej ogółem w km Total length of urban transport lines in km	1714	1760,5	2010,4	2102,3
w tym: of which:				
linii autobusowych bus lines	1587	1633,7	1840,1	1943,9
linii tramwajowych tram lines	127	126,8	170,3	158,4
Tabor komunikacji miejskiej: Urban transport stock:				
autobusy buses	472	526	547	545
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	288	411	479	512
tramwaje trams	202	212	200	208
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	2	19	31	40
Liczba miejsc w autobusach Number of seats in buses	56440	67041	61290	58885
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	33417	52916	53278	55409
Liczba miejsc w tramwajach Number of seats in trams	25194	27813	26449	28083
w tym przystosowane do przewozu osób niepełnosprawnych of which adjusted to carrying the disabled persons	420	3510	5668	7477
Przewozy pasażerów w mln (w ciągu roku) Transport of passengers in millions (during the year)	189,7	181,8	172,4	174,2
Przewozy pasażerskie na 1 mieszkańca (w ciągu roku) Passenger transport per capita (during the year)	90,39	87,08	82,89	83,97

^a Dane dotyczą podmiotów, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

^a Data concern entities, in which the number of employed persons exceeds 9 persons.

Długość sieci kolejowej w końcu 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim w odniesieniu do 2018 r. wzrosła o 122 km osiągając 1322 km, stanowiąc 6,8% krajowej sieci kolejowej (w 2018 r. – 6,2%). W 2019 r. większość wojewódzkiej sieci kolejowej stanowiły linie jednotorowe osiągając 59,4% zbiorowości (w 2018 r. – 55,3%), natomiast linii dwu- i więcej torowych było 40,6% (w 2018 r. – 44,7%) Linie zelektryfikowane w 2019 r. stanowiły 42,7%, co oznacza spadek o 4,2 p. proc. w odniesieniu do 2018 r.

Gęstość linii kolejowych ogółem w 2019 r. ukształtowała się na poziomie 7,4 km na 100 km² powierzchni województwa (o 1,2 km więcej niż w Polsce), co oznacza wzrost o 0,7 km na 100 km² w odniesieniu do 2018 r.

Na terenie województwa kujawsko-pomorskiego znajduje się jeden port lotniczy w Bydgoszczy, obsługujący loty krajowe i międzynarodowe.

Ruch samolotów w województwie w 2019 r. był wyższy o 27,2% w odniesieniu do 2018 r., utrzymując stałą tendencję wzrostową począwszy od 2010 r.

Loty krajowe stanowiły w 2019 r. 65,5% wszystkich połączeń w porcie lotniczym w Bydgoszczy, przy stałym wzroście notowanym od 2015 r. Udział samolotów polskich w realizacji ruchu lotniczego w odniesieniu do 2018 r. wzrósł o 8,8 p. proc. osiągając 69,5%.

Dane o **ruchu pasażerów w portach lotniczych** obejmują pasażerów: dla których określony port krajowy jest portem zakończenia lotu rozpoczętego w porcie krajowym lub zagranicznym, dla których określony port krajowy jest portem rozpoczęcia lotu kończącego się w porcie krajowym lub zagranicznym, w transzycie bezpośrednim, tj. pasażerów dla których przy kontynuacji podróży samolotem numer lotu pozostał bez zmian.

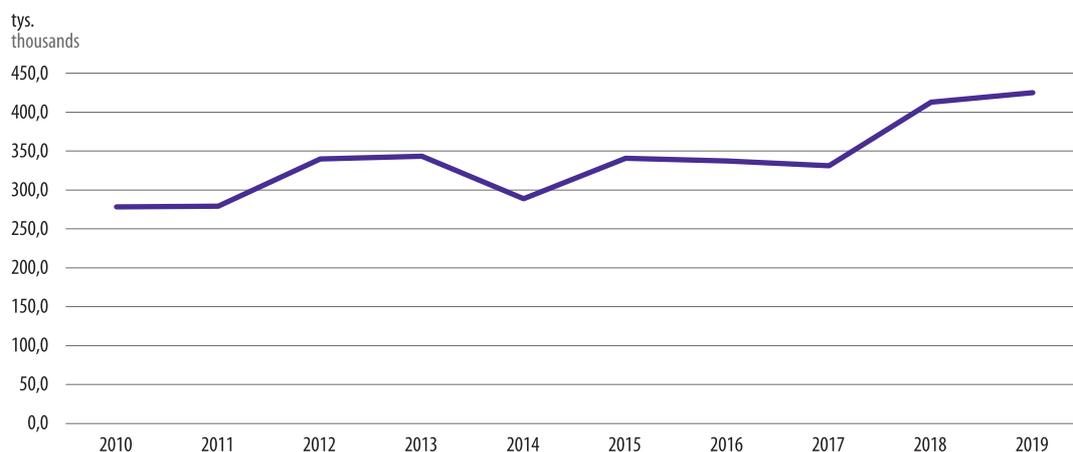
Tablica 44. Ruch pasażerów w Porcie Lotniczym Bydgoszcz
Table 44. Passenger traffic at Bydgoszcz Airport

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Pasażerowie przybyli z portów ^a : Passenger arrivals from airports ^a :	137235	169946	207310	213211
krajowych domestic	2158	3837	737	3485
zagranicznych foreign	135077	166109	206573	209726
w tym w ruchu regularnym of which scheduled service	121067	158522	202934	207100
Pasażerowie odprawieni z portów ^a : Passenger departures to airports ^a :	140915	170585	205609	211773
krajowych domestic	2139	3339	184	3676
zagranicznych foreign	138776	167246	205425	208097
w tym w ruchu regularnym of which scheduled service	124760	160959	203423	206725

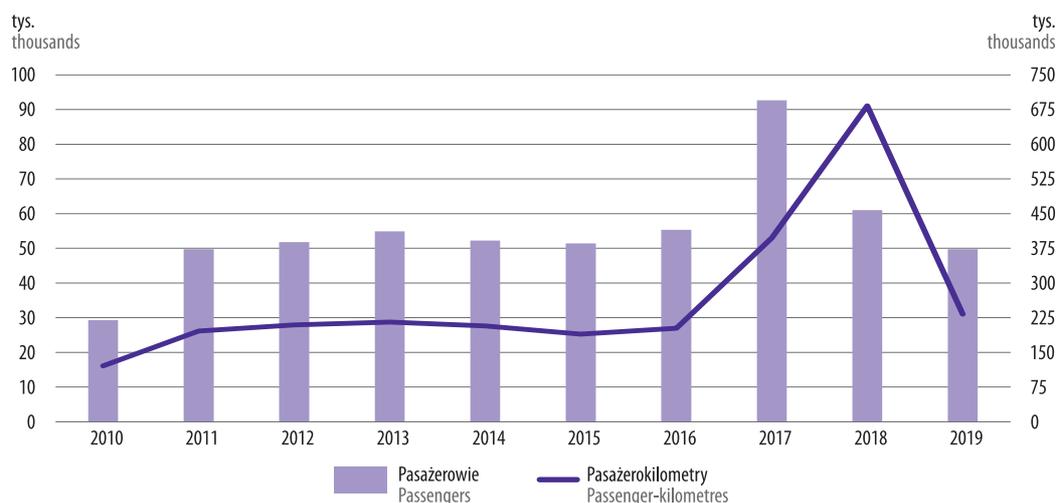
a W lotach komunikacyjnych.
a In transport flights.

Ruch pasażerów w porcie lotniczym (bez tranzytu) w 2019 r. zwiększył się w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,9%. Wzrost miał miejsce zarówno w komunikacji krajowej (7,8-krotnie), jak i w komunikacji zagranicznej (o 1,4%). Pomimo tak dużej dynamiki wzrostu komunikacja krajowa do lub z Bydgoszczy stanowiła jedynie 1,7% ogólnej liczby pasażerów. Samoloty polskie przetransportowały 8,2% ogólnej liczby pasażerów obsługiwanych na bydgoskim lotnisku (przed rokiem – 7,4%).

Wykres 75. Międzynarodowy ruch pasażerów w Porcie Lotniczym Bydgoszcz (przyjazdy i wyjazdy)
Chart 75. International passenger traffic at Bydgoszcz Airport (arrivals and departures)

Wykres 76. Przewozy pasażerów żeglugą śródlądową^a
Chart 76. Inland waterways transport of passengers^a

^a Dane o przewozach pasażerów prezentowane są według siedziby jednostki.
^a Data on passenger transport are presented according to the unit's registered office.

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim przewieziono żeglugą śródlądową 49,7 tys. osób, co oznacza spadek o 18,5% w porównaniu z 2018 r. Udział przewożonych pasażerów żeglugą śródlądową również uległ zmniejszeniu, tj. do 3,7% (w 2018 r. – 4,4% takich przewozów w Polsce).

Energia

Energy

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. odnotowano w porównaniu z 2010 r. wzrost mocy zainstalowanej w elektrowniach (o 94,2%) i mocy osiągalnej (o 118,9%). Wzrosła również w tym okresie produkcja energii elektrycznej (o 117,7%). Znaczna część produkcji energii elektrycznej (w 2019 r. 30,0%) pochodziła z elektrowni wodnych i na paliwa odnawialne.

W 2019 r. w porównaniu z 2010 r. odnotowano wzrost o 67,8% produkcji energii elektrycznej z odnawialnych nośników energii. W województwie kujawsko-pomorskim odnotowano wyższy niż w Polsce udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem (45,5%). Udział wojewódzkiej produkcji energii elektrycznej z odnawialnych źródeł energii w produkcji krajowej wyniósł 13,9%.

W województwie w 2019 r. w stosunku do 2010 r. wzrosła o 8,2% liczba odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych, a zużycie energii wzrosło o 0,3% (w przeliczeniu na 1 odbiorcę zmalało o 7,3%). Zużycie energii na 1 odbiorcę w miastach w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. było niższe niż na 1 odbiorcę w Polsce, zaś zużycie na 1 odbiorcę na wsi było wyższe.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. moc zainstalowana w elektrowniach wyniosła 2139,9 MW i stanowiła 4,5% mocy krajowej. W porównaniu z 2010 r. zwiększyła się o 94,2%, a w porównaniu z rokiem poprzednim zwiększyła się o 2,9% (w Polsce odnotowano wzrost w obu porównywanych okresach, odpowiednio o 31,6% i o 7,0%).

W 2019 r. moc osiągalna elektrowni zlokalizowanych w województwie kujawsko-pomorskim (2040,3 MW), tj. maksymalna trwała moc, z jaką elektrownia może pracować przy dobrym stanie urządzeń i w normalnych warunkach w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się o 118,9% (w Polsce o 28,4%). Moc osiągalna stanowiła 95,3% mocy zainstalowanej (w Polsce 97,6%). W 2010 r. w województwie moc osiągalna elektrowni wyniosła 84,6% mocy zainstalowanej, a w 2018 r. 95,0%, (w Polsce odpowiednio 100,0% i 97,6%).

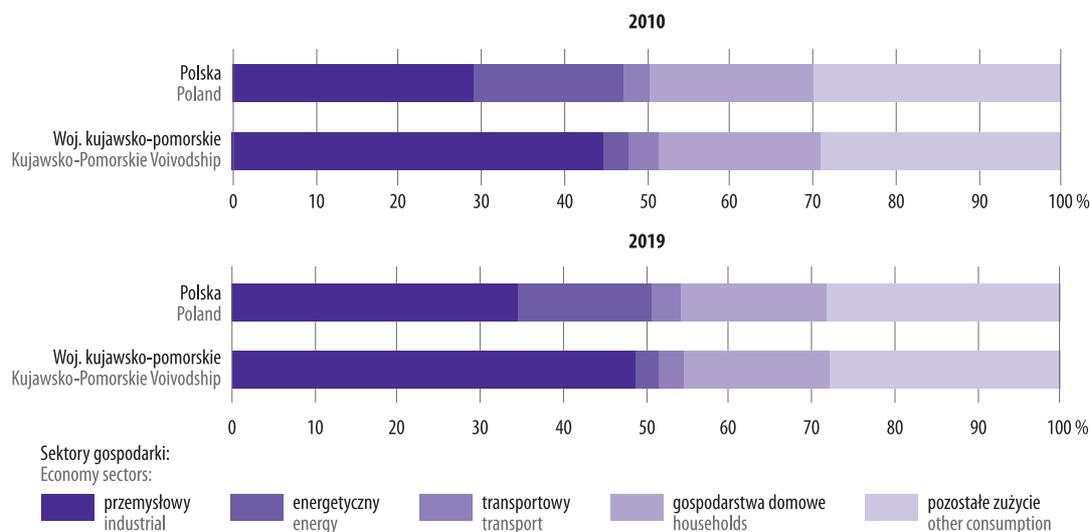
W 2019 r. w elektrowniach zawodowych była zainstalowana moc 518,3 MW i było to mniej o 1,1% niż w 2018 r. W innych elektrowniach powyżej 0,5 MW była zainstalowana moc 1621,6 MW, tj. wyższa o 4,3% w porównaniu z 2018 r. Biorąc pod uwagę moc osiągalną, w elektrowniach zawodowych wyniosła 512,7 MW (w porównaniu z 2018 r. mniej o 1,0%), a w innych elektrowniach powyżej 0,5 MW wyniosła 1527,5 MW (więcej niż w 2018 r. o 4,8%).

W województwie kujawsko-pomorskim produkcja energii elektrycznej w 2019 r. wyniosła 7739,8 GWh i stanowiła 4,7% produkcji krajowej (w 2010 r. 2,3%, a w 2018 r. 4,0%). W porównaniu z 2010 r. produkcja energii w województwie wzrosła o 117,7%, a w stosunku do 2018 r. wzrosła o 13,8% (w Polsce odnotowano odpowiednio wzrost o 4,0% i spadek o 3,6%).

Znaczna część produkcji energii elektrycznej (30,0%, w 2018 r. 31,7%) pochodziła z elektrowni wodnych i na paliwa odnawialne (w Polsce było to odpowiednio 11,6% i 9,5%).

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wyprodukowano 3520,8 GWh energii elektrycznej z odnawialnych nośników energii, co stanowiło 13,9% produkcji krajowej (w 2010 r. 19,3%, a w 2018 r. 15,3%). W porównaniu z 2010 r. produkcja wzrosła o 67,8%, a w stosunku do 2018 r. wzrosła o 6,3%.

Wykres 77. Struktura zużycia energii elektrycznej według sektorów gospodarki
Chart 77. Structure of electricity consumption by economy sectors

Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej ogółem był znacznie wyższy niż w Polsce i wyniósł 45,5% (w 2010 r. 59,0%, a w 2018 r. 48,7%), podczas gdy w Polsce wyniósł 15,5% (odpowiednio 6,9% i 12,7%).

Informacje o **liczbie odbiorców i zużyciu energii elektrycznej** dotyczą gospodarstw domowych oraz gospodarstw zbiorowego zamieszkania, które opłacają rachunki za zużycie energii elektrycznej według stawek grupy taryfowej „gospodarstwa domowe”. Dane o zużyciu energii elektrycznej ustala się na podstawie wpłat zaliczkowych dokonanych przez odbiorców.

Tablica 45. Odbiorcy i zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych
Table 45. Consumers and consumption of electricity in households

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
Odbiorcy (stan w dniu 31 grudnia) w tys. Consumers (as of 31 December) in thousands	711,6	724,1	763,9	770,1
miasta urban areas	483,7	489,0	514,9	523,0
wieś rural areas	227,9	235,2	249,0	247,1
Zużycie (w ciągu roku): Consumption (during the year):				
w GWh in GWh	1547,2	1465,8	1571,2	1551,9
miasta urban areas	878,1	818,2	861,8	854,5
wieś rural areas	669,1	647,6	709,3	697,4
w kWh na odbiorcę ^a in kWh per consumer ^a				
miasta urban areas	1815,4	1673,3	1673,9	1633,8
wieś rural areas	2935,9	2753,8	2848,3	2822,9

^a Do przeliczeń przyjęto liczbę odbiorców według stanu w dniu 31 grudnia.

Źródło: dane Ministerstwa Energii.

^a The number of consumers as of 31 December was used in calculations.

Source: data of Ministry of Energy.

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. wzrosła w porównaniu z wcześniejszymi latami liczba odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych, tj. do 770,1 tys. osób (wzrost o 8,2% w stosunku do 2010 r. i o 0,8% do 2018 r.). W Polsce liczba odbiorców energii elektrycznej w stosunku do 2010 r. wzrosła o 9,9%. Odbiorcy energii elektrycznej z województwa kujawsko-pomorskiego stanowili 4,9% odbiorców w Polsce (w 2010 r. 5,0%).

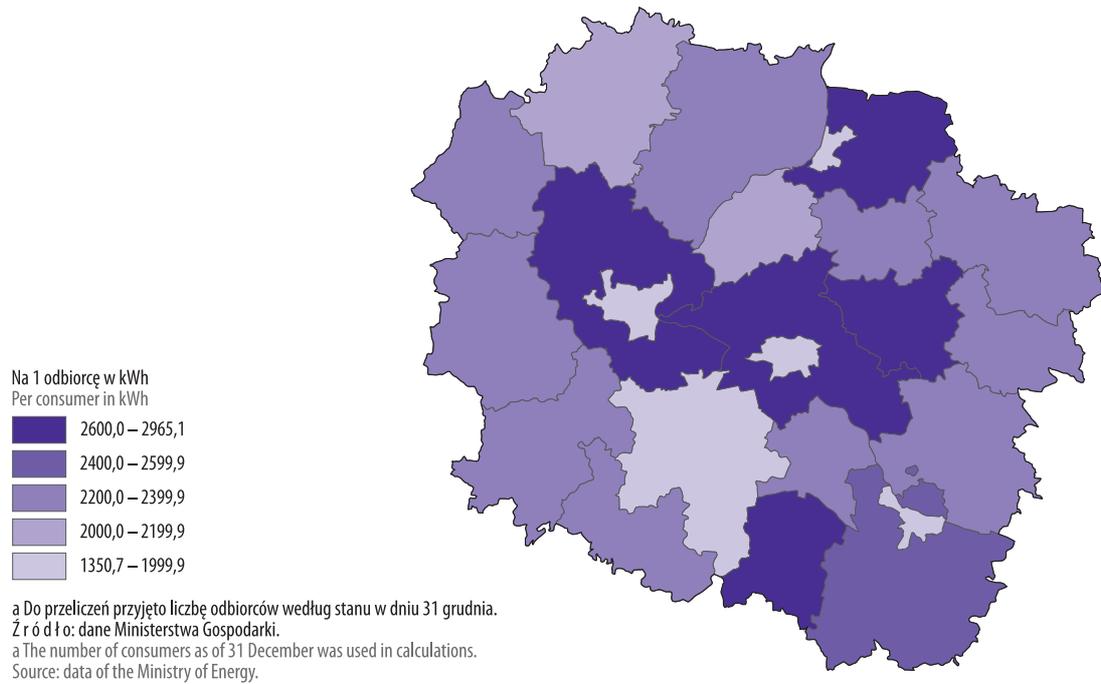
Odbiorcy, będący mieszkańcami miast (523,0 tys.) stanowili 67,9% wszystkich odbiorców energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w województwie (w 2018 r. 67,4%, w Polsce w 2019 r. 66,7%). W porównaniu z rokiem poprzednim odnotowano wzrost liczby odbiorców w miastach (o 1,6%), zaś na wsiach spadek (o 0,8 %).

W 2019 r. w województwie kujawsko-pomorskim wzrosło w porównaniu z 2010 r. zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych i wyniosło 1551,9 GWh (wzrost 0,3% w stosunku do 2010 r., a w stosunku do 2018 r. spadek o 1,2%). W Polsce zużycie energii elektrycznej w stosunku do 2010 r. wzrosło o 2,8%. Zużycie energii elektrycznej w województwie kujawsko-pomorskim stanowiło 5,1% zużycia krajowego (w 2010 r. 5,2%).

Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w miastach (854,5 GWh) stanowiło 55,1% zużycia wojewódzkiego (w 2018 r. 54,9%, w Polsce w 2019 r. 58,6%). W stosunku do 2018 r. zmniejszyło się zużycie energii elektrycznej zarówno na wsiach (o 1,7 %), jak i w miastach (o 0,9%).

W 2019 r. na 1 odbiorcę zużyto 2015,3 kWh energii elektrycznej, tj. mniej o 7,3% niż w 2010 r. i mniej o 2,0% niż w 2018 r. Zużycie energii na 1 odbiorcę w województwie kujawsko-pomorskim było większe o 2,6% od zużycia krajowego (1963,9 kWh). Wyższe średnie zużycie na 1 odbiorcę odnotowano na wsi, gdzie na 1 mieszkańca zużyto 2822,9 kWh energii elektrycznej (o 15,5% więcej niż w Polsce). W miastach w 2019 r. na 1 odbiorcę zużyto 1633,8 kWh (mniej o 5,3% niż w Polsce).

Mapa 42. Zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych^a w 2019 r.
Map 42. Consumption of electricity in households^a in 2019

Rozdział 7

Chapter 7

Finanse jednostek samorządu terytorialnego

Finances of local government units

W województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. łączne dochody budżetów jednostek samorządu terytorialnego wyniosły 14468,8 mln zł i w porównaniu z 2018 r. wzrosły o 11,3% (w kraju wzrost o 10,6%). Na kwotę zagregowanych dochodów w największym stopniu złożyły się gminy i miasta na prawach powiatu (z udziałem odpowiednio 47,9% i 34,8%), a w znacznie mniejszym – powiaty i województwo (11,1% i 6,2%). W skali roku wzrosły dochody wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, przy czym największy wzrost odnotował samorząd województwa (o 13,2%) i samorzady powiatów (o 11,9%).

7.1. Dochody jednostek samorządu terytorialnego

7.1. Revenue of local government units

W 2019 r. w jednostkach samorządu terytorialnego w województwie kujawsko-pomorskim miał miejsce wzrost dochodów o 11,3% w porównaniu z 2018 r.

Dochody gmin w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. wyniosły 6930,9 mln zł i były wyższe o 11,2% niż w 2018 r. Głównym źródłem dochodów gmin były dochody własne stanowiące 41,0% dochodów ogółem. Drugim źródłem dochodów były dotacje (35,0%), a ostatnim była subwencja ogólna z budżetu państwa (24,0%). W porównaniu z 2018 r. dochody własne budżetów gmin w 2019 r. były wyższe o 12,7%, dotacje wyższe o 12,8%, a subwencja wyższa o 6,7%. Dochody gmin w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły ogółem 5255,92 zł, przy czym dochody własne 2154,32 zł.

Dochody czterech miast na prawach powiatu w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. wyniosły 5031,2 mln zł, tj. o 10,9% więcej niż w 2018 r. Ponad połowę (51,7%) dochodów tych jednostek stanowiły dochody własne, dotacje stanowiły 27,0% dochodów miast, a trzecie źródło dochodów to subwencja ogólna stanowiąca 21,3% dochodów miast na prawach powiatu, która w 91,4% przeznaczona była na oświatę. W porównaniu z 2018 r. kwoty dotacji w budżetach miast na prawach powiatu w 2019 r. były wyższe o 24,1%, subwencji ogółem wyższe o 10,8%, a dochodów własnych wyższe o 5,2%. Dochody ogółem miast na prawach powiatu wyniosły 6656,49 zł na 1 mieszkańca, w tym dochody własne 3439,08 zł na 1 mieszkańca.

Powiaty w województwie kujawsko-pomorskim w 2019 r. osiągnęły dochody w wysokości 1609,3 mln zł, tj. o 11,9% większe niż w 2018 r. Dochody własne stanowiły 36,8% ogółu dochodów powiatów, dotacje – 23,2%, a subwencja ogólna – 39,9% (prawie 65% subwencji to część oświatowa). W 2019 r. w porównaniu z rokiem poprzednim w budżetach powiatów nastąpił wzrost dochodów własnych o 23,9%, subwencji ogółem wzrost o 11,9%, a wystąpił spadek dotacji o 3,1%. Analizując dochody ogółem powiatów w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniosły one 1220,43 zł, a dochody własne 449,67 zł.

Dochody samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. wyniosły 897,4 mln zł, tj. o 13,2% więcej niż w 2018 r. Głównym źródłem dochodów były dochody własne województwa stanowiące 43,8% ogółu dochodów. Drugim źródłem były dotacje, a ich udział w dochodach ogółem wyniósł 29,3%. Trzecim źródłem dochodów samorządu województwa była subwencja ogólna (26,9% dochodów), składająca się przede wszystkim w 49,9% z subwencji wyrównawczej. W porównaniu z 2018 r., dochody własne w bu-

dziecie województwa w 2019 r. wzrosły o 22,3%, subwencja ogółem wzrosła o 22,8%, a dotacje zmalały o 4,4%. Dochody ogółem samorządu województwa wyniosły 432,58 zł na 1 mieszkańca, w tym dochody własne 189,54 zł na 1 mieszkańca.

Tablica 46. Dochody jednostek samorządu terytorialnego
Table 46. Revenue of local government units

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	
	na 1 mieszkańca w zł per capita in PLN				udział dochodów własnych w % ogółem dochodów share of own revenue in % of total revenue
Ogółem Total	4011,69	5123,63	6249,08	6974,56	44,4
Gminy ^a Gminas ^a	2798,00	3542,79	4722,02	5255,92	41,0
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	3530,27	4970,41	5963,84	6656,49	51,7
Powiaty Powiats	876,18	939,60	1090,41	1220,43	36,8
Województwa Voivodships	391,48	461,20	381,30	432,58	43,8

a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.

a Excluding gminas which are also cities with powiat status.

Źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m.in: wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz JST, dochody z kar pieniężnych i grzywnien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez jednostki samorządu terytorialnego o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej, odsetki od nieterminowo przekazywanych należności stanowiących dochody JST, odsetki od środków finansowych gromadzonych na rachunkach bankowych, o ile odrębne przepisy nie stanowią inaczej i inne. W rozumieniu ustawy dochodami własnymi jednostek samorządu terytorialnego są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).

Dotacje gmin województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. składały się z dotacji celowych w 91,7% (2224,7 mln zł, wzrost o 11,1% w stosunku do 2018 r.). Dotacje przekazywane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich to 8,3% (200,6 mln zł) i odnotowano wzrost o 37,0% w skali roku. Dotacje na cele inwestycyjne zanotowały spadek o 9,4% w porównaniu z rokiem ubiegłym.

W 2019 r. dotacje miast na prawach powiatu w 76,5% stanowiły dotacje celowe (1038,9 mln zł wzrost o 20,5% w skali roku), przy czym 65,9% to dotacje celowe z budżetu państwa na zadania z zakresu administracji rządowej. Drugim składnikiem dotacji były środki finansowe przekazywane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich (23,5% – 320,0 mln zł). Odnotowano ich wzrost o 37,7% w stosunku do roku poprzedniego. Warto zwrócić uwagę, że dotacje na cele inwestycyjne w większości, bo w 93,5%, pochodziły z programów finansowanych z udziałem środków europejskich i zauważono ich wzrost o 49,3% w stosunku do 2018 r.

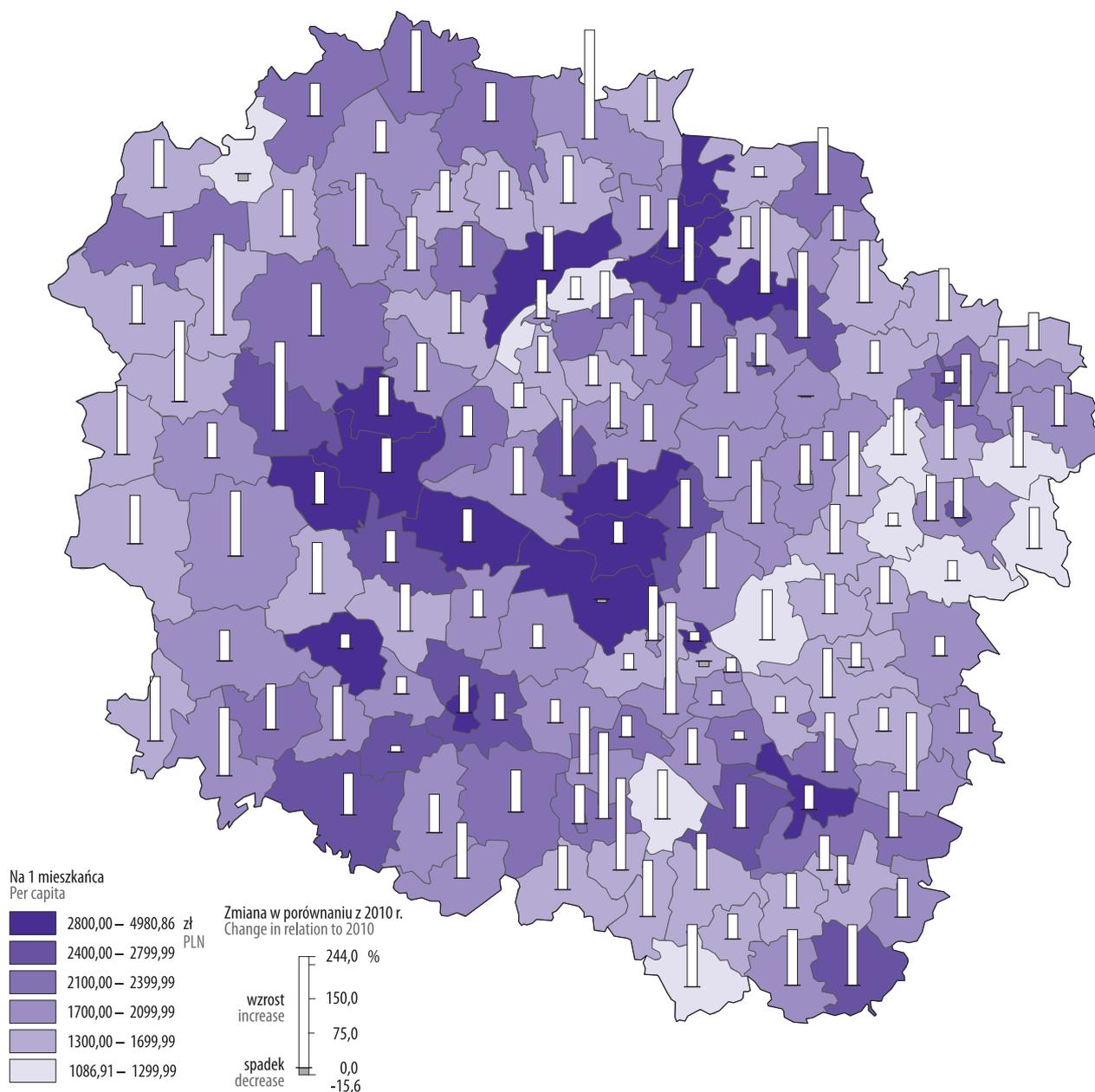
Dotacje powiatów w 2019 r. w 72,6% składały się z dotacji celowych (271,6 mln zł, w 44,2% były to dotacje celowe na zadania z zakresu administracji rządowej) i w porównaniu do roku poprzedniego zmniejszyły się o 17,2%. Pozostałe dotacje zostały przekazywane w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich (27,4% – 102,3 mln zł) i odnotowano ich 76,7% wzrost w skali roku. Dotacje na cele inwestycyjne stanowiły 27,8% dotacji ogółem (spadek o 23,4%), przy czym stanowiły ponad połowę z dotacji przekazanych z programów finansowanych z udziałem środków europejskich.

Dotacje samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. składały się z dotacji celowych w 30,0% (78,9 mln zł) i w stosunku do 2018 r. zwiększyły się o 2,0%, a także z dotacji przekazywanym

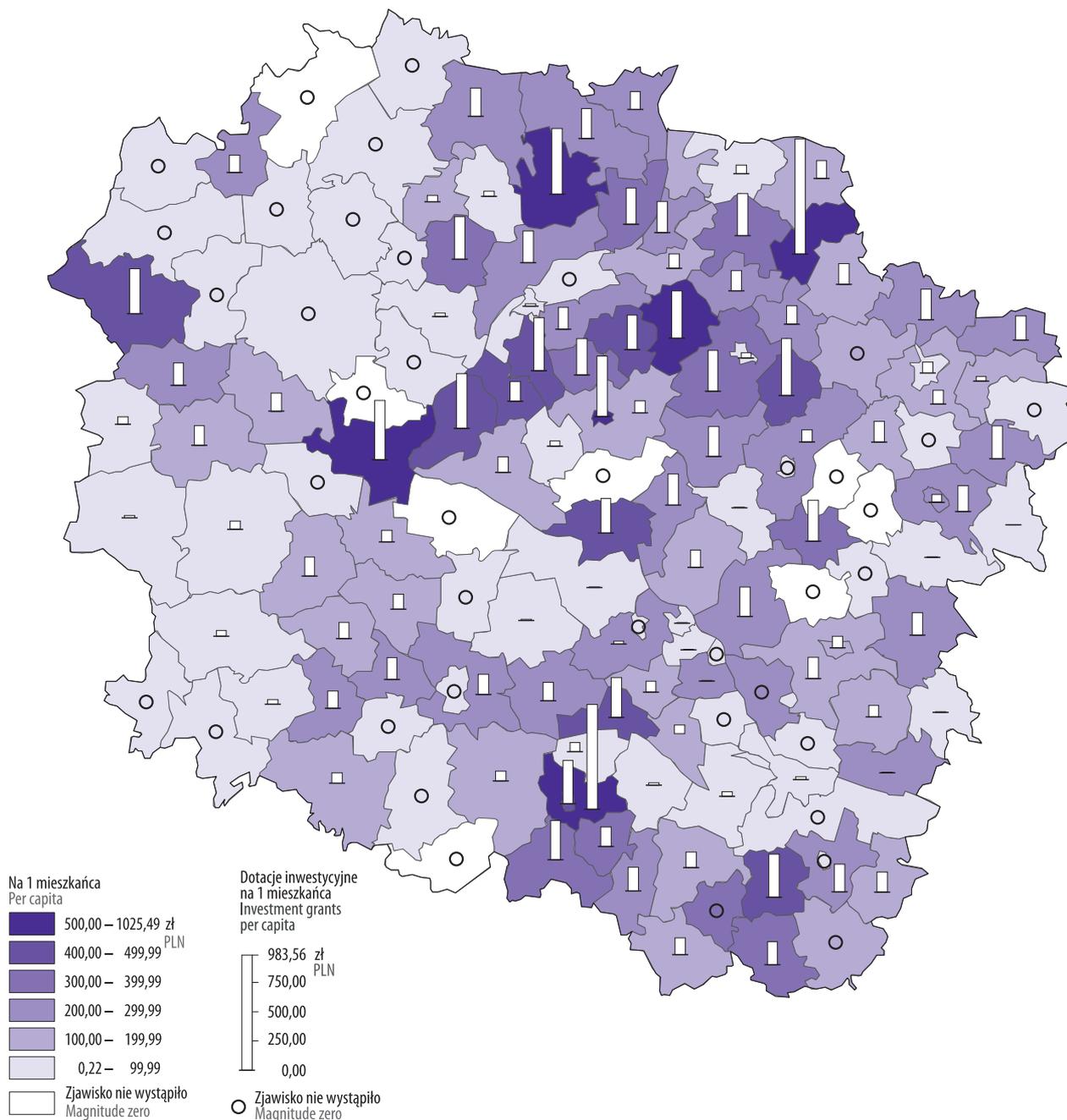
w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich (70,0% – 184,2 mln zł) i odnotowano ich spadek o 6,9% w stosunku do roku poprzedniego. Warto zwrócić uwagę, że dotacje na cele inwestycyjne w większości, bo w 87,0%, pochodziły z programów finansowanych z udziałem środków europejskich.

Mapa 43. Dochody własne budżetów gmin^a na 1 mieszkańca w 2019 r.

Map 43. Own revenue of gmina budgets^a per capita in 2019

^a Dochody własne miast na prawach powiatu obejmują środki otrzymywane w ramach części gminnej i powiatowej.
a Own revenue of cities with powiat status include funds received under the gmina and powiat parts.

Mapa 44. Dotacje dla gmin^a na 1 mieszkańca w 2019 r. Map 44. Grants for gminas^a per capita in 2019

a Dane dotyczą dotacji z paragrafów 200 i 620 oraz 205 i 625 klasyfikacji dochodów i wydatków budżetowych. Dotacje dla miast na prawach powiatu obejmują środki otrzymane w ramach części gminnej i powiatowej.

a The data relate to grants from paragraphs 200 and 620 as well as 205 and 625 of the classification of budget revenue and expenditure. Grants for cities with powiat status include funds received under the gmina and powiat parts.

7.2. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego

7.2. Expenditure of local government units

W 2019 r. w jednostkach samorządu terytorialnego w województwie kujawsko-pomorskim miał miejsce wzrost wydatków budżetowych w porównaniu z 2018 r. o 8,9%. Wydatki jednostek samorządów terytorialnych województwa, stanowiły 5,2% wydatków jednostek samorządu terytorialnego z terenu całego kraju.

Wydatki ogółem gmin województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. wyniosły 6938,8 mln zł i wzrosły o 5,4% w porównaniu z 2018 r., w tym 1043,4 mln zł to wydatki majątkowe (majątkowe inwestycyjne 1030,1 mln zł). W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki ogółem gmin wyniosły 5261,94 zł.

Wydatki ogółem miast na prawach powiatu wyniosły 5204,9 mln zł, tj. o 14,9% więcej niż w 2018 r. Kwota na wydatki majątkowe w 2019 r. to 1061,6 mln zł, z czego 927,9 mln przeznaczono na inwestycje. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki ogółem miast na prawach powiatu wyniosły 6886,21 zł.

Wydatki powiatów województwa kujawsko-pomorskiego wyniosły 1555,8 mln zł, tj. o 5,7% więcej niż w 2018 r. Wydatki majątkowe stanowiły 289,1 mln zł, na co złożyło się aż 283,7 mln wydatków majątkowych inwestycyjnych. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki ogółem powiatów wyniosły 1179,85 zł.

Wydatki ogółem samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. wyniosły 895,0 mln zł, (tj. o 9,7% więcej niż w 2018 r.), w tym 299,5 mln zł to wydatki majątkowe, z czego na inwestycje przeznaczono 227,1 mln zł. W przeliczeniu na 1 mieszkańca wydatki ogółem samorządu województwa wyniosły 431,45 zł.

Tablica 47. Wydatki jednostek samorządu terytorialnego
Table 47. Expenditure of local government units

Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019	
	na 1 mieszkańca w zł per capita in PLN				udział wydatków inwestycyjnych w % ogółem wydatków share of investment expenditure in % of total expenditure
Ogółem Total	4372,82	4998,19	6441,41	7035,16	16,9
Gminy ^a Gminas ^a	3076,49	3494,53	4987,94	5261,94	14,8
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	3899,13	4742,74	5954,61	6886,21	17,8
Powiaty Powiats	931,92	925,32	1115,53	1179,85	18,2
Województwo Voivodship	405,40	459,22	392,36	431,45	25,4

^a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
^a Excluding gminas which are also cities with powiat status.

Główną pozycją wydatków gmin były wydatki bieżące (85,0%), które w ponad jednej trzeciej stanowiły wynagrodzenia wraz z pochodnymi (36,6%) oraz świadczenia na rzecz osób fizycznych (33,4%). Drugim rodzajem wydatków gmin były wydatki majątkowe, które w 2019 r. niemal w całości (98,7%) przeznaczone były na inwestycje. W 2019 r. wydatki majątkowe gmin zmalały o 18,0% w porównaniu do roku poprzedniego, natomiast wydatki bieżące zwiększyły się o 11,1%.

Wydatki bieżące stanowiące główną pozycję (79,6%) w wydatkach budżetów miast na prawach powiatu, w ponad jednej trzeciej (37,9%) przeznaczone były na wynagrodzenia wraz z pochodnymi. Wydatki majątkowe stanowiły 87,4% wydatków inwestycyjnych. W 2019 r. wydatki majątkowe miast na prawach powiatu w stosunku do poprzedniego roku wzrosły o 33,4%, a wydatki bieżące o 11,0%.

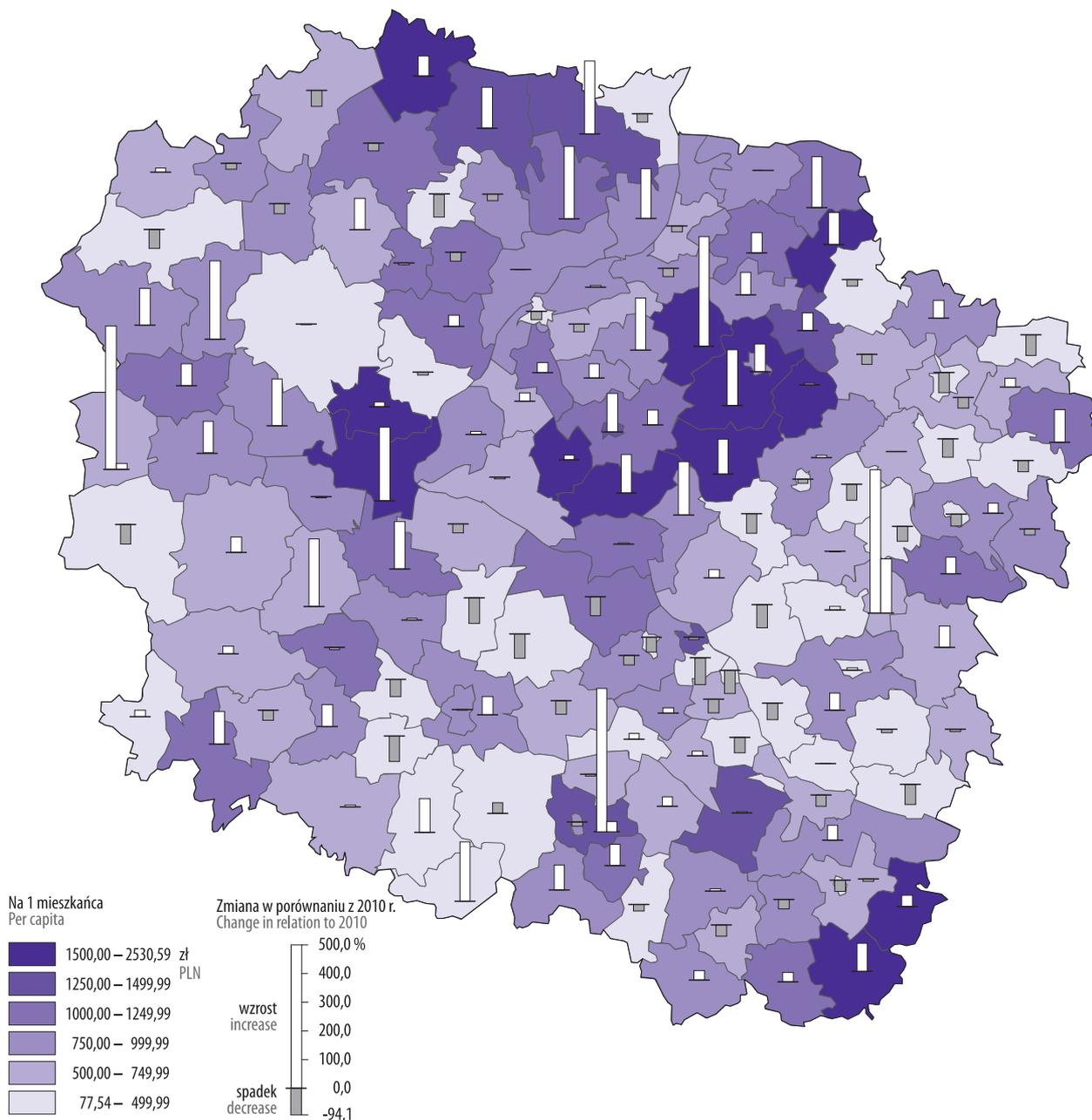
Wydatki bieżące powiatów stanowiące 81,4% wydatków ogółem, w 62,8% przeznaczone były na wynagrodzenia wraz z pochodnymi. Pozostałe 18,6% wydatków w powiatach stanowiły wydatki majątkowe,

które prawie w całości (98,1%) skierowano na inwestycje. W 2019 r. wydatki majątkowe budżetów powiatów zmalały w porównaniu z 2018 r. o 3,2%, a wydatki bieżące zwiększyły się o 8,0%.

Udział wydatków bieżących stanowił 66,5% wydatków ogółem samorządu województwa (31,5% przeznaczone było na wynagrodzenia z pochodnymi). Drugą pozycją w wydatkach ogółem były wydatki majątkowe, które w 75,8% przeznaczone zostały na inwestycje. W budżecie samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w skali roku wystąpił wzrost zarówno wydatków majątkowych (o 24,7%), jak i bieżących (o 3,4%).

Mapa 45. Wydatki inwestycyjne budżetów gmin^a na 1 mieszkańca w 2019 r.

Map 45. Investment expenditures of gmina budgets^a per capita in 2019

^a Wydatki miast na prawach powiatu dotyczą zadań statutowych gmin i powiatów.
a Expenditure of cities with powiat status concerns the statutory tasks of gminas and powiats.

Wykres 78. Struktura wydatków budżetowych według działów w 2019 r.
Chart 78. Structure of budget expenditure by divisions in 2019

7.3. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego

7.3. Result of budgets of local government units

Wynik finansowy ogółem jednostek samorządu terytorialnego w 2019 r., podobnie jak w roku ubiegłym, zamknięty został deficytem budżetowym, który wyniósł minus 125,7 mln zł.

Łącznie gminy województwa kujawsko-pomorskiego zamknęły wynik finansowy w 2019 r. z deficytem w wysokości minus 7,9 mln zł (w poprzednim roku deficyt budżetowy wyniósł minus 350,9 mln zł), co dało średnio wynik finansowy minus 6,02 zł na 1 mieszkańca. W województwie kujawsko-pomorskim 68 gmin osiągnęło ujemny wynik finansowy, a 72 gminy dodatni wynik finansowy budżetu.

Wynik finansowy budżety miast na prawach powiatów w 2019 r. zamknęły z deficytem w wysokości minus 173,6 zł (w poprzednim roku nadwyżka 7,0 mln zł). Przeciętnie na 1 mieszkańca województwa wyniósł minus 229,72 zł. W 2019 r. Grudziądz zanotował dodatni wynik finansowy, natomiast Bydgoszcz, Toruń i Włocławek rok budżetowy zakończyły ujemnym wynikiem finansowym.

Budżet powiatów województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. zamknięty został nadwyżką równą 53,5 mln zł (w poprzednim roku deficyt w wysokości minus 33,1 mln zł), czyli 40,58 zł na 1 mieszkańca. Spośród wszystkich powiatów, 6 zanotowało deficyt budżetowy, a 13 powiatów nadwyżkę.

Tablica 48. Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego
Table 48. Result of budgets of local government units

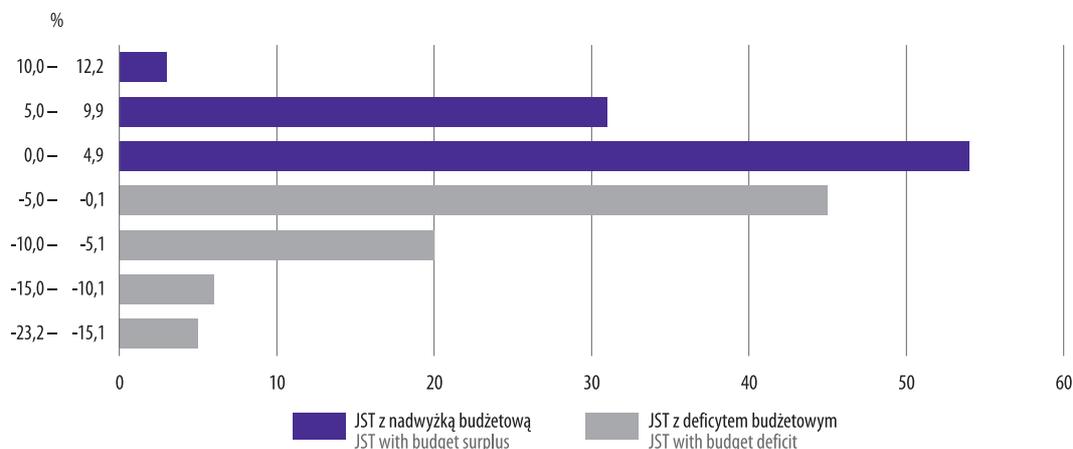
Wyszczególnienie Specification	2010	2015	2018	2019
	w mln zł in million PLN			
Ogółem Total	-757,9	261,9	-400,0	-125,7
Gminy ^a Gminas ^a	-365,3	63,6	-350,9	-7,9
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	-29,0	175,4	7,0	-173,6
Powiaty Powiats	-73,1	18,8	-33,1	53,5
Województwo Voivodship	-29,2	4,1	-23,0	2,3

a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
a Excluding of gminas which are also cities with powiat status.

Wynik finansowy samorządu województwa kujawsko-pomorskiego w 2019 r. został zamknięty z nadwyżką rzędu 2,3 mln zł, a w roku poprzednim zanotowano deficyt w kwocie minus 23,0 mln zł. Nadwyżka w 2019 r. na 1 mieszkańca wyniosła minus 1,13 zł.

Wykres 79. Liczba jednostek samorządu terytorialnego według relacji wyniku budżetowego do dochodów ogółem w 2019 r.

Chart 79. Number of local government units by relation of the budget result to total revenue in 2019

Tablica 49. Zadłużenie jednostek samorządu terytorialnego w 2019 r. Stan w dniu 31 grudnia

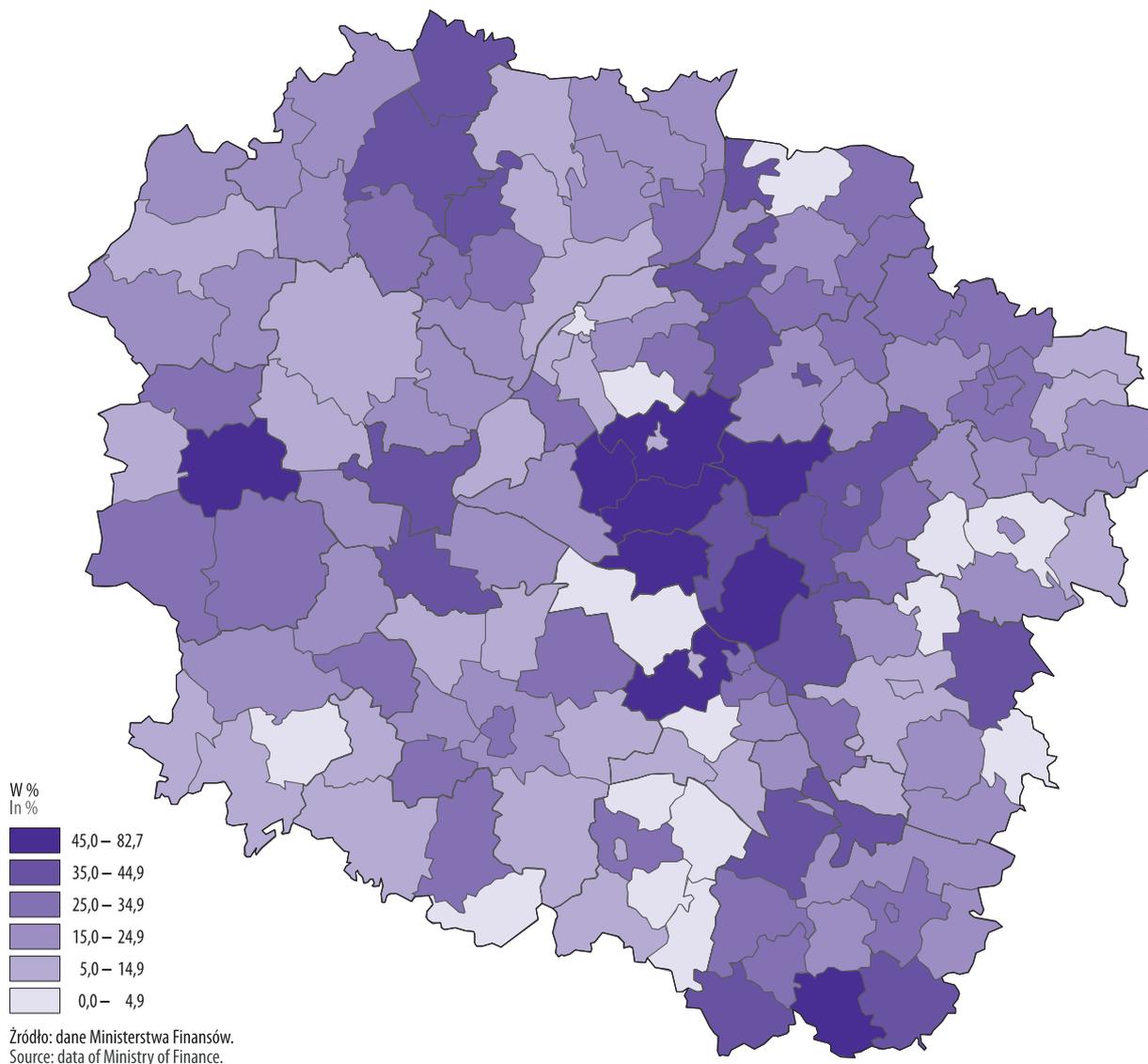
Table 49. Debt of local government units in 2019
As of 31 December

Wyszczególnienie Specification	Ogółem w mln zł Total in million PLN	Na 1 mieszkańca w zł Per capita in PLN	W % dochodów ogółem In % of total revenue	2018=100
Ogółem Total	4673,0	2254,91	32,3	106,2
Gminy ^a Gminas ^a	1626,2	1233,38	23,5	106,4
Miasta na prawach powiatu Cities with powiat status	2533,0	3359,88	50,3	107,8
Powiaty Powiats	243,5	184,65	15,1	98,0
Województwo Voivodship	270,4	130,48	30,1	98,9

a Bez gmin mających również status miasta na prawach powiatu.
a Excluding of gminas which are also cities with powiat status.

**Mapa 46. Zadłużenie gmin w % dochodów ogółem w 2019 r.
Stan w dniu 31 grudnia**

Map 46. Debt of gminas in % of revenue in 2019
As of 31 December

7.4. Projekty dofinansowane z UE z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności

7.4. Projects co-financed by the EU from structural funds and the Cohesion Fund

Kwota realizowanych projektów w województwie (9689,3 mln zł) stanowiła 4,3% krajowej wartości funduszy przeznaczonych na programy unijne.

W 2020 r. wartości umów/decyzji o dofinansowanie, w ramach Umowy Partnerstwa 2014-2020 na terenie województwa kujawsko-pomorskiego wyniosły łącznie 9689,3 mln zł (4699,11 zł na 1 mieszkańca), w tym środki wspólnotowe stanowiły 76,9%.

Największe kwoty umów/decyzji na terenie województwa pochodzą z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego (4388,5 mln zł), z czego 76,6% tej kwoty pochodzi ze środków unijnych. Oznaczało to, że na 1 mieszkańca województwa przypadało dofinansowanie w kwocie 2128,35 zł. Pieniądze pochodzące z tego programu niemal w całości (99,3%) trafiają do beneficjentów z województwa kujawsko-pomorskiego.

Do 31 grudnia 2020 r. zrealizowano projekty z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko w województwie na kwotę 3557,8 mln zł (1725,47 zł na 1 mieszkańca), co stanowiło 4,3% wydatków na ten projekt w Polsce. W województwie kujawsko-pomorskim środki wspólnotowe pokrywają 83,2% kwoty projektu.

Program Operacyjny Inteligentny Rozwój jest trzecim pod względem kwoty umów/decyzji projektem z województwa (1240,0 mln zł, 55,6% ze środków unijnych). Na 1 mieszkańca przypadało 1435,00 zł. Udział zrealizowanych w województwie projektów w tym programie wyniósł 5,2% w skali kraju.

Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój zadysponował środkami w wysokości 463,8 mln zł (89,1% ze środków unijnych), co na 1 mieszkańca dało kwotę 211,85 zł, a wartość umów/decyzji o dofinansowanie stanowiła 3,7% kwoty tego programu w Polsce.

Znikomą realizację na terenie województwa wykazuje Program Operacyjny Polska Cyfrowa (66,0 mln zł), którego jedynie 1,5% krajowej wartości trafił do beneficjentów z województwa kujawsko-pomorskiego. Kwota wykorzystanych środków na 1 mieszkańca wyniosła 32,03 zł. W tym programie 72,6% pieniędzy pochodzi ze środków europejskich.

Należy podkreślić, że nie są to wszystkie środki europejskie wykorzystywane na terenie województwa, gdyż nie zawierają:

- środków pozaunijnych z Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego czy funduszy norweskich;
- projektów unijnych na lata 2014-2020 realizowanych poza funduszami strukturalnymi i FS (czyli poza Umową Partnerstwa i pieczęcią Ministerstwa Inwestycji i Rozwoju), np. Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Tylko część środków publicznych przekazanych na realizację wymienionych programów operacyjnych jest realizowana przez samorządy, natomiast pozostałe trafiają bezpośrednio do sektora MŚP, fundacji, stowarzyszeń, uczelni, szkół itp.

Tablica 50. Wartość całkowita projektów oraz wartość dofinansowania ze środków UE projektów zrealizowanych w ramach Umowy Partnerstwa 2014-2020 na terenie województwa do końca 2020 r.^a

Table 50. The total project value and the additional EU financing value projects which are implemented based on the Partnership Agreement 2014-2020 in voivodship to end the 2020^a

Wyszczególnienie Specification	Ogółem Total	W tym dofinansowane ze środków UE Of which co-financing from the EU resources	Na 1 mieszkańca w zł Per capita in PLN	W odsetkach (Polska=100) In percent (Poland=100)
	w mln zł in million PLN			
Ogółem Total	9689,3	7446,7	4699,11	4,3 ^b
programy operacyjne: operational programmes:				
Infrastruktura i Środowisko Infrastructure and Environment	3557,8	2958,9	1725,47	4,3 ^b
Inteligentny Rozwój Smart Growth	1240,0	689,8	601,39	5,2 ^b
Polska Cyfrowa Digital Poland	66,0	48,0	32,03	1,5 ^b
Wiedza Edukacja Rozwój Knowledge Education Development	436,8	389,1	211,85	3,7 ^b
Regionalne Programy Operacyjne Regional Operational Programmes	4388,5	3360,9	2128,35	99,3 ^b

a Dane szacunkowe; miejsce realizacji projektu zgodnie z umową o dofinansowanie; dane dotyczą podpisanych umów o dofinansowanie; bez środków Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna. b Dla Polski łącznie ze środkami Programu Operacyjnego Polska Wschodnia.

a Estimated data; place of project implementation in accordance with the financing agreement; data relate to signed co-financing agreements; without the funds of the Technical Assistance Operational Programme. b For Poland included financing value of operational programme Eastern Poland.

Rozdział 8 Chapter 8

Wybrane dane o województwie kujawsko-pomorskim Selected data on Kujawsko-Pomorskie Voivodship

Tablica I. Wybrane dane o województwie kujawsko-pomorskim

Table I. Selected data on Kujawsko-Pomorskie Voivodship

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Nakłady na środki trwałe służące ochronie środowiska w tys. zł (ceny bieżące)	495407,5	514191,0	462823,9	384597,2	663716,6
Nakłady na środki trwałe służące gospodarce wodnej w tys. zł (ceny bieżące)	265304,2	151451,8	121597,9	107946,6	153420,9
Ścieki komunalne odprowadzone na 1 mieszkańca w dm ³	0,034	0,034	0,033	0,034	0,032
Udział odpadów komunalnych zebranych selektywnie w odpadach komunalnych zebranych ogółem w %	9,6	9,6	9,7	14,1	18,6
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,02	0,62	0,16	-0,30	0,00
Urodzenia żywe na 1000 ludności	10,77	10,00	9,90	9,48	9,58
Saldo migracji na pobyt stały na 1000 ludności	-0,80	-0,79	-0,96	-1,26	-1,36
Wskaźnik starości demograficznej w %	80,4	84,4	88,2	92,5	97,1
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	601	641	643	692	755 ^a
Wskaźnik zatrudnienia według BAEL ^c w %	48,5	48,3	49,6	48,8	49,4
Współczynnik aktywności zawodowej według BAEL ^c w %	54,3	54,2	56,3	55,8	55,3
Stopa bezrobocia według BAEL ^c w %	10,6	11,0	11,8	12,4	10,6
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy	129	138	113	88	43
Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w sektorze przedsiębiorstw ^d w zł	2848,61	2992,93	3096,34	3212,95	3336,60
Przeciętna w roku liczba emerytów i rencistów w tys.	467,7	464,9	462,4	459,0	455,8
Przeciętna miesięczna emerytura i renta brutto wypłacana z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych w zł	1461,65	1534,96	1622,92	1709,33	1767,97
Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na 1 osobę w gospodarstwie domowym w zł	1158,49	1108,94	1133,97	1169,40	1201,54
Granica ubóstwa skrajnego w %	6,8	7,4	8,3	9,6	9,5
Udział osób korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem w %	11,6	10,9	11,0	11,5	10,5
Dzieci przebywające w żłobkach ^e i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	19,2	22,7	30,3	35,5	42,6
Zasoby mieszkaniowe na 1000 ludności	335,4	338,2	341,2	344,6	347,7
Żużycie wody z sieci wodociągowej w gospodarstwach domowych (w ciągu roku) na 1 mieszkańca w m ³	32,6	32,1	32,0	32,0	33,2

a Do obliczenia salda wykorzystano dane o migracjach wewnętrznych za 2015 r. i migracjach zagranicznych za 2014 r. b Do przeliczeń wskaźnika użyto liczbę dzieci w grupie 3–6 w liczbie ludności w wieku z klubami dziecięcymi oraz innymi placówkami.

a For calculating net migration, data on internal migration for 2015 and data on international migration for 2014 were used. b The rate was calculated using the number of children aged 3–6 in the population including children's clubs and other units.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	Specification
807104,0	317955,2	300927,6	418859,8	418383,2	.	Outlays on fixed assets in environmental protection (current prices) in thousand PLN
125375,1	57746,5	70796,2	76648,3	97029,4	.	Outlays on fixed assets in water management (current prices) in thousand PLN
0,031	0,032	0,033	0,033	0,033	.	Industrial wastewater discharged per capita in dam ³
21,6	23,8	25,8	28,6	30,2	.	Share of municipal waste collected separately in total municipale waste in %
-0,64	-0,33	-0,17	-1,33	-1,33	-3,60	Natural increase per 1000 population
9,19	9,52	10,03	9,55	9,32	8,71	Live births per 1000 population
-1,36 ^e	-0,78	-0,63	-1,18	-1,29	-0,98	Net migration for permanent residence per 1000 population
101,8	106,1	109,4	113,1	117,0	121,1	Old age ratio in %
.	738	797	832	853	.	Children attending pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–6
50,7	51,0	51,8	52,7	53,0	52,9	Employment rate by LFS ^c in %
55,1	55,1	54,8	55,0	55,2	54,6	Activity rate by LFS ^c in %
8,0	7,4	5,5	4,3	4,0	3,1	Unemployment rate by LFS ^c in %
36	30	26	24	27	25	Unemployed persons per a job offer
3459,49	3583,99	3867,60	4135,08	4503,13	4765,04	Average monthly gross wages and salaries in enterprise sector ^d in PLN
457,8	460,9	464,1	478,3	482,3	485,1	Annual average number of retirees and pensioners in thousand
1826,08	1860,33	1911,46	2000,37	2098,49	2219,07	Average monthly retirement and other pension paid from non-agricultural social security system in PLN
1245,69	1308,63	1456,55	1611,33	1770,82	.	Average monthly per capita available income in households in PLN
6,3	5,4	4,2	5,4	3,4	.	Extreme poverty rate in %
9,7	8,8	8,0	7,2	6,6	.	Share of social assistance beneficiaries in the total population in %
48,8	55,9	65,4	81,2	100,0	.	Children staying in nurseries ^e and children's clubs per 1000 children up to the age of 3
351,2	354,4	358,1	362,1	366,6	.	Dwelling stocks per 1000 population
34,0	34,1	32,6	35,3	35,4	.	Consumption of water from water supply system in households (during the year) per capita w m ³

3–5 lat i połowie rocznika 6-latków. c Dane średnioroczne. d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. e łącznie z oddziałami żłobkowymi; od 2011 r. łącznie aged 3–5 and in half of the 6-year old population. c Annual average. d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons. e Including nursery wards; since 2011

Tablica I. Wybrane dane o województwie kujawsko-pomorskim (dok.)
Table I. Selected data on Kujawsko-Pomorskie Voivodship (cont.)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Porady lekarskie udzielone w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej ^a na 1 mieszkańca	6,8	7,0	7,2	7,2	7,3
Liczba ludności na 1 placówkę ambulatoryjnej opieki zdrowotnej ^a	2004	1844	1847	1847	1835
Wskaźnik poziomu kosztów w przedsiębiorstwach niefinansowych ^b w %	96,1	95,4	96,5	94,9	95,4
Wskaźnik rentowności obrotu netto w przedsiębiorstwach niefinansowych ^b w %	3,1	3,8	2,9	4,4	3,9
Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw niefinansowych ^b w mln zł (ceny bieżące)	2767,0	2551,2	2270,7	2591,4	3538,9
Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw niefinansowych ^b (rok poprzedni=100; ceny bieżące)	83,6	92,2	89,0	114,1	136,6
Nakłady wewnętrzne na działalność badawczą i rozwojową na 1 mieszkańca ^c w zł (ceny bieżące)	97,3	89,3	145,1	109,3	122,3
Sprzedaż detaliczna towarów ^d (rok poprzedni=100; ceny bieżące)	112,6	112,7	102,4	103,3	96,0
Drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni ^e na 100 km ² powierzchni ogólnej w km	71,3	73,6	75,9	76,8	78,2
Udział energii odnawialnej w produkcji energii elektrycznej w %	59,0	60,5	58,7	63,1	65,8
Udział dochodów własnych w dochodach ogółem jednostek samorządu terytorialnego w %:					
ogółem	43,2	44,3	44,5	45,5	47,1
gminy ^f	42,1	42,2	43,0	44,1	45,3
miasta na prawach powiatu	58,2	57,7	55,3	56,1	59,0
powiaty	24,9	26,1	27,0	26,9	27,8
województwo	23,0	30,0	31,8	34,0	33,2
Dotacje inwestycyjne ogółem ^g dla jednostek samorządu terytorialnego w mln zł:					
ogółem	476,2	496,2	572,6	495,3	608,9
gminy ^f	136,8	190,7	186,3	122,5	182,0
miasta na prawach powiatu	24,4	87,9	213,1	235,4	170,1
powiaty	77,4	84,3	50,0	49,2	87,0
województwo	237,6	133,3	123,3	88,2	169,9
Udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach ogółem jednostek samorządu terytorialnego w %:					
ogółem	22,9	22,6	20,3	17,8	19,8
gminy ^f	24,1	21,1	17,1	14,9	18,4
miasta na prawach powiatu	18,9	24,7	25,7	22,4	21,1
powiaty	20,4	16,6	9,9	11,4	14,9
województwo	35,8	30,7	27,1	20,9	29,3
Wynik budżetów jednostek samorządu terytorialnego w mln zł:					
ogółem	-757,9	-665,6	-323,7	-95,3	-263,5
gminy ^f	-365,3	-193,3	7,1	15,0	-100,8
miasta na prawach powiatu	-290,3	-420,1	-351,8	-129,3	-165,1
powiaty	-73,1	-13,9	27,3	5,4	-6,1
województwo	-29,2	-38,4	-6,3	13,6	8,6

a Od 2012 r. łącznie z danymi resortu obrony narodowej, spraw wewnętrznych i administracji. b Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób. c Bez amortyzacji miast na prawach powiatu. g Suma wszystkich typów dotacji inwestycyjnych.

a Since 2012 including data of Ministry of National Defence and the Ministry of Interior and Administration. b Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49 persons. f Excluding gminas which are also cities with powiat status. g Sum of all types of investment grants.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	Specification
7,6	7,6	7,7	7,8	7,8	.	Doctor's consultation provided within the scope of out-patient health ^a care per capita
1794	1787	1758	1726	1739	.	Population per out-patient health care unit ^a
95,3	94,8	95,6	94,4	95,1	94,0	Cost level indicator in non-financial enterprises ^b in %
3,8	4,6	3,8	4,7	4,0	5,0	Net turnover profitability indicator in non-financial enterprises ^b in %
4089,4	2998,3	3801,2	3203,1	3670,2	4029,0	Investment outlays of non-financial enterprises ^b in million PLN (current prices)
115,6	73,3	126,8	84,3	114,6	109,8	Investment outlays of non-financial enterprises ^b (previous year=100; current prices)
174,6	139,1	209,9	291,5	347,8	.	Intramural expenditures on research and development ^c per capita in PLN (current prices)
107,1	104,2	104,0	107,1	96,7	86,7	Retail sale of goods ^d (previous year=100; current prices)
79,8	81,8	85,4	87,0	90,3	.	Communal and district roads with hard surface ^e per 100 km ² of total area in km
68,6	58,7	51,4	48,7	45,5	.	Share of renewable energy sources in production of electricity in %
						Share of own revenue in total revenue of local government units in %:
46,0	44,6	44,5	44,6	44,4	.	total
46,5	40,1	39,3	40,5	41,0	.	gminas ^f
54,8	55,3	55,5	54,5	51,7	.	cities with powiat status
30,7	32,3	33,4	33,3	36,8	.	powiats
28,8	41,0	42,8	40,5	43,8	.	voivodship
						Total investment grants ^g for local government units in milion PLN:
1023,9	376,9	291,4	669,8	679,5	.	total
226,8	111,3	117,9	231,7	210,0	.	gminas ^f
389,6	95,1	57,1	207,4	283,3	.	cities with powiat status
79,8	57,3	69,9	135,7	103,9	.	powiats
327,6	113,2	46,6	95,0	82,3	.	voivodship
						Share of investment expenditure in total expenditure of local government units in %:
18,7	10,3	12,5	18,4	16,9	.	total
17,5	10,2	13,0	19,2	14,8	.	gminas ^f
16,8	9,2	11,2	15,8	17,8	.	cities with powiat status
13,4	11,3	14,1	19,9	18,2	.	powiats
38,0	16,5	13,7	23,2	25,4	.	voivodship
						Result of budgets of local government units in milion PLN:
261,9	457,7	67,4	-400,0	-125,7	.	total
63,6	206,0	-4,7	-350,9	-7,9	.	gminas ^f
175,4	129,0	51,8	7,0	-173,6	.	cities with powiat status
18,8	53,6	18,6	-33,1	53,5	.	powiats
4,1	69,1	1,7	-23,0	2,3	.	voivodship

środków trwałych. d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób. e Dane Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad. f Bez gmin mających również status

c Excluding depreciation of fixed assets. d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 9 persons. e Data of the General Directorate of National Roads and Motorways.

Rozdział 9 Chapter 9

Wybrane dane o Bydgoszczy i Toruniu Selected data on Bydgoszcz and Toruń

Tablica II. Wybrane dane o Bydgoszczy

Table II. Selected data on Bydgoszcz

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (tony/rok):					
gazowych	1208906	1092314	1072829	896330	824506
pyłowych	739	490	508	351	254
Odpady wytworzone ^a (w tys. t)	240,6	228,8	183,5	173,9	128,0
Zmieszane odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca (w kg)	292,9	313,6	301,6	274,0	278,1
Przyrost naturalny na 1000 ludności	-0,56	-0,85	-1,59	-1,69	-1,18
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym (stan w dniu 31 grudnia)	551	563	576	594	615
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach ^b i klubach dziecięcych (w %)	.	.	8,2	8,5	10,1
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan w dniu 31 grudnia)	8,0	7,9	8,6	8,8	7,4
Udział długotrwale bezrobotnych (w %)	37,4	40,9	43,6	47,1	53,5
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy	318	75	39	28	17
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie w zasobach mieszkaniowych	2,55	2,52	2,49	2,46	2,43
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	774	794	788	801	885 ^c
Liczba osób na 1 przychodnię	2720	2453	2286	2304	2181
Porady lekarskie udzielone w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na 1 mieszkańca	9,1	9,2	10,3	10,4	10,4
Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	48	73	93	91	103
Podmioty gospodarki narodowej na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	120	118	120	121	119
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	88	86	86	85	83
Spółki handlowe na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	11	11	12	12	13
Wskaźnik rentowności obrotu netto ^d (w %)	3,0	3,2	1,2	3,5	4,0
Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca ^e (ceny bieżące, zł)	3350	3498	3337	3696	3994
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	2,7	2,4	2,8	2,9	3,4
Dochody własne gmin na 1 mieszkańca (w zł)	2086	2347	2298	2427	2784
Wydatki majątkowe gmin na 1 mieszkańca (w zł)	574	784	788	638	662

a W ciągu roku. Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Łącznie z oddziałami żłobkowym; od 2011 r. łącznie z klubami dziecięcymi oraz innymi placówkami. c Do przeliczeń wskaźnika użyto liczbę dzieci gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

a During the year. Excluding municipal waste. b Including nursery wards; since 2011 including children's clubs and other units. c The rate was calculated using the number of children aged 3–6 in the population of employed persons exceeds 9 persons.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	Specification
						Emissions of air pollutants from plants especially noxious to air purity (tonnes/year):
843993	827969	825874	803512	789295	.	gases
215	126	133	180	137	.	particulates
137,2	140,2	110,7	129,2	91,1	114,7	Waste generated ^a (in thousand tonnes)
287,5	244,7	238,9	217,3	225,1	.	Mixed municipal waste collected per capita (in kg)
-1,73	-1,30	-1,26	-2,50	-2,76	-5,35	Natural increase per 1000 population
635	657	681	704	722	738	Non-working age population per 1000 persons of working age (as of 31 December)
10,9	11,2	11,5	13,6	17,1	.	Percent of children up to the age of 3 in care in nurseries ^b and children's club (in %)
5,4	4,8	3,9	3,6	2,9	3,5	Registered unemployment rate (as of 31 December)
50,8	49,1	49,8	48,5	45,6	43,0	Share of long-term unemployed persons (in %)
16	11	13	9	10	8	Unemployed persons per a job offer
2,40	2,38	2,34	2,31	2,28	.	Average number of population per 1 dwelling in dwelling stocks
.	860	922	953	968	.	Children attending pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–6
2068	2023	1874	1692	1619	.	Population per 1 out-patients departments
10,7	10,9	11,0	11,3	11,4	.	Medical consultations provided in out-patient health care per capita
114	115	116	143	187	.	Places in nurseries and children's clubs per 1000 children up to the age of 3
121	121	122	121	125	130	Entities of the national economy per 1000 population (as of 31 December)
82	81	81	83	85	87	Natural persons conducting economic activity per 1000 population (as of 31 December)
14	15	17	14	15	18	Commercial companies per 1000 population (as of 31 December)
2,5	2,9	0,2	3,5	1,6	5,0	Net turnover profitability indicator ^d (in %)
5115	3537	3660	4579	4051	.	Investment outlays per capita ^e (current prices in PLN)
2,6	2,4	4,1	3,2	3,8	4,8	Dwellings completed per 1000 population
2809	3001	3202	3462	3654	.	Own revenues of gminas per capita (w zł)
676	534	658	1161	1695	.	Property expenditures of gminas per capita (w zł)

w grupie 3–6 w liczbie ludności w wieku 3–5 lat i połowie rocznika 6-latków. d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób. e Dane dotyczą podmiotów aged 3–5 and in half of the 6-year old population. d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49 persons. e Data concern economic entities in which the number

Tablica II. Wybrane dane o Toruniu (dok.)
Table II. Selected data on Toruń (cont.)

Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Emisja zanieczyszczeń powietrza z zakładów szczególnie uciążliwych dla czystości powietrza (tony/rok):					
gazowych	398562	343379	339132	338815	306893
pyłowych	168	155	122	118	114
Odpady wytworzone ^a (w tys. t)	80,5	70,8	68,9	103,9	69,8
Zmieszane odpady komunalne zebrane na 1 mieszkańca (w kg)	337,9	333,4	315,5	311,5	291,9
Przyrost naturalny na 1000 ludności	1,15	0,77	0,51	-0,31	-0,02
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 1000 osób w wieku produkcyjnym (stan w dniu 31 grudnia)	511	525	538	559	580
Odsetek dzieci w wieku do lat 3 objętych opieką w żłobkach ^b i klubach dziecięcych (w %)	.	.	7,0	10,4	10,7
Stopa bezrobocia rejestrowanego (stan w dniu 31 grudnia)	8,2	8,1	9,6	10,4	8,1
Udział długotrwale bezrobotnych (w %)	38,5	40,9	44,1	47,9	57,7
Bezrobotni zarejestrowani na 1 ofertę pracy	48	52	92	83	17
Przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie w zasobach mieszkaniowych	2,48	2,43	2,40	2,37	2,35
Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1000 dzieci w wieku 3–6 lat	773	792	781	835	894 ^c
Liczba osób na 1 przychodnię	2889	2627	2761	2677	2539
Porady lekarskie udzielone w ambulatoryjnej opiece zdrowotnej na 1 mieszkańca	8,2	8,5	8,8	8,9	9,3
Miejsca w żłobkach i klubach dziecięcych na 1000 dzieci w wieku do lat 3	37	54	74	98	122
Podmioty gospodarki narodowej na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	116	117	121	125	127
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	84	84	85	87	87
Spółki handlowe na 1000 ludności (stan w dniu 31 grudnia)	12	12	13	14	15
Wskaźnik rentowności obrotu netto ^d (w %)	3,2	4,4	4,7	3,9	2,9
Nakłady inwestycyjne na 1 mieszkańca ^e (ceny bieżące, zł)	3112	3212	3589	3212	3678
Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności	3,6	6,7	4,4	3,9	4,5
Dochody własne gmin na 1 mieszkańca (w zł)	2183	2240	2338	2668	2945
Wydatki majątkowe gmin na 1 mieszkańca (w zł)	1089	1721	2046	2008	1876

a W ciągu roku. Z wyłączeniem odpadów komunalnych. b Łącznie z oddziałami żłobkowym; od 2011 r. łącznie z klubami dziecięcymi oraz innymi placówkami. c Do przeliczeń wskaźnika użyto liczbę dzieci gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób.

a During the year. Excluding municipal waste. b Including nursery wards; since 2011 including children's clubs and other units. c The rate was calculated using the number of children aged 3–6 in the population of employed persons exceeds 9 persons.

2015	2016	2017	2018	2019	2020	Specification
						Emissions of air pollutants from plants especially noxious to air purity (tonnes/year):
302320	311094	259814	283089	302714	.	gases
127	104	49	41	29	.	particulates
60,9	49,8	32,6	24,9	22,5	22,7	Waste generated ^a (in thousand tonnes)
299,1	312,6	309,4	307,1	297,1	.	Mixed municipal waste collected per capita (in kg)
0,19	0,91	0,75	-0,01	-0,85	-2,74	Natural increase per 1000 population
604	628	652	674	694	722	Non-working age population per 1000 persons of working age (as of 31 December)
12,8	12,6	15,6	19,0	23,2	.	Percent of children up to the age of 3 in care in nurseries ^b and children's club (in %)
6,9	6,1	5,2	4,7	4,1	4,6	Registered unemployment rate (as of 31 December)
49,4	52,1	54,7	54,3	50,4	52,6	Share of long-term unemployed persons (in %)
17	23	11	19	18	35	Unemployed persons per a job offer
2,31	2,29	2,26	2,23	2,19	.	Average number of population per 1 dwelling in dwelling stocks
.	905	954	969	988	.	Children attending pre-primary education establishments per 1000 children aged 3–6
2179	2046	1967	1871	1831	.	Population per 1 out-patients departments
9,5	9,5	9,8	10,2	10,2	.	Medical consultations provided in out-patient health care per capita
145	148	164	253	284	.	Places in nurseries and children's clubs per 1000 children up to the age of 3
128	129	129	129	131	137	Entities of the national economy per 1000 population (as of 31 December)
87	86	85	88	88	92	Natural persons conducting economic activity per 1000 population (as of 31 December)
17	18	19	17	18	20	Commercial companies per 1000 population (as of 31 December)
2,9	4,5	3,6	2,5	3,1	4,0	Net turnover profitability indicator ^d (in %)
4600	3125	5858	4485	5590	.	Investment outlays per capita ^e (current prices, in PLN)
5,5	4,6	6,0	4,9	7,0	9,7	Dwellings completed per 1000 population
2817	2820	3019	3202	3243	.	Own revenues of gminas per capita (w zł)
1438	684	918	1323	1458	.	Property expenditures of gminas per capita (w zł)

w grupie 3–6 w liczbie ludności w wieku 3–5 lat i połowie rocznika 6-latków. d Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 49 osób. e Dane dotyczą podmiotów aged 3–5 and in half of the 6-year old population. d Data concern economic entities in which the number of employed persons exceeds 49 persons. e Data concern economic entities in which the number